

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT BİLİM DALI

**TASARRUF VE BÜYÜME İLİŞKİSİ: ÇİN VE TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Seda SAĞIR

BURSA – 2020

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT BİLİM DALI

**TASARRUF VE BÜYÜME İLİŞKİSİ: ÇİN VE TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Seda SAĞIR

Danışman:

Prof. Dr. Nejla ADANUR AKLAN

BURSA - 2020

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı'nda 701611011 numaralı Seda SAĞIR'IN hazırladığı "Tasarruf ve Büyüme İlişkisi: Çin ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı 6.../01/2020 - 10.../11/2020 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ...başarılı..... (başarılı / başarısız) olduğuna ...oy.birliği..... (oybirliği / oyçokluğu) ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Nejla Adanur
Auler

Dr. Öğr. Üyesi Meryem
FİZİLE BAŞTÜRK

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı,
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı
Adı Soyadı, Üniversitesi

Doç. Dr. Halil Yıldırım Keser
Üye

Akademik Unvanı
Adı Soyadı, Üniversitesi

6.../01/2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘Tasarruf ve Büyüme İlişkisi: Çin ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi’ Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Adı Soyadı : Seda SAĞIR
Öğrenci No : 701611011
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : İktisat
Statüsü : Yüksek Lisans

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTEHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 10/12/2019

Tez Başlığı / Konusu: TASARRUF VE ÖRTÜŞME İLİSKİSİ: ÇİN VE
TÜRKİYE KARŞIĞI TİCARETİ ANALİZİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, 10./12./2019 tarihinde şahsım tarafından adlı intihal tespit programından (Turnitin)' aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

10.12.2019

Adı Soyadı: SEDA SAĞIR
Öğrenci No: 201611011
Anabilim Dalı: İKTİSAT
Programı: İKTİSAT
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)

Prof. Dr. NERİME ADANUR AKLAN

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Seda SAĞIR

Üniversite : Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İktisat

Bilim Dalı : İktisat

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı :

Mezuniyet Tarihi :

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nejla ADANUR AKLAN

TASARRUF VE BÜYÜME İLİŞKİSİ: ÇİN VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Ekonomilerde yurtiçi tasarruflar, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, dış kaynaklara bağımlılığını azaltarak, ülkeyi büyük bir borç yükünden kurtaran ve yatırımlarının finansmanını sağlayabileceği en önemli kaynaktır. Dış kaynaklara ihtiyaç duymadan, yurtiçi tasarruflar ile yatırım yapmayı başaran ülkeler, dış etmenlerden daha az etkileneceği için, daha istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlayabilecektir. Fakat Türkiye Ekonomisi'nde, 2000 yılından sonra artmaya başlamış olan tasarruf sorunu, günümüzde hala devam etmektedir. Bu tasarruf açığı, ülkenin dış kaynaklara bağımlılığını ve borçlanma oranını arttırmaktadır. Bu nedenle de Türkiye'de sürdürülebilir bir ekonomik büyüme oranı sağlanamamaktadır. Dünya'da ise tasarruf oranları açısından en önde gelen ülke olan Çin'in, bu tasarruf oranlarına ulaşmasındaki sebepler ve bu tasarrufları istikrarlı bir ekonomik büyümeye nasıl çevirdiklerini araştırmak gerekmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle tasarruf kavramı, tasarrufların ekonomideki önemi ve tasarrufların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin iktisat literatüründe ki yeri ve farklı düşünce ekollerinde tasarrufların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenecektir. İkinci bölümde, Çin Ekonomisi'nin, özellikle 1980 yılı sonrasında yaşamış olduğu reform süreci ve bu reformların tasarruflar üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkiler araştırılacaktır. Üçüncü bölümde, Türkiye Ekonomisi'nin yıllar içerisinde yaşamış olduğu tasarruf sorunu ve bu sorunu çözmek adına uygulamış olduğu politikalar incelenecektir. Son bölümde de, Çin'de uygulanan politikalardan yola çıkarak, Türkiye'nin tasarruf sorununun çözülmesi ve sürdürülebilir büyüme için kaynak yaratılmasının sağlanması için farklı politika önerilerinde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasarruf Oranı, Ekonomik Büyüme, Çin Ekonomisi, Türkiye Ekonomisi

ABSTRACT

Name And Surname : Seda SAĞIR

University : Uludag University

Institution : Social Science Institution

Field : Economics

Branch : Economics

Degree Awarded : Master

Page Number :

Degree Date :

Supervisor : Prof. Dr. Nejla ADANUR AKLAN

SAVINGS AND GROWTH RELATIONSHIP: COMPARATIVE ANALYSIS OF CHINA AND TURKEY

Domestic savings in economies are the most important resource that underdeveloped and developing countries can reduce their dependence on external resources and save the country from a huge debt burden and finance their investments. Countries that have managed to invest with domestic savings without the need for external resources will be able to achieve more stable and sustainable economic growth as they will be less affected by external factors. But Turkey's savings problem, started to increase after 2000 and still continues today. This saving deficit will increase the dependency on external resources and widen the borrowing rate. Therefore, sustainable economic growth could not be achieved in Turkey. On the other hand, it is necessary to investigate the reasons why China, which is the leading country in terms of saving rates in the world, achieves these savings rates and how they turn these savings into stable economic growth.

In this study, first of all, the concept of saving, the importance of savings in the economy and the place of the effects of savings on economic growth and the effects of savings on economic growth in different schools of thought will be examined. In the second part, the reform process of the Chinese economy, especially after 1980, and the positive and negative effects of these reforms on savings will be explored. In the third part, he lived in Turkey for many years of trouble-saving economy and the policies it has implemented in order to solve these problems will be examined. In the last section, starting from the policies applied in China, to solve the saving problem in Turkey and to ensure the creation of resources for sustainable growth in Turkey will be made in different policy proposals.

Keywords: Savings Rate, Economic Growth, Chinese Economy, Economy of Turkey

ÖNSÖZ

Tez yazım aşamasında yaşamış olduğum zorlu süreç ve olumsuzluklara rağmen, bana olan desteğini ve inancını kaybetmeyen, bilgi ve tecrübeleriyle bana destek olan ve her koşulda yol gösteren çok değerli tez danışmanım Prof.Dr. Nejla ADANUR AKLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu uzun yolda, maddi manevi hiçbir desteği esirgemeyen değerli ailem, Ayşe BALKAN, Sema AKTAŞ ve SEHER ASLAN'a, teşekkürü bir borç bilirim. Tüm stresli anlarımda, pes etmeden yola devam etmemde bana güç veren, bilgi ve deneyimleriyle destek olan sevgili eşim, Engin SAĞIR'a da şükranlarımı sunarım.

Seda SAĞIR

2020, BURSA

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
YEMİN METNİ VE İNTİHAL YAZILIM RAPORU	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER	xi
TABLolar	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

(TASARRUF KAVRAMI VE OLUŞUMUNA GENEL BAKIŞ)

1. TASARRUF KAVRAMI	3
2. İKTİSADİ OKULLARIN TASARRUF ANLAYIŞLARI	4
2.1. Klasik ve Neo-Klasik İktisada Göre Tasarruf	4
2.2. Keynesyen İktisada Göre Tasarruf	6
2.3. Diğer İktisadi Okullara Göre Tasarruf	11
3. TASARRUF TÜRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI	11
3.1. İç Tasarruflar	12
3.1.1. Kamu Tasarrufları	13
3.1.2. Özel Tasarruflar	13
3.2. Dış Tasarruflar	14
3.3. Gönüllü - Zorunlu Tasarruflar	15
3.4. Ayni – Nakdi Tasarruflar	16
3.5. Dinamik – Rezerv Tasarruflar	17
4. TASARRUFLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	17
4.1. Tüketim Etkisi	18
4.1.1. Tüketim Teorileri ve Tasarruf	18
4.1.1.1. Mutlak Gelir Hipotezi	18
4.1.1.2. Tüketim Bulmacası	22
4.1.1.3. Tüketimi Sürüklenme Hipotezi	23
4.1.1.4. Görelî (Nisbî) Gelir Hipotezi	23
4.1.1.5. Zamanlararası Tüketim Seçimi	25
4.1.1.6. Yaşam Döngüsü Hipotezi	26
4.1.1.7. Sürekli Gelir Hipotezi	27
4.1.2. Tüketimin Tasarruflara Etkisi	28

4.2. Gelir Düzeyinin Etkileri	29
4.3. Faiz Oranının Etkileri	30
4.4. Finansal Piyasalarda Gelişmelerin Etkileri	30
4.5. Demografik Etmenlerin Etkileri	31
5. İKTİSADİ BÜYÜMEDE TASARRUF' UN ROLÜ	31
5.1. İktisadi Büyüme Kavramı	31
5.2. İktisadi Büyümenin Kaynakları	32
5.3. İktisadi Büyüme Teorilerinde Tasarruf	33
5.3.1. Harrod – Domar Modeli	35
5.3.2. Solow – Swan Modeli	37
5.3.3. AK Model	39
6. İKTİSADİ BÜYÜME – TASARRUF – YATIRIM ÜÇGENİ	39

İKİNCİ BÖLÜM

(DÜNYA TASARRUF ÖNCÜSÜ ÇİN)

1. ÇİN EKONOMİSİNİNE GENEL BİR BAKIŞ	41
1.1. Dönemlere Göre Çin Ekonomisi	41
1.1.1. Mao Dönemi (1949 – 1976)	43
1.1.2. Reformlar Dönemi (1976 –)	45
1.1.2.1. Tarım Alanında Yapılan Reformlar ve Sonuçları	48
1.1.2.2. Özel Sektörde Yapılan Reformlar ve Sonuçları	49
1.1.2.3. Köy ve Kasaba İşletmelerinde Yapılan Reformlar ve Sonuçları	51
1.2. Ekonomide Dışa Açılma Süreci ve Sonuçları	52
1.3. Reform Süreci ve Ekonomik Büyümeye Etkileri	54
2. ÇİN EKONOMİSİNDE YURTİÇİ TASARRUFLARIN VE İKTİSADİ BÜYÜMENİN SEYRİ	56
2.1. Tasarrufların Kaynakları: Bireysel, Şirketler, Devlet	58
2.2. Bireysel Tasarrufların Kaynakları ve Büyüklüğü	59
2.2.1. Sosyal Güvensizlik Ortamının Etkisi	62
2.2.2. Nüfus Etkileri – Tek Çocuk Politikası	64
2.2.3. Gelir Etkileri	67
2.3. Devlet Tasarruflarının Kaynakları ve Büyüklüğü	69
2.4. Şirket Tasarrufları Kaynakları ve Büyüklüğü	71
3. ÇİN EKONOMİSİNDE TASARRUF-BÜYÜME İLİŞKİSİ	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(TÜRKİYE EKONOMİSİ VE TASARRUF SORUNU)

1. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	76
1.1. 1980 – 1990 Dönemi.....	76
1.2. 1990 – 2000 Dönemi.....	82
1.3. 2000 – 2008 Dönemi.....	85
1.4. 2008 – 2018 Dönemi.....	87
2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YURTIÇİ TASARRUFLARIN VE İKTİSADİ BÜYÜMENİN SEYRİ	88
2.1. Türkiye Ekonomisinde Yurtiçi Tasarruflar.....	88
2.1.1. Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Sorunu.....	88
2.1.1.1. Hane Halkı Tüketimindeki Artışın Etkileri.....	89
2.1.1.2. Finansal Piyasaların Etkileri.....	91
2.1.1.3. Kentleşmenin Etkileri.....	92
2.1.1.4. Faiz Oranlarının Etkileri.....	93
2.1.1.5. Gelir Düzeyinin Etkileri.....	94
2.1.1.6. Nüfus ve İstihdam Etkileri.....	96
2.1.1.7. Dış Ticaretin Etkileri.....	98
2.1.1.8. Ekonomik Güven Ortamının Etkileri.....	99
2.1.1.9. Orta Gelir Tuzağının Etkileri.....	100
2.1.2. Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Artırıcı Uygulamalar.....	102
2.2. Türkiye Ekonomisinde İktisadi Büyüme.....	105
3. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TASARRUF-BÜYÜME İLİŞKİSİ.....	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

(TÜRKİYE – ÇİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ)

1. YURTIÇİ TASARRUFLAR ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ....	110
1.1. Özel Tasarruflar ve Etkili Faktörlerin Karşılaştırılması.....	113
1.1.1. Birinci Adım: Bankacılık, Finansal Genişleme ve Faiz Oranları.....	114
1.1.2. İkinci Adım: Gelir Düzeyi ve Gelir Dağılımı	120
1.1.2.1. Çin’de Gelir Eşitsizliğiyle Mücadele.....	123
1.1.2.1.1. Kişisel Gelir Vergisi Reformu.....	123
1.1.2.1.2. İşgücü Piyasası Politikaları.....	123

1.1.2.1.3. Dobao Sistem	124
1.1.2.1.4. Çiftçi Yanlısı Politikalar	125
1.1.2.1.5. Bölgesel Kalkınma Stratejisi ve Mali Transfer Politikaları	125
1.1.2.1.6. Yoksulluğun Azaltılması Politikaları	126
1.1.2.1.7. Finansal Katılım	126
1.1.2.2. Türkiye’de Gelir Eşitsizliğiyle Mücadele	127
1.1.3. Üçüncü Adım: Bağımlı Nüfus Oranı ve İstihdam	130
1.1.3.1.Çin’de İstihdam Artırıcı Politikalar	134
1.1.3.1.1. Makroekonomik Politikalar.....	134
1.1.3.1.2. Maliye, Vergilendirme ve Finansal Politikalar.....	135
1.1.3.1.3. İşsizlik İzleme Politikası.....	136
1.1.3.1.4. Sosyal Güvenlik Politikası.....	136
1.1.3.1.5. Kamu İstihdam Hizmet Politikası İyileştirme, Teşvik Etme ve İşgücü Piyasasını Geliştirme.....	137
1.1.3.1.6. Ulusal Mesleki Eğitim Sisteminin Kurulması ve Geliştirilmesi....	137
1.1.3.2. Türkiye’de İstihdam Artırıcı Programlar.....	138
1.1.3.2.1. İstihdam Hizmetleri.....	140
1.1.3.2.2. Aktif İşgücü Programları.....	141
1.1.3.2.3. İş ve Meslek Danışmanlığı.....	142
1.1.3.2.4. İstihdam Sağlayıcı Projeler.....	142
1.1.4. Dördüncü Adım: Enflasyon Oranı.....	144
1.2. Kamu Tasarruflarının Karşılaştırılması.....	145
2. ÇİN TASARRUF-BÜYÜME İLİŞKİSİ İŞİĞİNDA, TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN ÖNERİLER	149
2.1. Bilinç	151
2.2. Çeşitlendirme	152
2.3. Yatırım	153
2.4. Adalet	154
2.5. Gelecek	155
SONUÇ	157
KAYNAKLAR	161
EKLER	172

GRAFİKLER

	Sayfa
Grafik 1: Hane Halkının Tasarruf Fonksiyonu	4
Grafik 2: Neo - Klasik Sermaye Piyasasında Denge	5
Grafik 3: Keynes’de Sermaye Piyasasında Dengesi	7
Grafik 4: Keynesyen Çapraz: Tasarruf ve Yatırım Gelirinin Belirlenmesi ...	8
Grafik 5: Samuelson’un ‘Tasarruf Paradoksu’	9
Grafik 6: Seçilmiş Ülkelerde Büyüme ve Tasarruf Oranları	10
Grafik 7: Solow Modelinde Tasarruf Haddi Değişiminin Etkisi	37
Grafik 8: Tasarrufun Ekonomik Sistem İçerisinde Yatırıma Dönüşmesi	39
Grafik 9: Çin’in GSYH Verileri	54
Grafik 10: Çin’in Tasarruf Oranları	57
Grafik 11: Çin’in Ulusal Tasarruf Oranları ve Kaynakları (%GSYH)	59
Grafik 12: Çin’in Hane Halkı Tasarruf Oranları ve Kırılma Noktaları	60
Grafik 13: Çin’in Hane Halkı tasarruf Oranları (%GSYH) ve Dünya Hane Halkı Tasarruf Ortalaması	61
Grafik 14: Çin’in Kamu Tasarruf Oranları (%GSYH) ve Dünya Kamu Tasarruf Ortalaması	70
Grafik 15: Çin’in Şirket Tasarruf Oranları (%GSYH) ve Dünya Şirket Tasarruf Ortalaması	71
Grafik 16: Çin’in Tasarruf, Tüketim ve Büyüme Karşılaştırması	74
Grafik 17: Türkiye’nin İthalat ve İhracat Seviyeleri	78
Grafik 18: Türkiye’nin Kamu, Özel ve Toplam Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması	80
Grafik 19: Türkiye’de Toplam Tüketimin Değişimine İlişkin Değerler	90
Grafik 20: Türkiye’nin Toplam Tüketim Verileri (GSYH%)	91
Grafik 21: Türkiye’de Finansal Sektörün Varlık Büyüklüğü (Milyon TL)	92
Grafik 22: Türkiye’nin Kentsel Nüfus Verileri (GSYH%).....	93
Grafik 23: Türkiye’de Mevduat Faiz Oranları	94
Grafik 24: Türkiye’nin İşsizlik Verileri (Toplam İşgücünde,%)	96
Grafik 25: Türkiye’nin Kadın ve Erkek İşsizlik Verileri	97
Grafik 26: Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi ve Toplam Tasarruf Oranları	98
Grafik 27: Türkiye’nin Tüketici Güven Endeksi ve Toplam Tasarruf Oranları	100
Grafik 28: Türkiye ve ABD’nin KBGSYH Verileri Oranları	101
Grafik 29: Türkiye’nin GSYH Verileri	106
Grafik 30: Türkiye’nin KBGSYH Verileri	107
Grafik 31: Türkiye’nin Ekonomik Büyüme Hızı Verileri	108
Grafik 32: Çin, Türkiye ve Dünya Toplam Tasarruf Oranı Ortalamasının Karşılaştırması	112

Grafik 33:	Çin ve Türkiye'nin Toplam Tasarruflarının Karşılaştırması	112
Grafik 34:	Çin ve Türkiye'nin Mevduat Faiz Oranları ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması	114
Grafik 35:	Finansal Sektör Kompozisyonu (2015 Yıl Sonu, GSYH'ya Oranla %)	119
Grafik 36:	Çin ve Türkiye'nin Kişi Başı GSYH Değerleri	121
Grafik 37:	Çin ve Türkiye'nin Genç Bağımlılık Oranları ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması	132
Grafik 38:	Çin ve Türkiye'nin Nüfus Verileri Karşılaştırması	133
Grafik 39:	Çin ve Türkiye'nin İşsizlik Oranlarının Karşılaştırması.....	133
Grafik 40:	Çin ve Türkiye'nin Enflasyon Oranı ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması	144
Grafik 41:	Türkiye'nin Toplam Tasarruf ve Kamu Harcamalarının Karşılaştırması	146
Grafik 42:	Çin'in Toplam Tasarruf ve Kamu Harcamalarının Karşılaştırması	148
Grafik 43:	Çin ve Türkiye'nin Büyüme ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması	150

TABLULAR

	Sayfa
Tablo 1: Çin’de 1978 Yılı Sonrasında Bazı Yasal Düzenlemeler.....	47
Tablo 2: Çin’in 1980 - 2018 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri	55
Tablo 3: Türkiye’nin 1980 - 1989 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri	76
Tablo 4: Türkiye’nin Kamu, Özel ve Toplam Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması	79
Tablo 5: Türkiye’nin 1990 - 2000 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri	82
Tablo 6: Türkiye’nin 2000 - 2008 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri	86
Tablo 7: Türkiye’nin 2008 - 2018 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri	87
Tablo 8: Türkiye’nin KBGSYH ve Özel Tasarruf Verileri	95
Tablo 9: Tüketici Güven Endeksi (Arındırılmamış)	99
Tablo 10: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Tasarruf Oranları.....	113
Tablo 11: Bireysel Emeklilik Sistemi Değerleri Tablosu.....	117
Tablo 12: Otomatik Katılım Sistemi Değerleri Tablosu.....	117
Tablo 13: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Bankacılık, Finansal Genişleme ve Faiz Oranlar	120
Tablo 14: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Gelir Düzeyi ve Gelir Dağılımı	130
Tablo 15: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Bağımlı Nüfus Oranı ve İstihdam .	143
Tablo 16: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Enflasyon Oranı	145
Tablo 17: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Kamu Tasarrufları	148

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATO	: Ankara Ticaret Odası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EMP	: Enflasyonla Mücadele Programı
EUROGUIDANCE	: Avrupa Rehberlik Merkezi
GEGP	: Güçlü Ekonomiye Geçiş Sistemi
GKKS	: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
FMOLS	: Fully Modified Ols
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: International Monetary Fund
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KBGSYH	: Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKİ	: Köy Ve Kasaba İşletmeleri
MÖ	: Milattan Önce
MPS	: Marjinal Tasarruf Eğilimi
MS	: Milattan Sonra
NBSC	: National Bureau of Statistics of China
OKS	: Otomatik Katılım Sistemi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
VECM	: Vector Error Correction Model
WMP	: Wealth Management Products

GİRİŞ

Tasarruf kelimesi, ilk akla gelen anlamıyla tutumlu olmak demektir. Tutumlu olmak ise, gereksiz ve aşırı harcamaları kısmak anlamına gelmektedir. Halk dilinde tasarruflu olmak, iktisatlı olmakla eşdeğerdir. Buna göre tasarruf aslında, iktisadın özünde yer alan çok önemli bir kavramdır.

Hepimizin bildiği iktisat tanımına bakacak olursak, bireylerin sonsuz olan ihtiyaçlarına karşın, doğada sınırlı olan kaynakları kullanarak kendileri ve gelecekleri için en verimli ve en fazla tatmin düzeyini sağlayacak ilişkileri ifade ettiğinden, işte bu sınırlı kaynakları iktisatlı kullanması yani tasarruflu kullanması ve gerekirse de bu kaynakları gelecek için saklaması gerekmektedir.

Günlük hayatımızda bile bu karmaşık ilişki, seçimlerimize yansımaktadır. Satın aldığımız her üründe, harcadığımız her zaman diliminde de tasarruf etmekteyiz. Kısacası günlük hayatta, iş hayatımızda ve ikili ilişkilerimizde dahi seçimler ve bu seçimlerin bize en iyi sonucu sağlayacağına inandığımız sonuçları için belli kısıtlamalarda ve tasarruflarda bulunmamız gereklidir.

Ülkelerde aslında bireyler gibi, ülkelerine katma değer yaratacak olan yatırımları yaparken veya ülke içerisinde kendi halkı için sağlayacağı sosyal hizmet veya altyapı çalışmaları gibi harcamalarını finanse edecek kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Bu finansmanı ülke içerisindeki tasarrufları ile karşılamalarıyla, aynı birey örneğinde olduğu gibi, ihtiyaçlarını karşılamada hem daha hızlı hem de herhangi bir borç yüküne girmeden sağlayabileceklerdir. Fakat günümüzde, Türkiye’de ve pek çok ülkede, özellikle yatırımlara finansman sağlamak adına yurtiçi tasarrufların yetersiz kalması sebebiyle, yurtdışı kaynaklara başvurulmak zorunda kalınmaktadır. Bu kaynak ilk başlarda ülke içerisinde etkili olurken, ilerleyen yıllarda oluşan ihtiyaçlara karşı sürdürülen borç politikaları, uzun vadede ülkede oldukça önemli makroekonomik dengesizliklere yol açmaktadır. Bu dengesizlikler ise ekonomide istikrarsızlığa ve ileri seviyelere ulaşması durumunda da ekonomik krizlere ve sosyal karmaşalara yol açmaktadır.

Aynı şekilde, ülkelerin diledikleri refah seviyesine ulaşabilmesi, yaşam kalitelerini yükseltebilmesi ve ekonomik kalkınma sağlayabilmesi için, önemli bir destek olan, sürdürülebilir büyümenin sağlanması da, yurtiçi tasarrufların yeterli seviyelere ulaşmasıyla kolaylaşabilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye'nin yıllardır farklı çözümlerle mücadele ettiği yurtiçi tasarruf sorununun temel nedenleri, bu soruna yol açan etkenlerin yıllar içerisindeki değişimleri ve bu zamana kadar bu etkenlerin tasarrufları olumlu yönde etkilemesine neden olacak politika ve uygulamaların sonuçları incelenecektir.

Aynı zamanda, Dünya'da tasarruf lideri olarak kabul edilen Çin'in, geçmişten bugüne kadar göstermiş olduğu ekonomik performansı inceleyerek, bu yolda uyguladığı reformların etkinliği, politika uygulamalarının tasarruf oranları ve büyüme oranlarına etkileri incelenecektir. Bu bağlamda tezin ilk bölümünde, tasarruf kavramı ve çeşitleri açıklanacak, tasarrufların literatürde ki yeri incelenecek, tasarrufları etkileyen en önemli faktörler ve etkileri değerlendirilecektir. Devamında ekonomik büyümenin tanımı ve tasarruf ile ilişkili olan büyüme teorileri incelenecektir.

İkinci bölümde ise, Çin'in yıllar boyunca büyük bir reform dönemi ile sağladığı ekonomik büyüme ve tasarruf gelişimini, dönem bazında incelenerek, tasarrufların kaynakları açıklanacaktır. Üçüncü bölümde ise, Türkiye'de ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerin tasarruflara yansımaları dönem bazında incelenecek ve Türkiye'de tasarruf sorununun nedenleri açıklanacaktır.

Son bölümde ise, Çin ve Türkiye ekonomilerinde, tasarruf ve büyüme ilişkisi göz önüne alınarak, tasarrufları etkileyen temel makroekonomik faktörlerin karşılaştırmalı analizi yapılacak, Çin'de ve Türkiye'de bu faktörlerin olumlu gelişimi açısından uygulanan politikalar araştırılacaktır.

Çalışmanın asıl amacı ise, Çin'de izlenen ve bugünlerde neredeyse olumsuz kabul edilebilecek yükseklikteki tasarruf değerlerinin, bu denli yükselmesine neden olan politikaların ışığında, Türkiye'de de uygulanabilecek farklı politika önerilerinde bulunmaktır. Bu sayede, Türkiye'de sürdürülebilir bir büyüme sağlamanın ilk ve en önemli adımı olan yurtiçi tasarrufların yeterli düzeye yükseltilmesine katkıda bulunacak öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TASARRUF KAVRAMI VE OLUŞUMUNA GENEL BAKIŞ

1. TASARRUF KAVRAMI

Tasarruf, ilk akla gelen anlamıyla, kaynakların tümünü harcamamak ve bir kısmını çeşitli sebepler için ayırmak anlamına gelmektedir. Gelir üzerinden tasarruf da, tüketim için kullanılmayan kısımdır. Fakat iktisadi anlamda tasarruf, pek çok farklı tanımlamaya tabi olmuştur. Bireylerin, gelecek için veya satın almak istedikleri bir tüketim malı için veya üzerinden gelir elde etmek için ayırdıkları her türlü parasal değer tasarruf olarak kabul görmektedir.

Tasarruf kavramı, iktisat teorisinde en çok tartışılan kavramlardan birisidir. Klasik iktisatta ‘sermaye birikiminin kaynağı tasarruftur’ açıklaması yapılırken, Neo Klasik ve Keynesyen iktisatta ise ‘tasarruf-yatırım ilişkisi’ ile tanımlamalar yapılmıştır. Bu bakış açısına göre de tasarruf düzeyi aynı zamanda yatırım düzeyini belirler. Dolayısıyla da, ‘Büyüme için yatırım, yatırım için tasarruf gerekir’. (Çolak ve Öztürkler, 2012: 1)

Her iktisatçı tasarrufu kendince yorumlamış olsa da iktisadın kurucusu Adam Smith, Walras ve Edwin Cannan tasarrufu ‘özel karakterde bir masraftan ibaret’ olarak tanımlar. Smith’e göre tasarruf edilen her şey sonunda tüketilmiş olur. Charles Rist(1921) ise, bu açıklamaya karşılık olarak, ‘her tasarruf edilen sarf edilmiştir’ düzeltmesini yapmıştır. Yani Rist’e göre, tasarruf masraftır, fakat serveti azaltan bir masraf değil aksine yenileyen ve çoğaltan bir destektir ve herkes tasarrufu tüketimin tersi olarak kabul etse de, tasarrufu ‘geciktirilmiş ve yönü değiştirilmiş’ bir tüketim olarak kabul etmiştir. İngiliz iktisatçılar tasarrufu ‘verimli bir yere para yatırma keyfiyeti’ olarak görürken, Fransız iktisatçılar ise, para yatırmaktan ziyade ‘yedeğe koyma keyfiyeti’ olarak açıklamaktadırlar. (Rist, 1921: 174, Akt. Gürsoy)

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak tasarruf; gelirin, hizmet ve mal satın almak için kullanılmayarak, sonraki zamanlarda çeşitli sebeplerde kullanılmak amacıyla ayrılması ve biriktirilmesi anlamına gelmektedir.

2. İKTİSADİ OKULLARIN TASARRUF ANLAYIŞLARI

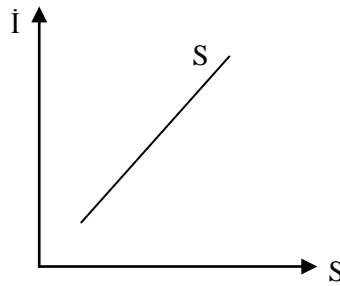
2.1. KLASİK VE NEO-KLASİK İKTİSADA GÖRE TASARRUF

Klasik iktisatçılar, tasarruf kavramını ele alırken, yatırımcı kanalından inceleme yapmış ve faiz teorileri üzerine açıklamalar yapmışlardır. Bu nedenle, tasarruf ve yatırımları neredeyse özdeş kabul etmişlerdir. Neoklasik iktisat düşüncesinde ise, yatırım ve tasarruf kararlarının birbirinden çok farklı olduğu açıklanmaktadır.

Faiz teorileri, klasik okul iktisatçıları tarafından savunulmuştur. Buna göre, faiz, bireyi tüketimden vazgeçmesi için yapılan bir ödeme, bekleme ödülü veya kullanılan fonlar için yapılan karşılık olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, yüksek faiz oranı tasarruf miktarını artırmaktadır. (Uzay, 1991: 245)

Klasik iktisatta faiz ve tasarruf ilişkisine göre, hane halkı tasarrufta bulunduğu anda, şimdiki tüketimini gelecekteki tüketime tercih etmektedir. Bu tercihin temel amacı ise, bazen riskten kaçınmak, bazen de özel nedenlerdir. Hane halkının bu tercihi yapmasındaki etken ise, tasarruf yaptığı süre boyunca üstlendiği fedakarlığa ve oluşacak risklere göre faiz getirisinin daha karlı olmasıdır. (Felderer ve Homburg, 2010: 63)

Grafik 1. Hane Halkının Tasarruf Fonksiyonu

Tasarruf kararının reel ücret oranından ve çalışma kararının da faiz oranından etkilenmediğini varsayarsak, klasik sermaye arz fonksiyonunu elde etmiş oluruz. Buna göre, tasarruflar sadece faiz oranının bir fonksiyonudur ve faiz arttıkça artar: (Felderer ve Homburg, 2010: 63)

$$S = S (i) \quad (1)$$

Faizden elde edilen gelir, toplam gelirin göz ardı edilemeyecek bir kısmını oluşturduğu süre boyunca, (1) numaralı denkleme göre faiz oranı yükseldikçe hane halkı daha az tüketim yapma kararı alacaktır. Çünkü gelir değişmeyeceğinden hane halkı daha çok tasarruf ederek, daha çok faiz geliri elde etmek isteyeceğinden tüketimlerini azaltacaklardır. Dolayısıyla Neo Klasik tüketim fonksiyonu da (2) numaralı denklemdaki gibi faize bağlı kabul edilecektir:

$$C = C (i) \quad (2)$$

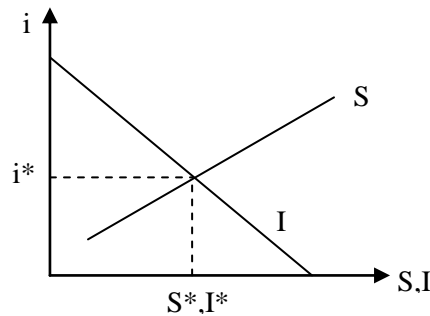
Klasik iktisatta bir ülkenin zenginlik kaynağı ve büyümenin anahtarı, tasarrufların yatırımlara eşitlenmesi hususunda oluşmaktadır. Çünkü ekonomide büyüme yatırımlarla gerçekleşmektedir. Yatırımların seviyesini de ancak tasarruflar belirlemektedir. Bu nedenle büyüme, tasarruflara bağlı olarak gerçekleşmektedir. (Kaya, 2007: 38)

Neo Klasik iktisatçılar ise, tasarruf ve yatırım arasındaki farka dikkat çekmek adına, tasarruf ve yatırımın bir uyumlanma mekanizması ile bağdaştıklarını ve bu mekanizmanın da faiz oranı olduğunu açıklamışlardır.

$$I (i *) = S (i *) \quad (3)$$

Denklem (3) de $i *$ doğal faiz oranını ifade etmektedir. Doğal (denge) faiz oranı tasarruf ve yatırımın eşitliğini gerektirmektedir.

Grafik 2. Neo - Klasik Sermaye Piyasasında Denge

Adam Smith'e göre, tasarruf ekonomik büyüme için çok önemlidir. Bu nedenle 'Milletlerin Zenginliği' adlı temel eserinde, "tutumluluk ve iyi davranış", tasarruf etme ve yatırım yapma, mübadele ve işbölümü, eğitim ve sermaye birikimi ile yeni teknoloji yoluyla bireyin durumunun iyileştirilmesinin üzerinde çokça durmaktadır. (Skousen, 2003: 37)

Malthus'a göre de, refah dönemlerinde zenginlerin gelir artışı sayesinde gelirin büyük bir kısmı tasarrufa ayrılacaktır. Yine Malthus'a göre, piyasa faiz haddinde tüm tasarrufların kendiliğinden yatırıma gitmemektedir. Diğer klasik iktisatçılardan farklı olarak Malthus, üretimi veri kabul etmeyerek işsizlik döneminde tasarruf ve tüketimin artabileceğini belirtmiştir. (Kaya, 2007: 93-94)

2.2. KEYNESYEN İKTİSADA GÖRE TASARRUF

Keynes(1936)'e göre tasarruf, gelir ve planlanan tüketim arasındaki farktır. Bu nedenle tasarruf fonksiyonu da tüketim fonksiyonundan türetilmektedir. Keynes'e göre tasarruf, gelirin istikrarlı bir fonksiyonudur;

$$S = Y - C \quad (4)$$

Tasarruf artış oranı, gelir artış oranından daha düşüktür. Gelir düşük veya sıfır dahi olsa da, tüketim pozitif değerle ifade edilecektir. Çünkü bireylerin temel ihtiyaçları doğrultusunda sabit bir giderleri söz konusu olacaktır. Tasarruf ise, gelir sıfır olduğunda, negatif olacaktır. Bu süreç gelir arttıkça artmaya devam edecek ve nihayetinde tasarrufu pozitif hale getirecektir. Keynes'e göre bu özellik tasarrufun marjinal eğilimi (MPS) değerinin pozitif fakat 1'den küçük olduğunun göstergesidir.

Tasarruf fonksiyonunu açıklamak için, tüketim fonksiyonundan yola çıkılmıştır ve tüketim fonksiyonu doğrusal olduğundan tasarruf fonksiyonu da doğrusal olmalıdır;

$$S = Y - C \quad (5)$$

$$S = Y - (a + bY) , \quad [C = a + bY] \quad (6)$$

Keynesyen iktisatta tasarrufu incelemeyen önce, Keynesyen tüketim teorisine bakmamız gerekmektedir. Buna göre Keynes'e göre reel tüketim cari gelirden etkilenmektedir. Bu nedenle de tüketim teorisi aşağıdaki şekilde olacaktır;

$$C = C (Y) \quad (7)$$

Bu denklemde (C) tüketim ve (Y) geliri ifade etmektedir. Keynes, cari reel tüketim ile cari reel gelir arasında istikrarlı bir ilişki olduğunu varsayar ve tüketim bağımlı değişken, reel gelir ise bağımsız değişken kabul edilir. Tüketim teorisinde, tek değişken reel gelir olarak görünse bile, Keynes'e göre tüketim fonksiyonu faiz oranı gibi farklı faktörlerde de etkilenmektedir.

Keynes'e göre sermaye piyasası yatırım-tasarruf eşitliğinde oluşan bir noktada dengeye gelmektedir. IS eğrisi olarak bildiğimiz bu eğri Keynes'in yatırım ve tasarruf denklemlerinden elde edilir.

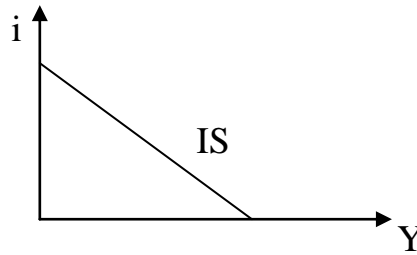
$$S = S (Y) \quad (8)$$

$$I = I (i) \quad (9)$$

$$S (Y) = I (i) \quad (10)$$

IS eğrisi sermaye piyasasında arz ve talebi eşitleyen tüm reel gelir – faiz bileşimlerinin oluşturduğu eğridir.

Grafik 3. Keynes'de Sermaye Piyasasında Dengesi

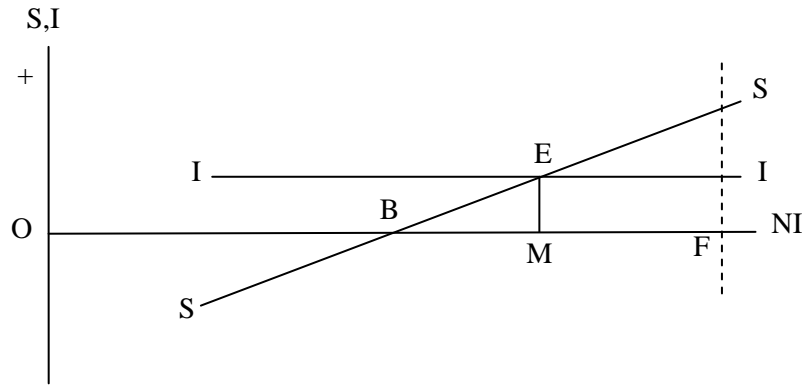

Keynes'e göre gelir, üreticilerin satışlarından doğan çıktının, maliyetin düşülmesinden sonra kalan kısımdır. Tasarruf ise, gelirin tüketimden kalan kısmıdır. Keynes'e göre tasarruf aynı zamanda, yatırıma yani sermaye donanımına yapılan ilavelere eşittir. Aynı şekilde net tasarruf ve net yatırım da birbirine eşittir. Keynes'e göre tasarruf aslında, sadece kalıntıdır. (Keynes, 1936: 64)

Keynesyen teoride faiz oranı, tasarruf ile yatırımı eşitlememektedir. Faiz, sadece para piyasasını dengeye getirmektedir. Faiz oranının veri olduğu sermaye piyasasında, dengeyi reel gelirdeki uyumlanma sağlamaktadır. (Felderer ve Homburg, 2010: 135)

Keynes'e göre, tasarruflardaki bir artış gelirin kullanımını daraltacağı nedeniyle ekonomik büyümeyi düşürecektir. Bu nedenle Keynes tasarruf yerine, tüketimin yatırımları teşvik etmede üretimden daha önemli olduğunu savunmuştur. (Skousen, 2003: 378)

Grafik 4. Keynesyen Çapraz: Tasarruf ve Yatırım Gelirinin Belirlenmesi

Kaynak : Samuelson (1948: 259) (Akt. Skousen, 2003)

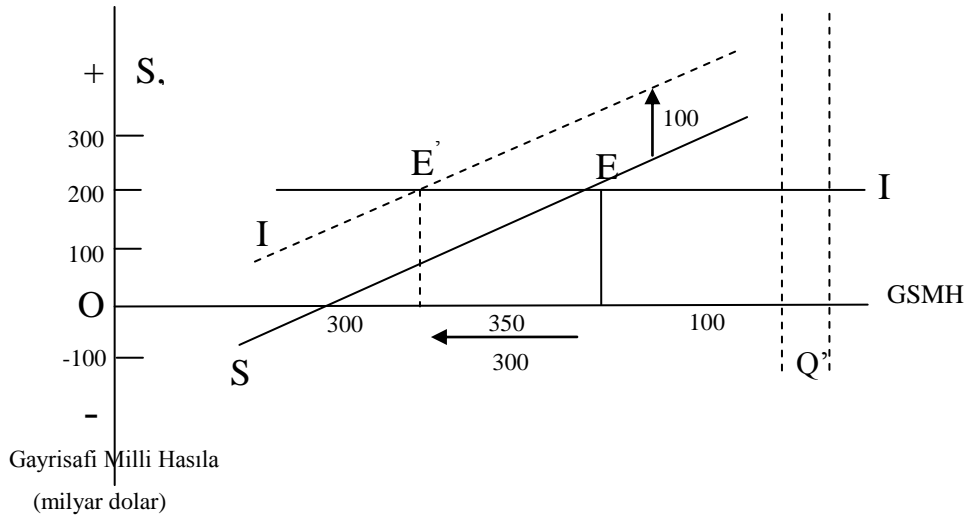
Samuelson(1948) iktisadi büyüme ve tasarruf arasındaki ilişkiyi 'Keynesyen Çapraz' olarak adlandırılan ve Grafik.4 de gösterilmiş olan gelir-harcama diyagramında açıklamıştır. Buna göre, tasarrufların (S) milli gelir (NI) ile arttığı gösterilmektedir. Kısaca, bireylerin gelirlerinin artmasıyla daha çok tasarruf edildiği gösterilmektedir. Yatırımlar (I) ise otonom ve tasarruflardan bağımsız kabul edilmektedir. Yatırımlar Grafik.4 de bu nedenle sabit gösterilmiştir. Çünkü Keynes'e göre yatırımlar ekonominin gidişatına göre şekil değiştirebilen yapısıyla oynaktır ve 'hayvansal

güdüler' (animal spirits) , beklentiler gibi nedenlerden değişir. Bu sebepten diyagramda yatırım eğrisi gelirden bağımsız herhangi bir seviyede gösterilmiştir. Denge noktası olan M, S = I noktasında yani tam istihdam şartı altında oluşan denge noktası F' den daha düşük bir noktayı göstermektedir. Buna göre, Keynesyen Çapraz' da denge eksik istihdamda dengeyi yansıtmaktadır. (Samuelson, 1948: 431)

Keynesyen teoride, ekonominin büyümesi ve tam istihdama ulaşması için iki yol vardır. Grafik.4 üzerinde açıklamak gerekirse; ya yatırım eğrisi I'yı yukarı doğru kaydırmalıyız ya da tasarruf eğrisi S'yi sağa doğru kaydırmalıyız. Yatırım kanalından bakıldığında I eğrisinin kayması için devlet harcamaları artırılabilir veya vergi indirimine gidilerek bir güven ortamı sağlanılabilir, bu sayede eğri yukarı doğru kayacaktır. Bu işlemlerin ikisi de çarpan etkisi yaratır ve yeni bir gelir yaratılmasını sağlar.

Samuelson' a göre Keynesyen sistemde devlet harcamaları daha fazla çarpan etkisi yaratır. Çünkü, vergi indirimi yapıldığında oluşan payın hepsi harcamalara gitmez, bir kısmı tasarruf edilir. Oysa devlet harcamalarında, ayrılan payın tamamı harcanmış olur. Samuelson bu tespitini ' denk bütçe çarpanı* ' olarak tanımlar. (Samuelson, 1948; 438)

Grafik 5. Samuelson'un 'Tasarruf Paradoksu'

Kaynak : Samuelson ve Nordhaus (1989: 184) (Skousen,2003)

* Denk Bütçe Çarpanı, artan kamu giderlerinin vergiler artırılarak karşılanması halinde, denk bütçenin milli gelir seviyesine tesiri ile ilgilidir.

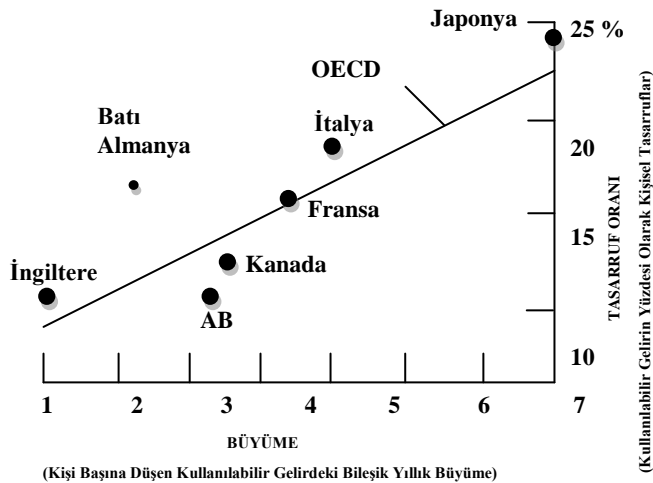
Durgun bir ekonomiden kurtulmanın diğer yolu olarak, Grafik.5 deki diyagramda gösterildiği gibi, S'yi sağa kaydırmak gerekmektedir. Keynesyen ekonomide, durgunluk döneminde harcamanın çarpan etkisinden dolayı, tasarrufu değil, tüketimi artırmanın vurgulandığı açıkça anlaşıldığından böyle bir ekonomide halkın tasarrufu seçmesi ekonomiyi daha da kötüye götürecektir.

Tüketicilerin tüketim oranlarının azalmasıyla üretimde azalmaya başlayacaktır. Dolayısıyla da işverenler daha az üretim sebebiyle daha az istihdama ihtiyaç duyacağından, işten çıkarmalar artacaktır. İşsizlik ise giderek azalan tüketim ve tasarrufa sebep olacaktır. Aynı şekilde faiz oranları da aşağıya çekilemeyecek ve yatırımları teşvik edemeyecektir.

Grafik.5 de görüldüğü gibi artan tasarruf, tasarruf eğrisini sola geriye kaymasına sebep olur ve bu I eğrisinin yükselmesine bir etkisinin olmadığı anlamına gelmektedir. İşte bu oluşan duruma Samuelson 'tasarruf paradoksu' adını vermiştir.

Almanya, İsviçre, Japonya ve Güney Doğu Asya gibi ülkelerin savaş sonrası dönemde oluşturdukları yüksek tasarruflar, büyüme oranlarına yansımıştır. Franco Modigliani'nin 1986'da Nobel Ödülü aldığı çalışmaya bakarsak Grafik.6'daki tasarruf ve büyüme ilişkisini net bir şekilde görebiliriz.

Grafik 6. Seçilmiş Ülkelerde Büyüme ve Tasarruf Oranları

Kaynak : Franco Modigliani (1986: 155)

Tasarruf paradoksu hem ispat edilmemiş hem de temelinde hatalıdır. Keynesyenlerin buradaki hataları, tasarrufu ekonomiden çıkararak kaybolduğunu; gerçekten iddihar olarak tutulup ya da banka kasalarında yatırıma gitmeyip, eriyip gidiyormuş gibi ele almalarıdır. Tasarruf, temelde harcamanın diğer bir şeklidir. Fakat, cari tüketim değil, gelecekteki tüketimdir. Keynesyenler, tasarrufun sadece negatif yanı olan cari tüketimden vazgeçme yönüyle ele aldıkları için, pozitif yanı olan üretken bir girişimde yatırım olarak kullanılma yönünü göz ardı etmişlerdir. (Skousen, 2003: 423)

2.3. DİĞER İKTİSADİ OKULLARA GÖRE TASARRUF

Tasarrufun iktisadi okullara göre farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Fیزیokratlardan Anne Robert Jacques Turgot, iktisadi büyüme için tasarrufların ve sermaye birikiminin önemini vurgulamıştır. (Groenewegen, 1983: 585-618) Marshall ise, klasik görüş ile benzerlik göstererek, faizlerin yükselmesinin tasarrufları artırma eğiliminde olduğunu açıklamıştır. (Kazgan, 2004: 150) Yeni Keynesyenlere göre, bireyler para talebi ile faizler arasında ilişki kurarak portföylerini değiştirerek servetlerini artırabilirler. Böylelikle tasarruflarını artırma fırsatı yaratabilmektedirler. (İnan, 2007: 7) Monetaristler ise tasarrufu, yatırım talebiyle birlikte faiz haddini belirleyen bir değişken olarak kabul etmişlerdir ve faiz oranı çok kısa vadede parasal faktörlerden etkilense de, bu geçici bir olgudur. Faiz oranı tasarruf ve yatırım eğilimi gibi reel faktörlerce belirlenmektedir. (Acar, 2011:122)

3. TASARRUF TÜRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

Tasarruf kavramını kısaca gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımiştık. Fakat tasarruf kavramı pek çok sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. En temel ayırım kişi, firma ve devlet kaynaklı olmalarına göre ayrılmasıdır. Tasarruf her üçü için de gelir ve harcamalar arasındaki fark olarak açıklanmaktadır. Kişiler için bireysel tasarruf, firmalar için amortisman payları ve dağıtılmamış karlar, devlet için de, vergi hasılatı, cari ve transfer harcamalarının farkı olarak görülmektedir. (Çevik, 1988: 55)

Bir ülkede oluşan gelirin tümü bireylerin eline geçmemektedir. Gelirin bir bölümü vergiler, sosyal güvenlik kesintileri gibi kanallar aracılığıyla devlete gitmekte;

bir kısmı ise amortisman karşılıkları ve dağıtılmayan karlar olarak, yatırımlara yönlendirilmek üzere şirketlerin bünyesinde kalmakta; bir bölümü de ücretler, şirketlerden alınan kar payları, finansal yatırımlardan sağlanan gelirler, sosyal güvenlik ödemeleri gibi biçimlerle bireylere ulaşmaktadır. Bireylerin elde ettiği gelirlerin tüketime kullanılmayan kısmı bireysel tasarrufları oluşturmaktadır. Aynı şekilde devletin de, vergi ve diğer kaynaklardan gelen gelirinin, cari harcamalarda kullanılmayan veya yatırımlara yönlendirilmeyen kısmı, devlet tasarruflarını oluşturmaktadır. Şirketlerin gelirleri ise, tümüyle yatırımlara yönlendirildiğinden, tamamı tasarruf niteliğindedir ve şirket tasarruflarını oluşturur. (Oktay, 2017: 106)

Tasarrufların pek çok ayrı sınıflandırması vardır. Tasarrufun kaynağına göre, tasarrufu yapan birimlere göre, tasarrufun bulundurulma tarzına göre ve tasarrufun yapılış şekline göre pek çok ayırım yapılmaktadır. Buna göre kaynağına göre tasarrufları iç tasarruflar ve dış tasarruflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç tasarruf olarak adlandırılan tasarruf türü içerisinde hem devlet hem de özel tasarruflar yer almaktadır. Özel tasarruflar ise, hane halkı ve şirket tasarrufları, yani kamu dışı tasarruf kaynaklarıdır. İkinci temel ayırım ise, yapılış şekline göre tasarruf ayırımı olan gönüllü ve orunlu tasarruflardır. Bunların dışında tasarrufların muhafaza edilme şekillerine ve zamanlarına göre de sınıflandırmalar mevcuttur. Bunlar aynı ve nakdi, dinamik ve rezerv tasarruflardır. (Uzay,1991: 243-244)

3.1. İÇ TASARRUFLAR

Kalkınma ve büyüme için en önemli finansman kaynağı iç tasarruflardır. Bunun en önemli sebebi büyüme ve kalkınma için temel yol olan yatırımların güvenilir kaynak ile yapılmasıdır. Ayrıca iç tasarruflar ile yapılan yatırımların enflasyon yaratmadan gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Çünkü tasarruflar yatırımların emisyonu artırarak finanse edilmesini önler ve tüketimleri kısar, bu sayede iç tasarruflar anti-enflasyonist güç yaratırlar.

İç tasarrufların önemini açıklayan diğer bir sebep ise güçlü ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamak, dış dengeyi sağlamak ve dış kaynaklara olan ihtiyacı azaltmasıdır. İç tasarrufların büyüme açısından çok önemli bir finansman kaynağı olmasına rağmen,

gelişmekte olan ülkelerde yetersizdir. Fakat sadece tasarrufların çoğalması değil, aynı zamanda oluşan bu tasarrufların doğru ve verimli bir yatırıma yönlendirilmesi gerekmektedir. (Barış, 2014: 10-11)

3.1.1. Kamu Tasarrufları

Bir ekonomide kamu tasarrufları, kamu gelirlerinden, kamu harcamalarının düşülmesi ile oluşan miktardır. Bu nedenle bir ekonomide kamu tasarrufu elde edilebilmesi için kamu gelirlerinin, giderlerden fazla olması gereklidir. Ne var ki bu her zaman mümkün olmamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamu harcamaları kamu gelirlerinden fazla olduğundan, kamu tasarrufları eksi değerde görülmektedir. Kısaca bütçe açığı oluşmakta ve ülke negatif kamu tasarrufu vermektedir.

Kamu tasarruflarını artırmanın ve bütçe açıklarını gidermenin iki yolu vardır. İlki, kamu harcamalarını azaltıcı önlemler ve politikalar almak, ikincisi ise kamu gelirleri artırıcı politikalar ve stratejiler geliştirmektir. Fakat bu sorunu yaşayan ülkeler genellikle gelişmekte olan ülkeler olduğundan, kamu gelirlerini artırmak için vergileri yükseltmek çok zordur. Aynı şekilde devlet harcamalarını kıstak da çok zor olacağı için tasarruf açığını kapatmak adına vergiler ve yurtdışı tasarruf kaynağına başvurmak ne yazık ki en etkili çözüm olarak görülmektedir. (Barış, 2014: 16)

3.1.2. Özel Tasarruflar

Özel tasarruflar bireyler tarafından yapılan tasarruflar olan hane halkı tasarrufları ve şirketlerce yapılan kurumsal tasarrufların toplamından oluşmaktadır.

Kurumsal Tasarruflar: Kurumsal veya şirket tasarrufu olarak adlandırılan bu tasarruf çeşidi firmaların karlarından giderlerinin düşülmesi ile oluşan miktardır. Bir şirketin giderleri ödediği vergiler ve temettü olarak hissedarlarına dağıttığı kısımlardır. Bu zorunlu giderlerinden arta kalan net kar ise kurumsal tasarruftur. Ulusal hesaplarda brüt şirket tasarrufları şirketlerin dağıtılmamış karları ve sabit sermaye amortismanlarının toplamıdır. Buna göre net şirket tasarrufu ise dağıtılmamış karlardır. Buna aynı zamanda birikmiş kazanç diyebiliriz.

Hane Halkı Tasarrufları: Hane halkı tasarrufları, kişisel tasarruflar olarak da adlandırılabilir. Kişisel tasarruflar ise gelirden tüketim harcamalarının çıkarılması ile oluşan miktarlardır. Hane halkının tasarruf etmesi için, gelirinin tüketim harcamalarında fazla olması gerekmektedir. Kişisel tasarruflar bu nedenle kişinin gelirine bağlıdır. Gelir dışında ise tasarruf yeteneğini ve tasarruf etme arzusuna bağlıdır.

Tasarruf etme arzusu çok geniş bir kavramdır. Bu arzunun üç temel sebebi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, emeklilik düşüncesidir. Bireyler emeklilik zamanlarında azalacak olan gelirlerini, şimdiki gelirlerine yaklaştırma ve yaşam standartlarını sabit tutabilmek veya daha da yükseltme arzusu ile tasarrufta bulunabilirler. İkincisi ise mirastır. Bireyler gelecekleri için tasarrufta bulunmak isterler. Kendilerinden sonra gelen nesillere servet aktarma güdüsü ile de tasarruf yaparlar. Sonuncu ve en önemlisi ise ihtiyat güdüsüdür. İhtiyat güdüsü, geleceğin getirebileceği belirsizliklere karşı şimdiden hazırlıklı olmak arzusu ile tasarruf yapmak isteklerini kapsamaktadır. Bu güdü ile yapılacak tasarruflar, hastalık, işsizlik gibi beklenmedik durumlarda kişilerin hayatlarının olumsuz yönde etkilenmesini önleyecektir.

Bireylerin tasarruf güdüsünü etkileyen ekonomik etmenlerde bulunmaktadır. Bunların başında; kişinin geliri, enflasyonun varlığı ve faiz oranı gelmektedir. Aynı şekilde yaş, cinsiyet, eğitim ve iş durumu gibi demografik faktörler de hane halkı tasarruflarını etkileyen veya değiştiren faktörler arasında yer almaktadır.

3.2. DIŞ TASARRUFLAR

Yurtdışı tasarrufları, ülkelerin, farklı bir ülkeden sağladıkları yabancı sermayeler, dış borçlanmalar veya hibe ve yardımlar gibi tamamen dışarıdan ülkeye giren tasarrufların tamamını temsil eder.

Özellikle iç tasarruflarda yetersizlik yaşayan ve bütçe açıkları ile mücadele eden gelişmekte olan ülkelerin tercih ettikleri bir tasarruf şeklidir. Yurtdışı tasarrufları, hem tasarruf açığını kapatmak hem de ülkedeki döviz açıklarını kapatmak için oldukça önemli kaynaklardır. Bu tasarruf ve döviz açıklarını kapatmak için bir ülkenin yapması gerekenlerin başında, ihracat gelirlerini artırmak ve ithalatı kısmak gelmektedir.

Yurtdışı tasarruflar gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) açısından çok önemli bir tasarruf kaynağı olduğu gibi, aynı zamanda sakıncalıdır. Hibe ve yardımlar dışında kalan dış borçlanmalar, faizi ile birlikte geri ödeneceğinden ülke için çok risklidir. Bu nedenle en çok teşvik edilmesi gereken dış tasarruf şekli, yabancı sermayeyi ülke içine çekerek yapılacak olan yabancı yatırımlardır.

Neo Klasik teoriye göre, yurtiçi tasarrufların yetersiz kalması halinde yurtdışı tasarruflarından, yurtiçinde yatırımlar ve büyüme için kullanılabilir önemli bir kaynaktır. Fakat bu kaynak ancak sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile mümkün olacaktır. Bu düşünce çerçevesinde ülkeler, istedikleri büyüme hızına erişebilmek için yurtiçi tasarruflarının yetersiz kaldığı durumlarda, faiz oranlarını yükselecek ve bu sayede tasarrufları fazla olan ülkelere, kaynak çekebileceklerdir. Bu süreç GOÜ'lerde faiz oranları, uluslararası faiz oranı düzeyine inene kadar devam edecektir. (Yentürk, 2006: 477-479)

3.3. GÖNÜLLÜ - ZORUNLU TASARRUFLAR

Gönüllü tasarruflar aslında tasarruf anlayışının özünü yansıtmaktadır. Birey, kendinin ve geleceğinin veya ülke, ulusunun ve ekonomisinin gelişmesi, olumsuzluklara karşı dirençli olması açısından, bilinçli olarak gelirinden tasarruf yapabiliyorsa, farklı arayışlara gerek duymadan, refahını artırmayı başarabilecektir. Buna göre iradi veya gönüllü tasarruf olarak adlandırılan bu tasarruflar, bilinçli olarak gelir üzerinden yapılan tasarruflarla oluşan sermaye miktarıdır.

Gelişmiş ülkelerde gönüllü tasarruf oranları yüksektir, buna karşılık gelişmekte olan ülkelere bu oran çok düşüktür. Bunun temel sebebi tabi ki gelirdeki yetersizliktir. Çünkü gelişmekte olan ülkelere bireyler temel ihtiyaçlarını karşılamak için gelirlerinin neredeyse tamamını kullanmak zorunda kalmaktadır. Bu da tasarrufların az olmasına neden olacaktır.

Zorunlu tasarruflar ise, kişilerin gelirlerinden, istekleri dışında, cebri olarak, devlet tarafından, vergi ve enflasyon aracılığıyla alınarak oluşturulan tasarruflardır. Bu tasarruflar, gelişmekte olan ülkelere gönüllü tasarrufların düşük ve yetersiz olmasından

dolayı devlet aracılığıyla, ülkedeki tasarruf ihtiyacını gidermek, kamu harcamalarına finansman olması amacıyla oluşturulan tasarruftur.

Keynes'e göre zorunlu tasarruf, uzun dönemde tam istihdam dengesi mevcut olduğunda tasarruf edilecek para üzerindeki efektif tasarruf fazlasıdır. (Keynes, 1936: 83)

Zorunlu ya da cebri tasarruf olarak adlandırılan bu tasarruflar, iki grupta incelenmektedir. Bunlar vergiler ve enflasyondur. Vergiler, devletin veya kamu kurumlarının, kamu ihtiyaçlarını karşılamak veya topluma hizmet amacı ile zorla ve karşılıksız olarak aldığı, maddi değerlerdir. Özellikle tüketimden alınan vergiler, gelirin tasarrufa yönlendirilmesi için tüketimi kıstmak, caydırmak amacı ile alınmaktadır. Cebri tasarrufların bir diğer türü ise enflasyondur. Enflasyon tanım olarak, fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artıştır. Enflasyonun tasarruflar açısından ilk görevi satın alma gücünü azaltarak, toplam talebi düşürmek ve topluma zorunlu tasarruf yaptırmaktır. İkinci görevi ise, gelir dağılımını değiştirme etkisi ile tasarruf eğilimi daha yüksek gruplara gelir transferi yapmasıdır.

Feridun Ergin'e göre ise zorunlu tasarruf biçimleri; enflasyon, işletme kazançlarının dağıtılmaması, savaş ve durgunluk dönemlerinde vesika uygulaması ve vergi zamlarıdır. Bunların içinde en önemli zorunlu tasarruf enflasyondur. Çünkü satın alma gücünü düşürerek, tüketim harcamalarının kısılmasına neden olur. İşletme kazançlarının dağıtılmaması ise, işletmelerin mali ihtiyaçlardan ve ağır vergilerden dolayı dağıtılmayan karlarıyla, işletme ortakları o yıl eksik gelir sağlayacağından zorunlu bir tasarruf kabul edilir. Savaşlar ve ekonomik durgunluklarda da uygulanan vesika uygulamaları tüketimi kısıtlandıracağından bir çeşit zorunlu tasarruftur. Son olarak vergi zamları ise zorunlu tasarrufların temel göstergesidir ki bireylerin satın aldıkları malları daraltarak zorunlu tasarruf sağlar. (Ergin, 1964: 266 – 273)

3.4. AYNİ – NAKDİ TASARRUFLAR

Malların mallarla takas edildiği ve paranın yaygın olmadığı ekonomilerde, mallar üzerinden yapılan tasarruflara *ayni tasarruf* denilirdi. Buna örnek olarak, tarım

sektöründe tohumların gelecek sezon için stoklanmasını gösterebiliriz. Kısacası, mal stoku yapılarak oluşturulan tasarrufların tümüne aynı tasarruf denilmektedir. Fakat günümüzde para ekonomisi kullanıldığından, tasarruflar parasal değerler üzerinden yapılmakta olduğu için bu tasarruflara *nakdi tasarruflar* denilmektedir. Sadece para değil, her türlü kıymetli maden ile yapılan tasarruflar nakdi tasarruf kabul edilmektedir. (İnan, 2007: 13-14)

3.5. DİNAMİK – REZERV TASARRUFLAR

Rezerv tasarruflar, gelecekte kullanılmak üzere saklanmış veya daha önceden saklanıp bugün kullanıma tahsis edilen her türlü tasarrufu ifade eder. Bu tasarruflar para veya değerli madenlerden oluşabilir. *Dinamik tasarruflar* ise, rezerv tasarrufların aksine, doğrudan yatırımlara aktarılan tasarruflardır. Bunlar yatırım için ayrılan fonlar, gayrimenkuller veya hisse senedi gibi menkul kıymetlerden oluşabilmektedir. (İnan, 2007: 13-14)

4. TASARRUFLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Tasarrufları etkileyen faktörlerin araştırıldığı pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalara göre tasarrufu etkileyen faktörler şu şekilde sınıflandırılabilir; (Bulut ve Karakaya, 2018: 209)

- Makroekonomik faktörler; cari işlemler dengesi, tüketim, gayrisafi yurtiçi hasıla, kişi başına gelir düzeyi, enflasyon oranı, büyüme oranı, para arzı, likidite oranı ve reel faiz oranıdır.
- Demografik faktörler, yaşam beklentisi, bağımlılık oranı nüfus oranı, ailenin büyüklüğü, sosyal harcamalar ve kentsel nüfus oranı gibi faktörlerdir.
- Sosyokültürel faktörler ise, tasarruf kültürü, gelenekler ve finansal okuryazarlık gibi faktörlerdir.
- Yapısal faktörler ise, kadınların işgücüne katılımı, sosyal güvenlik sisteminin gelişim düzeyi ve finansal piyasalar ve vergilerdir.

4.1. TÜKETİM ETKİSİ

Tasarruflara etkileyen faktörler arasında ilk inceleyeceğimiz faktör, tüketimdir. Tüketim, bireylerin gelirlerini hem zorunlu hem de keyfi harcamalar düzeyinde etkilemektedir. Bu nedenle de bireyin, gelirini tüketime mi yoksa tasarrufa mı yönlendireceği konusundaki tercihleri, tasarrufları birbir etkilemektedir. Tüketimin tasarruflar üzerindeki etkilerini incelememize yardımcı olacak olan, tüketim teorileri, işte bu etkileşim nedeniyle tasarruf teorileri olarak da anılmaktadır.

4.1.1. Tüketim Teorileri ve Tasarruf

Tasarruf –tüketim ilişkisi üzerine pek çok teori oluşturulmuştur. Bunlardan ilki, 1936 yılında Keynes tarafından ortaya atılan Mutlak Gelir Hipotezi'dir. Keynes'ten sonra ortaya çıkan tüketim teorilerinin, bazıları bu teorinin eksik yönlerine bir cevap niteliği taşıırken, bazılarıysa tam tersi tezleri savunmuşlardır.

4.1.1.1. Mutlak Gelir Hipotezi

Tüketim üzerine yapılan araştırmalar Keynes ile ön plana çıkmıştır. Zira Klasik iktisat, üretim üzerinde yoğunlaşmış ve tüketimi, üretimin devamında geldiğini açıklamıştır. Fakat Keynes'le birlikte, ekonomide buhrana sebep olan faktörün harcamalardaki eksiklik olduğu ortaya çıkmıştır. Bu açıdan Keynes, tüketime vurgu yapmaktadır.

Neo Klasik analizlerde de tüketim mikro bir kavram olarak incelenmiştir. 'Marjinal fayda' kavramı da tüketici davranışı yönünden dahil edilmiştir. Keynes ise tüketim kavramını makro bir düzeyde inceleyerek, efektif talebin* bir unsuru olarak açıklamıştır.

İşte bu makro açıklamaların ilk hipotezi Keynes'in 1936'da yayımlanan, 'Mutlak Gelir Hipotezi (The Absolute Income Hypothesis)'dir. Keynes'in tüketim fonksiyonuna göre cari gelir, cari tüketimi belirlemektedir. Bu ilk tüketim modeli, kendinden sonra gelen modellere işte bu gelir tanımlaması ile örnek teşkil etmiştir.

Sonraki teoriler Keynes'in teorisini ya ispatlar niteliktedir ya da ters bir görüş bildirmektedir.

Keynes(1936)'e göre, bireylerin cari dönemde yani içinde buldukları kısa dönemde - ki bu dönem Keynes'de bir yıldır – tüketimin (C_t) temel belirleyicisi yine cari dönemde elde edilen reel kullanılabilir gelirdir (Y_d) ;

$$C_t = f(Y_d) \quad (t, \text{ cari dönem}) \quad (11)$$

$$C = a + bY \quad (12)$$

Aralarında pozitif bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle cari gelirden meydana gelen bir artış, bireyin cari dönem tüketimlerinde de artışa sebep olacaktır. Buna göre kullanılabilir gelir, tüketim ve tasarrufların toplamıdır.

$$Y_d = C + S \quad (13)$$

Toplam tüketim için yaptığı harcama miktarı (i) kısmen gelirine, (ii) kısmen mevcut diğer koşullara ve (iii) kısmen de söz konusu harcamaları oluşturan bireylerin öznel ihtiyaçlarına, psikolojik eğilimlerine, alışkanlıklarına ve gelirin aralarında dağılımını sağlayan ilkelere (çıktı arttığında değişikle maruz kalacak) bağlıdır. (Keynes, 1936: 86)

Tasarruf; kullanılabilir gelirin tüketimden arta kalan kısmı olarak tanımlandığından, kullanılabilir gelirden oluşan bir artış hem tasarrufu hem de tüketimi artıracaktır. Buna göre Keynes(1936)'de cari dönemde tasarruflar, cari dönemin reel kullanılabilir geliri tarafından belirlenecek ve reel kullanılabilir gelirin doğru yönlü bir fonksiyonunu oluşturacaktır.

* Efektif talep; mal veya hizmeti satın alma konusunda etkin olmaktır. Buna göre o mal veya hizmetin alınabilmesi için yeterli para veya benzeri kaynağa sahip olmak anlamına gelir. Keynes(1936)'e göre 1929 Büyük Buhran'ı toplam efektif talep yetersizliği nedeniyle yaşanmıştır.

$$S_t = f(Yd_t) \quad (t, \text{ cari dönem}) \quad (14)$$

Tüm bunları göz önüne aldığımızda Keynes için bugünkü gelir, bugünkü tüketimin ve tasarrufun finansmanıdır. Burada önemli olan ise bireylerin tüketime olan eğilimleri ve onların eğilimini etkileyen unsurlardır.

Keynes'e göre tüketim eğilimini etkileyen başlıca faktörler; (Keynes, 1936: 87)

- Ücretlerde oluşan değişimler,
- Gelir ve net gelir arası farkta oluşan değişimler,
- Net gelirin hesaplanmasında hesaba katılmayan sermaye değerlerinde meydana gelen beklenmedik değişimler,
- Zaman açısından iskonto yapılmasını sağlayan oranda meydana gelen değişimler yani bugünkü mallar ve gelecekteki mallar arasındaki mübadele oranı,
- Maliye politikasındaki değişimler,
- Bugünkü ve gelecekteki gelire ilişkin beklentilerde oluşan değişimler.

Keynes(1936)'e göre geliri artan bir kişi alışık olduğu hayat standardını sürdürebilmek ister. Bu nedenle fiili geliri ile masrafları arasında oluşan farkı tasarruf etmeye meyillidir. Fakat yükselen gelir ile artan masrafları sebebiyle tasarrufların düşmesi veya tersi olarak azalan geliri ile birlikte tasarrufların düşmesi hemen gerçekleşecektir.

“... Bu nedenler, kural olarak, reel gelir yükseldikçe gelirin daha büyük bir kısmının tasarruf edilmesine neden olacaktır. Ancak, tasarruf edilen oran büyük olsun olmasın reel gelir arttığında, diğer unsurlarda aynı anda büyük ve alışılmadık bir değişme olmadıkça, tüketimin eşit mutlak miktarda artmayacağını ve dolayısıyla da, daha büyük bir mutlak miktarın tasarruf edilmesi gerektiğini herhangi bir modem toplumun temel psikolojik kuralı olarak ele alacağız.” (Keynes, 1936: 91)

Keynes bu tasarruf eğilimlerinin nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır; (Keynes, 1936: 99 – 100)

- Beklenmedik zorluklara karşı kaynak oluşturmak,
- Yaşlılık, çocukların eğitimi ya da ailenin bakmakla yükümlü olduğu bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleriyle ilgili olarak, kişinin kendisi veya ailesinin cari dönemde ya da gelecekte oluşabilecek harcamaları için kaynak sağlamak amacıyla,
- Faiz geliri ve değer artışlarından yararlanmak için,
- İnsanların yaşam standartlarını iyileştirme özlemi içinde olmaları nedeniyle tedricen artan bir harcama imkânından yararlanmak,
- Bağımsızlık ve belli işleri başarabilme duygusunu tadabilmek,
- Spekülatif ya da işle ilgili projeleri gerçekleştirebilmek amacıyla hareket kabiliyeti kazanmak,
- Miras olarak bir servet bırakabilmek,
- Sadece cimrilik duygularını tatmin etmek.

Bu sekiz motif ihtiyat, öngörü, hesaplama, iyileştirme, bağımsızlık, girişim, gurur ve para hırsı olarak adlandırılabilir. Buna karşılık tüketime ilişkin olarak da şu motiflerden oluşan bir liste sunabiliriz; haz, öngörüsüzlük, cömertlik, yanlış hesaplama, gösteriş ve savurganlık. (Keynes, 1936: 100)

Keynes tarafından sıralanan bu sebepler, kişilerin tüketim eğiliminin değişebileceğini göstermektedir. Bu gibi sebepler ile kişinin tüketim eğiliminin ne kadar değişeceğini gösteren orana *marjinal tüketim eğilimi* denir.

$$mpc (C) = \frac{dC_w}{dY_w} \quad (15)$$

Formül (15), marjinal tüketim eğilimini vermektedir. Formülden hareketle, gelirin diğer finansmanı kabul edilen faktör olan tasarrufların marjinal eğilim oranını da oluşturmak mümkündür. Formül (16) marjinal tasarruf oranını vermektedir,

$$mpc (S) = \frac{dS_w}{dY_w} \quad (16)$$

‘‘Marjinal tüketim eğilimi bire yakınsa, yatırımda meydana gelecek çok küçük dalgalanmalar, istihdamda çok büyük dalgalanmalara neden olacaktır. Ancak, aynı zamanda, yatırımda nispeten meydana gelecek küçük bir artış, tam istihdamı sağlayacaktır. Diğer taraftan, marjinal tüketim eğilimi sıfıra yakınsa, yatırımda meydana gelecek çok küçük dalgalanmalar, istihdamda da çok küçük dalgalanmalara neden olacaktır. Ancak, aynı zamanda, tam istihdamı sağlamak için yatırımda çok büyük bir artışın meydana gelmesi gerekecektir. İlk durumda, gönülsüz işsizlik, gelişmesine izin verildiği takdirde sıkıntı yaratabilecek olmasına rağmen, çözümlenebilecek bir sorundur. İkincisinde ise istihdam pek kararsızlık olmasa da, çok düşük bir düzeyde kalabilir ve çok ciddi sorunlara neden olabilir. Gerçekte, marjinal tüketim eğilimi, sıfırdan ziyade bire daha yakın bir değer alacaksa da, bu ekstrem iki değer arasında kalacakmış gibi görünmektedir. Ulaştığımız nokta, bir anlamda, her iki dünyanın da ulaşılabilir en kötü sonuçlardır. İstihdamda hatırı sayılır dalgalanmalar ortaya çıkacak ve aynı zamanda da, tam istihdam düzeyine ulaşmak için yatırımda çok büyük bir artışın gerçekleşmesi gerekecektir. Ne yazık ki, dalgalanmalar, hastalığın doğasının ortaya çıkmasını önleyecek düzeydedir. Buna karşın, hastalık, doğası anlaşılmadıkça da, çare bulunamayacak kadar da ciddidir.’’ (Keynes, 1936: 109)

Keynes’in temel psikolojik kuralı olarak adlandırdığı duruma göre, artan gelir ile ortalama tüketim eğiliminin azalarak, ortalama tasarruf eğiliminin artacağı düşüncesi iktisatçılar arasında tartışmalı bir konu olmuş ve ilk tepki Simon Kuznets tarafından verilmiştir.

4.1.1.2. Tüketim Bulmacası

Kuznets 1869-1938 yılları arasında, Amerika Birleşik Devletleri’ne ilişkin veriler ile yaptığı çalışmada, Keynes’in bu ters yönlü ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Kuznets(1946) , hane halkı bütçe verileri ve kısa vadeli zaman serileri verilerinin kesitsel çalışmalarına dayanarak Keynes’in tüketim işleviyle çelişkili bir tüketim işlevi analiz etmiş ve analize Tüketim Bulmacası (Consumption Puzzle) adını vermiştir.

Keynes’in tüketim fonksiyonunun $C = a + bY$ olduğunu biliyoruz, buna karşılık Kuznets’in tüketim fonksiyonu aşağıdaki şekildedir;

$$C = bY \quad (17)$$

Keynes'in tüketim fonksiyonu ve Kuznets'in tüketim fonksiyonlarını karşılaştırmak gerekirse, Keynes'in tüketim fonksiyonuna göre ortalama tüketim eğilimi gelir arttıkça düşmektedir. Kuznets'e göre ise kısa vade de ortalama tüketim eğilimi düşer fakat uzun vadede ortalama tüketim eğilimi sabit kalacaktır.

4.1.1.3. Tüketimi Sürükleme Hipotezi

Arthur Smithies, Keynes'in tüketim teorisinden yola çıkarak 1945 yılında 'Tüketimi Sürükleme Hipotezi' ile eleştirel bir çalışma yayımlamıştır. Smithies (1945), ABD verileri ile yaptığı çalışmasında marjinal tüketim eğilimi ve ortalama tüketim eğiliminin uzun dönemde eşit olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuca göre, Keynes'in gelir arttıkça, ortalama tüketim eğiliminin azalacağı yönündeki görüşü, *ceteris paribus* varsayımı altında kabul edilebilir. Yani, diğer etmenlerin teoriye eklenmediği varsayımında teori doğrudur. Bu etmenler, yaşam standardı, kişisel servet ve şehirleşmedir. Tüketimi etkileyen bu etmenlerin varlığı, kişiden kişiye değişim göstereceğinden kesin olarak gelir artışının, azaltıcı etkisi kabul edilmemelidir.

4.1.1.4. Göreli (Nisbi) Gelir Hipotezi

Tüketim teorilerinin tasarruf üzerinden açıklandığı diğer bir teori ise 1946'da yayımlanan çalışması ile James Duesenberry'ye ait olan 'Nispi Gelir Hipotezi'dir. Bu teoriye göre tüketicilerin kararlarında 'gösteriş etkisi' adını verdiği bir etki bulunmaktadır. Gösteriş etkisi ile bireyler kendi gelir gruplarının harcamalarının nispi gelirin bir fonksiyonu olarak kabul etmektedir. Nispi gelir olarak tanımlanan ise, kişinin içinde bulunduğu gelir grubunun geliri ile kıyaslandığı gelirdir.

"Dikkatimizi gelir faktörüne yoğunlaştırdık çünkü gelir tasarrufun belirlenmesinde genellikle en önemli değişken olarak kabul edilir. Ancak gelir dışında bir dizi başka faktörü ayrıntılı olarak analiz edene kadar tasarrufun tam bir açıklaması olmayacaktır. Bunlar (1) zaman tercihinin yapısı, yani gelecekteki çeşitli tarihlerde mevcut tüketim ve tüketim varlıklarının göreceli önemi, (2) beklentilerin oluşumu, (3)

tercihlerin birbirine bağımlılık özelliğini belirleyen sosyal yapıdır.” (Duesenberry, 1946: 112)

Duesenberry (1945)’ye göre, cari dönem tüketimi, nispi gelire bağlı olduğundan ve kişilerin buldukları sosyal çevre ve statüye göre değişim gösterdiğinden diğer tüketim teorilerinden farklı olarak ele alınmalıdır.

Nispi gelir hipotezinde tüketim cari dönemin değil, görel(nispi) gelirin yani zamanlar arasında değişen gelirin bir fonksiyonudur. Geliri artan kişi sosyal statüsünü korumak için tüketimini azaltamaz ve sabit yerde tutmaya çalışır. Bu nedenle de tasarruflarını kısmak zorunda kalacaktır.

Gelir ve tüketim üzerinde oluşan bu etkiye ‘*mandal(takoz) etkisi (ratchet effect)*’ adı verilmektedir. Kişi yüksek tüketim standartlarını ve yüksek yatırım seviyelerini kolay bir şekilde tersine çeviremez. Mandal etkisi, ekonomik standardının kaymasını ve önceki gelir artışında elde ettiği tüm gelir kazançlarını kaybetmesini önler. Ayrıca Duesenberry (1945), düşük gelirli grupların tüketim standartlarının yüksek gelirli grupların tüketim standartlarından büyük ölçüde etkilendiğini, daha öncede belirttiğimiz ‘*gösteriş etkisi*’ne bağlamaktadır.

Düşük gelir grupları, yüksek gelirli gruplar tarafından kullanılan malları tüketmeye başlayınca, daha yüksek gelire sahip olmaya başladığında tüketim daha da önem kazanacağı için, daha kaliteli ve değişik malları araştırmaya başlayacaktır. Bu tür eğilimler ise tüketimi artırmaya ve tasarruf eğilimini zayıflatmaya devam edecektir.

Temel teori, bireysel bir ailenin tasarruf oranının gelir dağılımındaki konumunun işlevi olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, yerel karakter sahibi olan sosyal faktörler tarafından ortaya çıkmaktadır. (Duesenberry, 1946: 52)

“Tasarruf oranının gelire göre değiştiğini gösteren toplam tüketim hakkındaki tutarsızlıktan mahrum kalmaktayız. Ancak bu tutarsızlık, talep ilişkilerinin tersine çevrilebileceği varsayımına dayanmaktadır. Yani gelirdeki bir düşüştan kaynaklanan harcamalardaki değişimin bir artıştan kaynaklanan değişim ile aynı büyüklükte etkiye sebep olduğu üzerine kuruludur.” (Duesenberry, 1946: 3)

Duesenberry'nin bu teorisi, tüketim teorisi üzerinden gelir dağılımını, tasarruf teorisine dahil etmesi sebebiyle çok önemlidir. Bir ailenin belirli bir geliri varsa ve bu gelir daha önce elde edilenden yüksekse, bir miktar tasarruf sağlayacaktır. Bu miktar bir gelir fonksiyonu olacaktır. Gelirleri artarsa aynı işlev devam edecektir. Ancak bir artışın ardından gelir orijinal seviyeye düşerse, tasarrufları Y_0 'dan düşük olacaktır. (Duesenberry, 1946: 85)

Duesenberry'nin teorisi şüphesiz, önceki tüketim fonksiyonlarına göre önemli ilerlemeleri temsil etmektedir. Fakat yine de eksik yönleri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki, hipotezin tüketim ve gelirin her zaman aynı yönde değiştiğinin varsayılmasıdır. İkincisi ise, tüketimdeki artışlar büyük ya da küçük olsun, gelirdeki artış ile orantılı olduğudur. Fakat beklenmedik bir gelir artışı, en azından ilk başlarda gelir artışından daha az bir tüketime yol açabilmesi makul bir öngörüdür. Son olarak da, tüketici davranışlarının geri döndürülemez olduğu varsayımı yerine, zaman içinde yavaş yavaş geri çevrilebilir olacağı düşünülebilir.

4.1.1.5. Zamanlararası Tüketim Seçimi

Irwing Fisher, 1930 yılında yayımladığı 'Zamanlararası Bütçe Sınırlaması' teorisinde, bireylerin tüketimlerinde iki farklı dönem bulunduğunu açıklamıştır. Bu iki dönem, kişinin cari dönem gelir ve tüketimini kapsayan birinci dönem ve gelecek dönem tüketimlerini kapsayan ikinci dönemdir. Fisher(1930)'e göre birey tüketim harcamalarında iki farklı davranış sergilemektedir. Bunlardan birincisi; bugün yapacağı tüketimi gelecekteki tüketiminin yerine tercih etmek, yani gelecekte yapacağı tüketimi öngörmektedir. Bireyler, gelirin tamamını tüketirlerse ve borçlanırlarsa, gelirin üzerinde bir tüketimde bulunmuş olurlar. İkincisi ise; gelecekteki tüketimlerini bugünkü tüketimlerine tercih ederek, tüketimlerini azaltarak ve gelirin büyük bir kısmını tasarruf ederler. Kişilerin bu iki farklı davranış seçeneği, iki dönem olarak açıklanmıştır ve hangisini seçeceği ise, zamanlar arası bütçe kısıtı ile açıklanmıştır. Çünkü kişilerin tüketim ve tasarruf paylaşımları, elde ettikleri bütçeler ile kısıtlıdır.

Irwing Fisher (1930)'ın, dönemler arası optimizasyon ilkesine göre, bireylerin tasarruf düzeyinin iki belirleyicisi vardır. Bunlardan ilki, farklı dönemlerdeki

tüketimlerin marjinal faydalarıdır. İkincisi ise bireye tasarrufları üzerinden ek gelir sağlayacak olan faiz oranıdır.

Fisher'in bu teorisini formüle etmek gerekirse; (Mevcut dönem geliri, Y_1 , Mevcut dönem tüketimi, C_1 , Gelecek dönem geliri, Y_2 , Gelecek dönem tüketimi, C_2 , Faiz Oranı, i);

$$S_1 = Y_1 - C_1 \quad (\text{Mevcut Dönem Tasarrufu}) \quad (18)$$

$$C_2 = (1+i)S_1 + Y_2 \quad (\text{Gelecek Dönem Tüketimi}) \quad (19)$$

$$C_1 + \frac{C_2}{1+i} = Y_1 + \frac{Y_2}{1+i} \quad (\text{Tüketicinin iki dönemdeki tüketimi ve geliri}) \quad (20)$$

Faiz oranı sıfır olursa tüketicinin iki dönemdeki toplam tüketimi iki dönemin toplam gelirine eşit olacaktır. Yani; $i=0$, $C_1 + C_2 = Y_1 + Y_2$ olur. Faiz oranının sıfırdan büyük olması durumunda ise gelecekteki tüketim ve gelir $(1 + i)$ faktörü ile iskonto edilecektir. Bu iskonto tasarruflara ödenen faizin bir sonucudur. Cari gelirden tasarruf edilen kısım bir faiz sağlayacağı için gelecekteki gelir bugünkünden daha az değerlidir. Aynı şekilde, gelecekteki tüketimi tasarrufa alınan faiz ile finanse etme imkanı olduğundan, bugünkü tüketim gelecekteki tüketimden daha pahalı olacaktır.

4.1.1.6. Yaşam Döngüsü Hipotezi

Yaşam döngüsü hipotezi veya yaşam boyu gelir hipotezi, Franco Modigliani ve Albert Ando tarafından geliştirilmiştir. Yaşam döngüsü hipotezine göre, bireylerin belli bir dönemdeki tasarrufları ve tüketim-tasarruf tercihleri, sadece o dönemdeki gelire değil, aynı zamanda geçmişteki veya gelecekteki yani yaşamı boyunca, elde edeceği gelire bağlıdır.

Tasarrufla ilgili olarak teoride, gençlik ve yaşlılık dönemlerinde farklı durumlara değinilmiştir. Buna göre bireyler orta yaşlarda daha fazla tasarrufla bulunacaklardır. Bireyler gençlik döneminde iş ve eğitim hayatlarının tam oturmaması sebebi ile ve yaşlılıkta da emeklilik sebebi ile tasarruflarını yüksek tutmakta zorlanacakları için,

tasarruf için en verimli zaman orta yaşlarıdır. İşte bu sebepten dolayı, yaşam boyunca yaşanabilecek gelir iniş çıkışlarında hayat standartlarını koruma fırsatı bulabileceklerdir. (Modigliani, 1986: 154)

Yaşam Boyu gelir hipotezinin ulusal tasarruf davranışı bakımından üç temel sonucu vardır; ilki, ulusal tasarruflar ulusal gelir düzeyine değil, büyüme oranına bağlıdır. İkincisi, ekonomideki servet düzeyi, emeklilik süresi planının ve ulusal tasarrufun belirleyicilerindedir. Üçüncüsü ise, demografik yapının ulusal tasarrufları etkilemesidir. (Çolak ve Öztürkler, 2012: 3-4)

Ardışık Nesiller Modeli ve ‘Tasarruf’: Ardışık nesiller modeli toplumsal tasarrufun kaynağını, emekliliği hesap eden işçi hane halkları olarak görür. Yaşamın, hane halkının para kazanamayacağı ve hala yaşamını devam ettirmek durumunda olduğu dönemine dair kaygılar tasarruf etmek için kuvvetli bir gerekçe teşkil eder. Tasarrufun bu şekilde ele alınışı Franco Modigliani tarafından geliştirilmiştir ve tasarrufun yaşam döngüsü teorisi olarak adlandırılır. Bu şekilde anılmasının nedeni, tasarrufun temel güdüsü, yaşam döngüsünde sadece belli bir dönemde çalışarak kazanç elde edebiliyorken, döngünün tamamındaki tüketim akımlarını karşılanabilmesinin gerekliliği olarak açıklamasıdır. (Foley ve Michl, 1999: 254)

4.1.1.7. Sürekli Gelir Hipotezi

Friedman’ın 1957 tarihli kitabı ‘Tüketim Fonksiyonu Teorisi (A Theory of the Consumption Function)’ne göre, artan kamu harcamasının tam istihdamı sağlaması için en önemli unsur tüketim fonksiyonudur. Buna göre, hane halkının tüketim harcamaları ile cari gelirleri arasında istikrarlı bir ilişki bulunmaktadır. Keynesyen modelde ise, kamu harcamaları, hane halkı gelirlerini, çarpan etkisi ile harekete geçirerek artırmaktadır. (Skousen, 2003: 459) Friedman’ın hipotezine göre cari gelir, sürekli gelir ve geçici gelirden oluşmaktadır. Sürekli gelir olarak tanımlanan gelirden kasıt, bireylerin yaş, eğitim ve meslek gibi sebepler ile elde etmeyi planladıkları gelirdir. Geçici gelir ise, bu süreçlerde oluşabilecek artış veya azalışları temsil etmektedir.

Friedman(1957)'a göre sürekli gelirin varlığı, bireylere sabit oranlı bir gelir-tüketim ilişkisi sunacağı gibi, geçici gelir dalgalanmaları da tasarruf üzerinde artış veya azalışlara neden olacaktır.

4.1.2. Tüketimin Tasarruflara Etkisi

Tüketim, bireylerin tasarruf kararını etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Tüketimin artması, tasarrufların azalmasına neden olacaktır. Bu nedenle tüketimi etkileyen faktörler incelendiğinde, tasarrufu etkileyen faktörleri de incelemiş olacağız.

Tasarrufların artmasında sadece tasarrufları etkileyen faktörler değil aynı zamanda, bireylerin harcama kararlarını da tasarrufları etkilemektedir. Çünkü harcama kararlarını olumlu yönde etkileyecek bir değişim olduğunda, tasarruflarda azalma yaşanacaktır. İşte bu nedenle, tasarrufları artırmaya yönelik politikalar incelenirken, tasarrufu etkileyen faktörlere de dikkat edilmesi gerekmektedir. (Uzay, 1991: 251)

Yukarda belirttiğimiz bu tasarruf kararları, kısa dönemde bireylerin harcamalarını etkileyeceği için, harcama kararlarını etkileyen faktörler de incelenmelidir. Bu faktörler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır; (Demirgil: 9)(Akt. Uzay, 1991: 251)

Gelir Düzeyi: Gelir düzeyi tasarruf ve harcama kararını etkileyen en önemli faktördür. Buna göre bireyler, temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, elde kalan gelirleri üzerinden tasarruf yapmaktadır. Fakat bireylerin gelir düzeyleri düşük ise, tasarruf düzeyleri de düşük olacaktır. Hatta belirli bir düzeyin altında gelir elde edilmeye başlanmışsa, bireyler eski hayat standartlarını sağlayabilmek adına, daha önceden yapmış olduğu tasarrufları kullanmak veya borçlanmak zorunda kalabilmektedirler.

Zaman Gecikmeleri: Bu faktöre göre, geliri artan bireyler, hayat standartlarını bu gelir üzerinden ayarlama yapana kadar geçen sürede tasarruflarını kısa süre de olsa artıracaklardır.

Yeni Malların Üretimi: Teknolojinin ilerlemesiyle, yeni ve çok çeşitli tüketim malları üretilecek, bunun sonucunda da eskiden lüks kabul edilen çoğu tüketim malı, temel ihtiyaç haline gelmeye başlayacaktır ve harcamalar artacaktır.

Tüketicilere Sağlanan Kaynaklar: Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması, kredi kullanımının kolaylaşması veya taksitli satışlar gibi tüketimi özendirici ve kolaylaştırıcı etkiler harcamaları arttıracaktır.

Nüfus Yapısı: Nüfusta yaş dağılımları da tasarruf ve harcamalarda etkili bir faktördür. Buna göre çalışma çağına göre bağımlı nüfusun fazla olması, tasarrufları azaltıcı ve harcamaları artırıcı etkiye sahiptir.

Yukarıdaki sebeplerle harcama kararlarında oluşacak olumlu değişimler, tasarrufların azalmasına sebep olacaktır. Bu nedenle tasarruflara ilişkin politika düzenlenirken, tasarrufları etkileyen faktörleri yanı sıra tüketimi etkileyen faktörlere de dikkat edilmesi gerekmektedir.

4.2. GELİR DÜZEYİNİN ETKİLERİ

Gelir düzeyi ve tasarruflar arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Gelirin artması tüketimi artıracığı gibi belli bir oranda tasarrufu da artıracaktır. Bu nedenle tasarrufu etkileyen faktörleri sıralamasında tüketimden sonra gelir düzeyi gelmektedir. Tüketim teorilerinin içerisinde incelemiş olduğumuz gelir teorilerine bakıldığında, gelir ile tasarruf arasındaki ilişki daha net anlaşılacaktır.

Mutlak gelir hipotezine göre tasarruf, gelir düzeyinin istikrarlı bir fonksiyonudur. Reel gelirin artmasıyla da daha yüksek tasarruflar oluşacaktır. Yapılan ampirik çalışmalara göre, mutlak gelir hipotezi, gelişmekte olan ülkelere çok gelişmiş ülkelerin tasarruf davranışlarını daha iyi açıklamaktayken, nispi gelir hipotezi, tasarrufun yalnızca mutlak gelirlerin değil, önceki dönemlerde elde edilen en yüksek gelir seviyesinin fonksiyonu olduğunu varsaymaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerde bu hipoteze fazla önem verilmemiştir. Çalışmalar daha çok yaşam boyu gelir ve sürekli gelir üzerine yoğunlaşmıştır. (Uzay, 2011: 89)

4.3. FAİZ ORANININ ETKİLERİ

Tasarrufları etkileyen diğer önemli faktör ise faiz oranlarıdır. Faiz oranlarının seviyesi, bireylere, tasarrufu mu yoksa tüketimi mi tercih etmeleri gerektiği konusunda bilgi vermektedir. Aynı şekilde firmalar da faiz oranlarını göz önüne alarak, tasarruf veya yatırım yapma tercihlerine karar vereceklerdir.

Tasarrufların alt ve üst sınırı gelir seviyesi ile belirlense de bu sınırlar arasında ne miktarda tasarrufta bulunulacağı belirlenmesi faiz haddi ile belirlenmektedir. (Koç, 1982: 3) Buna göre faiz haddi yükseldiğinde, tasarruflar artmakta ve tersi olarak da faiz hadleri düştüğünde, tasarruflar azalmakta ve tüketim yükselmektedir. Fakat faiz hadlerindeki bir değişimin tasarruflara net etkisini tam olarak belirlemek zordur.

4.4. FİNANSAL PİYASALARDA GELİŞMELERİN ETKİLERİ

Finansal piyasalar; “mali varlık” olarak adlandırılan kıymetli evrak niteliğindeki belgelerin alınıp satıldığı piyasalardır. Finansal piyasa kavramı, fon arz edenler, fon talep edenler, fon akımlarını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kuralları içerir. Finansal piyasa; para ve sermaye piyasalarından daha geniş ve bu piyasaları da kapsamına alan bir kavramdır.

Finansal piyasanın unsurlarının başında tasarruf sahipleri (fon arz edenler) ve tüketiciler/yatırımcılar (fon talep edenler) gelmektedir. Diğer unsurları ise yatırım ve finansman araçlarıdır.

Finansal piyasalar sayesinde, tasarruf fazlası olan taraflar ile tasarruf ihtiyacı olan taraflar karşı karşıya gelir ve tasarruf sahibi, tasarrufunun bir getirisi olarak faiz talep eder. Tasarruf ihtiyacı olanlar ise bu faizi ödemek şartı ile tasarruf açıklarını kapatma imkanı elde ederler. İşte bu nedenle, finansal piyasalar ve piyasalarda oluşan gelişmeler tasarruflar için çok önemlidir.

Finansal piyasaların gelişmesi tasarruf ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilere neden olur. Bu etkileri açıklayan McKinnon-Shaw (1973)'a göre, finansal baskılar, faiz oranlarının piyasa düzeyinden düşük seyretmesine neden olur. Bu nedenle

finansal baskıyı azaltacak bir serbestleşme gerekir. Finansal serbestleşme ile de finansal araçlar artacak, finansal derinleşme* gerçekleşecektir. Finansal derinleşmenin ardından tasarruflar harekete geçerek yatırımları artıracaktır. Kaynak kullanımında ve kaynak dağılımında etkinlik sağlanacaktır. Artan etkinlikle beraber de ekonomik büyüme gerçekleşecektir. (Çolak ve Öztürkler, 2012: 7)

4.5. DEMOGRAFİK ETMENLERİN ETKİLERİ

Başta nüfus olmak üzere, nüfus dağılımı, eğitim seviyeleri, bağımlı nüfus ve şehirleşme oranları tasarrufları etkileyen demografik etmenlerdir. Yaşam boyu gelir hipotezinde de açıkladığımız gibi nüfus artışı tasarruf üzerinde en etkili unsurlardan biridir. Nüfusun yaş dağılımının, tasarruflar üzerindeki etkisine bakıldığında, çalışan nüfus, emekli nüfusuna oranla daha fazla ise tasarruflar artış gösterecektir. Bağımlı nüfus oranı** bu konuda belirleyici bir oranı temsil eder.

Şehirleşme ise, hane halkı tasarruflarını etkileyen temel unsurlardan bir diğeridir. Kırsal kesimde yaşayan halkların, şehirde yaşayanlara oranla daha fazla tüketimde bulunmaları nedeniyle, tasarruflar üzerinde olumsuz etkiye neden oldukları görülmektedir.

5. İKTİSADİ BÜYÜMEDE TASARRUFUN ROLÜ

5.1. İKTİSADİ BÜYÜME KAVRAMI

Bir ekonomide gelişmişlik ve refah seviyesinin yüksek olması için bazı koşullar vardır. Bunlar, iktisadi büyümenin anlaşılması, iktisadi büyümenin doğru ölçülmesi ve son olarak da iktisadi büyüme kaynaklarının tespit edilmesidir. Bu aşamalara geçmeden önce iktisadi büyüme kavramını ve büyüme teorilerinin esas analiz konumuz olan tasarruf ilişkisi ile ilgili olan büyüme teorilerine değinilecektir.

* Finansal derinleşme; kişi başına düşen finansal hizmetlerin ve toplam finansal varlıkların gelire olan oranındaki artıştır.

** Bağımlı nüfus oranı, çalışma çağındaki olmayan, çalışma çağındaki olduğu halde çalışmayan ve çalışanlarca geçimleri sağlanan nüfusu temsil eder.

İktisadi büyüme; bir ülkenin genellikle bir yıl içinde üretim kapasitesinde ya da reel gayri safi yurtiçi hasılasında görülen ve sayısal olarak ölçülebilen reel artışlardır.

Büyüme üzerine yapılan tanımlamalar ve büyüme ile ilgili pek çok kavram bulunmaktadır. Buna göre iktisadi büyüme ile ilgili kavramlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır; (Ünsal, 2016: 3-11)

- Bir ülkenin sınırları içinde belirli bir yılda üretilen nihai malların, üretildikleri yılın piyasa fiyatları üzerinden değerine, **nominal gayri safi yurtiçi hasıla**,
- Bir ülkenin sınırları içinde belirli bir yılda üretilen nihai malların, temel bir yılın piyasa fiyatları üzerinden değerine, **reel gayri safi yurtiçi hasıla**,
- Reel hasılanın nüfusa oranına, **kişi başına reel hasıla** denilmektedir.
- Fert başına reel hasılda meydana gelen devamlı artışa da **iktisadi büyüme** denilmektedir.

İktisadi büyüme ülkenin mal ve hizmet çıktılarının artması anlamına gelmektedir. Çıktı, üretimde istihdam edilen işçilerin sayısı ile her bir işçinin ürettiği çıktının, yani emek üretkenliğinin çarpımına eşittir. Emek üretkenliği ise teknolojiye dayalıdır. Bu nedenle teknoloji, işçi başına üretime giren diğer girdilerin, daha önce üretilmiş olan hammaddelerin, gereçlerin, donanım ve binaların yani sermaye mallarının ve doğal kaynakların miktarını da belirlemektedir. (Foley ve Michl, 1999: 25)

5.2. İKTİSADİ BÜYÜMENİN KAYNAKLARI

İktisadi büyüme, büyümenin talep veya harcamalar yönüyle kaynakları ve arz yönlü yani üretim faktörleri kaynakları olmak üzere iki şekilde analiz edilmiştir. İktisadi büyümede talep ve harcamalar yönü kısa vadeli etkiler oluşturmaktadır. Arz yönlü kaynaklar ise orta ve uzun vadeli büyüme potansiyeli ve performansında belirleyici rol oynamaktadır. Üretim faktörlerinin miktarı ve verimliliklerinde oluşacak değişimler orta ve uzun vadeli büyümede belirleyicidir. Ekonomik büyümenin arz yönlü kaynakları; üretim faktörleri emek ve sermaye ile bunların verimlilikleri belirlemektedir. (Gürlel ve Alkın, 2010: 57) İktisadi büyümenin kabul edilen üç temel kaynağı vardır. Bunlar sermaye birikimi, nüfus ve işgücü artışı (beşeri sermaye) ve teknolojik gelişmeler.

(Üzümcü, 2012: 8) Sermaye birikimi, gelirin bir kısmının tasarruf edilerek, üretimin ve ileride elde edilecek gelirlerin artırılması adına, fabrikalar ve makineler gibi ulusun sermaye stokunu artırıcı unsurların finansmanını sağlamaktadır.

Fiziki sermaye ise, nüfus ve iş gücündeki artışı temsil eder. Artan nüfus, artan işgücü anlamına gelmektedir. Fakat nüfus artışı tek başına yeterli bir büyüme kaynağı değildir. Çünkü artan nüfus ve dolayısıyla artan işgücünün eğitim ve disiplinle verimli birer işgücü olması gerekmektedir. Bu nedenledir ki az gelişmiş ülkelerde nüfus fazla olmasına rağmen, oluşan işgücü verimli olmadığından büyümeye ek bir katkı sağlayamayabilir.

Teknolojik gelişmeler ise üretimin geliştirilmesi, yeni makinelerin oluşturulması, mal ve hizmetlerin teknik araçlarla kalite ve çeşidinin artırılması yardımları sebebiyle çok önemli bir büyüme kaynağıdır. Sanayileşmiş ülkelere bakıldığında, teknolojik gelişmeler ile emek ve sermayenin verimliliğini artırdığı için, iktisadi büyüme açısından çok önemli ve sonsuz fikri barındıran bir kaynaktır.

5.3. İKTİSADİ BÜYÜME TEORİLERİNDE ‘TASARRUF’

İktisadi büyüme teorilerini incelerken, klasik ve modern teoriler olarak ayırırda bulunmak doğru bir sınıflandırma olacaktır. Klasik iktisadın kurucusu Adam Smith, iktisadi büyümeyi inceleyen ilk iktisatçıdır. Smith (1776)’e göre ekonomik büyüme için gerekli faktörler sermaye birikimi, iş bölümü ve uzmanlaşmadır. Burada önemli olan kavram ‘iş bölümü (division of labor)’dür. Smith (1776)’e göre iş bölümü, aynı firmada bir malın farklı parçalarının üretilmesi ve farklı malların, farklı firmalarda üretilmesidir. Kısacası hem firmalar arası hem de firma içi iş bölümü üzerinde durulmuştur. Smith (1776)’e göre iktisadi büyüme, dış ticaret ile gerçekleşecektir. Çünkü dış ticaret Pazar alanını genişletecek, iş bölümünü artıracaktır. Ülkeler ucuza mal ettikleri mallarda uzmanlaşacak ve daha az maliyetle, daha çok kar elde ederek büyümeye başlayacaklardır.

Klasik iktisada göre tasarruf yatırımların ön koşulu olduğu için Smith (1776)’e göre, kişilerin sermayeleri yaptıkları tasarruflar ile çoğalacağı için, toplumun

sermayesinin büyümesi de ancak bu yolla olacağı için, tasarruflar iktisadi büyüme için de ön koşul niteliğindedir. Smith'in işbölümü ile büyüme teorisinin ardından 1798 yılında Malthus, nüfus ve büyüme üzerine çalışmasını yayımlamıştır. Malthus (1798)'a göre nüfus artışı, iktisadi büyüme üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü bir ekonomide mallar, toprak ve emek kullanılarak üretilirken, nüfus artışı oldukça, toprak miktarı sabit kalacağından, kişi başına çıktı düzeyi düşmeye başlayacaktır.

Ricardo ise, 1813 yılında yayımladığı 'Politik İktisadın ve Vergilendirmenin Prensipleri' eserinde geliştirdiği büyüme teorisi aynı zamanda bir gelir dağılımı modeli özelliğindedir. (Üzümcü,2012: 103)

İktisadi büyüme ve tasarruf arasındaki ilişkinin incelenmesi, Klasik iktisatçılara kadar uzanmaktadır. Daha önce de açıkladığımız üzere, klasik görüşün temel varsayımı olan tam istihdam dengesi nedeniyle tasarruf - yatırım eşitliği kabul edilir ve her zaman bu eşitliğin bulunduğu savunulmaktadır. Keynes (1936) ise, eksik istihdam dengesini savunduğumuz ve tasarruflar ile gelir arasında bir ilişki öne sürmektedir.

Harrod (1939) ve Domar (1946) ise, Post Keynesyen büyüme teorilerini oluşturmuşlardır ve ekonomik büyümenin yatırımların artırılması ile elde edileceğini savunmuşlardır. Keynes'in kısa dönemli statik büyüme analizini uzun dönemli olarak genişletmişlerdir.

Neo-Klasik görüşe bakıldığında ise, Solow (1956) tasarruf oranında oluşan artışların, net yatırımları artıracığını ve bu artışında toplam sermaye stokunu artıracığını dolayısıyla da toplam reel çıktının artıracığını savunmuştur.

İçsel büyüme teorisinin savunucuları Romer (1986) ve Lucas (1988) ise Solow ile benzer olarak, sermaye ve tasarruf artışlarının, ekonomik büyümeye yol açacağını savunmuşlardır. Solow (1956) başta olmak üzere Neo-Klasik büyüme teorisyenleri hem de Lucas (1998), Romer (1990) ve Robelo (1991) gibi içsel büyüme teorisyenleri yatırımların büyüme üzerinde çok önemli bir etkisinin olduğunu söylemişlerdir.

Tüm bu büyüme modelleri içerisinde, tasarruf-büyüme ilişkisinin temel alındığı büyüme modelleri olan modern büyüme modellerini ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

5.3.1. Harrod – Domar Modeli

Modern büyüme teorisi, Harrod (1939, 1948) ve Domar'ın (1946, 1947) büyüme üzerine yaptıkları çalışmalarla, Keynes'in (1936) Genel Teorisinin en eski yan ürünü olarak doğmuştur. Her iki yazar da Keynes'in analizini “uzun süreli” olarak geliştirmeyi hedeflemişlerdir.

Keynes'in ‘Genel Teori’de sermaye birikimini ve iktisadi büyümeyi ihmal etmiştir. Bu nedenle, Keynes'in kitabının basımından bir yıl sonra Roy F. Harrod (1937) ‘Bay Keynes ve Geleneksel Teori’ başlıklı makalesinde bu durumu eleştirmiştir. Bu eleştirinin arkasında, Harrod'un ‘Dinamik Teori Üzerine Bir Deneme’ başlıklı makalesi bulunmaktadır. Harrod ‘Dinamik Teori’de yatırımın, toplam talebe etkisine ek olarak sermaye birikimi üzerindeki etkisini de açıklamış ve piyasa mekanizmasının büyüyen bir ekonomi için otomatik olarak tam istihdamı sağlamasının mümkün olup olmadığını, Keynes'in büyümeyen statik bir ekonomi itibariyle ileri sürdüğü tezin büyüyen dinamik bir ekonomi için geçerli olup olmadığını araştırmıştır. (Ünsal, 2016: 83)

Amerikalı iktisatçı Evsey D. Domar ise Harrod'un modeline çok benzeyen bir model oluşturması nedeniyle bu iki model zamanla literatürde tek model olarak anılmaya başlamıştır.

Harrod-Domar modeli, sermaye ve emek girdilerinin yer aldığı üretim fonksiyonu, tasarruf davranışı ve emek arzı olarak üç temel varsayım üzerine kurulmuştur. Buna göre sermaye ve emek girdilerinin ikame edilemediği, sermaye ve emek girdilerinin birbirine tamamlayıcı oldukları açıklanmıştır. Dolayısıyla da çıktının sermaye ve emek girdilerinin sabit bir oranda kullanılması ile üretildiğini, planlanan tasarrufun çıktının sabit bir oranı olduğu ve dolayısıyla da marjinal ve ortalama tasarruf hadlerinin eşit olduğu ve nihayet emek arzının dışsal olarak belirlenen ‘n’ gibi sabit bir hızla büyüdüğü varsayılmıştır. (Ünsal, 2016: 100)

Harrod-Domar modelinin üretim fonksiyonu sabit oranlı üretim fonksiyonudur ve tasarruf-yatırım eşitliğinin sermayenin tam kullanımıyla birlikte gerçekleşmesini sağlayan çıktı büyüme hızına gerekli büyüme hızı adı verilir,

$$G_w = s / v \quad (Gerekli Büyüme Hızı, G_w) (21)$$

(s,tasarruf haddi)(v, sermaye-hasıla oranı)

Harrod-Domar modelinin literatüre kazandırdığı önemli diğer bir kavram ise doğal büyüme hızıdır. Modelde emeğin tam kullanımını yani emek piyasasında tam istihdamı sağlayan büyüme hızına doğal büyüme hızı denir,

$$G_w = s/v \quad (Doğal Büyüme Hızı, G_w) (22)$$

Harrod-Domar büyüme modelinde tasarruf alışkanlıklarına ve üretim teknolojilerine bağlı olan gerekli büyüme hızı(s/v), doğum ve ölüm hadleri gibi demografik faktörlere bağlı olan doğal büyüme hızına(n) eşit olması, modelde s,v ve n parametlerinin sabit olduğu varsayımından dolayı mümkün değildir. Dolayısıyla da Harrod-Domar modelinin gerçek hayatın işleyişini açıklamaktaki yetersizliğini gidermenin yolu yani gerekli büyüme hızının doğal büyüme hızına eşit olmasını sağlamanın yolu, söz konusu üç parametreden birinin değişken olduğunu kabul etmektir.

Yurtiçi tasarruflar ve ekonomik büyüme ilişkisinin teorik desteklerini Harrod-Domar modelinde görmekteyiz. Model'in çıkış noktası yatırımların ekonomiye olan kapasite artırıcı etkileridir. Yatırımlar, daha önce de Keynesyen analizde belirttiğimiz gibi çoğaltan etkisi ile milli gelirden artışlara olanak sağlar. Aynı şekilde yapılan yatırımlar, başka yatırım mallarına yönelik ve altyapıya yönelik olması nedeniyle de, üretim kapasitesini artırıcı etkiye sahiptir. Yatırımların ise oluşum kaynağı tasarruflar olduğu için, Harrod-Domar büyüme modelinin üç temel varsayımından biri tasarruf davranışıdır.

Tasarruf davranışı ise, Harrod-Domar modelinde planlanan tasarrufun(S) çıktının(Y) sabit bir oranı olduğu varsayılmıştır. Marjinal ve ortalama tasarruf hadlerinin eşit olduğunu($\Delta S/\Delta Y = S/Y$) içeren bu varsayım, tasarruf haddi s ile gösterilerek ($0 < s < 1$) aşağıdaki şekilde ifade edilebilir;

$$S = sY \quad (23)$$

Harrod-Domar modelinde tasarruflar, ekonomik dengenin sağlanması ayarını yapan konumdur. Yani bir ekonomide tam istihdamın devam etmesi isteniyorsa, yatırım, sermayenin marjinal etkinliği ve hızlandırıcı gibi değişkenlerin tasarruf eğilimine ayak uydurmaları gerekir. (Peterson, 1962: 516)

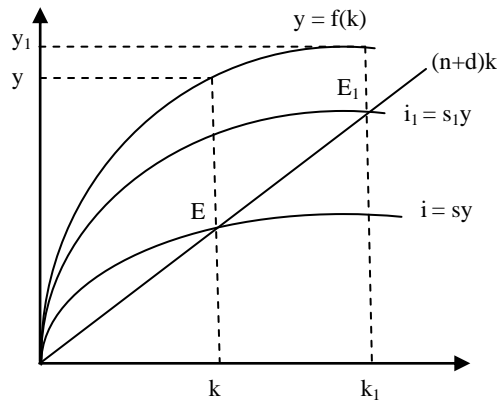
5.3.2. Solow – Swan Modeli

Harrod-Domar modeli, büyüme teorilerinin birinci dalgası olarak nitelendirilerek, büyüme teorilerinin gelişiminde önemli rol oynasa da, gerçek hayatı açıklamakta yetersiz kalmıştır. 1956 yılında Robert Solow ve Trevor Swan'ın geliştirdikleri Solow-Swan Neoklasik büyüme modelinin çıkış noktası da Harrod-Domar modelidir.

Solow-Swan modelinde, Harrod-Domar modelinde sabit kabul edilen değerlerden, sermaye hasıla oranının (v) değişken olduğunu yani sermaye ve emek girdileri arasında ikamenin mümkün olduğu varsayılmaktadır.

Solow(1956) büyüme modelinde, tasarruf düzeyi belirleyici bir konumdur. Solow(1956) büyüme modelinde, tasarruf oranlarının yüksek olmasının, büyüme hızının da yüksek olmasına neden olduğunu açıklamış fakat aynı zamanda bu durumun geçici olduğunu vurgulamıştır. Durağan durumda, sermaye stokunun ve işçi başına çıktı düzeyinin temel belirleyicisi tasarruf düzeyidir. Solow(1956)'a göre bir ekonomide, tasarruf oranının yükselmesi ile daha yüksek bir sermaye stokuna ve dolayısıyla da daha yüksek çıktı düzeyine ulaşılır. Fakat bu büyüme yeni bir durağan durum dengesine kadar sürecektir.

Grafik 7. Solow Modelinde Tasarruf Haddi Değişiminin Etkisi

Grafik.7 incelendiğinde tasarruf haddinin durağan durum dengesini nasıl etkilediği görülmektedir. Başlangıçta durağan durum dengesi E noktasında oluşmuştur. Bu noktada tasarruf haddinde oluşan bir artış, s seviyesinden, s₁ düzeyine doğru bir değişim oluşturmuştur. Bu ise, işçi başına yatırım eğrisini yukarı doğru kaydırmıştır. Sonuçta da, işçi başına yatırım i seviyesinden i₁ seviyesine yükselmiştir. Çıktı düzeyi ise, y seviyesinden y₁ seviyesine yükselmiştir. Tasarruf haddindeki artış ile işçi başına sermaye miktarı ve işçi başına çıktı düzeyinde oluşan büyüme sürekli değildir. İşte bu nedenle tasarruf haddindeki artışın yaratacağı işçi başına büyüme ekonomide yeni bir durağan durum dengesine gelindiğinde sona erecektir. Tasarruf haddindeki bu artışın kısa dönemde işçi başına büyümeyi sağlarken uzun dönemde durağan durum çıktı ve sermaye stokunu arttırmasına *Solow Paradoksu* adı verilir.

5.3.3. AK Model

Büyüme modelleri zaman içerisinde değişim göstermeye devam ederek, 80li yıllara gelindiğinde Neoklasik büyüme modellerinin, çalışmalarında dışsal kabul ettikleri, teknolojik gelişmeler gibi bazı değişkenleri modellerine dahil ederek içsel olarak ele almaları nedeniyle, içsel büyüme teorileri olarak kabul edilmişlerdir.

İçsel büyüme teorilerinin temelinde P.A.Romer (1986-1990) 'in ve Lucas(1988)'ın çalışmaları yer almaktadır. Tasarrufun büyümeye etkileri üzerine yoğunlaşan içsel büyüme modeli ise S.Rebelo(1991)'nun aK modelidir.

Rebelo(1991), aK büyüme modelinde teknolojiyi sabit kabul etmektedir. Üretim fonksiyonu;

$$Y = a.K \quad (a, \text{teknolojik seviye})(K, \text{sermaye}) \quad (24)$$

Modele göre gelirin sabit bir kısmı tasarruf edilir, geri kalan kısmı ise tüketilir. Bu nedendir ki belli bir dönemdeki tasarruf aşağıdaki şekilde formüle edilir;

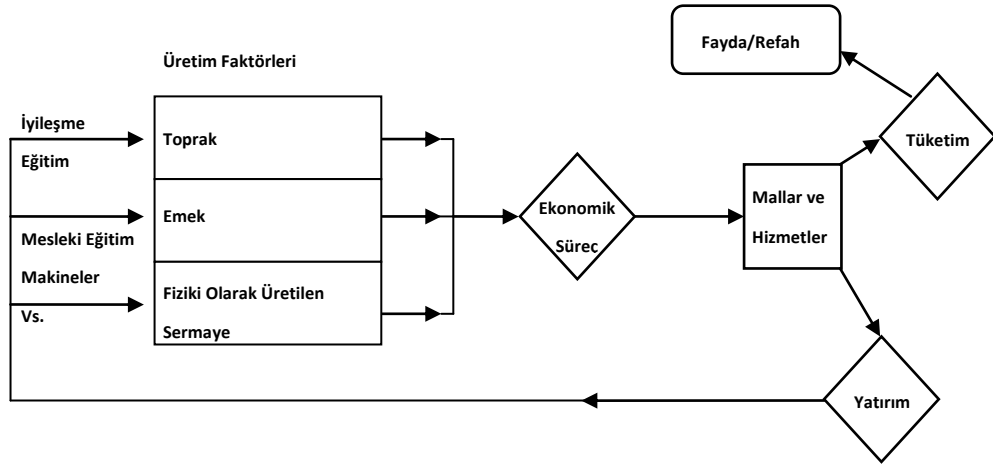
$$S = s.Y = s.a.K \quad (25)$$

6. İKTİSADİ BÜYÜME – TASARRUF – YATIRIM ÜÇGENİ

Avusturalyalılar, Adam Smith gibi, ekonomik büyümede kritik unsur olarak tasarruf yatırımın her zaman katı savunucuları olmuşlardır. Modern iktisadın tarihi boyunca, tutumluluğun erdemi saldırıya maruz kalmıştır.

Tasarruf ve yatırım arasındaki olumlu ilişki büyüme ile sonuçlanır. Keynesyen iktisadı açıklarken değindiğimiz, tasarrufa dönüşmeyen yatırım Keynesyen iktisatçıların açıkladığı durgunluğa gebe olabilir. Fakat tüketimim çarpanından daha fazla çarpan etkisi yaratan tasarruflar yatırıma yönlendirilirse, o zaman büyüme başlamış olacaktır.

Grafik 8. Tasarrufun Ekonomik Sistem İçerisinde Yatırıma Dönüşmesi

Kaynak : Ekins ve Max-Neff (1992: 148) (Akt.Mark Skousen, 2003: 423)

Grafik.8 deki diyagramda, Ekins ve Max-Neff tarafından 1992 yılında tasarrufun ekonomik sistem içerisinde nasıl yatırıma dönüştüğünü açıklar. Grafik.8 de anlatılan asıl olgu ekonomik faaliyetlerin temel amacının artan fayda olduğudur. Dışarı sızan ve fayda olarak tüketilen, tüketimdir. Tasarruf, yeni yatırımları teşvik eden ve refahı yani faydayı artıran bir unsur olarak ekonomiye geri döner.

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma için finansman sağlamak ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yurtiçi tasarrufların artırılması gereklidir. Bunun sebeplerini ise şöyle sıralamıştır; (Uzay, 1991: 10)

- Tasarruflar, fakirliğin kısır döngüsünü kırmak için yatırımların önemli bir kaynağıdır.
- Reel tasarruf hacminin artırılması yatırımların enflasyon yaratmadan gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Çünkü tasarruflar yatırımların emisyonu artırarak finanse edilmesini önlemekte ve tüketimin kısılmasına neden olmaktadır. Bu nedenler tasarrufların antienflasyonist gücünü oluşturmaktadır.
- Tasarruflar sermaye birikimi ve üretim tekniği değişimleri ile ekonominin gelişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.
- Tasarruflar güçlü ve sürdürülebilir büyüme sağlamak, dış dengeyi sağlamak ve dış finansman kaynaklarına olan ihtiyacı azaltmak açısından önem taşımaktadır.

Ampirik deliller, birçok ülkeye ait tasarruf ve büyüme verileri bu iki değişken arasında ilişki olduğunu açıkça göstermektedir. Burada asıl sorun ilişkinin yönünün nasıl işlediğine dairdir. Teori ve ampirik deliller ilişkinin yönünün her iki şekilde de çalıştığını göstermektedir. Teorik desteklerini klasiklerden alan görüş, tasarruf ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünün yatırım kanalı yoluyla tasarruflardan büyümeye doğru olduğunu savunurken; Keynesyen görüş ve tüketim teorileri ilişkinin yönünün büyümeden tasarruflara doğru olduğunu ileri sürmektedirler. (Romm, 2003: 3)

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda, iktisadi dalgalanmaların ve özellikle işsizlik, sağlık sigortası, emeklilik ödenekleri gibi hizmetleri içeren sosyal güvenlik sistemlerinin yetersizliği, bireyleri tasarruf yoluyla bu eksikleri kapatma eğilimine yöneltmektedir. Ayrıca, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kaynak yetersizliği, bu yetersizliğin sonucunda oluşan yurtiçi yatırım yetersizliği, istihdam yaratacak yatırımların yapılamaması ile oluşan işsizlik, dış ödemeler dengesizliği ve dolayısıyla artan iç ve dış borç stokları nedeniyle, tasarrufların önemi daha da ortaya çıkmaktadır. (Çolak ve Öztürkler, 2012: 2)

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA TASARRUF ÖNCÜSÜ ÇİN

1. ÇİN EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

Günümüzde; en büyük ekonomi olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin sıralama olarak en sıkı takipçisi konumuna gelen Çin ekonomisi birçok araştırmaya ve hatta tartışmalara konu olmaktadır. Bunun sebebi, Çin ekonomisinin yakın tarihte sergilemiş olduğu hızlı büyüme ve gelişen teknolojileri ile dünya devi ABD ile boy ölçüşebilecek seviyeye ulaşan GSMH oranlarıdır. Ekonomistler arasında farklı görüşlere sebep olan bu sıçramanın, ne kadar devam edeceği veya ne ölçüde piyasada var olabileceği zamanla göreceğimiz bir konu olsa da, yaşanan kırılmalar ve artan kirliliğin sebep olduğu sosyal zarar ele alındığında, Çin'in bu hızlı büyümesinin olumsuz sonuçlara da sebep olabileceği açıktır.

Çin'in Ekonomik gelişimini ayrıntılı olarak incelemeden önce, yıllardır var olan Çin Halkının tarihsel, siyasi, kültürel ve sosyal yapılarının ekonomiye etkilerini daha net görebilmek için dönemlere ayırmak gerekmektedir. Ekonomik açıdan dönüşümlerin yaşandığı bu dönemler, Mao Dönemi ve Reformlar Dönemi olarak incelenecektir.

1.1. DÖNEMLERE GÖRE ÇİN EKONOMİSİ

İlk Çağ'da Çin Medeniyeti Sarı Irmak ve diğer ırmakların suladığı vadi ve deltalarda kurulmuştur. Nehirlerin taşkınlıklarından çevrenin korunması ve sulamanın geniş alanları kapsamı için kanalların yapılması, Çin'de merkezi otoritenin ilk çağlarda kurulmasına ortam hazırlarken, merkezi otoritenin başı sayılan imparatora insanüstü bir değer verilmekteydi. İmparatorun bütün istekleri karşılanmak zorunda bırakılmaktaydı. (Ersoy, 2008: 24) İki bin yıldan daha uzun bir dönemde Çin'in sosyal ve kültürel hayatını önemli ölçüde etkileyen Konfüçyizm'e göre birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkilerde ahengin sağlanması, ancak bireyin ahlaki esaslarla yetiştirilmesine bağlı bulunmaktadır. Bir eğitimci olarak Konfüçyüs (MÖ 551-479), sosyal düzenin

bireyin yetiştirilmesine elverişli hale getirilmesi için bir dizi siyasi reformun yapılmasını önermişti. (McNeil, 1985: 95-102, Akt. Şenel)

Çin düşüncesini önemli ölçüde biçimlendiren Budizm, aile müessesesini beşeri ve sosyal gelişmenin temeli saymıştır. Aile bireysel gelişmenin ve fertler arasında bilgi alışverişinin yer aldığı bir ortamdır. Aile, bireyin zeka ve akıllarını sevgi ve dayanışma bilinci ile süsler ise, aile bir gül bahçesine dönüşür. Şayet fertler arasında dayanışma ve yardımlaşma olmaz ise, aile bahçeyi altüst eden bir fırtına gibi sosyal dayanışmanın tahrip olmasına yol açar. Eğer aile içinde bir bozulma baş gösterir ise herkes kendi zihnini ve nefsinin düzeltmeye çalışmalıdır. Kimse suçu başka bir yere atmamalıdır. (Budha, 1985: 424-426)

Çin Ekonomisinin günümüzün en büyük ekonomisi haline gelmesi aslında tesadüf sayılmayacaktır. Tarihteki yeri ele alındığında Çin'in miladi takvimin başlangıcından 1800'leri ortasına kadar dünyanın en büyük birinci ve ikinci ekonomileri konumları hep Çin ve Hindistan arasında paylaşılmıştır. Oldukça yakın bir tarihte, 1820 yılında Çin dünya ekonomisinin %35'ini oluşturuyordu ve toplam payları %20 civarında olan Batı Avrupa ülkelerinin çok önünde dünyanın en büyük ekonomisi konumunda bulunuyordu. Toplumsal örgütlenme ve yönetim anlayışı yönünden de Avrupa tarafından örnek alınan Çin imparatorluğu, yazılı kurallara göre yönetiliyordu. Ülkeyi yönetenlerin bu kuralları, belirli sınavlara ve belirli seviyede eğitimler görmüş, tecrübeli bir bürokrasiye dayanıyordu. 18.yy Avrupalı aydınları da bu sistemleri örnek alarak üyelerini belirli sınavlara tabii tutarak ve sistematik eğitimlerden geçiriyorlardı. (Oktay, 2017: 38-39)

Tüm bu sistematik ve yazılı yönetim göz önüne alındığında, tarihte birçok kez işgale uğrasa da tahta oturan kişi kültürel kökeninden bağımsız olarak Çin İmparatoru olarak ülkeyi yönetmekteydi. Bu sebepten, İmparatorluk tahtına yabancılar oturmuşsa da İmparatorluğun varlığı ve sürekliliği bu değişimlerden etkilenmemiştir.

1978 yılı öncesi ve sonrasında uygulanan politikalar arasında büyük farklar olması nedeniyle Çin Halk Cumhuriyeti'nin iktisadi tarihini iki dönemde incelemek

gerekmektedir. İlk dönem Mao dönemi olarak adlandıracağımız 1949-1978 yılları arasındaki dönemdir.

Mao dönemi Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıl olan 1949 yılında başlamış, Mao Zedong'un 1976 yılında ölümü ile son bulmuştur. Mao'nun ardından iktidara gelen Deng Xiaoping ile başlayan dönem ise Reformlar Dönemi olarak adlandırılır.

1.1.1. Mao Dönemi (1949-1976)

1840'lardan başlayarak yaklaşık yüz yıl boyunca yaşanan yıkım ve yenilgi döneminin ardından, ekonomik açıdan Çin, geri kalmış bir ülke konumundayken, batılı ülkeler hızla gelişmekteydi. Mao dönemine girerken ülkede gelir ve toprak dağılımında eşitsizlikler vardır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan insanların büyük bölümü borç yükü altındaydı ve çok yüksek faiz oranları ile borçlanarak hayatlarını sürdürüyorlardı. Savaşlar ve yıkım ile halk çok yorgun ve güvensizdi. (Bramall, 2008; Naughton, 2007)

1 Ekim 1949 yılında, Çin Komünist Partisi (ÇKP) başkanı Mao Zedong, Çin Halk Cumhuriyetini kurmuştur. Hızlı bir şekilde örgütlenmesi sağlanan devletin, disiplinli para ve maliye politikaları ile enflasyon kontrol altına alınmış, sanayi, tarım, ulaşım ve iletişim altyapılarının onarımında önemli bir ilerleme yaşanmıştır. Devlet kontrolündeki şirketlerin üretimi hızla artarken, ÇKP sendikalar üzerindeki etkisini kullanarak özel sektör için de rahat bir çalışma ortamı sağlamıştır. Çete oluşumları ortadan kaldırılarak hem toplumsal hem de ekonomik düzen işler hale getirilmiş ve ilk bir yıl içerisinde de Çin'de ekonomi ve yaşam büyük ölçüde normale dönmüştür. (Oktay, 2017: 44)

Çin'de ilk beş yıllık kalkınma planı 1953-1957 yılları arasında yürütülmüş ve bu ilk planın hazırlanışı ve uygulanması esnasında Sovyetler Birliği'nden önemli ölçüde yardım alınmıştır. Mimari ve spor eğitimlerinden, endüstri mühendisliğine, bilimsel araştırmalardan, eğitim kurumlarının düzenlemelerine kadar pek çok konuda Sovyet kılavuzluğunda düzenlenmiştir. Bu dönemde yaklaşık atlı bin Sovyet danışman Çin'e

gitmiş ve binden fazla öğrenci ise Sovyetler Birliği'nde öğrenim görmüştür. (Naughton, 2007: 66)

İkinci beş yıllık kalkınma planı öncesinde, 1956 yılında Mao tarafından Yüz Çiçek Dönemi başlatılmıştır. Bu dönemin amacı, aydınların fikirlerini özgürce dile getirebilecekleri bir ortam sağlamak ve feodalizmden komünizme geçiş sırasında aydınların bu fikirlerinden yararlanmaktır. Fakat bu dönem, Mao'nun beklediği gibi gerçekleşmemiş ve kısa bir süre sonra aydınlardan, komünizme geçiş fikirleri yerine, parti ve rejim ile ilgili açık ve cesaretli tenkitler gelmeye başlamıştır. (Armanoğlu, 1984: 574) Bu sebeplerden dolayı, eleştirilerden rahatsız olan Mao, 800.000 kişiyi mahkum ettirmiştir. (Naughton, 2007: 69)

İkinci beş yıllık kalkınma planı 1958 yılı ile 1966 yılları arasında yapılmıştır. Bu dönemin en çarpıcı düzenlemesi 'İleriye Doğru Büyük Adım' adı verilen düzenleme olmuştur. 1958 yılında Mao tarafından başlatılan bu girişim ile çelik üretimini iki katına çıkararak, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yapmak hedefi gözetilmiştir.

Mao bu amaç doğrultusunda 'Komünler' oluşturmuştur. Toplamda 24.000 Komün kurulmuş ve her birinde yaklaşık 20.000 kişi istihdam edilmiştir. Komünlerde tam kapasite çalışılması amacıyla, kadın işgücü sağlayabilmek adına çocukların toluca bakılacağı kreşler kurulmuştur. (Oktay, 2017: 49)

Mao bu girişimi sonucunda Çin çelik üretiminin İngiltere'yi on beş yılda yakalamayı öngörmekteydi. Dönem içerisinde yapılan kamu yatırımlarına bakıldığında, kaynakların önemli bir çoğunluğu ağır sanayiye kullanılmaktaydı. Devletin ağır sanayi yatırımı 1956 yılında %38 iken, 1958 yılında %56 seviyesine yükselmiştir. (Dali ve Yang, 1996: 35)

Fakat bu yoğun çalışma temposu halkın yorgun düşmesine ve tarımsal üretimin azaltılarak sanayi üretimine ağırlık verilmesi, kış aylarında gıdanın azalmasına yol açmıştır. Bu olumsuz şartlardan dolayı 1959-1962 yıllarında kötüleşen hava şartları ve uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle Çin'de açlık felaketi yaşanmasına neden olmuştur. Tüm bu felaketler Mao hükümeti için ciddi anlamda durgunluk ve hayal

kırıklığı ile sonuçlandığından, İleriye Doğru Büyük Adım devri kapanmış, yerine daha ılımlı politikalara geçilmiştir.

Büyük sorunlara neden olan İleriye Doğru Büyük Adım'dan sonra, ılımlı politikalarla normale döndürülen ekonomide, 1966 yılında üçüncü beş yıllık kalkınma planına geçilmiştir. Kültür Devrimi adı verilen hareket ile devrim açısından durgun geçen bu dönemde, kültür ve eğitimin burjuvaya ait olmadığını savunan gençlerle protestolar başlatılmıştır. Büyük çaplı ve resmi olarak belgelenen* bu hareketle okullar belirli sürelerde kapanarak gençlerin harekete katılması sağlanmıştır. Bu amaçla 'Kızıl Muhafızlar' adı altında kurulan öğrenci grupları, tüm kurumlarda burjuva olarak nitelendirdikleri kişiler yakalanarak sorgulanmış, utanç verici cezalarda bulunmuş ve hatta darp edilmiştir. Amacını aşarak büyüyen bu hareket, 1969 yılında Mao tarafından sonlandırılmıştır. Tüm bu karmaşa ortamı nedeniyle üçüncü planda oluşturulan hedefler doğrultusunda ulusal savunma ön plana çıkartılmış ve tarımsal faaliyetlere öncelik verilmiştir. Kırsal alanın eğitim şartları yeniden düzenlenmiş ve yeni okullar açılarak kırsal alanda yaşayan halk için eğitim standardı yükseltilmeye başlamıştır.

1971 yılından başlayarak 1980 yılına kadar süren dördüncü ve beşinci kalkınma planı yıllarını, 1976 yılında Mao'nun ölümüyle değişen siyasi ve ekonomik ortam sebebiyle ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Mao'nun ölümünden sonra başlayan bu döneme, Reformlar Dönemi adı verilmektedir.

1.1.2. Reformlar Dönemi (1976 -)

1976 yılında Mao'nun ölmesi ülkede siyasi bir kargaşanın yaşanmasına neden olmuştur. 1978 yılında bu siyasi kargaşanın galibi Deng Xiaoping'in yönetimiyle birlikte Çin ekonomisinde yeni bir dönem başlamıştır. Çin'in o dönemdeki ekonomik yapısına bakıldığında, ülkenin resmi istatistiklerine göre, 1952-1978 yılları arasında Çin GSYH oranının ortalama olarak yılda %6,8 büyüdüğü ve kişi başına ortalama yıllık üretim artışının da %4,5 olduğu görülmektedir. (NBSC, 2000)

* Mao'nun isteği doğrultusunda çıkarılan, ÇKP Merkez Komitesi'nin 1966 yılındaki 'Büyük Proleter Kültür Devrimi' genelgesi ile hareket resmileştirilmiştir.

1978 yılında Çin ekonomisinin %48'ini sanayi üretimi oluştururken, tarım üretiminin %28'e gerilemiş olması, Mao tarafından uygulanan politikaların, ülkeyi sanayi ülkesi konumuna getirdiğini göstermektedir. Çin ekonomisi, dünya ile kalite ve verimlilik konusunda rekabet edememiş olsa da, atom bombasından otomobile, ülkede gereksinim duyulan tüm ürünleri üretir konuma gelmişti. Yine bu dönemde, hızlı sanayileşmenin katkısı ile ülkenin ulusal tasarruf oranlarında büyük bir artış görülmüştür. (Oktay, 2017: 56-57)

Deng döneminde ülke eski dışa kapalı politikasından ve devletçi siyasi yapıdan sıyrılarak, dışa açık ve piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomiye geçiş sürecine girmiştir. Deng'in temel hedefi Çin'i, dönemin güçlü ve modern sosyalist devletine dönüştürmekti ve bu nedenle Mao'nun başlattığı sınıf mücadeleleri geride bırakılarak daha modern ve kalkınma odaklı bir politika izlemeye başlanmıştır.

Dönem incelendiğinde, yapılan kalkınma politikalarında karşılaşılan ve Deng'in sıklıkla söz ettiği dörtlü modernleşme kavramı dikkat çekmektedir. Dörtlü modernleşme kavramının içeriğine bakıldığında, sanayi, tarım, ulusal savunma ve bilim-teknoloji alanlarında modernleşme amaçlarını görmekteyiz. (Çalık, 2011: 95-206)

Genel ekonomik ve sosyal ilerlemenin görüldüğü bu dönemde, ekonomik sistem değişimine gidilmesinin başlıca nedeni 'büyüme'dir. Diğer ekonomilere kıyasla daha yavaş büyüme gösteren Çin, teknolojik gelişim açısından da piyasa ekonomilerinin gerisinde kalmıştır. Diğer ekonomilerin Çin'den farklı olarak dışa açık ülkeler olmasının, Çin'e bu reformlar için güç vermiştir

Mao dönemindeki büyüme stratejileri, tüketimi olabildiğince düşük tutarak, yatırımları ve özellikle de ağır sanayi yatırımlarına dayanmaktaydı. Yine bu dönemde üretim araçları devlete ait olduğundan, planlı ekonomik sistem izlenmekteydi, fiyatlar ve ücretler dahil tüketim ve üretim düzeyleri devlet tarafından belirleniyordu. Tüm bu nedenlerden dolayı, ülke bireylerinin kişi başına gelirlerinde değişim olmamıştı. Ulusal tasarruf oranındaki artışın, bu dönemdeki yansımalarının sebebi de bu katı stratejiler kaynaklanmaktadır.

Çin’de reform döneminde başlayarak, günümüze kadar devam eden süreçte, uygulamaya konulan önemli yasalar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır;

Tablo 1: Çin’de 1978 Yılı Sonrasında Bazı Yasal Düzenlemeler

Yıl	Düzenlenen Yasalar	Açıklamalar
1978	Reform Sürecinin Başlangıcı	
1979	Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimleri Yasası	*Yasa ile birlikte yabancı yatırımlara resmi olarak izin verilmiştir.
1983	Ticari Markalar Yasası	
1985	Patent Yasası, Yabancılarla Ekonomik Sözleşmeler Yasası, Pasifikte Kıyısı ve Limanı Bulunan 14 Şehrin Dış Ticarete Açılması Tarım Ürünleri Alım-Satımında Devlet Tekelinin Kaldırılması	
1986	Tamamen Yabancıların Mülkiyetindeki İşletmeler Yasası, Dünya Ticaret Örgütüne Üyelik Başvurusu	*Yasa sayesinde, yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar, sermayenin varısına ortak olarak göstereceği Çinli yatırımcılara ihtiyac duymadan yatırımlarını yapabileceklerdi.
1988	Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası	
1989	IMF Üyeliği	
1990	Şanghay Borsasının Açılması	
1991	Telif Hakları Yasası	
1993	Şirketler Yasası	
1994	Devlet Tazminat Yasası, Haksız Rekabetin Engellenmesi Yasası, Tüketici Hakları Yasası, Dış Ticaret Yasası, Ticari Bankalar Yasası	
1996	Para Birimi Yuan’ın Kısmen Konvertibilitesinin Sağlanması	
1997	Fiyat Yasası, Özelleştirme Hamlesi	*Pivasa fiyatında oluşacak aşırı artış veva azalışa karşı müdahaleyi yasallaştıran düzenleme.
1998	Hisse Senetleri Yasası	
2001	Dünya Ticaret Örgütüne Üyelik	
2002	Kırsal Arazi Kiralama Yasası	
2003	Bankacılık Düzenleme Yasası	
2004	Anayasanın Gözden Geçirilerek Özel Mülkiyet Hakkının Tanınması	
2007	Mülkiyet Yasası	
2008	Tekelleşmeyi Önleme Yasası	

Kaynak: Farklı kaynaklardan, yazar tarafından derlenmiştir. (Kadılar, 2016; Oktay, 2017)

Piyasa ekonomisine geçiş kararının ilk on yılında esas olarak hedeflenen yöntemler netleştirilememiş olsa da 1990’ların ilk yarısında geçiş kararlılıkla başlamıştır. Çok kısa bir süre içinde de devlet planlaması bütünüyle ortadan kaldırılmış ve özelleştirmeler başlatılmıştır. İşçi-işveren ilişkileri piyasa ekonomisi koşullarına göre düzenlenmiş, devlet şirketlerinden milyonlarca işçi işten çıkarılmış, vergi sisteminden finansal sisteme, piyasa ekonomisinin gerektirdiği altyapılar oluşturulmuş, Dünya Ticaret Örgütü’ne katılımı da dünya ekonomisi ile derin bir bütünleşme süreci başlamıştır. (Oktay, 2017: 60)

1.1.2.1. Tarım Alanında Yapılan Reformlar ve Sonuçları

Mao döneminde ortaya çıkan ilk sorun tarımsal üretimin gerekli hızda artırılamaması ve sonucunda oluşan açlık felaketi olmuştur. Tarım üretimi sorununun en büyük nedeni, komünlerin çok fazla bireyden oluşması ve üretimden doğan karın tüm komün bireyelerine dağıtılmasıyla, çok fazla emek harcayan bireyelerin bile tüm komün ile aynı payı almaları nedeniyle oluşan eşitsizliklerdi. Diğer bir sorun ise her bölgenin komün şartları eşit olduğu halde, toprak yapısı nedeniyle bazı bölgelerin daha fazla emek gücü istemesine karşın komünlerin vergi ve zorunlu satış yoluyla devlete verecekleri ürün miktarı eşit olduğundan, karlarda ciddi azalmalara neden oluyordu. Devlet hem yıllık ürün tutarını hem de ürün ücretlendirmelerini kendisi yaptığı için zor şartlara rağmen üretim yapan komünler mağdur oluyorlardı. Tüm bu nedenlerden dolayı tarımda reform gerekliydi.

ÇKP Merkez Komitesi'nin 1978'de düzenlediği toplantı ile ilk sorun olan düşük alım fiyatları, artırılmıştır. İkinci sorun olan eşit dağıtılmayan karlara çözüm olarak ise, 'Hane Halkı Sorumluluk Sistemi' adı verilen bir uygulama ile komünlerin üretmesi için devlet tarafından belirlenen miktardaki, vergi ve zorunlu satışa karşılık gelecek tutardaki üretimi, tek tek o köyde bulunan hane halklarına paylaştırılmıştır. Bu sayede komüne ayrılan toprak ve üretim araçları da hane halklarına paylaştırılarak, her hanenin kendine verilen yıllık üretim miktarını tamamlaması planlanıyordu. Bu uygulama özellikle fakir bölgelerde hızla yaygınlaştırılmıştır.

Alım fiyatlarının yükselmesi ve hane halklarının kendi üretimlerini yapmalarıyla, gönüllü olarak üretime katılan halk sayesinde uygulama giderek yaygınlaşmıştır. Buna ek olarak devlet, ürünün bir bölümünün devlete satılma zorunluluğunu bu süreçte kaldırmıştır. Bu sayede üretilen ürünün alıcısı sadece devlet olmaktan çıkarılarak, kırsal ve kentsel pazarlarda ürünü satışa çıkarabilen halk, fiyatları giderek serbest hale gelmesine yardımcı olmuştur. Komünlerin yerlerini 1984'te, tarımsal üretim faaliyetlerini yönetme görevi olmayan, idari birimlere bırakmasıyla, tarımsal üretim özelleştirme süreci tamamlanmıştır. (Fewsmith, 1994)

1.1.2.2. Özel Sektörde Yapılan Reformlar ve Sonuçları

Reform döneminin başlangıcından, 1990'ların ikinci yarısına kadar özel sektör ülke ekonomisinde önemli bir rol oynamamıştır. Dönem öncesinde seyyar satıcılar bile kapitalist kabul edilerek cezalandırılırken, 1982'de kabul edilen yeni anayasa ile birlikte ülke ekonominin ana direği devlet ve tamamlayıcı sektörün de 'bireysel' sektör olduğu maddesi getirilmiştir. Bu madde ile bireysel girişimin en yüksek düzeyde tanınmış olduğu görünse bile 'özel' sektörden söz edilmemiştir. Anayasanın bu maddesi 1988'de genel olarak özel sektörü kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. (Kanamori ve Zhao, 2004: 10)

Bu dönemde Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), elektronikten otomobile ülkenin ihtiyaç duyduğu ürünlerin büyük bir bölümünü üretiyor olsalar da, bu üretim verimsiz, yavaş ve kalitesizdi. Bunun temel sebebi kuruluşlarda yönetime çok kişinin karışıyor olması ve buna karşılık yöneticilerin karar verme yetkilerinin ve sorumluluklarının yeterli olmamasıydı. Üretimin tüm aşamalarına, ürün hammadde alımı, üretim miktarı, nereye satılacağı gibi aşamalar planlama kuruluşları tarafından belirleniyordu. Ürünlerin dağıtım işlemleri de devlet tarafından yapıldığından, aksaklıklara karşı tüm işletmeler çok büyük stoklarla çalışıyorlardı.

Kuruluşların finansal yönetimleri, ödeme ve tahsilat işlemleri de merkezi veya yerel yönetimlerce yapılmakta ve bu yöneticilere aktarılan karlar, ekonomik politikalar çerçevesinde kullanılıyordu. Yöneticilere kar kullanımı ve kuruluş yatırımlarına söz hakkı sahipliği tanınmıyordu. Ek olarak işletme yöneticilerinin çalışanları işe alım, işten çıkarma, terfi veya ücret belirleme yetkileri de tanınmamıştı. Çalışma çağına gelen kentsel bölge sakinleri, bu kuruluşlara atamaları yapıldıktan sonra, kişinin ve ailesinin refahını sağlamak, emekliliğine kadar bu kuruluşların sorumluluğundaydı. Çalışanların barınma, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarına cevap verecek hizmetler sunuluyordu. Evlenenlere düğün, ölenlerin cenaze işlemleri, emeklilik maaşları gibi kısaca tüm sosyal güvenlik ihtiyaçları kurum tarafından sağlanıyordu. Bu özellikleri nedeniyle yalnızca üretim değil, sosyal güvenlik kurumu görevi de üstleniyorlardı. (Oktay, 2017: 65)

Kuruluş yöneticilerinin tek görevi planlama sisteminde verilen üretim hedeflerini gerçekleştirmek olduğundan, bunun en kolay yolu, hedefleri olabildiğince düşük, kuruluşa sağlanan kaynakları ise olabildiğince yüksek tutmaktır. Aynı şekilde, bu kuruluşlar binlerce insanın sosyal hizmetlerinin de sunulduğu büyük bir yerleşim alanı olduğundan, kuruluş yöneticisi buralarda düzeni sağlamak ve toplumun politik açıdan eğitilmesini, yönlendirilmesini ve izlenmesini sağlamakla görevliydi.

Kuruluş yöneticilerinin, siyasi görev bakımından geniş, ekonomik üretim bakımından dar olan yetkileri nedeniyle, üretimin verimliliği ve kalitesi geri planda kalıyor, devlete bağlı olduğu için iflas etme durumu da ortadan kalktığından, üretim kapasitesi ve kalitesinde ilerleme kaydedilemiyordu.

KİT'lerde yaşanan bu sorunların, siyasi nedenlerinden dolayı, tarımda olduğu gibi hızlı bir reformla çözüm mümkün olmamıştır. 1980'lerin başında KİT yöneticilerinin yetkileri genişletilerek, üretim karlarını yükseltmelerinde maddi ödül sağlanması şeklinde düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda parti komitelerinin yetkilerinin sınırlandırılmasıyla yöneticilerin birinci derece yetkili konumuna gelmesi sağlanmıştır. Verilen yetkilerin yanı sıra, devlete aktarılan kuruluş karlarının bir kısmı kuruluşa kalmak, yatırıma ve yöneticilerin teşvik primi olarak kullanılması için ayrılmasına izin verilmiştir. Fakat bu düzenleme, karlılıkta yeterince artış getirmediğinden 1980'lerin ortalarında 'Yönetici Sorumluluk Sistemi' adı verilen bir uygulama ile oluşan karın yıllık belirli bir oranının devlete aktarılması, kalanının ise kuruluş bünyesine bırakılması öngörülmüştür. Kuruluşlarda üretim için gerekli finansal destekler devlet tarafından verilirken, Yönetici Sorumluluk Sistemi ile birlikte devlet finansal desteğini kesmiştir. Kuruluşlar oluşan karlarından aldıkları pay ve bankacılık sisteminden kullanacakları banka kredileri ile üretimlerini finanse etme politikası izlenmiştir. (Pen, 1995)

1980'lerin ortalarında uygulanmaya başlanan diğer bir uygulama ise 'Çift Yol' düzenlemesidir. Buna göre her KİT, planlamanın belirlediği tutarda üretimi gerçekleştirmek şartıyla serbest olacaktır. Planda öngörülen üretimi tamamlayan, devletin aracılığı ile dağıtıma çıkaran kuruluşlar, bu üretim sürecine ek olarak farklı ürünler de üretebileceklerdir. Bu sayede üretim kaynaklarını, finansmanını, üretim

adetlerini ve pazarlarını kendilerinin belirleyecekleri yan ürünler üretme imkanı da sunulmuş olacaktır. KİT'ler hem plan dahilinde hem de piyasa içinde çalışır konuma geleceklerdir. Planda öngörülen üretim miktarları sabit kalacağından, şirketler büyüdükçe planlı üretimin üretimdeki payı yavaş yavaş azalacak ve bir süre sonra sona erecektir. Bu gelişmelerle birlikte piyasa ekonomisine geçiş yavaş yavaş oluşmaya başlamış ve çift yol sistemi ile plan dışı satışlarda birçok ürünün fiyatları da piyasaya bırakılmıştır. (DAM, 2006: 35-36)

1.1.2.3. Köy ve Kasaba İşletmelerinde Yapılan Reformlar ve Sonuçları

Piyasa reformu döneminin, ilk 15-20 yılında Çin ekonomisi büyük ölçüde 'Köy ve Kasaba İşletmeleri (KKİ)' olarak adlandırılan kuruluşlar sayesinde hızla büyümüştür. Reformun ilk on yılında, 1978-1988 yılları arasında kuruluşların üretimi ortalama yıllık %30 artış ile 14 katına çıkmış, yine bu dönemde ülke GSYH'sı içinde %6 olan payı %26'ya çıkmış, sayıları ise 1,6 milyona ulaşmıştır. (Oktay, 2017: 69)

KKİ'ler 'Beş Büyük Sanayi' olarak nitelendirilen, demir-çelik, çimento, suni gübre, hidroelektrik enerji, tarımsal araç gereç üretimi ile sınırlandırılmıştı. Bunun yanı sıra sadece buldukları yöreden hammadde sağlayabiliyorlardı. Reform döneminde ise bu sınırlamaları kaldırılmış ve daha çok tüketim malları üretimine ağırlık verilerek ülke geneline faaliyetlerini yaymışlardır. Kırsal alanlarda işgücünün çok olması ve KİT'ler gibi sosyal hizmet verme zorunlulukları olmadığından maliyetleri KİT'lere göre daha azdı. Kırsal kesim, tarım reformuyla artan gelirlerine KKİ'lerden gelen karları da eklediğinde gelir düzeylerinde büyük artış gözlemlenmiştir.

Artan gelir düzeyi, hem tüketim mallarına olan talebi artırıyor, hem de daha çok yatırım için kaynak yaratıyor, daha çok yatırım da daha çok kara ve o da daha çok yatırıma yol açıyordu. KKİ'ler sayesinde oluşan büyük büyüme işte bu döngü sayesinde gerçekleşmiştir.

1.2. EKONOMİDE DIŞA AÇILMA SÜRECİ VE SONUÇLARI

Mao döneminde ülke sınırlı bir dış ticarete sahipti. Ülkenin dış ticareti büyük ölçüde Sovyetler Birliği başta olmak üzere Doğu Bloğu ile sınırlandırılmıştı. Yatırım malları ithal ediliyor, tarım ürünleri ise ihraç ediliyordu. 1960'da Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerin bozulmasıyla dış ticaret daha da kısıtlanmıştı.

Kısıtlı dış ticaret kararı, planlı ekonominin döviz ihtiyacına göre belirleniyordu. Dış ticaret serbestleştiiğinde ise bu şekilde yıllık döviz ihtiyacını belirleyen planlı ekonomi olmayacak, serbestleşme ile artan tüketime yönelik ithalat için de döviz ihtiyacı doğacaktı. Hem döviz ihtiyacı hem de ithalat artışı, teknoloji ve yönetim becerileri nedeniyle dış kaynak girişine izin verilmesini öngörüyor ve yabancı yatırımcıları çekmek için reformlar yapılmasını öngörüyorlardı.

İlk olarak dış ticarete serbestleşmeye öncelik verilmiştir. Bunun için ihracatın planlı sistemden bağımsız hale gelmesini sağlanacaktı. Fakat bunu yaparken KİT'lerin ve planlı sistemin işleyişinin bozulmamasına dikkat ediliyordu. Bu amaçla 12 adet dev dış ticaret kurumunun eyalet ve altı idari birimlerdeki şubeleri, merkezden bağımsız, birbiri ile rekabet edebilen kuruluşlara dönüştürüldü. Bu sayede hem planlı yatırımda belirlenen yıllık döviz miktarı bu kuruluşlar arasında paylaştırılıyor, hem de bu kuruluşlar planlanan döviz miktarına ulaştıktan sonra kazandıkları fazla döviz miktarlarını kendilerinde tutma şansı yakalayabiliyorlardı. Bu fazla dövizler ile iç piyasada satmak üzere ithalat yapabiliyor veya başkalarına döviz satabiliyorlardı. Bu sayede de değişen kurlarla beraber, dış ticaret daha karlı bir hale getirilmişti. 80'lerin ortalarında ülkede ikili kur sistemi uygulanıyordu.

Dış ticaret kuruluşlarınca ülkeye kazandırılan dövizin bir bölümü resmi kur ile devlete satıyor, bir bölümü de elde tutuluyor veya bu amaç ile kurulan ve arz/talep dengesine göre işleyen bir piyasada ihtiyaç duyan başka kuruluşlara satılıyordu. Bu piyasada kurlar daha yüksek seyretmekteydi. 90'ların ortalarına gelindiğinde 1 doların değeri resmi kurda 5 yuan civarında iken, serbest piyasada 8 yuanı aşabiliyordu. Bu yüksek kurlarla ihracat yapmak karlı hale geldiğinden, rekabet eden kuruluş sayısı

artmış, önce yerel yönetimler daha sonra da birçok KİT ve KKI'ye dış ticaret yetkisi verilmiştir. 80'lerin sonlarında ise sayıları 5.000'e ulaşmıştır. (Oktay, 2017: 73)

Aynı dönemde ihracatı artırmak adına 'Montaj İhracat' uygulaması kullanılmıştır. Bu uygulama ile yurtdışındaki kuruluşlar, hammadde ve mallarını veya makine ve donanımlarını göndererek, Çin'de üretim yapmasına olanak veriyorlardı. Bu aslında dünyaya, Çin'deki ucuz ve nitelikli işgücünü sunmak anlamına geliyordu.

Çin'de dışa açılmanın ikinci ayağı yabancı yatırımcıyı iç piyasaya çekmekten geçiyordu. Bu yöndeki ilk adım, 1979'da çıkarılan 'Ortak Yatırım Kanunu' olmuştur. Düzenlemeye göre yabancı yatırımcıların, ürettikleri ürünleri ihraç etmek koşuluyla, ülkedeki kuruluşlarla birlikte ortaklaşa üretim tesisi kurabileceklerdi.

1980'de ise 'Özel Ekonomik Bölge' adı verilen ve ana sanayi bölgelerinden uzakta kurulan Shenzhen, Zhuhai, Xiamen, Shantou bölgelerine, kendi yönetimlerinin ve kanunlarının olduğu, üretim bölgeleri oluşturulmuştur. Bu bölgeler sayesinde ülkeye yapılan yatırımların karlı ve üretimlerin ise daha kolay hale gelmesi hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda, ülkede şirketlerin, vergi avantajları uygulamaları ile %55 olan vergi oranları, %15'e çekilerek üretim daha cazip hale getirilmiştir. Bunlara ek olarak hammadde, ara malları ve yatırım mallarında gümrük vergisiz ithalat sağlanmıştır. (Oktay, 2017: 74)

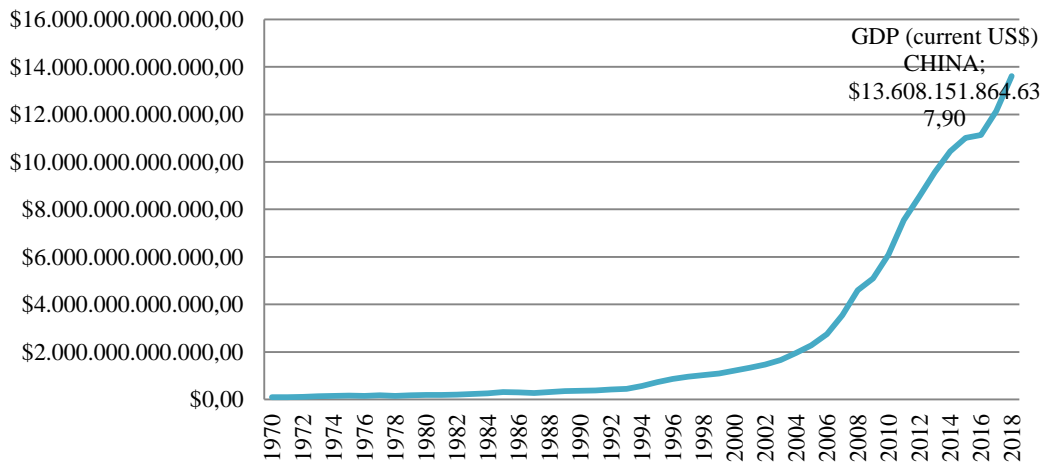
Bu imkanlardan yararlanarak Çin'de üretim yapmak isteyen ilk ülke, tekstil, oyuncak ve elektronik eşya gibi ucuz işgücüne dayalı hafif sanayi ürünleri üreterek ihraç eden Hong Kong olmuştur. Hong Kong bu ürünlerini dünyanın en büyük pazarı olan ABD'ye ihraç etmekteydi. Yüz ölçümü açısından ve işgücü açısından kısır olan bir ülke olması nedeniyle, Çin'de üretim yapma fikri, hem arazi hem de işgücü sağlayacak, çok önemli bir fırsat sunmuştur.

Dört bölgeyle başlayan Özel Ekonomik Bölge uygulaması, 1984 yılında 14 ilde daha benzer koşullarla yabancı yatırımcıya açılmıştır. Zamanla kurallar daha da esnetilerek, yabancı yatırımcıların ürünlerini iç pazarda satmalarına da olanak sağlanmış ve yerli ortağa ihtiyaç duymadan da üretim yapılabilmesi için düzenlemeler yapılmıştır.

1.3. REFORM SÜRECİ VE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

1978-1988 yılları arasında, piyasa ekonomisine geçiş gerçekleşirken devlet planlama sistemi hala bulunmaktaydı. Bu süreç ülke %10 büyümüş, 10 yıl içinde ülke GSYH'si 2.5 katına çıkmıştır. Ekonomik büyümede bireylerin gelir ve refahına yansımıştır.

Grafik 9. Çin'in GSYH Verileri
GSYH (GDP , current US\$)

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

Tüm bu iyi gelişmelerin yanı sıra, devlet kontrolünden çıkarılan ekonomi, yüksek enflasyona neden oluyordu. Ekonomik kaynakların dağılım ve kullanımı devlet planlaması dışında yapıldığından, büyük yolsuzluklara neden oluyordu. 1985'de enflasyon %10'a yükselmiş, 1986'da yolsuzluklar ve halk hareketleri ile sonuçlanmıştır. 1988 yılına gelindiğinde enflasyon %12'nin üzerine çıkmış, 1989 da öğrenci hareketleri başlamıştır. İlerleyen olaylar neticesinde Deng, Beijing'de sıkıyönetim ilan etmiştir. Oluşan arbedelerde çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve çok sayıda insan da gözaltına alınmıştır. Büyüyen olaylarla Deng'in konumu zedelemiş ve güvenilirliğini azaltmıştır. Piyasa reformunun yeni dönemine farklı bir lider ve farklı yaklaşımlar ile devam edilmiştir. Yeni dönemde hükümet, değişimi desteklemede daha etkili rol oynamıştır. Üretimde ise kaynak dağılımında büyük KİT'ler ve merkezi yönetim ön planda olurken, değişimin odak noktası kırsal bölgeler değil, kentsel bölgeler olmuştur.

Tablo 2. Çin'in 1980 - 2018 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri

	GDP (current US\$) CHINA	GDP growth (annual %)CHINA	Export volume index (2000 = 100) CHINA	Import volume index (2000 = 100) CHINA	GDP per capita (current US\$) CHINA
1980	\$191.149.211.575,00	7,80669145	7,190964398	10,30127775	\$194,80
1981	\$195.866.382.432,54	5,172413793	8,743517899	11,64328384	\$197,07
1982	\$205.089.699.858,78	8,93442623	9,428373444	10,57719974	\$203,33
1983	\$230.686.747.153,26	10,83521445	10,25153246	10,92263983	\$225,43
1984	\$259.946.510.957,14	15,13917176	12,34004595	13,83765328	\$250,71
1985	\$309.488.028.132,65	13,44339623	12,61492904	19,96896238	\$294,46
1986	\$300.758.100.107,25	8,93970894	15,52047929	20,27710787	\$281,93
1987	\$272.972.974.764,57	11,6889313	18,40145453	21,09790127	\$251,81
1988	\$312.353.631.207,82	11,23451516	21,66725703	25,31267808	\$283,54
1989	\$347.768.051.311,74	4,185867896	22,42809652	28,55811736	\$310,88
1990	\$360.857.912.565,97	3,907113896	25,6864244	24,94630314	\$317,88
1991	\$383.373.318.083,62	9,294075913	29,44489072	29,21620191	\$333,14
1992	\$426.915.712.711,15	14,21616358	34,0846619	36,90783388	\$366,46
1993	\$444.731.282.436,76	13,86757602	37,95357331	48,10906777	\$377,39
1994	\$564.324.670.005,92	13,05215872	48,55720035	52,41075701	\$473,49
1995	\$734.547.898.220,51	10,94922737	56,85936289	56,9703738	\$609,66
1996	\$863.746.717.503,79	9,928372463	56,64713312	61,06711678	\$709,41
1997	\$961.603.952.951,82	9,230769231	67,91726097	64,53993008	\$781,74
1998	\$1.029.043.097.554,08	7,837613919	70,88444114	66,2782206	\$828,58
1999	\$1.093.997.267.271,06	7,667486171	77,44729803	75,88994435	\$873,29
2000	\$1.211.346.869.605,24	8,491508492	100	100	\$959,37
2001	\$1.339.395.718.865,30	8,33991055	109,694188	108,3425754	\$1.053,11
2002	\$1.470.550.015.081,55	9,130645945	138,6582488	128,2265419	\$1.148,51
2003	\$1.660.287.965.662,68	10,03560303	182,785201	177,1833081	\$1.288,64
2004	\$1.955.347.004.963,27	10,11122346	226,8347239	215,6811215	\$1.508,67
2005	\$2.285.965.892.360,54	11,39577594	283,6441931	240,6270383	\$1.753,42
2006	\$2.752.131.773.355,16	12,71947902	346,1719795	280,1713437	\$2.099,23
2007	\$3.550.342.425.238,25	14,23138804	414,7010255	318,6986785	\$2.693,97
2008	\$4.594.306.848.763,08	9,654289373	450,0777675	330,1128848	\$3.468,30
2009	\$5.101.702.432.883,45	9,399813171	402,6520651	341,896465	\$3.832,24
2010	\$6.087.164.527.421,24	10,63614046	517,227856	416,4463023	\$4.550,45
2011	\$7.551.500.425.597,77	9,55091409	562,3714871	450,8564995	\$5.618,13
2012	\$8.532.230.724.141,76	7,859627493	597,2138151	468,3073823	\$6.316,92
2013	\$9.570.405.758.739,79	7,768615284	647,7118964	510,4353099	\$7.050,65
2014	\$10.438.529.153.237,60	7,299518921	684,4722854	525,9374802	\$7.651,37
2015	\$11.015.542.352.468,90	6,90531667	680,5921485	515,2490534	\$8.033,39
2016	\$11.137.945.669.350,60	6,736675253	690,2482661	534,2749543	\$8.078,79
2017	\$12.143.491.448.186,10	6,757007611	738,9341003	581,9333613	\$8.759,04
2018	\$13.608.151.864.637,90	6,6			\$9.770,85

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/china>

İkinci dönemde yapılan reformlar, ilk dönem yapılan ve istenilen sonuçları vermeyen reformları düzeltme görevi görmüştür. Çift Yol sistemi 1990'ların ortalarında önce yavaş sonra da hızla azaltılarak, planlı ekonomiden sıyrılma yoluna gidilmiştir. Yine ikinci bir düzenleme isteyen reform olan fiyat serbestleştirilmesi yapılarak, döviz cephesinde ise çift kur uygulamasına son verilmiştir.

Tüm bu reformlar sonucunda 1990 yılında %3 ile 1980 sonrasında yaşadığı en düşük büyüme oranını kaydederken, sonrasında Çin'de büyüme oranları günümüze kadar %6'nın altına düşmemiştir. (Tablo.2)

2. ÇİN EKONOMİSİNDE YURTİÇİ TASARRUFLARIN VE İKTİSADİ BÜYÜMENİN SEYRİ

Bu bölümde Çin'in bireysel, devlet ve kurumsal tasarruflarının tarihsel gelişimini gözden geçirerek, tasarrufları tetikleyen itici güçleri analiz etmeye çalışacağız. Bunların başında, demografik değişiklikler, sosyal güvenlik sistemleri, gelir eşitsizliği, konut reformları ve finansal baskı yer almaktadır. Tüm bu etmenler ile küresel tasarruf içerisinde en yüksek tasarrufa sahip Çin'in, bu tasarrufları ile yüksek büyümeleri arasındaki ilişkiyi inceleyeceğiz.

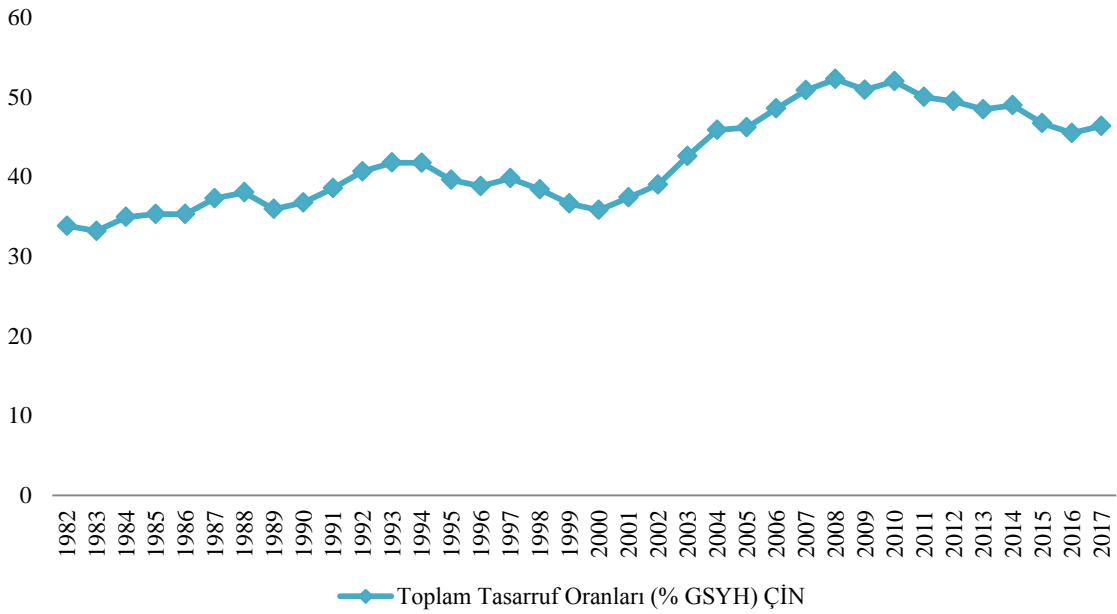
Çin'de 2015 yılında altyapı ve üretim tesislerine yapılan yatırımların tutarı 4.5 trilyon ABD dolarıydı. Aynı yıl dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD'de ise yatırımların tutarı 3,5 trilyon dolar idi. Fiyatların daha düşük olması nedeniyle aynı tutarda kaynak ile Çin'de ABD'de olduğundan daha fazla yatırım yapılabildiğini hesaba katarsak, yani satın alma gücü paritesi katsayısıyla hesaplarsak Çin'deki yatırım tutarı, ABD'dekinin iki buçuk katı dolaylarındaydı. Bu düzeyde yüksek yatırımı olanaklı kılan, Çin'in ulusal tasarruf oranının olağanüstü yüksek düzeyiydi. (Oktay, 2017: 101)

Çin'de görülen bu hızlı büyümenin nedeni, yapılan reformlarla birlikte, planlı ekonomiden, piyasa ekonomisine geçişle beraber yaşanmıştır. Bu reformların başında ihracat teşvikleri, döviz kuru ayarlamaları, oluşturulan Özel Ekonomik Bölgeler, özelleştirmeler ve piyasa mekanizmasının etkinleştirilmesi gelmektedir. Türkiye dahil birçok ülke bu reformları uygulamış olsa da, Çin'deki gibi bir büyüme ile

sonuçlanmamıştır. Hatta eski Sovyet Bloğu ülkeleri bu reformların sonucunda küçülme yaşamışlardır.

Çin, dünyadaki en yüksek ulusal tasarruf oranlarından birine sahiptir. Tarihsel olarak, ulusal tasarruf 1980'lerden bu yana GSYH'nın %35 ila 40'ından yüksek olmuştur. Çin'in 2001'de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne girmesinden sonra, tasarruflar 2008'de GSYH'nın %52'si zirvesine yükselmiştir. Küresel Finansal Kriz'in (GFC - Global Financial Crisis) ardından, tasarruflar kademeli olarak azalarak, 2017 yılında %46'ya gerilemiştir. (Zhang, 2018: 5)

Grafik 10. Çin'in Tasarruf Oranları

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/china>

Bir ülkenin büyümesi ülkeye yapılan yatırımların artması ile doğru orantılıdır. Yatırımların finansmanı ise ülkenin iç ve dış kaynakları ile sağlanabilmektedir. Eğer ülke yatırımlarını tamamen iç kaynaklar ile finanse etmek istiyorsa, ulusal gelirin, bu yatırımları karşılayabilecek kadarını tüketim için kullanmayarak, tasarrufta bulunuyor olması gerekmektedir. Çin için bakıldığında 2013 yılında Çin'deki yatırımların oranı %49'du. Buna göre 2013 yılında Çin, ülke sınırları içerisinde yaratmış olduğu gelirin, yani GSYH'sının yarısını yatırımlara yönlendirdiğini görebiliriz. Çin bu oranla ile dünya sıralamasının başında gelmiştir. Türkiye'de ise %20'nin biraz üzerinde, ABD'de

ise %20'nin biraz altında ve dünya genelinde ise bu oran %22 düzeyinde seyretmiştir. (Dünya Bankası, 2014) Çin'de ülke tasarrufları, yatırımlarını aşmaktadır. Bu nedenle de Çin yatırım oranında da dünya sıralamasında ilk sırada geliyordu. Çin'de %51 iken 2013 yılında Türkiye'de %13, dünya genelinde %22, ABD'de ise %17 idi. (Dünya Bankası, 2014)

2.1. TASARRUFLARIN KAYNAKLARI: BİREYSEL, ŞİRKETLER, DEVLET

Yatırımların iç kaynaklar ile finanse edilmesi ülkenin büyümesi açısından en önemli durumdur. Fakat Türkiye'de olduğu gibi tasarruflar yatırımların altında kalıyorsa, gereken finansman dış kaynaklardan sağlanıyor demektir. Bu şekilde yapılan yatırım ise ülkeyi yurtdışında yaşanan gelişmelere karşı hassas konuma getirmekte, ülkenin borç yükünü arttırmakta ve dolayısıyla da yatırımları sınırlamaktadır.

Bir ekonomide tasarrufların yükselmesi için temel Keynesyen özdeşliğe göre tüketimin azaltılması gerekmektedir. Fakat büyüyen ekonomilerde tüketimin üretimden daha yavaş artması tasarrufların artması için yeterlidir. Çalışan başına üretimin artırılması ise altyapı, üretim tesisleri ve beşeri sermayeye yapılan yatırımların artırılması gerekmektedir. Bu artan üretimin, ücretlere birebir yansımaması koşuluyla, tüketim üretimden daha yavaş artacak ve toplam tüketim, toplam üretimin gerisinde kalacak, tasarruf oranını artırmış olacaktır. İşte bir ekonomide bu şekilde bir tasarruf artışını elde etmek ancak planlı ekonomi ile gerçekleştirilebilir. Çünkü ancak o zaman ekonomi devlet kontrolündeki fiyat ve ücretler ile tüketimi olabildiğince azaltılabilecektir.

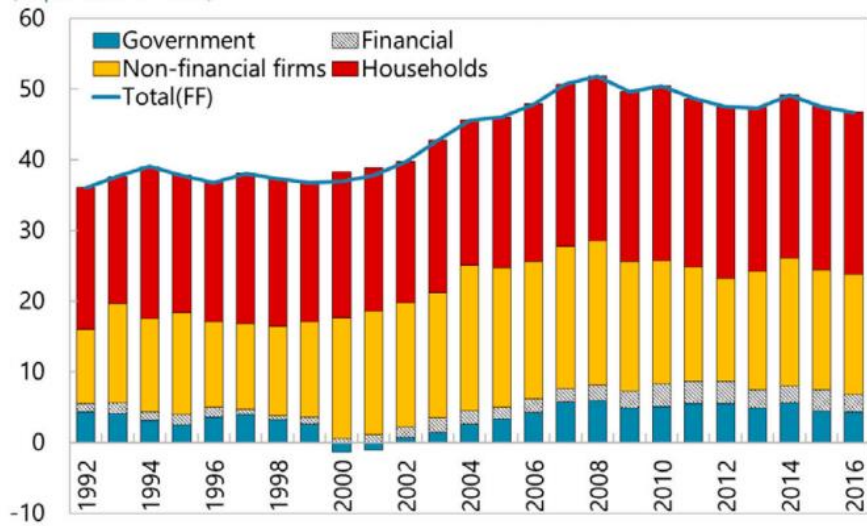
Planlı ekonomiden ayrılarak piyasa ekonomisine geçen Çin'in tasarruf oranlarının nasıl yüksek devam ettiğini, tasarrufların kaynaklarını inceleyerek bulabiliriz.

Çin'deki yüksek tasarruf oranlarının nedenleri açıklanırken ilk öne atılan tez, Konfüçyüsçü değerlere inanışları ve Çinlilerin tasarruf alışkanlıklarıdır. Buna göre bireysel tasarruflarının en yüksek tasarruf oranı olması gerekmektedir. Fakat Çin için

hane halkı tasarrufları, oluşan yüksek tasarruflarının sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Çünkü ulusal tasarruflar bireysel, şirketler ve devlet olmak üzere üç ayrı kanaldan oluşmaktadır.

NBSC verilerine göre 2010'lu yıllarda ulusal tasarrufların yarısı bireysel tasarruflar iken yarısı ise şirket ve devlet tasarruflarından oluşmaktaydı. Grafik.11 de görüldüğü gibi, hane halkı tasarrufları yani bireysel tasarruflar, toplam tasarrufların ortalama olarak yarısını oluşturmaktadır. İkinci en büyük pay ise şirketlerinken, en az payı devlet tasarrufları oluşturmaktadır.

Grafik 11. Çin'in Ulusal Tasarruf Oranları ve Kaynakları
(%GSYH)

Kaynak: IMF, (Akt. Zhang, 2018: 6)

Çin'deki yüksek ulusal tasarrufların nedenleri kültürel etkenlerin dışında da nedenler aramak gerekmektedir. Bu nedenle bireysel, şirket ve devlet tasarruflarını ayrı ayrı inceleneyecektir.

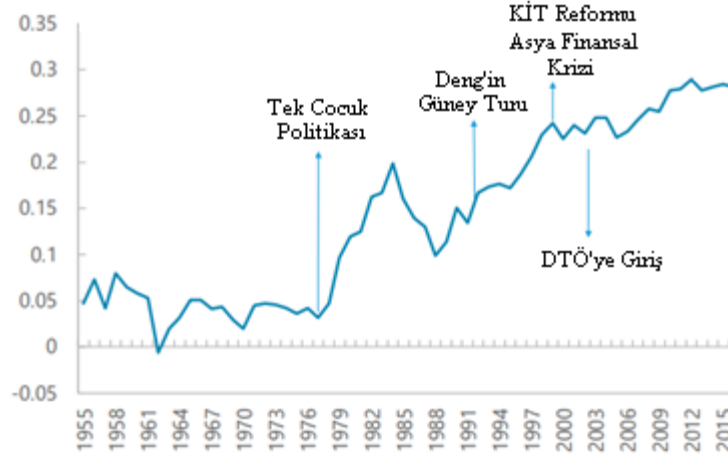
2.2. BİREYSEL TASARRUFLARIN KAYNAKLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ

2000 yılında bir Çinli bireyler kazandıkları gelirin %31'i kadarını tasarruf yapıyordu, 2012 yılında ise bu oran %41'e çıkmıştır. (NBSC – İstatistik Yıllıkları,

2013) 1970'lerin sonlarından itibaren, yapılan reformlar ile devasa yapısal dönüşümler yaşayan Çin'in tasarrufları çarpıcı bir şekilde artmıştır.

Özellikle hane halkı tasarruflarındaki artışı, üç aşamada sınıflandırmak gerekirse, ilk aşama 1980'lerde, tek çocuk politikasının uygulamaya konması ve tarımın kırsal alanlardaki kolektifleştirilmesinin ardından yaşanmıştır. Tasarruf oranı harcanabilir gelirin %5 ila 20'sine yükselmiştir. İkinci aşama ise 1990'larda yapılmıştır. Deng'in güney turu Çin'in reform ve açık kapı politikasını yeniden onayladıktan sonra, KİT reformu merkezi bir aşamaya gelmiştir. Böylece sosyal güvenlik ağının ve iş güvenliğinin dönüştürülmesi yoluyla, tasarrufların harcanabilir gelirin %25'ine yükselmesine neden oldu. Üçüncü aşama ise, Çin'in DTÖ'nin 2001'deki girişinden sonra gelmiştir. İhracata dayalı bir patlama ile tasarruflar, harcanabilir gelirin %30'una yükselmiştir.

Grafik 12. Çin'in Hane Halkı Tasarruf Oranları ve Kırılma Noktaları

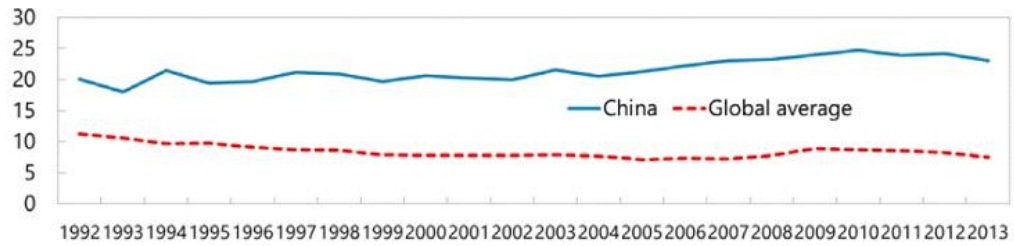

Kaynak: Modigliani ve Cao (2004)

Yüksek tasarruflar aynı zamanda tüketim artışı da içermektedir. Çünkü yüksek tasarrufun dönüşmüş kısmı düşük tüketimdir. Talep yapısındaki son dengeleme çabalarına rağmen, yatırım oranı GSYH'nın %43'üne yükselirken, özel tüketim GSYH'nin yalnızca %38'ini (küresel ortalama %60'a karşılık gelir) oluşturmaktadır. Hane halkları yatırım yoluyla, gelecekteki tüketimi karşılığında mevcut tüketimi potansiyel olarak karşılayabilse de, yatırım, potansiyel olarak mevcut tüketim artışının kaybını tam olarak telafi etmeyecek düşük getirilere yol açabilmektedir. (Zhang, 2018: 5)

Çin'de hane halkı tasarrufları 1990'ların başından bu yana artmış ve 2010'da % 25'e ulaşmış olup, son yıllarda hafifçe değişmiştir. Grafik.13 de görüldüğü gibi, küresel olarak, hane halkı tasarrufları düşme eğilimindedir. 2013 yılındaki değere göre, Çin'in hane halkı tasarrufları küresel ortalamasının 15 puan üzerindedir. Bu farkın nedenleri, demografik yapı ve değişimleri, gelir eşitsizliği ve sosyal güvensizlik ortamları gibi faktörlerdir.

Grafik 13. Çin'in Hane Halkı Tasarruf Oranları(%GSYH) ve Dünya Hane Halkı Tasarruf Ortalaması

Kaynak: Chen vd. (2017)

Çin'de yüksek hane halkı tasarruflarına ilişkin faktörler hakkındaki literatür oldukça geniştir. Literatürün bir bölümü demografik faktörlere odaklanmaktadır. Tek çocuk politikasından kaynaklanan değişimlerin hane halkı tasarrufları üzerinde etkisi olduğunu savunmuşlardır. (Curtis vd., 2015; Choukhmane vd., 2014; Modigliani ve Cao, 2004) Diğer bir bölümü ise, ihtiyat güdüsü ile yapıldığını savunmaktadır. Çin'in merkezi olarak planlanmış bir ekonomiden, pazar ekonomisine geçişinde oluşan sosyal güvenlik ağı ve iş güvenliğinin hane halkı üzerinde yaratabileceği sorunlardan kaynaklı olduğunu savunmuşlardır. Ayrıca, finansal baskının yani, hane halkı mevduatlarındaki oldukça düşük getirilerin de, ampirik kanıtların yetersiz olmasına rağmen, potansiyel olarak yüksek tasarruf potansiyeli olduğu düşünülmektedir. (Blanchard ve Giavazzi, 2005; He vd., 2017, 2018; Chamon ve Prasad, 2010) Bir diğer grup ise, konut fiyatlarının ve konut sahipliğinin tasarruf üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalarda bulunmuşlardır. (Chen vd., 2016; Wang ve Wen, 2011)

2.2.1. Sosyal Güvensizlik Ortamının Etkisi

Çin'deki yüksek bireysel tasarruf oranlarının nedenlerini inceleyen pek çok çalışma olsa da en önemli nedende ortak karar olarak sosyal güvensizlik olduğunu söyleyebiliriz. Reform öncesinde kırsal kesimde komünler tarafında sağlanan sağlık, eğitim gibi sosyal güvenceler ve kentsel kesim için de kamu kurumları ve kamuya bağlı şirketlerde çalışan bireyler için, sosyal güvenlik hizmetleri sınırsız bir şekilde sağlanıyorken, reform sonrası dönemde tüm bu imkanlar ya ortadan kaldırılmış ya da daraltılmış olduğundan, halk genelinde sosyal güvensizlik sorununun doğmasına neden olmuştur.

Sağlık Güvencesi

1960-1970 yıllarında Çin sağlık hizmetleri açısından, halkının hizmetlere erişiminde sağladığı eşitlik, hızlı ve kapsamlı tedavileri ile dünyadan övgü toplar konumdayken, 2000 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı çalışmada, sağlık hizmetlerine erişim eşitliğinde 191 ülke içinden 188. sırada yer alırken, sağlık sistemindeki performans açısından ise 144. sıraya gerilemiştir. (WHO, 2000)

Bu büyük düşüşün nedeni reform dönemi ile kırsal kesimdeki komünlerin ve köy sağlık kuruluşlarının kapatılması veya kar amaçlı kuruluşlara dönüştürülmesi ile insanların sağlık hizmetini kendi başlarına üstlenmelerine neden olmasıdır. Aynı şekilde kentsel alanda yaşayan çalışanların ve ailelerinin yükümlülüklerini üstlenen kurum ve kuruluşlarda bu hizmetleri verme yükümlülükleri kaldırılmış ve bunun yerine sadece kurumda çalışan bireyi kapsayacak sağlık sigortası sistemi getirilmiştir. Bu da bireylerin aileleri için ekstra sağlık harcaması anlamına gelmekteydi.

Dünya Bankası'na göre, 2003 yılında Çin'de hastanelerde ortalama bir yatarak tedavi işlemi, ortalama bir kişinin geçimi için bir yılda gereken tutarın %90'ını bulan bir harcama gerektiriyordu. Birçok ülke için bu oran %50'lerin altında, Türkiye için ise %25 dolaylarındaydı. (Oktay, 2017: 109)

Çin'in merkezi planlamadan, piyasa ekonomisine geçişinin ilk yıllarında, sosyal güvenlik ağında oluşan dönüşümlere, ihtiyati tasarrufların artması eşlik etmiştir.

1980'lerin başlarından önce, kırsal nüfusun % 90'ı, Kooperatif Tıbbi Programı kapsamında düşük maliyetli temel sağlık hizmetlere erişebiliyorken, tarım sektöründeki reformlarla bu program ortadan kalkmıştır. Kentsel alanlarda ise, 1990'lardaki KİT reformu, büyük çapta işten çıkarmalarla sosyal yardımların ve iş güvenliğinin çok azalmasıyla sonuçlanmıştır. (Zhang, 2018: 11)

Emeklilik Güvencesi

Sağlık hizmetlerinde yaşanan olumsuz durum, yaşlılık güvenceleri içinde geçerliydi. Komünler tarafından sağlanan yaşlılık güvencesi, reform dönemi ile ortadan kalkmış, kentsel bölgelerde de kurum tarafından sağlanan hizmetler kaldırılarak yerine yaygın olmayan zorunlu emeklilik sistemi getirilmiştir.

2005 yılı verilerine göre devlet kurum ve kuruluşlarında çalışanların %80'i emeklilik sistemine dahil iken, yabancı şirketlerde bu oran %50, yerel şirketlerde ise %30 dolaylarındaydı. Ülke genelinin %30'unun herhangi bir emeklilik güvencesi bulunmuyordu. (Oktay, 2017: 110)

Emeklilik güvencesi için en geleneksel yöntem olan çocuklar ise Çin için büyük bir sorun teşkil ediyordu. İlerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz, 'Tek Çocuk Politikası' nedeniyle, genç nüfusun azalması ve bağımlı nüfusun artmış olması ile hem geleneksel hem de çağdaş emeklilik sistemlerinde sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Çin'in gelecek güvencesi için tasarruflarını artırmaktan başka çaresi kalmıyordu.

Eğitim Güvencesi

Sağlık ve emeklilik düzenlemelerinde olduğu gibi reform döneminden sonra eğitim alanında, hizmeti alan bireyin, hizmetin bedelini kendisinin karşılaması ilkesine geçiş yapılmış, kırsal yörelerdeki ilkokullar dahi, öğrenim ve ders kitapları ücretli olmuştur.

Ülke genelinde bireyler, 1978 yılında gelirlerinin % 20'sini sağlık harcamalarına ayırırken, bu oran 2000'lerde % 60'a kadar yükselmiştir. Eğitim harcamalarında ise, 1990'da % 2 iken, 2001'de %13'e yükselmiştir. Reform döneminde oluşan bu sosyal

güvenlik ihtiyaçlarını yeniden inşa etmek için önemli politika çabaları sarf edilmiştir. 2000’li yıllarda Çin’de, eğitim, sağlık ve emeklilik güvencesi alanlarında devlet yine devreye girmiştir. Kırsal alanlar için, hükümet 2003 yılında ‘Yeni Kırsal Kooperatif Tıbbi Programı’ adı verilen bir sağlık bakım programı uygulamıştır. 2009 yılında ise ‘Yeni Kırsal Sosyal Emeklilik Programı’ ile emeklilik güvencesi sağlayan yeni bir program başlatmıştır. Her iki proje de doğrudan devlet transferi olarak sübvansiyon edilmiştir. Kentsel alanlar için, çoğunlukla işveren ve çalışanların sosyal güvenlik katkılarıyla finanse edilen, kamu sektörü çalışanlarına yönelik zorunlu bir sigorta programı oluşturulmuştur. 2009 yılında, çalışmayanlar için ise, asgari bir hane halkı katılımı gerektiren ve önemli bir devlet sübvansiyonuna sahip olan bir sigorta planı oluşturulmuştur. 2010 yılında da onlara temel bir emeklilik planı uygulanmıştır. Bugün itibariyle Çin, yaşlılara yönelik emekli maaşları için genel olarak geniş kapsam sağlamıştır, ancak fayda düzeyi kırsal haneler için düşük kalmaktadır. (Zhang, 2018: 11-12)

2013 yılında ise toplumun neredeyse tamamı sağlık sigortası ve 14 yaş üstü nüfusun yaklaşık %70’i bir emeklilik sigortası kapsamına girmiştir. (NBSC – İstatistik Yıllıkları, 2014) Bu dönemlerden sonra bile tasarruf oranı azalmamış, hızla yükselmeye devam etmiştir. Chamon ve Prasad, 2008’de yaptıkları mikro düzeyli çalışmada, Çin’de tasarruf oranlarındaki artış ile yukarıda saydığımız gibi, sosyal güvenlik eksikliği arasında ilişki saptamışlardır.

2.2.2. Nüfus Etkileri – Tek Çocuk Politikası

Komünist Çin kadar sıkı nüfus politikası benimseyen başka bir ülke yoktur. Marx ve Engels’in Malthusgil iktisada yönelttikleri saldırıya bakılırsa, bu durum biraz tuhaf görünmektedir. Marksist öğretisi, ilerlemenin anahtar unsuru olarak sını işgücünün önemini vurgular. Yine de birçok doğum kontrol önlemleri, mesela geciktirilmiş evlilikler gibi, işe yaramadı ve 1970’lerin ilk yıllarında Çin’deki 150 milyon insanın %3’lük bir hızla çoğaldığı görüldü. Çin’in komünistleri kaynaklar ile büyüyen Çin nüfusu arasında bir denge kurmaya yönelik olarak iki değişiklik yaptılar. Ekonomiye serbest hale getirip, sıkı bir tek çocuk politikası uyguladılar. (Skousen, 2003: 85)

Çin'in doğurganlık oranında görülen bu değişim 1960'da başlayan nüfus politikalarına ek olarak, 1980 yılında yürürlüğe giren 'Tek Çocuk Politikası'dır. Politikanın ilk zamanlarında, özellikle kırsal kesimlerde zorunlu kürtaj veya kısırlaştırma gibi bireylere karşı fiziksel cezalar uygulanırken, 2000'li yıllarda bu cezalar ekonomik yaptırımlara çevrilerek; para cezası, çocuğun eğitim ve sağlık hizmetlerinin engellenmesi vb. yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. (Greenhalgh, 2005: 182, 253-276)

Yeni serbest ekonomi, iktisadi büyümeyi teşvik yönünde harikalar yaratırken, tek-çocuk politikası da nüfus artışını keskin bir şekilde yavaşlatmıştır. Ne var ki Çin, Çinlilerin özel hayatına yaptığı bu derin zorla müdahaleden dolayı, yüksek bedel ödemek durumunda kalmıştır: (Skousen, 2003: 85)

- Kürtajlar Çin'de büyük oranda artmıştır, özellikle de doğmamış kız çocuklarının maruz kaldığı kürtajlar çoğalmıştır.
- Çin'in büyüyen bir yaşlanma sorunu vardır, çok geniş ve büyüyen bir yaşlı nüfusa karşılık, onları besleyecek görece az sayıda genç çalışan söz konusudur.
- Çin, erkek ile kadın nüfus arasında büyüyen bir eşitsizlikle karşı karşıyadır. Bugün Çinlilerin %55'i erkek olup, bu durum ciddi bir kadın nüfus boşluğu yaratmaktadır. Çinli erkekler bir eş bulmakta zorlanmakta ve kadın kaçırmaya veya öteki ülkelerden köle getirme yoluna gitmektedirler.

Bu politikanın yan etkilerinden biri yetişen neslin tek çocuk olmasının verdiği yoğun ilgi ile bencil ve disiplinsiz olmasıdır. İkinci yan etkisi ise nüfusun cinsiyet dağılımında yarattığı olumsuz etkilerdir. Aileler erkek çocuklarını tercih ettiğinden seçici kürtaj, tercih ediliyordu. Bu nedenle günümüzde 0-4 yaş arası erkek çocuk sayısı kız çocuklarından %19, 10-15 yaş arası grubunda %17, 20-24 yaş grubunda ise %10 fazladır. (NBSC, 2014) Tasarruf oranları üzerine, nüfusun yarattığı etkinin diğer bir nedeni ise erkek nüfusun önemli bir bölümünün evlenecek yaşa geldiklerinde, eş bulma şansının az olması nedeniyle, ailelerin oğulları için ev alma ve para biriktirme güdüsüyle, tasarrufların 2000'li yıllarda artmasına neden olduğu yönündedir.

Politikanın tasarrufları artırıcı diğerk bir etkisi ise Çin toplumunun geleneksel emeklilik güvencesi olan anne-babaya çocuk tarafından bakım desteğinin azalmış olmasıdır. Çünkü artık tek çocuk tüm aileye bakma zorunluluğunda olacak ve gerek anne ve babanın yaşlandıklarında çocuğunun yanında kalacağı süreçte ona maddi destek olmak için, gerekse de çocuğun anne babasına bakımı için oluşacak masrafları karşılamak adına tasarruf yapmasını zorunlu kılacaktır.

Politikanın ekonomik büyümeye olumlu etkileri de bulunmaktaydı. Politika öncesinde anne-baba ve altı çocuktan oluşan büyük ailenin tüm eğitim, sağlık, beslenme ve barınma ihtiyaçları tek gelir ile karşılanıyorken, tek çocuk ile küçülen ailelerin masrafları da aynı ölçüde küçülmüştür. Bunun sonucunda ise zorunlu harcamalarda büyük bir azalış görülmüştür. İşte bu olumlu etki, politikanın ülke genelinde ilk etkisi olan ‘Demografik Getiri’dir. Buna göre doğurganlık oranının azalmasıyla, çocuk nüfus, toplam nüfusun giderek daha küçük bir bölümünü oluşturması, çalışma yaşındakilerin nüfusta daha geniş bir yer kaplamaları, hem üretim, hem de tasarruf yapan nüfusun artması anlamına geliyordu. Nüfusun yapısında doğurganlık oranının azalmasıyla beraber gelen bu olumlu değişim Japonya, Kore, Tayvan gibi Doğu Asya ekonomik büyüme mucizelerinde de önemli rol oynamıştır. (Mason ve Kinugasa, 2008: 388-389)

Choukhmane vd.(2014), Bonham ve Wiemer(2012), Wiemer(2009), yaptıkları çalışmalarda, Çin’deki hane halkı tasarruf oranlarının yüksek düzeyinde ve 2000’li yıllardaki yükselişte bu demografik getirinin önemli rolü olduğunu göstermiştir.

Azalan doğurganlık oranının kaçınılmaz olarak tasarrufları artırması da söz konusu değil. Türkiye’nin doğurganlık oranı da 1960’larda Çin ile aynı düzeyde, 6 dolaylarındayken, Çin kadar olmasa da hızlı bir şekilde düşerek günümüzde 2 dolaylarına inmiştir. Yani nüfus yapısındaki değişimler açısından Türkiye de Çin’e benzer bir süreçten geçmekte, ancak ulusal tasarruf oranında Çin’e benzer bir artış yaşamamaktadır. Doğurganlık oranındaki düşüşün getirilerinin gerçekleşmesi, bu süreçte nüfus oranındaki düşüşün getirilerinin gerçekleşmesi, bu süreçte nüfus içinde ağırlığı artan çalışma çağındaki insanların yapabilecekleri düzeyde gelir sağlayan iş olanaklarına sahip olmasına bağlı bulunuyor. (Oktay, 2017: 115)

Çin, son 60 yılda çarpıcı demografik değişiklikler geçirmiştir. 1950'lerde ve 1960'larda, doğurganlık oranı çok yüksekti. Bu aslında büyük bir nüfus ve dolayısıyla da büyük bir işgücünün, daha büyük bir ekonomik güce dönüşmesi yönündeki politikaları yansıtıyordu. 1970'lerde ise artan nüfus yüküyle karşı karşıya kalınmıştır. Bu nedenle de 1970'lerde insanları evlenmeye ve daha büyük yaşta çocuk sahibi olmaya teşvik etmek için gönüllü bir kampanya başlatıldı. Ek olarak çocuk sayısı da iki ile sınırlandırılmıştır. Bu politikalar, doğurganlık oranının %6'dan %3'ün altına düşmesine neden olmuş ve 1980'de tek çocuk politikasının yürürlüğe girmesinden sonra da 2'ye düşmüştür. Doğurganlığın düşmesi, 15 yaşın altındaki gençlerin sayısı ile 15-64 yaş arası insanların sayısı arasındaki değişimle sonuçlanmıştır. Gerçekten de, çocuk sayısının hane halkı tasarrufu üzerindeki güçlü etkisi kabul edilmektedir. Kentsel hane halkı araştırması verileri kullanılarak yapılan bir çalışmada, ikizleri olan hane halklarının, bir çocuğu olan hanelerden yaklaşık %10 daha az tasarruf etme eğiliminde olduğunu bulmuştur. (Choukhmane vd., 2014)

Hane halkındaki davranışsal değişikliklere ek olarak, nüfusun daha büyük bir kısmı çalışma çağına sahip olduğundan ve yaşam döngüsü teorisine dayanarak daha fazla tasarruf etme eğiliminde olacağı için toplu tasarruf daha da artacaktır. (Zhan vd., 2018: 10)

2.2.3. Gelir Etkileri

Ulusal tasarrufların hızlı ekonomik büyümeye neden olduğu konusunda yapılan çalışmaların yanında, tam tersi ilişkinin daha güçlü olduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur. Carroll ve Weil(1994), Carroll vd.(2000), Loayza vd.(2000) yıllarında yaptıkları çalışmalarda hızlı büyümenin de yüksek tasarruflara yol açtığı yönünde sonuçlar bulmuşlardır. Bu çalışmalara göre ülke ekonomisi ulusal tasarrufları yüksek olmasa da hızlı bir ekonomik büyüme sağlayabilirken, hızlı bir ekonomik büyümeye sahip bir ülkede tasarruflar artan yönde seyredecektir.

Hızlı büyüme, iç tasarruflarla veya dış kaynaklarla yapılıyor olsa da, kaynaklar hızlı büyümeyi sağlayacak şekilde kullanılıyorsa, ulusal tasarruflarda artışa neden olacaktır. Büyüme hızındaki artış ise daha çok tasarrufa ve yatırıma, bu yatırımlarda

hızlı büyümeye neden olacak bir çark kurulmuş olacaktır. Japonya, Kore, Tayvan gibi ülkelerin hızlı büyüme sürecinde bu şekilde ilerlediğini görmekteyim.(Carroll ve Weil, 1994)

Hızlı büyüme ve tasarruf ilişkisine yeniden değinecek olursak, bir açıklamaya göre bu ilişki alışkanlıklardan oluşuyor. Bireyler, gelir düzeyleri hızla değiştiğinde, bu değişime hemen uyum sağlayamıyor ve eski gelir düzeyinde tüketim alışkanlıklarına devam ediyor. Gelir düzeyi hızlı bir değişim içinde olduğunda, tüketim davranışları, gelirlerinin gerisinde ve altında kalıyor.(Carroll vd., 2000) Başka bir çalışma ise ekonomik büyüme-tasarruf artışı arasındaki ilişki nüfus yapısı ve hızlı büyümenin etkileştiği yaşam döngüsü modelleridir. (Modigliani ve Cao, 2004) Ekonomik büyüme ile tasarruf ilişkisi basit bir şekilde ele alındığında bireyin geliri sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde ise tasarruf yapması oldukça zordur. Gelir artmaya başladıkça da tasarruf yapma olanağına kavuşmuş olur. (Dynan vd, 2000; Alvarez-Cvadrado ve El – Attar, 2012)

Tasarruf ve büyüme ilişkisini ele alan bir diğer çalışmaya göre 2008 yılında Çin’de en alt gelir düzeyindeki bireyleri tasarrufları eksi iken kısaca tasarruf yapmayıp borçlanıyorken, en yüksek gelir gruplarındaki bireyler gelirlerinin %63 kadarını tasarruf yapmaktaydı. Çin’de yaşanan ekonomik büyüme, tüm gelir grupları için yüksekti. Fakat üst gelir grupları için daha yüksek gelir artışı sağladığından, ulusal düzeydeki tasarruf oranı artışı yaşamıştır. (Crédit Suisse, 2010)

Hızlı ekonomik büyüme, artan gelir eşitsizliğine neden olmaktadır. Son yirmi yılda, Çin’in ekonomik büyüme ortalaması %10’un üzerindedir ve bu da 600 milyon kişinin yoksulluktan kurtulduğu anlamına gelir. Bu büyüme, yoksulluk sınırında yaşayan nüfusun oranını 1990’da %66,6 iken, 2013’te %1,9’a düşmüştür. Ancak, gelir eşitsizliği çarpıcı biçimde kötüleşmiştir. Gelir Gini endeksi 1980’lerde 0,3 iken, 2010’da yaklaşık 0,5’e yükselmiş ve bu da dünyanın en büyük artışlarından biri olarak kaydedilmiştir. (Zhang, 2018: 13)

2.3. DEVLET TASARRUFLARININ KAYNAKLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ

NBSC'nin, istatistik yıllıklarına göre, Çin'de reform öncesi dönemde ulusal tasarrufların ana kaynağı devletken, 2000'lerin başında ulusal tasarruflara katkı yapmamış, hane halkı ve şirket tasarruflarını kullanarak toplam tasarrufların %3 aşığını çekmiştir. Fakat 2002 yılında değişen bu durum, artan devlet tasarruflarına dönüşmüş, 2012 yılında ise ülke GSYH'sının yarısını aşmış olan ulusal tasarrufların %12'sine yakını devlet tasarruflarından oluşturulmaktadır. (NBSC, 2014)

Devlet tasarrufları genel olarak devletin gelirinin tüketilmeyen kısmı yani yatırımlara yönlendirilmeyen kısmını oluşturmaktadır. Devlet, vergi vb. kaynaklar ile oluşturduğu bu tasarruflarının bir bölümünü kamu kurumları ve kamu hizmetleri için kullanır ki buna kamu harcamaları veya devlet tüketimi denir. Bir bölümünü ise sosyoekonomik araçlar için kişi veya kuruluşlara hibe etmektedir. Tüm bunlardan geriye kalan ise devlet tasarruflarını oluşturur.

Çin'de devletin vergi ve benzeri gelirlerinin GSYH'ya oranı, reform döneminde hızlı bir şekilde azalmış ve 1990'ların ortalarında %10 gibi bir orana indikten sonra, hızlı ve düzenli bir şekilde artarak 2013 yılında %22'ye çıkmıştır. (NBSC, 2014) Bu yüksek artışın nedeni 1994 yılında Çin'de yapılan vergi reformları sonucunda Çin'de bilinen vergi sistemi ve vergi örgütünün kurulmuş olmasıdır.

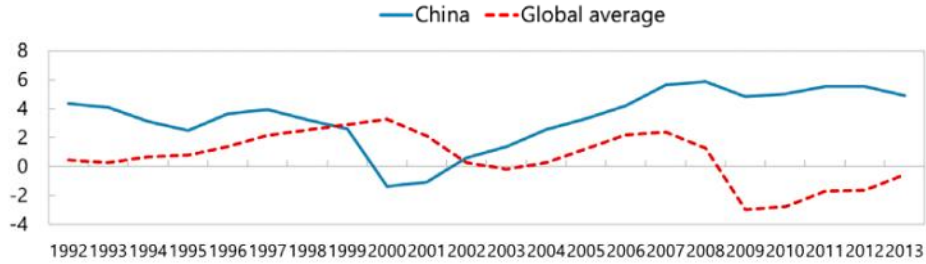
Ekonominin hızlı bir büyüme içindeyken devletin gelirinden aldığı payın da hızla artması, devlet gelirlerinin çok hızlı artması anlamına geliyordu. Ülke GSYH'si nominal olarak 1995-2013 yılları arasında 9 kat kadar büyürken, devletin vergi türü gelirleri 20 kat atmıştır. Artan devlet tasarruflarına karşılık, reform dönemi boyunca,ülke GSYH'sının %14'ü dolaylarında kalan tüketim harcamaları ile ve artan gelir ile birlikte ulusal tasarruflar daha çok beslenmiş, 2012 yılında ise ulusal tasarrufların %12'lik bölümü devlet tasarrufları olmuştur. (Oktay, 2017: 117)

2000'li yıllarda devletin sosyal işlevlerine geri dönmesiyle birlikte, devletin sosyal güvenlik harcamaları ülke GSYH'sına oranı 2000 yılında %2'nin altındayken 2010'lu yıllarda orta ve yüksek gelirli ülkeler için normal olan %8 düzeylerine

yükselmiştir. Devletin eğitim harcamalarının GSYH'ya oranı 2000 yılında %2'nin altındayken 2012 yılında %4'ü aşmıştır. (NBSC, 2014) Tüm bu işlevlerine geri dönen devletin ve bireylerin azalan masraflarına rağmen devam eden tasarruflar, hızlı büyümeye neden olmuştur.

Kamu tasarrufları zaman içinde değişken olmakla birlikte, ortalama olarak, ulusal tasarrufların sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Geçmişte, kamu tasarruf seviyesi diğer ülkelerle benzerken, ancak son yıllarda, Çin'in kamu tasarrufları, yüksek sermaye harcamalarını yansıtan küresel ortalamanın üzerindedir. (Zhang vd., 2018: 7)

Grafik 14. Çin'in Kamu Tasarruf Oranları(%GSYH) ve Dünya Hane Halkı Tasarruf Ortalaması

Kaynak: Chen vd. (2017)

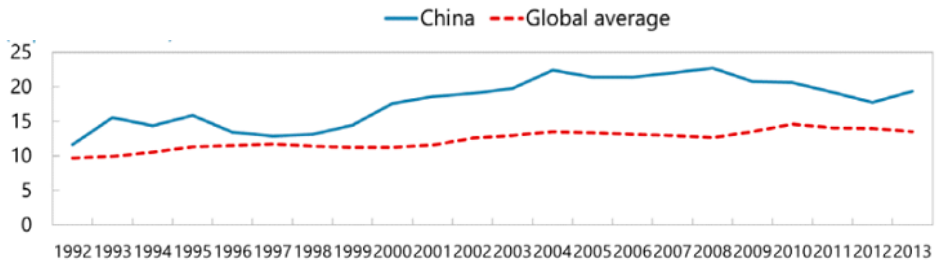
2000 öncesi, tasarruflar çok değişkendi, büyük iş döngüsü dalgalanmalarını ve yapısal dönüşümleri yansıtıyordu ve ortalama GSYH'nın %3'ü civarındaydı. 2000'den bu yana, mali tasarruf istikrarlı bir yükseliş eğilimine girmiş ve 2008'de %6'ya yakın bir seviyeye ulaşmıştır. Küresel krizden sonra, mali tasarruflar son yıllarda yaklaşık %5 seviyesinde ılımlı ve istikrarlı hale gelmiştir. Mali tasarruf dalgalanması çoğunlukla vergi gelirlerinden kaynaklanmıştır. 2000'deki azalma, Asya Mali Krizinden ve büyük ölçekli KİT reformundan kaynaklanan vergi gelirlerindeki ani düşüşle açıklanabilir. 2000–2008 tasarruf artışı, DTÖ girişinden sonra ihracat patlamasından kaynaklanan yüksek kurumlar vergisi gelirinin yanı sıra sosyal güvenlik ağının dönüşümünden kaynaklanan, düşük hükümet tüketim harcamalarını yansıtmaktadır. Küresel krizden sonra, sermaye gelirinden elde edilen yüksek mali gelirler, sosyal güvenlik ağını yeniden inşa etmeyi amaçlayan daha büyük sosyal transferlerle büyük ölçüde dengelenmiş ve dolayısıyla genel tasarruflar istikrar kazanmıştır. (Zhang vd., 2018: 19)

2.4. ŞİRKET TASARRUFLARI KAYNAKLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ

Çin'in 2012 yılındaki ulusal tasarruflarının %38'inin kaynağı şirketlerdi. Yani, ulusal tasarrufların, ülke GSYH'sına göre %50'si dolaylarında olduğundan, şirketler ülke GSYH'sının %20'si dolaylarında tasarruf yapmaktaydılar. (Oktay, 2017: 118)

Çin'de ilk olarak KİT'ler ile başlayan, şirket karlarının bir kısmının, şirket bünyesine bırakılması uygulamasından sonra, devlet çoğu şirketin karlarından pay almayıp, şirketin kendi yatırımlarını yapabilmesine olanak sağlamıştır. Aynı şekilde devlet kontrolündeki finansal sistemler, kaynağı devlet şirketleri başta olmak üzere ağırlıklı olarak büyük şirketlere yönlendirildiği için, küçük ve orta ölçekli özel şirketler yatırımlarını kendi iç tasarruflarıyla gerçekleştirmek zorunda kalıyorlardı. Bu nedenle de şirketler karlarından tasarruf yapmak zorunda kalıyorlardı. (Bayoumi vd., 2010)

Grafik 15: Çin'in Şirket Tasarruf Oranları(%GSYH) ve Dünya Şirket Tasarruf Ortalaması

Kaynak: Chen vd. (2017)

NBSC verilerine göre 2013 yılında yapılan yatırımların %82'si şirketlerin kendi iç kaynaklarından yapılıyordu. 1990'lı yıllarda, Çin'in kurumsal tasarrufları göreceli olarak düşüktü. 2000'lerde ekonominin büyümesiyle diğer ülkelerle karşılaştırıldığında gittikçe daha fazla fark oluşturmuşlardır. Küresel krizden sonra, bu fark, Çin'in kurumsal tasarruflarındaki düşüş ve diğer yerlerdeki düşüşü yansıtarak, önemli ölçüde daralmıştır. 2018 de ise, Çin'in kurumsal tasarrufları küresel ortalamayla uyumlu düzeye gelmiştir. (Zhang vd., 2018: 6)

3. ÇİN EKONOMİSİNDE TASARRUF-BÜYÜME İLİŞKİSİ

Bu bölümde, Çin'de tasarruf-büyüme ilişkisini açıklayan analizleri ve Çin ekonomisindeki gelişmelerin ve uygulanan politikaların tasarruf oranları üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz. Çin ekonomisinde, tasarruf ve büyüme ilişkisini açıklayan pek çok test bulunmaktadır. Chow'un 1993 yılında yapmış olduğu çalışmada, sabit sermaye birikimi yapan ülkelerin diğer ülkelere göre daha yüksek ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ve gelişme sağlayabildiklerini kanıtlamıştır. (Chow, 1993)

Bir önceki bölümde de belirttiğimiz, Carroll ve Weil(1994), Carroll vd.(2000), Loayza vd.(2000) yıllarında yaptıkları çalışmalarda hızlı büyümenin de yüksek tasarruflara yol açtığı yönünde sonuçlar bulmuşlardır. Bu çalışmalara göre ülke ekonomisi ulusal tasarrufları yüksek olmasa da hızlı bir ekonomik büyüme sağlayabilirken, hızlı bir ekonomik büyümeye sahip bir ülkede tasarruflar artan yönde seyredecektir.

Liu ve Guo 'nun 2002 yılında yapmış oldukları çalışmada ise, Çin'de 1990-2001 yıllarının, üç aylık periyotta ki verileri kullanılarak, GSYİH ve tasarruflar arasındaki ilişki araştırılmış ve GSYİH büyüklüğünün hane halkı tasarruf artışına neden olduğu sonucuna varılmıştır. (Liu ve Guo, 2002)

Lean ve Song tarafından 2009 yılında yapılan diğer bir çalışmaya göre, 1955-2004 yılı verileri kullanılarak, eşbütünleşme, nedensellik analizi yapılmıştır. Çalışmada, yurtiçi tasarruflardan, ekonomik büyümeye doğru uzun dönemli bir ilişkisinin olduğu açıklanmıştır. (Lean ve Song, 2009)

Steven ve Nelson (2011), Rick Harbaugh (2004) ise, Çin'in yüksek tasarruf oranının ekonomik büyümesinin bir aracı olduğunu belirtmişlerdir. Prabagar'ın 2016 yılında, 1964-2014 yılı verileri kullanarak yapmış olduğu ARDL hata düzeltme modelinde ise, yurtiçi tasarrufların büyüme oranı ile ekonomik büyüme oranı arasında uzun vadeli, istikrarlı ve pozitif bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır. (Pragar, 2016)

Çin'de reform dönemi boyunca uygulanan politikaların, tasarrufları arttırıcı etkilerinden önceki bölümde ayrıntılı olarak bahsettiğimiz üzere, Çin'de ekonomik

büyümenin hızlı olmasının nedeni yüksek tasarruflar ve yüksek tasarrufların sebebi ise bu hızlı büyümenin olduğunu açıklamıştık.

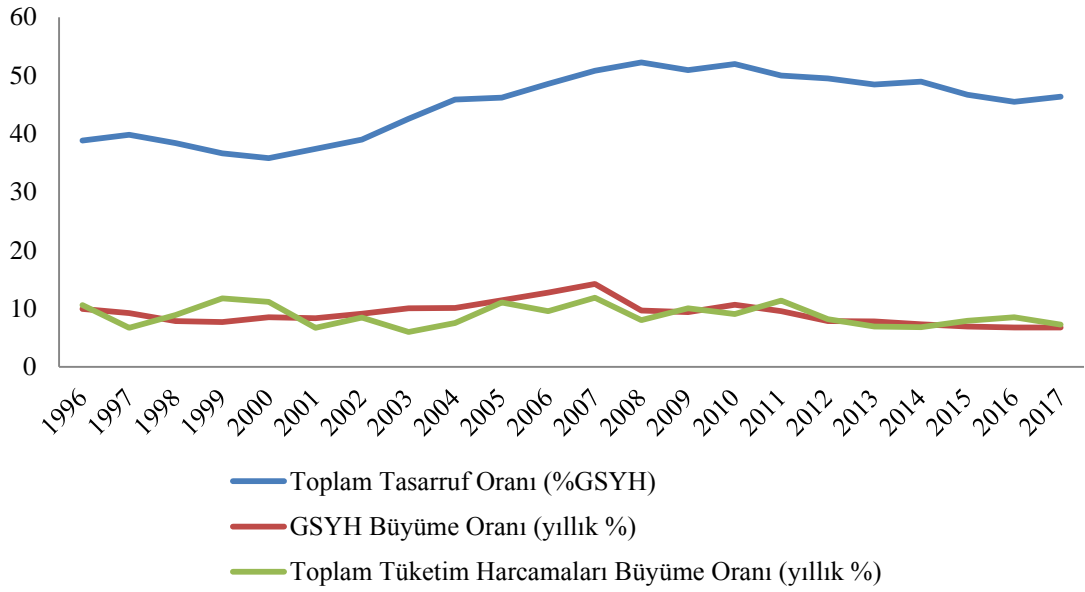
Grafik.16 da görüldüğü gibi, Çin'de tasarruf oranları, büyüme oranları ve tüketim oranları beraber artış ve azalış seyri izlemişlerdir. Aynı yönlü ilerleyişe rağmen tüketim oranındaki değişimler ve büyüme oranındaki değişimler, tasarruf oranıyla olan değişimlerden daha karakteristik bir yapıyla ilerlemiş ve daha benzer bir çizelge sağlamışlardır. Bu nedenle Çin'in büyüme stratejisi, tasarrufları azaltıcı önlemler alarak, tüketime daha ağırlık vermek amacıyla politika oluşturmaktır.

Bu yönde alınan önlemlerle, ulusal tasarrufların GSYH'ya oranının 2022 yılına kadar 4,5 puan düşmesi ve 2030 yılına kadar da 10 puan düşmesi beklenmektedir. Sosyal harcamalarda daha hızlı bir artış ile gelir eşitsizliğinin azaltılmaya çalışılması da, tasarruf oranını daha da azaltabilir. (Zhang vd., 2018: 20)

Çin nüfusunda yaşlanma önemli bir faktördür. Hızlı yaşlanma, ileriye dönük hane halkı tasarrufları üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaktır. Yaşlanma aynı zamanda mali harcamalara baskı uygulayacak ve gelecekte mali tasarrufları azaltacaktır.

Gençlerin tüketici davranışlarını değiştirmek, hane halkı tasarrufları üzerinde daha aşağı yönlü baskı yaratabilir. Tarihsel olarak, tasarruf davranışı çoğu zaman tüketim tercihlerini yansıtarak, nesiller boyunca çarpıcı biçimde farklılık göstermiştir. Çin'de, genç nesiller (özellikle 1990'dan sonra doğanlar), benzer yaşlarda önceki genç nüfustan, daha düşük tasarruf oranlarına sahiptir. Çin'in ekonomik patlaması sırasında büyüyen genç nesiller, ekonomik zorluklar yaşayan daha tutumlu ebeveynlerine kıyasla daha fazla tüketme eğilimine sahiptir. Daha gelişmiş bir finansal sistem, gençlerin tüketim için krediye daha kolay erişmelerini de sağlayacaktır. Genç nüfus, orta yaşlara ulaştığında, Çin'in toplam tasarruf oranının ciddi bir düşüş görmesi muhtemel olacaktır.

Grafik 16: Çin'in Tasarruf, Tüketim ve Büyüme Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/china>

Daha yüksek sosyal harcama ve daha az gelir eşitsizliği içeren proaktif bir senaryo, tasarruflarda ve tüketimde daha hızlı düşüşe yol açacaktır. Hükümetin sağlık harcamalarını GSYH'nın %3'üne (mevcut durumdaki %2.5'la karşılaştırıldığında) artıran politikaları benimsemesi ve gelirin yeniden dağıtılmasıyla ilk %10'luk gelir payını orta derecede düşürmesi halinde 2022 yılına kadar hane halkı tasarrufları %5 oranında azaltılacaktır. Bu tür politikalar aynı zamanda hane halkı tüketimini GSYH'nın %2'sini başlangıç çizgisine göre artıracak. (Zhang vd., 2018: 23)

Öngörülen tasarruf yörüngesindeki riskler, esas olarak kurumsal tasarruflardan kaynaklanmaktadır. Hane halkı tasarrufları da, sosyal güvenlik ağı zayıf kalıyorsa ve yaşlanmanın etkisi beklenenden az ise öngörüldüğü gibi çarpıcı biçimde düşmeyebilir. Bununla birlikte, daha genç kuşakların tüketim davranışları, orta yaşlara ulaşımlar bile harcamalara yönelik olarak kalırsa, daha hızlı düşebilirler.

Politikalar

Politika kaynaklı yapısal değişiklikler, Çin'in olağanüstü yüksek tasarruflarını ve düşük tüketimini şekillendirmede çok önemli olmuştur. Büyüme artışları sırasında ekonomilerde yükselen tasarruflar sıklıkla görülmekle birlikte, benzersiz politika ayarları ve değişen ekonomik yapı Çin'in yüksek tasarruf oranlarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu etkenleri sıralayacak olursak; (Zhang, 2008: 24-26)

- 1970'lerin sonlarında uygulanan tek çocuk politikası doğurganlık oranını önemli ölçüde düşürmüş ve tasarruf oranını artırmıştır.
- 1990'lı yıllarda, merkezi olarak planlanmış pazardan, piyasa ekonomisine geçiş, sosyal güvenlik ağını dönüştürmüş ve daha yüksek hane halkı koruma tasarruflarına yol açmıştır.
- 2000'li yıllarda, DTÖ'ye girişi, kısmen değer düşüklüğüne uğramış bir döviz kuru nedeniyle, kurumsal tasarruflarda belirgin bir artış ile ihracata yönelik bir büyüme dalgasına neden olmuştur.
- Yetersiz sosyal harcama ve yüksek kamu yatırımları, yüksek devlet tasarruflarına yol açmıştır.
- Konut reformu ve hızla artan konut fiyatları, ya ödemeleri ya da ipotek ödemelerini yapmak için hane halkının daha fazla tasarruf etmesini sağlamıştır.
- Artan gelir eşitsizliği daha yüksek tasarruflara yol açmıştır. Bunun nedeni, daha zengin hanelerin tasarruf etme eğiliminin daha yüksek olmasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE TASARRUF SORUNU

1. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. 1980 – 1990 DÖNEMİ

1980 yılları öncesinde, 1973 – 1974 yılları arasında petrol krizi yaşanması, Türkiye’de tutarsız para ve maliye politikaları uygulanması sonucunda, ödemeler dengesi açıklar vermiştir. Açıklara ek olarak, dış borçlar artmış ve döviz darboğazına girilmiştir. Ülke içerisinde yaşanan siyasal istikrarsızlıklarda ekonomideki bu olumsuz gelişmelere eklendiğinde, üretimde yaşanan gerilemeler, işsizlik ve yüksek enflasyon, Türkiye’nin o dönemdeki temel sorunları arasında yer almıştır. (Kibritçiöğlü,2001:177)

Tablo 3. Türkiye ’nin 1980-1989 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri.

	GSYH (GDP, current US\$)	Büyüme Oranı (%yıllık)	İhracat Seviyesi (2000 = 100)	İthalat Seviyesi (2000 = 100)	Kişi Başı GSYH (current US\$)
1980	\$68.789.289.565,74	-2,44735	8,731265	13,19298	\$1.564,25
1981	\$71.040.020.140,44	4,856649	10,64918	10,64332	\$1.579,07
1982	\$64.546.332.580,76	3,563228	9,66717	7,275473	\$1.402,41
1983	\$61.678.280.115,50	4,971081	7,781968	6,094994	\$1.310,26
1984	\$59.989.909.457,84	6,712016	5,931552	4,885252	\$1.246,82
1985	\$67.234.948.264,60	4,241336	21,38192	14,86621	\$1.368,40
1986	\$75.728.009.962,79	7,012031	20,65146	17,26672	\$1.510,68
1987	\$87.172.789.528,33	9,485539	24,78905	20,6161	\$1.705,89
1988	\$90.852.814.004,99	2,320737	29,36192	21,04171	\$1.745,36
1989	\$107.143.348.667,09	0,290244	38,04841	27,86042	\$2.021,86
1990	\$150.676.291.094,21	9,266147	38,88193	37,19926	\$2.794,35

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/turkey>

Türkiye, yaşanan bu istikrarsızlıklar nedeniyle, 1980’lere girerken, geçici ve sorunlara kökten çözüm olmayacak ancak mevcut yapıyı korumaya çalışarak devam eden bir ekonomiye sahipti. Bunların sonucunda bunalımla karşı karşıya kalmış, ithalat

ve üretimde sıkıntılar yaşamış, kıtlıkların ve darlıkların yaygınlaştığı, yüksek enflasyon ve derin bir bunalım ortamı yaşamıştır. Bu ekonomik bunalımlarda işbaşına gelen Süleyman Demirel başkanlığındaki azınlık hükümeti, 24 Ocak 1980 tarihinde kapsamlı ve beklenmedik boyutlarda radikal bir istikrar ve liberalleşme programını açıklayarak yürürlüğe koymuştur.(Pamuk, 2014 :265)

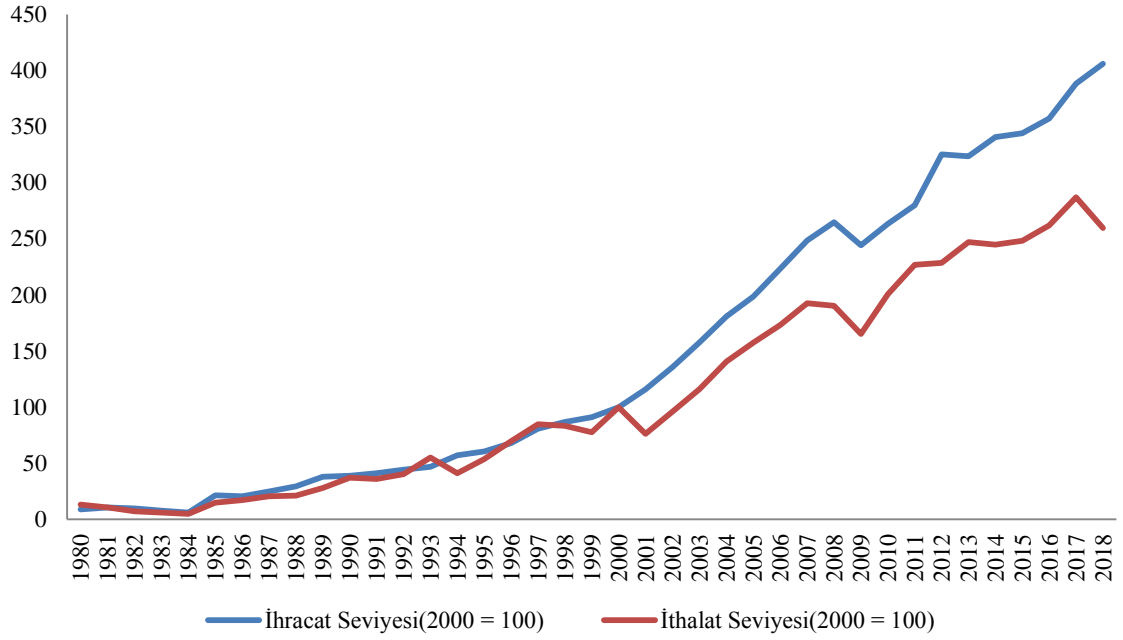
Turgut Özal'ın mimarı olduğu 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları ile birlikte, serbest piyasa ekonomisine geçilmiş, fiyatlar ve döviz kuru serbest hale getirilmiş, ithal ikameci sanayi anlayışı yerine, dışa açık ve ihracata yönelik sanayileşme politikaları izlenmeye başlamıştır.

Finansal serbestleşme sürecinin en önemli aşamalarından biri döviz kuru politikasında yaşanan dönüşümdür. 1980 öncesinde değeri hükümet tarafından belirlenen TL, ayarlamalarda yaşanan gecikmelerden dolayı bazı zamanlarda aşırı değerlenme sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. 1980 istikrar programıyla TL'nin değeri düşürülmüştür. 1982 yılında ise sermaye kaçışını engellemek ve hem diğer piyasalardan hem de yurtdışından bankacılık sistemine döviz geçişini artırmak için ticari bankaların döviz pozisyonu bulundurmaları serbest kılınmıştır. (TCMB, 2002: 11)

1980'li yılların en önemli başarısı ihracattaki artış olmuştur. 1980-1990 yılları arasında gösterdiği performans ile Türkiye dünyada ihracatın en hızlı artış gösterdiği ülke konumuna gelmiştir. (Pamuk,2014: 269)

Grafik.17 ve Tablo.3 de görüldüğü gibi 1980 yılında %8,73 olan ihracat seviyesi, 1990 yılında %38,88 seviyelerine yükselerek, 30 puanlık bir sıçrama yaşamıştır. 1980'lerin ikinci yarısında ise ihracatın bu olumlu ve hızlı yükselişleri, hem ödemeler dengesinde iyileşme sağlamış, hem de istikrar paketinin iç talebi daraltan katı önlemlerine rağmen üretim düzeyinde artışlar sağlamıştır. Ancak dönemde ihracat dışındaki konularda başarı sağlanamamıştır.

Grafik 17. Türkiye'nin İthalat ve İhracat Seviyeleri

Kaynak: Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/TX.QTY.MRCH.XD.WD?locations=TR>
<https://data.worldbank.org/indicator/TM.QTY.MRCH.XD.WD?locations=TR>

Yapılan yeni politikalar, özel yatırımları harekete geçirememiştir. Çünkü faizlerin yüksekliği, siyasal ve kurumsal istikrarsızlıkların yaşanması ve yeni politikaların kalıcı olması yönündeki güven problemleri, hem iç yatırımcı, hem de yabancı sermaye girişi açısından olumsuz etkilenmiştir. (Pamuk, 2014: 270)

Dönemde, mali denge sağlamak adına ve uluslararası rekabete dahil olabilmek için düşürülen tarımsal üreticilerin gelirleri, işçi örgütlerinin direniş gösterilerine, grevlere ve iş bırakmalara neden olmuştur. Bu nedenle işçiler ve ücretler ile ilgili uygulamalar, ancak askeri yönetim ile yapılabilmektedir. Askeri yönetimden sonra, sendikaların faaliyetleri yasaklanmış, işçilerin gelirleri büyük ölçüde düşürülmüş, devletin destek alımları ve destek fiyatları değiştirilmiş, tarımsal ürünlerin fiyatları da büyük ölçüde gerilemiştir.

Tablo.3 incelendiğinde kişi başına GSYH değerinin, 1984 yılında, 1.246\$ ile 1980-1989 yılları arasındaki en düşük seviye olduğu görülmektedir. Dönem boyunca tasarrufları ve dolayısıyla da büyümeyi derinden etkileyen pek çok olay yaşanmıştır. Bunların başında hem siyasi ve ekonomik gelişmeler hem de uygulanan istikrar

programının büyüme üzerinde sınırlayıcı olmasıdır. Aynı şekilde reel ücretlerin düşmesine neden olmasıyla, mevduat faizlerin serbest bırakılması sonucunda yaşanan finansal rekabet ortamı, 1982 yılında “Banker Krizi” ile sonuçlanmıştır. Bu kriz ile hane halkı tasarrufları derinden etkilenmiştir. (Kaya ve Efe, 2015:261)

1980-1984 yılları arasında hem kamu tasarrufları hem de özel tasarruflar bu gelişmelerden etkilenmiştir. Tablo.4 de görüldüğü gibi, 1980-2014 yılları arasında hesaplanan tasarruf oranları arasında en düşük oranların kaydedildiği dönem, 1980-1994 yılları arası dönem olmuştur. Bunun en büyük nedeni Eylül 1980 ve Kasım 1983 yılları arasında süren askeri hükümetin etkileridir.

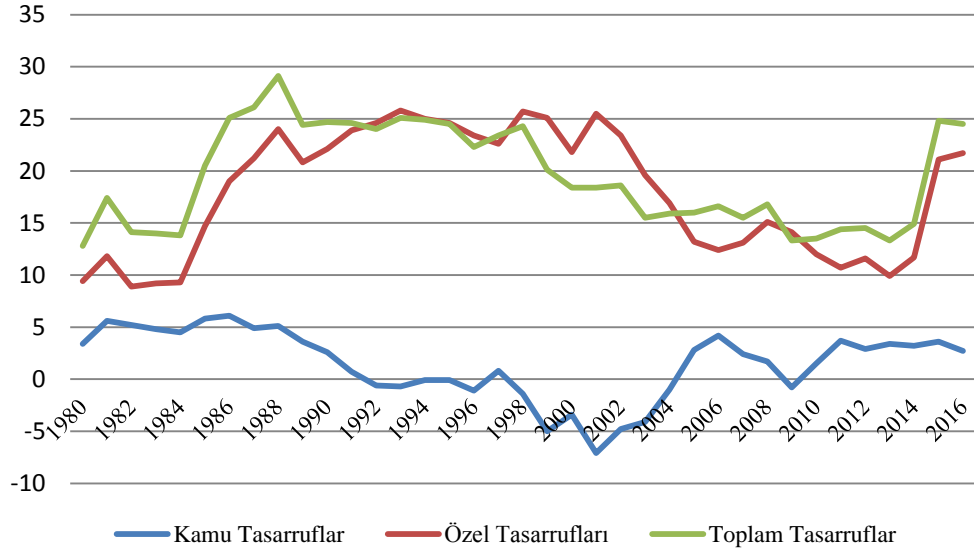
Tablo 4. Türkiye'nin Kamu, Özel ve Toplam Tasarruf Oranları

Yıllar	Kamu Tasarrufları	Özel Tasarrufları	Toplam Tasarrufları	Yıllar	Kamu Tasarrufları	Özel Tasarrufları	Toplam Tasarrufları	Yıllar	Kamu Tasarrufları	Özel Tasarrufları	Toplam Tasarrufları
1980	3,4	9,4	12,8	1993	-0,7	25,8	25,1	2006	4,2	12,4	16,6
1981	5,6	11,8	17,4	1994	-0,1	25	24,9	2007	2,4	13,1	15,5
1982	5,2	8,9	14,1	1995	-0,1	24,6	24,5	2008	1,7	15,1	16,8
1983	4,8	9,2	14	1996	-1,1	23,4	22,3	2009	-0,8	14,1	13,3
1984	4,5	9,3	13,8	1997	0,8	22,6	23,4	2010	1,5	12	13,5
1985	5,8	14,7	20,5	1998	-1,4	25,7	24,3	2011	3,7	10,7	14,4
1986	6,1	19	25,1	1999	-5	25,1	20,1	2012	2,9	11,6	14,5
1987	4,9	21,2	26,1	2000	-3,4	21,8	18,4	2013	3,4	9,9	13,3
1988	5,1	24	29,1	2001	-7,1	25,5	18,4	2014	3,2	11,7	14,9
1989	3,6	20,8	24,4	2002	-4,8	23,4	18,6	2015	3,6	21,1	24,8
1990	2,6	22,1	24,7	2003	-4,1	19,6	15,5	2016	2,7	21,7	24,5
1991	0,7	23,9	24,6	2004	-1	16,9	15,9				
1992	-0,6	24,6	24	2005	2,8	13,2	16				

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2019),

<http://www.sbb.gov.tr/ekonomik-ve-sosyal-gostergeler/#1540021349032-1be70108-294c>

Grafik 18. Türkiye'nin Kamu, Özel ve Toplam Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması

Kaynak: Tablo.4 verileri ile düzenlenmiştir.

Kasım 1983 yılında yapılan seçimlerle azalan siyasi gerginlik ve dışa açılma politikalarının olumlu etkileri sayesinde toparlamaya başlayan ekonomi ile ihracat ve turizm gelirleri artmıştır. Grafik.17 de görüldüğü gibi 1984 yılında ihracat ve ithalat ivme kazanmıştır. Aynı şekilde ekonomik büyümenin sağlanması, makroekonomik dengelerin sağlanmaya başlanmıştır. Ticari ve resmi mevduatlara faiz ödeme zorunluluğu getirilmiş, SPK ve İMKB kurulmuştur. Ek olarak yabancı paraların yurtiçinde serbest dolaşımının sağlanması politikaların uygulanması sonucunda gelirlerde artışlar sağlanmıştır. Tüm bu gelişmelerle birlikte, özel tasarruflar artmaya başlamıştır.

Türkiye' de 1980'lerde uygulanmaya başlayan, regülasyonları kaldırma, serbestleşme, küreselleşme ve özelleştirmeler ve Ağustos 1989'da Türk Lirasının konvertibilitesinin sağlanması ile tamamlanan finansal reformların sağladığı getiri artışının özel tasarrufları bir ölçüde artırdığı söylenebilir. (Altuğ ve Öz, 2012:2) 1980-1989 yılları arasında kamu tasarrufları incelendiğinde, GSYH'nin % 3,4 ile başlayarak dönemin en iyi performansı olan %6,1 ile devam etmiştir. Bu oran Türkiye'nin görmüş olduğu en yüksek kamu tasarruf oranıdır. 1988 yılı sonrası ise kamu tasarrufları azalmaya eğilimine girmiş ve ilerleyen yıllarda eksi değerlere kadar gerilemiştir. Bunun

nedeni, artan kamu harcamalarının, vergi gelirleriyle karşılanamamasıyla bu açığı, borçlanma yoluyla kapatmaya çalışılmasından kaynaklanan, bütçe açıklarının oluşmasıdır. Bütçe açıklarının hızla artması enflasyonun, enflasyonun artması ise faizlerin artmasına yol açmıştır. Tüm bunlar ise kamu kesimi borçlanma gereğini artırmış ve kısır bir döngüye girmesine neden olarak kamu tasarruflarının giderek azalmasına sebep olmuştur. (Eğilmez,2012)

Dönemde, para arzını kontrol etmek amacıyla, Merkez Bankası kaynakları kullanılamamıştır. Bunun yerine, kamu açıklarının finansmanında iç borçlardan yararlanılmıştır. Bunun sonucunda ise, kamu kesiminden özel kesime kaynak aktarımı yapılmış ve sonucunda ise Grafik.18 de görüldüğü gibi, kamu tasarrufları azalırken özel tasarruflar artmıştır. 1989 yılından sonra bu zıt kutuplar daha belirgin bir hale gelmiş ve kamu tasarrufları ile özel tasarruflar arasında dikkat çeken bir dışlama etkisi görülmüştür. Düzgün'ün 2009'da yapmış olduğu çalışmada bu dışlama etkisi ortaya konmaktadır. (Düzgün, 2009)

Tablo.4 de görüldüğü gibi, 1988 yılından sonra kamu tasarruflarının azalışına rağmen, toplam yurtiçi tasarruflar dönem boyunca % 20'lerin üzerinde kaydedilmiştir. 1984 yılı ve sonrasında ekonomik olarak olumlu ilerleyen gelişmeler ile birlikte de artmaya devam eden yurtiçi tasarruflar, 1988 yılında % 29 oranıyla en yüksek tasarruf oranı olarak kaydedilmiştir. *

* Türkiye'de, 1988-1993 yıllarında stagflasyon yaşanmıştır. Stagflasyon, 4 Şubat 1989 kararları ile aşılmaya çalışılmış. Bu kararlar, bankaların karşılık oranı ve ithalat depozitoları, mevduat faiz oranları yükseltilmesi başta olmak üzere pek çok önlem içermektedir.

1.2. 1990 – 2000 DÖNEMİ

1990'lı yıllar, Türkiye için hem ulusal hem de uluslar arası, askeri, siyasi ve iktisadi açıdan zorlukların yaşandığı bir dönem olmuştur. Dönemde yaşanan olayların başında, Irak'ın Kuveyt'i işgali ve Körfez Savaşı, gelmektedir. Yine dönem içerisinde yaşanan, 1997 Asya ve 1998 Rusya krizi ile uluslararası karmaşaların yansımaları ile mücadele edilmiştir. Ülke sınırları içerisinde ise koalisyonlar ve siyasi istikrarsızlıklarla mücadele edilirken bir yandan da 1994 Ekonomik Krizi ile ekonomik ve PKK terörü ile de askeri mücadele verilmeye başlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak, 17 Ağustos 1999 yılında yaşanan Marmara depremi, Türkiye'nin vermiş olduğu zorlu mücadelelere manevi olarak da darbe vurmuştur.

1987-2001 yılları Türkiye'nin siyasi ve iktisadi istikrarsızlıklar içinde yaşadığı güç bir dönem olmuştur. 12 Eylül Askeri Darbesi sonrasında getirilen yasaklarla, siyasi yelpazenin sağ ve solunda başlatılan bölünmeler ile siyasi istikrarsızlık daha da büyümüş ve uzun yıllar düzen sağlanamamıştır. Türkiye 2002 yılına kadar sık sık koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiş ve bu nedenle de mali disiplin sağlanamamış, iktisadî krize giden yol açılmıştır. Sonucunda ise Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar inişli çıkışlı ve krizli bir dönem yaşanmıştır. (Boratav, 2011; Yentürk, 2003)

Tablo 5. Türkiye'nin 1990-2000 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri

	GSYH (GDP, current US\$)	Büyüme Oranı (%yıllık)	İhracat Seviyesi (2000 = 100)	İthalat Seviyesi (2000 = 100)	Kişi Başı GSYH (current US\$)
1990	\$150.676.291.094,21	9,266147	38,88193	37,19926	\$2.794,35
1991	\$150.027.833.333,33	0,720279	41,12745	36,09006	\$2.735,71
1992	\$158.459.130.434,78	5,035635	44,14837	40,3492	\$2.842,37
1993	\$180.169.736.363,64	7,651265	46,82041	55,09621	\$3.180,19
1994	\$130.690.172.297,30	-4,66815	57,18245	41,05294	\$2.270,34
1995	\$169.485.941.048,04	7,878267	60,38858	53,70306	\$2.897,87
1996	\$181.475.555.282,56	7,379664	67,98119	69,60408	\$3.053,95
1997	\$189.834.649.111,26	7,577664	80,81176	84,85139	\$3.144,39
1998	\$275.768.693.191,09	2,308213	86,71113	83,42091	\$4.496,50
1999	\$255.884.300.638,53	-3,3893	91,16556	77,73167	\$4.108,12
2000	\$272.979.390.333,74	6,640061	100	100	\$4.316,55

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/turkey>

1990'lar boyunca yaşanan yüksek enflasyon ve sürekli devalüasyonlarla yaşayan toplum kendi önlemlerini geliştirerek; örgütlü işçiler toplu sözleşmelerden, tarımsal üreticiler destek alımlarından, esnaf ise düşük faizli kredilerden yararlanarak işlerini yürütmeye devam etmişlerse de, bu yöntemler ancak enflasyona kadar kısmi de olsa bir koruma sağlamıştır. (Pamuk, 2014: 278)

Körfez Savaşı nedeniyle oluşan olumsuz etkileriyle, 1991 da gerçekleşen büyüme 1991 yılında durmuştur. 1994 yılında ise GSYH %6,1 oranında azalma göstermiştir. (Şahin, 2006: 215)

Ocak 1994 yılında mali piyasalarda kriz yaşanmıştır. Krizin etkilerinin giderilmesi için, 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları alınmıştır. (Eğilmez, 2009: 48) Buna göre ilk olarak KİT ürünlerine yüksek oranlı zamlar yapılmış ve kamu gelirleri artırılmaya çalışılmıştır. Enflasyon oranı TEFE %149 düzeyine ulaşmış, iç talep daralması ile ekonomi %5,5 küçülmüştür. Ek olarak bütçenin harcamalarından tasarruf edilmiş, faizlerin bütçe üzerindeki yükü azaltılmaya çalışılmıştır. İstikrar programının finansmanı içinde IMF ile Stand-By anlaşması imzalanmış, 25 Aralık 1995 genel seçimleri sonrasında yürütülmemiştir. 1996-1998 yılları arasında kamunun borçlanması daha da artmıştır. Devlet, borçlarını ve borç faizlerinin ödemek için yüksek faizlerden borçlanmaya devam ettirilmiştir.

Hızlı büyüyen bütçe açıklarının finansmanı için başvurulan bir yöntem ise para basmaktı fakat 1980'li yıllarda bir miktar denetim altına alınan enflasyon bu uygulama nedeniyle tekrar hız kazanmış oldu ve 1994 yılında %100 ü aşmıştır.

Önceki dönemde ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler, ekonomik büyüme için altyapıyı sağlamaya başlasa da, kamu kesiminin ekonomik dengelerinin bozulması nedeniyle, ekonomik istikrar sürdürülemedi. Kamu kesiminin ekonomik faaliyetlerini kısıtlamaya yönelik değişim programının aksine, dönem içerisinde artan popülist kamu harcamalarına rağmen, kamu gelirlerinin yeterince artırılamaması sonucunda, kamu kesimi açığı dönem itibariyle artmıştır. (TÜSİAD,1995,33-62). Tablo.4 de görüldüğü gibi dönem boyunca eksi değerlerde kamu tasarrufu kaydedilmiştir. Toplam tasarruflara bakıldığında, dönemin ortalama tasarruf oranı, %24'lerde seyretmiştir. Yine aynı dönemde özel tasarruflar Türkiye'nin kaydedilen en

yüksek tasarruf ortalamalarına ulaşmış fakat kamunun açıkları nedeniyle istenilen etkiyi yaratamamıştır.

24 Ocak kararlarıyla serbestleşme sürecine giren Türkiye ekonomisi bu yönde uyguladığı politikaların bir sonucu olarak, 1990'lı yılların başında kısa vadeli sermaye hareketlerinin etkisinde kalmış ve bu etki ekonomik krize karşı uygun ve savunmasız bir hale getirmiş, nihayetinde 1994 yılında kriz ile sonuçlanmıştır. Kriz süresince GSYH'da dalgalamalar yaşanırken, enflasyon kronik bir sorun haline gelmiştir. Kamu açıkları ise daha çok artarak, ekonomik büyüme 1994 yılında Tablo.5 de görüldüğü gibi % - 4 büyüme oranına neden olmuştur.

İç ve dış dengede ortaya çıkan bu sorunların yarattığı bu kriz ortamından çıkmak için, 5 Nisan kararları olarak bilinen ekonomik istikrar tedbirlerinin alınmasına karar verilmiştir. Bu kararlara göre öncelikli amaç; kısa vadede dış dengeyi sağlayarak, döviz piyasalarını istikrara kavuşturmaktır. Orta vadede ise; kamu açıklarını ve enflasyonu azaltarak, uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamaktır. (Karaçor ve Alptekin, 2006: 311)

Aynı dönemde tasarruf oranları incelendiğinde, Tablo.4 de görüldüğü gibi, dönem boyunca 1997 yılı haricinde kamu tasarrufları eksi değerler almıştır. Fakat dönem boyunca tasarruf oranları, 1980'li yılların ilk yarısına ve 2000'li yıllara göre daha yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. Negatif kamu tasarruflarına rağmen dönemin ortalama tasarruf oranı % 23-24 aralığında kaydedilmiştir. Yurtiçi tasarrufların 1980'lerde başlayan yükseliş ivmesi, 1990'ların ortasına kadar yükselerek devam etmiş ancak 2000'lerden sonra azalma eğilimine girerek, yıldan yıla azalmaya devam etmiş ve Türkiye için tasarruf sorununun başlangıcı olmuştur.

Tasarrufları bu denli sorun haline getirecek sebepler bu dönemde üst üste yaşanan olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. Dönem içerisinde, Türkiye'ye yönelik yabancı sermayenin kesilmesi nedeniyle oluşan 1994 krizi ile dengelerini kaybeden Türkiye ekonomisi, 1997 yılında yaşanan Güneydoğu Asya krizi ve 1998 yılında yaşanan Rusya krizinden de etkilenmiş, 1999 yılında ise Marmara ve Düzce depremleri ekonomiyi oldukça derinden etkilemiştir. 24 Ocak kararlarıyla temeli atılan liberalleşmeye dönük politikaların son hamlesi olan Gümrük Birliği anlaşması da yine

bu dönem içerisinde imzalanmıştır. Tüm bu gelişmelerden kaynaklı olarak, 1994 yılı sonrasında sendeleyeni yurtiçi tasarruflar, 1998 yılı sonrasında hızla azalmaya başlamıştır. Yurtiçi tasarrufların 90'lı yılların sonundaki bu azalışı, 1998 ve 1999 yıllarında kamu tasarruflarında kaydedilen hızlı düşüşten kaynaklanmıştır. (Kaya ve Efe, 2015: 264)

Türkiye'de finansal serbestleşme ile birlikte sağlanan yabancı tasarruflar, yurtiçi tasarruflara eklenip tasarruf ve yatırım hacmini beklendiği ölçüde artıramamıştır. Bu dönemde yabancı tasarruflardaki bu artışa, yurtiçi tasarruflar azalış ile karşılık verdiğinden, 1988-1997 yılları arasında ortalama olarak GSMH'nin % 1,5'i oranında dış kaynak kullanan Türkiye, 1998-2006 döneminde ise ortalama olarak % 4 düzeyinde dış kaynak kullanmıştır. (Atamtürk, 2007) Bu dış kaynak kullanımları, kamu açıklarını körüklemiştir. Böylelikle dış tasarruflar ile kamu tasarrufları arasında bir dışlama etkisi ortaya çıkmış, kamu tasarruflarını kovalayan dış tasarruflar artarken, kamu tasarrufları azalmaya başlamıştır. (Boratav, 2012: 183)

1.3. 2000 – 2008 DÖNEMİ

1990'lı yıllarda yaşanan büyük enflasyon rakamlarının düşürülmesi ve fiyat istikrarının sağlanması için, 1999 yılı sonunda, Enflasyonla Mücadele Programı (EMP) benimsenmiştir. 2000 yılında ise uygulamaya konan kur çıpası, enflasyon oranının azalması ve borçlanma faizlerinin düşmesine katkı sağlasa da, değerli TL nedeniyle ithalatın yükselmesine, dış ticarete açıkların artmasına yol açmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı %50 ye gerilemiş, bankacılık kesiminin kırılgan yapısı altında döviz cinsinden açık pozisyonları artmış ve 2000 yılının Kasım ayında 13 bankanın iflas ettiği Bankacılık Krizi yaşanmıştır. Merkez Bankası ekonomiye yeterli likit akışı sağlayamamış, sonucunda da oluşan bankacılık krizi reel kesimi de olumsuz etkilemiştir. Ekonomik kriz Şubat 2001'de siyasi krizle birleşmiş döviz kuru ve gecelik faiz oranları hızla yükselmiş ve EMP programı çökmüştür. (Uygur,2001)

Kriz mali kesimden kaynaklanıyor gibi görünse bile, aslında temel sebep oluşan kamu açıklarından ve yükselen borçlanmadan kaynaklanmıştır. 2001 krizi sonrasında Türkiye IMF'den destek alarak, kriz sonrası alınan önlem ve tedbirler ile yeni bir

döneme girmiştir. Dönemde uygulanan politikalarının ilki dalgalı kur rejimidir. Diğer politikalar ise KİT'lerin özelleştirilmesi ve kararların piyasa ekonomisine bırakılmasıdır. (Eğilmez, 2012)

Tablo 6. Türkiye'nin 2000-2008 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri

	GSYH (GDP, current US\$)	Büyüme Oranı (%yıllık)	İhracat Seviyesi (2000 = 100)	İthalat Seviyesi (2000 = 100)	Kişi Başı GSYH (current US\$)
2000	\$272.979.390.333,74	6,640061	100	100	\$4.316,55
2001	\$200.251.925.227,88	-5,96231	115,7748	76,16736	\$3.119,57
2002	\$238.428.125.942,40	6,430279	135,7239	96,06301	\$3.659,94
2003	\$311.823.003.788,62	5,608255	157,8562	116,0183	\$4.718,20
2004	\$404.786.739.602,81	9,644323	180,9153	140,716	\$6.040,61
2005	\$501.416.301.536,12	9,009853	198,5181	157,4626	\$7.384,25
2006	\$552.486.912.921,99	7,109703	223,3109	173,2595	\$8.035,38
2007	\$675.770.112.179,99	5,030458	248,4726	192,5018	\$9.711,87
2008	\$764.335.657.637,62	0,845251	264,7179	190,4325	\$10.854,17

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/turkey>

2001 yılında yaşanan krizin sonuçları çok ağır olmuştur. Özel ve kamu kesimi bankalarında oluşan büyük açıklar nedeniyle, gecelik faizler Şubat 2001'de yılda % 6000 kadar yükselmiştir. Büyük miktarlarda sermaye çıkışları yaşanmış ve döviz rezervlerinin hızla azalmasıyla hükümet 99'da başlattığı programdan ve kur kotasından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Türk Lirası, diğer para birimleri karşısında %50 den fazla değer kaybetmiştir. Krizden üretim sektörü de etkilenmiş ve 2001 yılında GSYH %6 oranında düşmüştür. Tüm bunlara ek olarak işsizlik ve yoksullukta hızla yükselmiştir. (Özatatay, 2009, 80-100)

Tablo.4 de görüldü gibi kamu tasarruflarının en düşük olduğu yıl yurtiçi 2001 krizinin etkisiyle, % -7,1 olarak kaydedilmiştir. Kamu tasarruflarına ek olarak özel tasarruflar da 2001 krizi sonrasında azalma eğilimine girmiş ve 2002 yılından sonra %20'nin üzerine çıkamamıştır.

1.4. 2008 – 2018 DÖNEMİ

2008-2009 da başlayan küresel kriz Türkiye'yi ekonominin yavaşlama eğiliminde olduğu bir sırada yakalamıştır. Tablo.7 incelendiğinde 2008 yılında %0,84, 2009 yılında ise % - 4,7 oranında büyüme kaydedilmiştir. 2013 yılında %8,4 büyüme ile dönemin en yüksek oranı kaydedilmiş ve 2013-2018 yılları arasında istikrarlı olmayan, buna rağmen pozitif değer alan, büyüme oranları kaydedilmiştir.

Tablo 7. Türkiye'nin 2008-2018 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri

	GSYH (GDP, current US\$)	Büyüme Oranı (%yıllık)	İhracat Seviyesi (2000 = 100)	İthalat Seviyesi (2000 = 100)	Kişi Başı GSYH (current US\$)
2008	\$764.335.657.637,62	0,845251	264,7179	190,4325	\$10.854,17
2009	\$644.639.901.973,70	-4,70447	244,2259	165,1626	\$9.038,52
2010	\$771.901.768.870,08	8,487372	263,3803	200,6736	\$10.672,39
2011	\$832.523.680.908,06	11,1135	279,941	226,7187	\$11.335,51
2012	\$873.982.246.611,95	4,78994	325,2466	228,6064	\$11.707,26
2013	\$950.579.413.122,56	8,491309	323,4696	247,1261	\$12.519,39
2014	\$934.185.915.386,10	5,166691	340,6117	244,8503	\$12.095,85
2015	\$859.796.872.677,61	6,085887	343,9564	248,1339	\$10.948,72
2016	\$863.721.648.068,81	3,183832	357,0589	262,0067	\$10.820,63
2017	\$851.549.231.502,62	7,441193	388,3283	286,8998	\$10.499,75
2018	\$766.509.088.837,58	2,566623			\$9.311,37

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/country/turkey>

2008 krizine girerken az da olsa artma eğiliminde olan yurtiçi tasarruflar, 2001 krizi sonrasında %18 - %12 bandında seyrederken, 2009 yılında düşüş başlamış ve ortalama %10 bandında devam etmiştir. Bu azalışta kriz sonrasındaki toparlanma, iyileşen beklentiler, krize karşı uygulanan genişlemeci para politikalarıyla artan kredi olanakları ve krizde azalan emtia fiyatlarının tekrar artmasının etkili olmuştur. (Altuğ ve Öz, 2012: 3)

2008 krizinde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en çok etkilendiği konu, küresel istikrarsızlıkla beraber yavaşlayan sermaye hareketleri olmuştur. Çünkü bu ülkeler, sürdürülebilir bir büyüme için ihtiyaç duydukları tasarrufları, iç tasarruflarının

az olması nedeniyle, dış kaynaklardan kullanmak zorundadır. Küresel kriz nedeniyle bu ihtiyaçları karşılanamayacağı için krizden etkilenmemeleri söz konusu değildir.

Türkiye'nin 2008 krizi sonrasında 10 yıllık büyüme oranı ortalaması % 4,7'dir. Tasarruf oranlarının seyrine baktığımızda ise 2014 yılı verilerine göre kamu tasarrufları oranı %3,2 ve özel tasarruf oranı ise %11,7'dir.

2013 ve 2014 yılında Orta Vadeli Programları'nda ve Onuncu Kalkınma Planı'nda temel politika hedefi olarak, ulusal tasarrufların arttırılması benimsenmiştir. Bu hedef için, büyüme ve cari açık hedeflerine uyumlu olarak, ulusal tasarruf oranlarının 2014-2018 dönemi sonunda %19'a yükselmesi hedeflenmiştir. Onuncu Kalkınma Planı'nda sermaye birikimi ve sanayileşme sürecinin hızlandırılması; ulusal tasarrufların, üretken yatırımlar ve üretim faktörlerinin verimlilik düzeylerinin arttırılması; cari açığın kalıcı bir şekilde makul düzeylere çekilmesi, ekonominin yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüştürülmesi amaçlanmıştır. (Karagöl ve Özcan, 2014: 8)

2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YURTIÇİ TASARRUFLARIN VE İKTİSADİ BÜYÜMENİN SEYRİ

2.1. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YURTIÇİ TASARRUFLAR

2.1.1. Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Sorunu

Türkiye ekonomisinde zaman içerisinde yaşanan gerek siyasi, gerek sosyal gerekse de dış etmenlerden dolayı yaşanan olumsuzlukların tasarruflarda ve uzun vadede ise ekonomik büyümede yarattığı etkileri, önceki bölümlerde incelemiştir. Küresel ve yerel, siyasi ve ekonomik krizlerin yarattığı düşüş ve yükselişleri inceleyerek de, makroekonomik ve sosyal değişimler de tasarruflar üzerinde etkilidir. Türkiye ekonomisi için yurtiçi tasarrufların düşük olmasının başlıca nedenlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür; (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

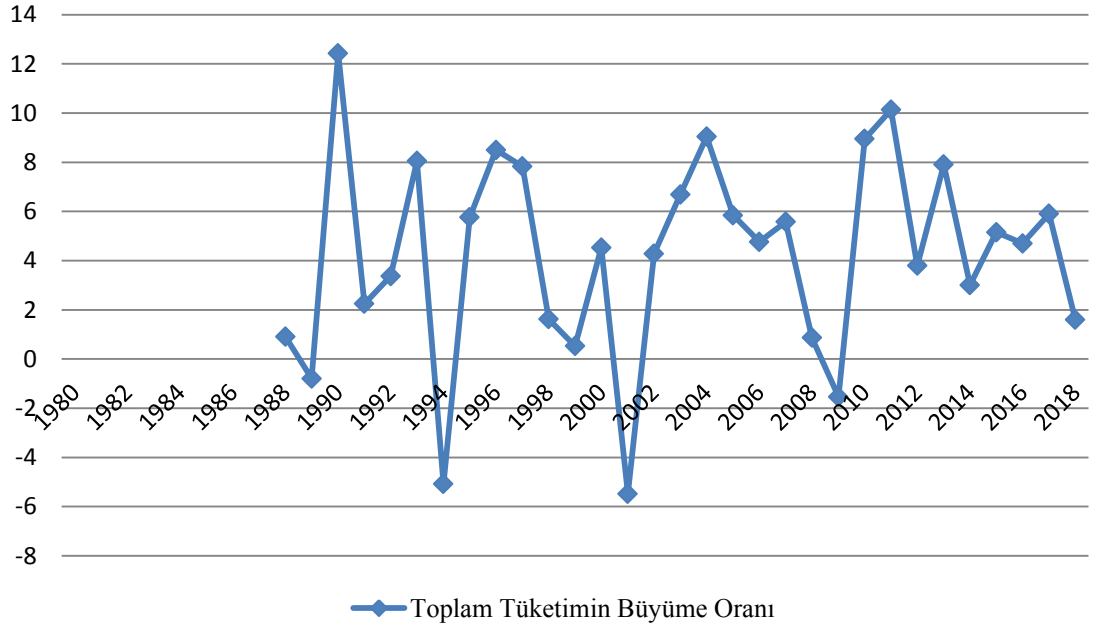
- Hane halkı tüketimindeki artışın etkileri,
- Finansal piyasaların etkileri,
- Kentleşmenin etkileri,
- Faiz oranlarının etkileri,
- Gelir düzeyinin etkileri,
- Nüfus ve istihdam etkileri,
- Dış ticaretin etkileri,
- Ekonomik güven ortamının etkileri,
- Orta gelir tuzağının etkileri.

Bu etkilerden hareketle, Türkiye’de tasarrufların düşük olmasının nedenlerini ve bu düşüşe neden olan etkilerin yıllar içerisindeki değişimi incelenecektir.

2.1.1.1. Hane Halkı Tüketimindeki Artışın Etkileri

Hane halklarının nihai tüketim harcamalarının artması, tasarruf oranlarının azalmasına neden olan en temel faktördür. Tüketimde kullanılan gelir sadece likit olarak değil, kredi kartı kullanımının da artmış olması nihai tüketimi kolaylaştırmakta ve arttırmaktadır. Aynı şekilde, tüketici kredilerinin artması da tüketim için ek gelir sağlamaktadır. Türkiye’de son on yılda görülen tasarruf azalışının nedenlerinden biri de, dayanıklı tüketim malı alımlarında görülen artışlardır. Bankacılık sektöründe oluşan olumlu gelişmeler, makroekonomik koşulların iyileşmesi ve dış finansman imkanlarının artması ile hane halkları tüketici kredileri kullanarak, taşıt ve konut gibi dayanıklı mal alımlarını arttırmışlardır. (Özlale ve Karakurt, 2013: 83)

Grafik 19. Türkiye’de Toplam Tüketimin Değişimine İlişkin Değerler

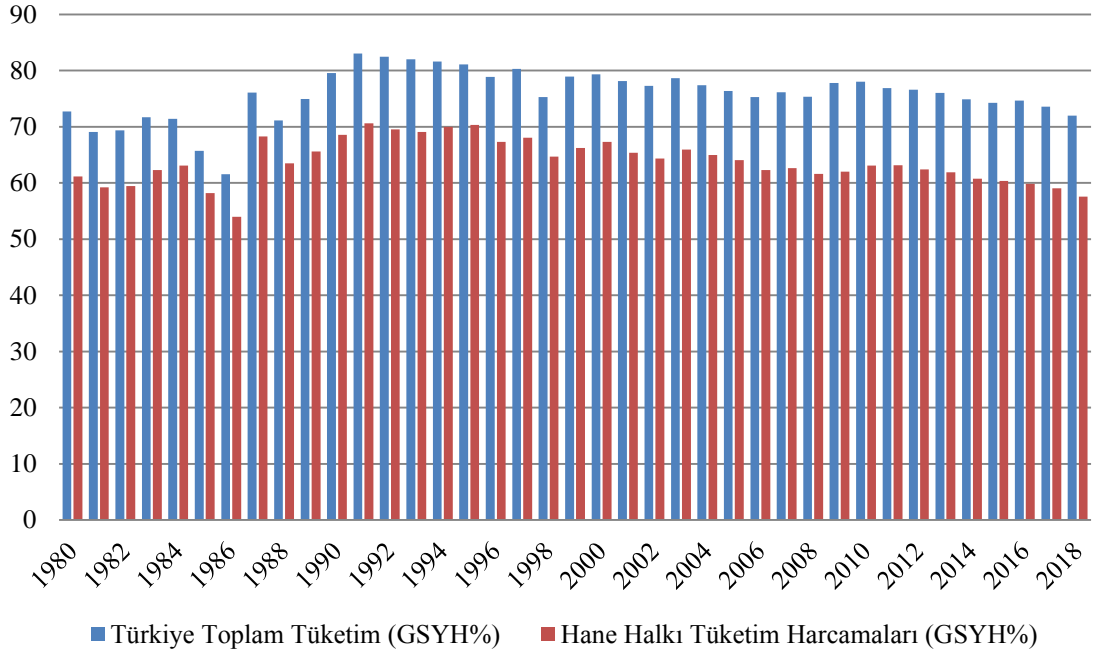

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.TOTL.KD.ZG?locations=TR>

Grafik.19 ve Grafik.20 de görüldüğü gibi, 1994, 2001 ve 2008 yıllarında krizler nedeniyle tüketim azalışları yaşanmış olsa bile, tüketimin GSYH içerisindeki payı her zaman %60'ın üzerinde gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, yıllar içerisindeki seyir incelendiğinde toplam tüketimin oldukça büyük bir bölümünün hane halkı tüketiminden kaynaklandığı görülmektedir.

Hane halkı tüketiminin, toplam tüketimdeki yüzdeleri payı %50 ile %70 bandı aralığında devam etmektedir. 1980 yılında toplam tüketim GSYH'nın %72,7'si iken, hane halkı ve kar amacı gütmeyen kurumların GSYH içerisindeki payı %61'dir. 2018 yılında ise toplam tüketim GSYH'nın %71,9'u iken, hane halkı ve kar amacı gütmeyen kurumların GSYH içerisindeki payı %57,5'dur. (Dünya Bankası, 2019)

Grafik 20. Türkiye'nin Toplam Tüketim Verileri (GSYH%)

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.TOTL.ZS?locations=TR>,
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PRVT.ZS?locations=TR>

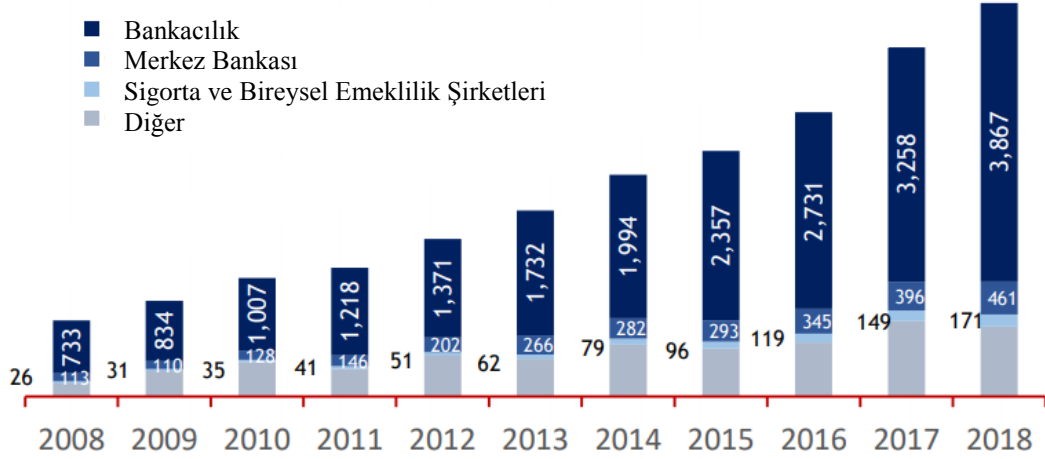
2.1.1.2. Finansal Piyasaların Etkileri

Finansal piyasalar tasarrufların oluşumunda ve değerlendirilmesinde en büyük etkiye sahip diğer bir faktördür. Çünkü finansal piyasalarda oluşan olumlu değişimler ve çeşitlendirmeler sayesinde yastık altı olarak tabir edilen tasarrufları, piyasa içerisinde değerlendirilmeye başlayacaktır. Türkiye için bakıldığında, finansal sistemde bankacılık sektörü ağırlıklı olarak yer almaktadır. (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

Türkiye’de finansal piyasaların gelişimi, 2000’lerde yaşanmış olan yerel ekonomik kriz ile uygulamaya alınan düzenleyici reformlar ve yapısal değişiklikler ile güçlendirilmiştir. Bu sayede 2009 yılında sonrasında yaşanan küresel finansal krizde bu güçlenmeyi kanıtlamıştır. Finans sektöründeki reformlar yatırımcıların güvenini artırması nedeniyle, sektör son 15 yılda 51 milyar ABD doları yatırım çekmiştir. Türkiye’de finansal sektörün hizmet dağılımına bakıldığında, bankacılık sektörünün %70 paya sahip olduğu görülmektedir. Sigortacılık hizmetleri ve diğer finansal faaliyetler ise henüz büyüme potansiyelini korumaktadır. Türkiye’de; 33 mevduat

bankası, 13 kalkınma ve yatırım bankası, 5 katılım bankası olmak üzere toplam 51 adet bankanın 21'i yabancı sermayeye sahiptir (toplam varlıkların %30'u yabancı yatırımcılara aittir). (İnvest, 2019)

Grafik 21. Türkiye’de Finansal Sektörün Varlık Büyüklüğü
(Milyon TL)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, Finansal Hizmetler Sektörü Raporu (2019),
<http://v1.invest.gov.tr/tr-tr/sectors/Pages/FinancialServices.aspx>

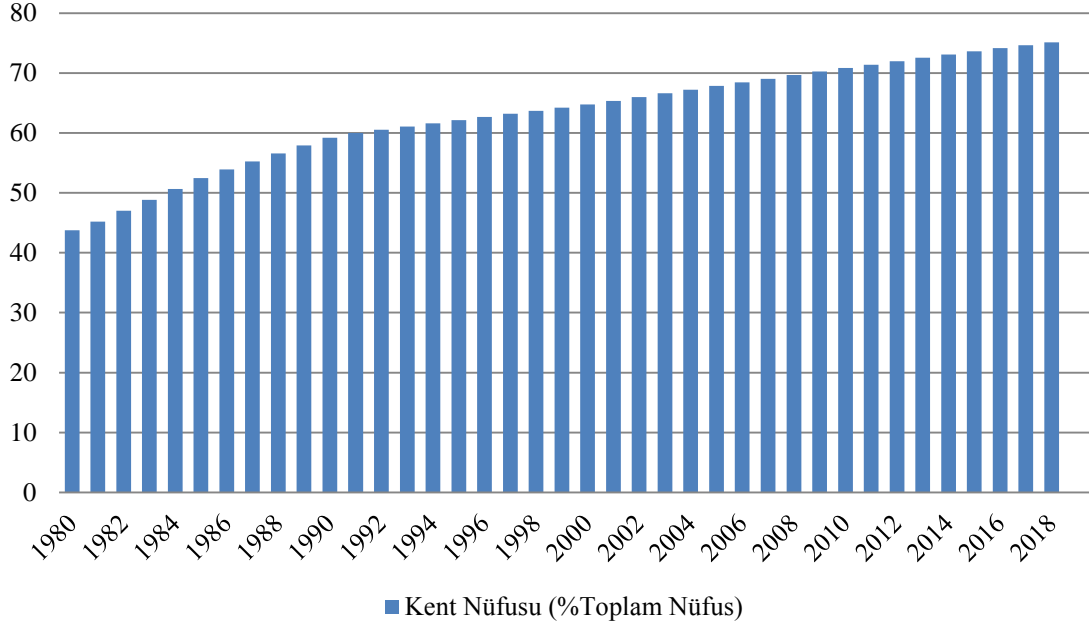
Grafik.21 de görüldü gibi son 10 yıl içerisinde finansal sektöre ait varlık büyüklüğünde %18’lik bir artış izlenmektedir. 2008- 2018 yılları arasında değişmeyen en temel özellik, Türkiye’de bankacılık sektörünün finans sektörü içerisindeki yerinin büyüklüğüdür. Buna karşılık sigorta sektörünün, finansal sektörün varlık büyüklükleri içerisindeki payının yıllar içerisinde artış göstermesine rağmen, hala gelişmeye ve büyümeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

2.1.1.3. Kentleşmenin Etkileri

Kırsal kesimde yaşayan hane halkları, ihtiyati tasarruflara ağırlık verdiği için, kentsel nüfusun artması ile bu türden tasarruflar almaya başlayacaktır. Türkiye’de kentli nüfusun payı zaman içerisinde artış göstermiştir. Buna ek olarak, kırsal kesimde

tasarruf oranlarının düşüş yaşadığı bulgularına varan çalışmalarda yapılmıştır. (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

Grafik 22. Türkiye'nin Kentsel Nüfus Verileri (GSYH%)

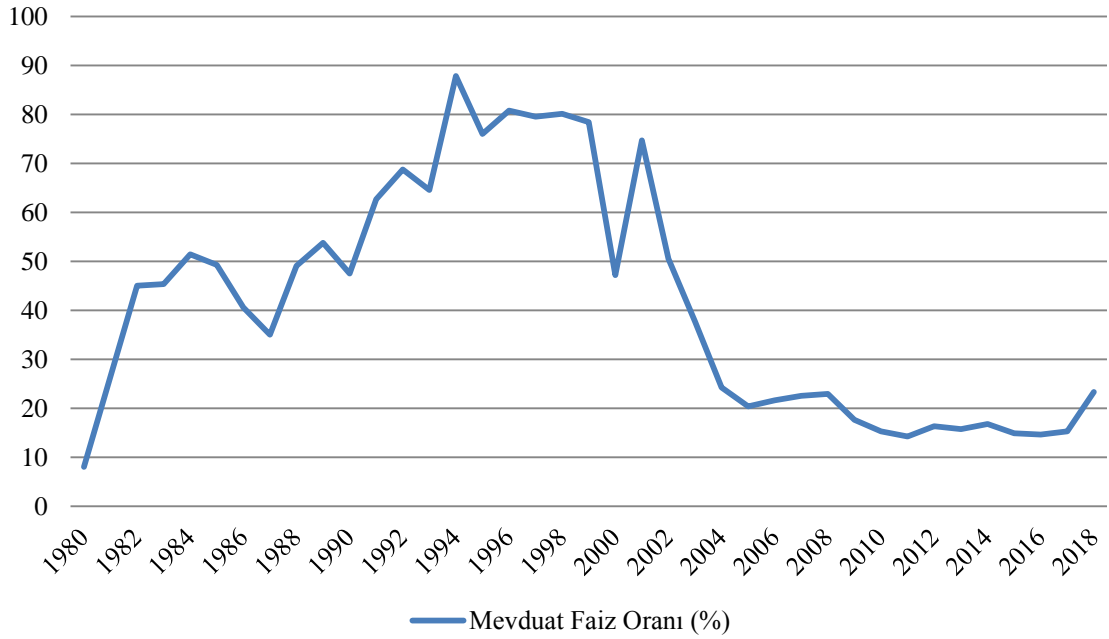
Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=TR>

Grafik.22 de görüldüğü gibi Türkiye'nin kentli nüfus oranının toplam nüfus içerisindeki yüzde değeri her yıl artarak devam etmiştir. 1980'den 2018'e kadar %43'den %75'e yükselmiştir. (Dünya Bankası, 2019)

2.1.1.4. Faiz Oranlarının Etkileri

Tasarrufları etkileyen faktörler çerçevesinde incelemiş olduğumuz faizlere göre, kredi faizinin düşük olması hane halklarının tüketimini artıracaktır. Bu nedenle de tasarruflarda azalma yaşanacaktır. Aynı şekilde mevduat faizlerinin yüksek olması, elde para bulundurmak veya fazla tüketimde bulunmak yerine tasarrufa özendirileceği için, tasarruflarda artış yaşanacaktır.

Grafik 23. Türkiye’de Mevduat Faiz Oranları

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.DPST>

Grafik.23 de görüldüğü gibi, Türkiye’de 2001 krizi öncesinde mevduat faizleri yüksek seviyede seyrederken, kriz sonrasında ekonomide istikrar sağlanmasıyla birlikte daha düşük rakamlara gerilemiştir. Faizlerdeki bu düşüşün temel sebebi, o dönemde tüketici kredilerindeki düşümedir. Düşük kredi maliyetleri nedeniyle, kredi kullanımı artış yaşamış ve buna bağlı olarak da tasarruflarda azalmaya neden olmuştur. (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

2.1.1.5. Gelir Düzeyinin Etkileri

Önceki bölümlerde bahsetmiş olduğumuz Sürekli Gelir Hipotezi ile doğru orantılı olarak Türkiye’de gelir düzeyinin artmasıyla, ulusal tasarruf oranı azalış göstermiştir. Çünkü bireyler, gelecekte de gelirlerinin artacağını düşündükleri için cari tüketimlerini kısırarak tasarrufta bulunmaktan vazgeçmişlerdir. Bunun sonucunda ise tasarruf oranları azalmıştır. (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

Tablo 8. Türkiye'nin KBGSYH ve Özel Tasarruf Verileri

	KBGSYH(US\$)	Özel Tasarruflar		KBGSYH(US\$)	Özel Tasarruflar
1980	\$1.564,25	9,4	1999	\$4.108,12	25,1
1981	\$1.579,07	11,8	2000	\$4.316,55	21,8
1982	\$1.402,41	8,9	2001	\$3.119,57	25,5
1983	\$1.310,26	9,2	2002	\$3.659,94	23,4
1984	\$1.246,82	9,3	2003	\$4.718,20	19,6
1985	\$1.368,40	14,7	2004	\$6.040,61	16,9
1986	\$1.510,68	19	2005	\$7.384,25	13,2
1987	\$1.705,89	21,2	2006	\$8.035,38	12,4
1988	\$1.745,36	24	2007	\$9.711,87	13,1
1989	\$2.021,86	20,8	2008	\$10.854,17	15,1
1990	\$2.794,35	22,1	2009	\$9.038,52	14,1
1991	\$2.735,71	23,9	2010	\$10.672,39	12
1992	\$2.842,37	24,6	2011	\$11.335,51	10,7
1993	\$3.180,19	25,8	2012	\$11.707,26	11,6
1994	\$2.270,34	25	2013	\$12.519,39	9,9
1995	\$2.897,87	24,6	2014	\$12.095,85	11,7
1996	\$3.053,95	23,4	2015	\$10.948,72	21,1
1997	\$3.144,39	22,6	2016	\$10.820,63	21,7
1998	\$4.496,50	25,7			

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018) , Dünya Bankası (2019),

http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf,

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR>

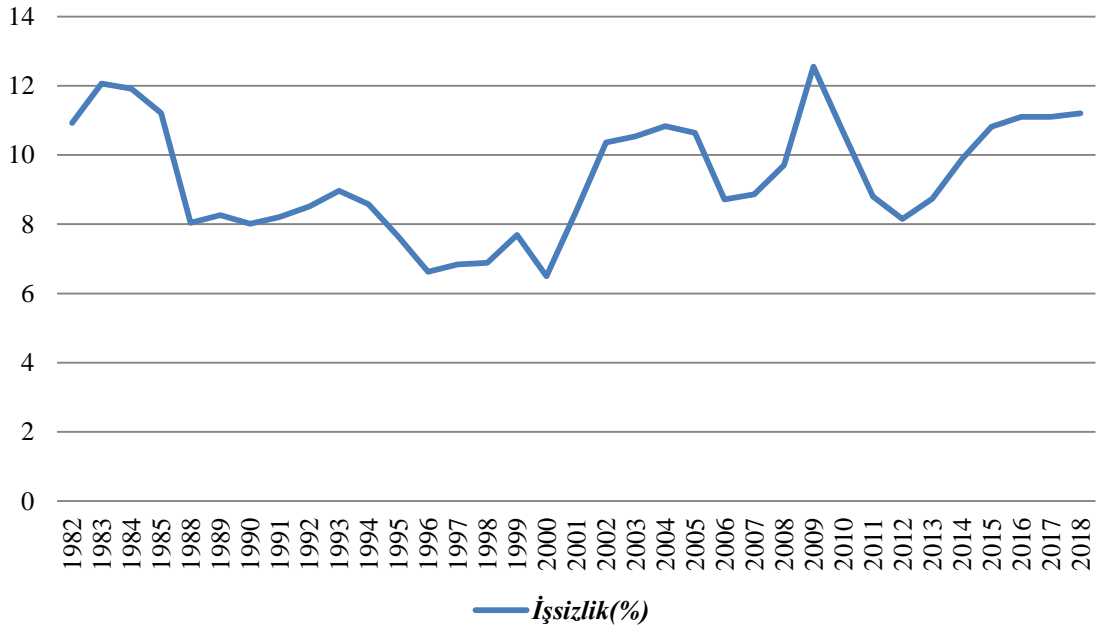
Tablo.8 incelendiğinde, Sürekli Gelir Hipotezi varsayımı altında, kişi başına gelirin artış gösterdiği yıllarda özel tasarrufların azalmış olduğu görülmektedir. Tam tersi olarak da ani azalış yaşanan yıllarda tasarrufların artış gösterdiği görülmektedir. Buna göre, 2003-2013 yılları arasında KBGSYH 4.718 \$'dan 12.519 \$'a yükselmiş ve bu süreç boyunca özel tasarrufların yüzde değeri %19'dan %9'lara gerilemiştir.

2.1.1.6. Nüfus ve İstihdam Etkileri

Türkiye’de tasarrufları etkileyen diğer bir faktör ise nüfus değişimleri ve istihdamın yaratılması konusundaki süreçtir. Grafik.24 incelendiğinde Türkiye’de toplam işgücü içerisindeki işsizlik oranı %6 ile %12 bandında seyretmiştir. Bunun nedenleri daha sonra ayrıntılı olarak işlenecek olsa da en temel neden genç nüfusun eğitim sürecinin uzaması nedeniyle oluşan olumsuzluklar ve sürekli bir artış içerisinde olan nüfus yapısıdır.

İşsizlik ve genç bağımlı nüfusun artıyor olması hane halkı gelirin az, tüketiminin ise fazla olmasına neden olmakta, bu tüketim ihtiyacı ise tasarruflarda azalmaya neden olmaktadır.

Grafik 24. Türkiye'nin İşsizlik Verileri (Toplam İşgücünde, %)

Kaynak: Dünya Bankası (2019), TÜİK (2019),

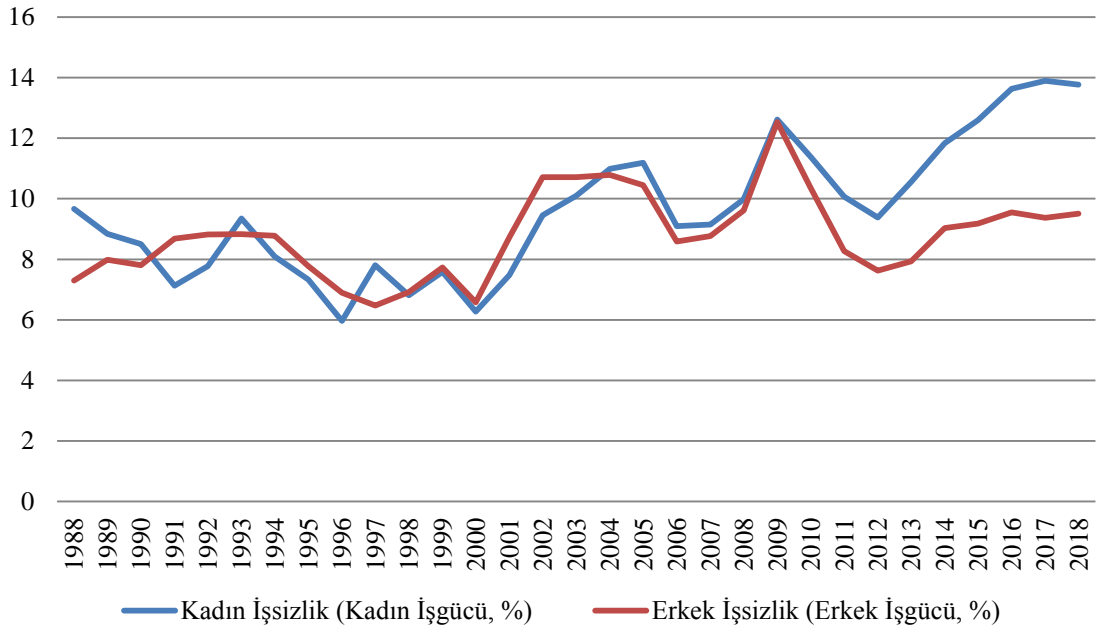
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=TR>

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>

İşsizlikten doğan tasarruf eksikliğine çözüm olarak istihdam yaratmak gerekmektedir. Hem genç bağımlı nüfusun, hem de kadın nüfusun istihdamının artırılması, hane halkı gelirin artmasına ve devamında tasarrufların yükselmesine ortam yaratmış olacaktır.

Kalkınma Bakanlığınca yapılan bir araştırmaya göre ev hanımları, çalışan kadınlara oranla daha fazla tüketim yapmaktadır. Bu nedenle kadın istihdamının artırılması, tasarrufları olumlu yönde etkileyecektir. (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

Grafik 25. Türkiye'nin Kadın ve Erkek İşsizlik Verileri

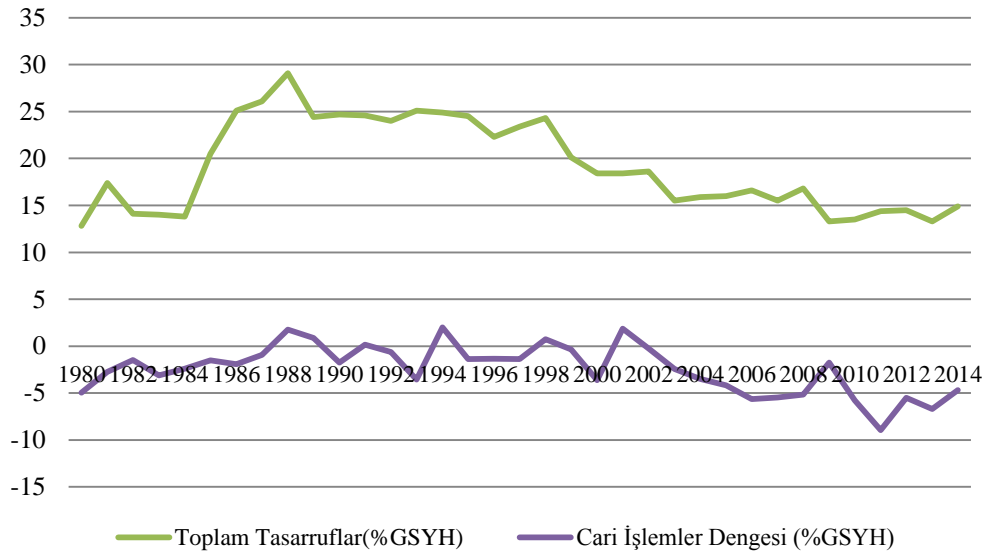
Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.FE.NE.ZS?locations=TR>,
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.MA.NE.ZS?locations=TR>

Grafik.25 de görüldüğü gibi 1988-2018 yılları içerisinde kadın ve erkek işsizlik oranı dağılımı incelendiğinde, benzer kırılma dönemleri yaşadıkları görülmektedir. 2008 krizi sonrasında en aynı anda hızlı bir çıkış gösteren işsizlik oranları son 10 yıl içerisinde cinsiyet bazında işsizlik oranı farkı artmıştır. Buna göre 2008 yılından sonra erkek işsizlik oranları kadın işsizlik oranlarından 4 puan daha düşük seyretmektedir. 2018 yılında kadın işgücü içerisinde işsiz kadınların oranı %13,7 iken, erkek işgücü içerisinde işsiz erkek oranı %9,5 olarak kaydedilmiştir. (Dünya Bankası, 2019)

2.1.1.7. Dış Ticaretin Etkileri

Üretimin yapısı, yani ithalat ve ihracat eğilimleri, tasarruf oranlarını etkileyen diğer faktörlerden biri olduğundan, üretimde ithalata bağımlılık arttığında, cari açık oluşacak ve bu da tasarruf açığını arttıracaktır.

Grafik 26. Türkiye 'de Cari İşlemler Dengesi ve Toplam Tasarruf Oranları

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, (2014)

http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

Grafik.26 da Türkiye'nin cari işlemler dengesi ve toplam tasarruf verileri incelenmiştir. Yukarıda açıklamış olduğumuz gibi tasarruf verileri ve cari işlemler dengesi benzer hareket etmektedir. 1988 yılı verileri incelendiğinde, cari işlemler dengesinin pozitif değer olarak yükseldiği ve toplam tasarruflarında aynı dönemde %29 ile en yüksek değeri kaydettiği açıkça görülmektedir.

2.1.1.8. Ekonomik Güven Ortamının Etkileri

Ekonomide artan güven ortamı da tüketimi arttırarak, tasarrufu azaltan etmenlerdir. Türkiye’de 2001 krizi sonrasında yakalanan istikrar ve büyüme süreci, faiz oranlarının düşmesine ve kredilerin artmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda ise özel tasarruf oranları düşmüştür. (Karagöl ve Özcan, 2014: 13)

Tablo 9. Tüketici Güven Endeksi (Arındırılmamış)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2004	98,2	98,7	97,8	97,8	94,0	93,4	92,2	88,0	89,6	90,5	89,5	91,9
2005	92,2	92,0	88,8	87,1	87,1	85,8	86,0	84,2	82,3	84,8	86,3	86,2
2006	88,5	87,9	88,5	89,0	86,8	78,9	75,4	78,2	78,1	78,3	80,1	78,8
2007	78,6	79,5	79,2	80,4	81,7	80,9	82,3	85,0	83,9	83,0	79,3	80,7
2008	78,9	74,4	68,7	63,0	62,1	61,8	63,8	66,6	67,5	61,0	55,7	56,7
2009	58,3	60,8	61,6	67,5	70,1	72,0	69,1	68,1	68,7	67,2	65,2	65,6
2010	66,0	68,6	71,5	72,6	73,4	74,8	74,3	74,1	77,2	75,8	78,1	77,8
2011	78,1	80,3	80,2	80,2	79,6	83,2	81,6	78,5	80,5	76,5	77,8	78,8
2012	79,0	79,6	79,3	75,7	78,1	76,8	77,0	74,3	72,1	69,3	72,6	73,6
2013	75,8	76,7	74,9	75,6	77,5	76,2	78,5	77,2	72,1	75,5	77,5	75,0
2014	72,4	69,2	72,7	78,5	76,0	73,7	73,9	73,2	74,0	70,3	68,7	67,7
2015	67,7	68,1	64,4	65,4	64,3	66,4	64,7	62,4	58,5	62,8	77,1	73,6
2016	71,6	66,6	67,0	68,5	68,8	69,4	67,0	74,4	74,3	74,0	68,9	63,4
2017	66,9	65,7	67,8	71,3	72,8	70,0	71,3	71,1	68,7	67,3	65,2	65,1
2018	72,3	72,3	71,3	71,9	69,9	70,3	73,1	68,3	59,3	57,3	59,6	58,2
2019	58,5	57,9	59,5	64,5	55,5	57,7	56,7	58,5	55,1	56,6		

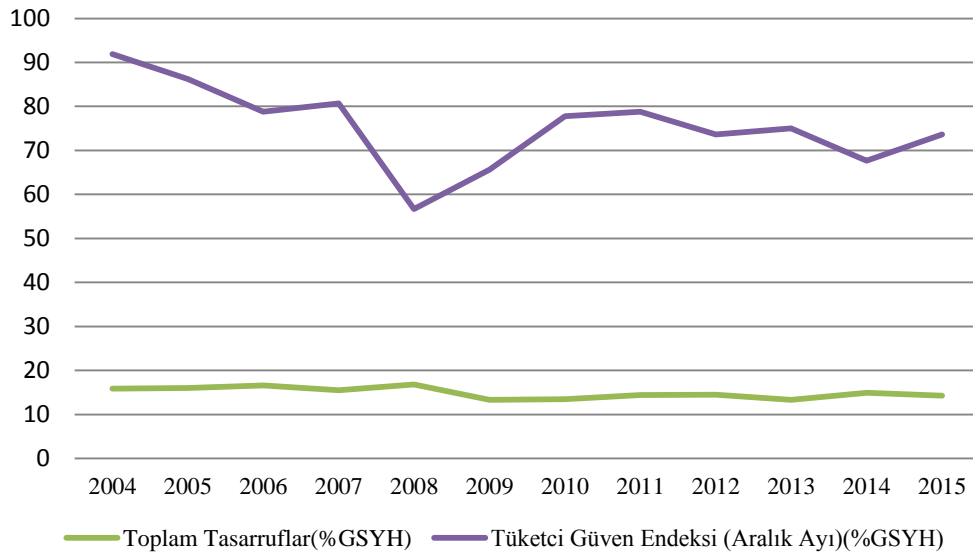
Kaynak: TÜİK, Tüketici Güven Endeksi (2019), (1) 2004-2011 dönemi için modele dayalı yaklaşımla geriye çekme yöntemi uygulanmıştır. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Tablo.9 incelendiğinde 2004 ve 2018 yılları arasında 40 puanlık bir düşüş izlenmektedir. Buna göre 2004 yılının başında TÜİK tarafından %98,2 olarak hesaplanan tüketici güven endeksi, 2019 Ekim ayında %56,6 oranına gerilemiştir. Bu şartlarda tasarrufların yükselmesi beklenmektedir.

Ekonomik güven ortamının tasarruflar üzerindeki etkisini ise Grafik.27 de görmekteyiz. TÜİK tarafından hesaplanan tüketici güven endeksi yılsonu değerleri ve

toplam tasarruf oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe göre, güvenin azalış gösterdiği yıllarda tasarruf oranlarında artış görülmektedir. Buna göre, 2007 yılının sonunda %80,7 olan endeks 2008 yılında kriz nedeniyle %56,7 ' ye gerilemiştir. Tasarruf değerleri ise bu düşüş ve krizin etkileriyle 2007 yılında %15,5 iken 2008 yılında %16,8'e yükselmiştir. Aynı şekilde Grafik.27 incelendiğinde 2013-2014 yıllarında tasarruf oranı ve endeksin zıt hareket etmiş oldukları görülmektedir.

Grafik 27. Türkiye'nin Tüketici Güven Endeksi ve Toplam Tasarruf Oranları (2004-2015)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2014),

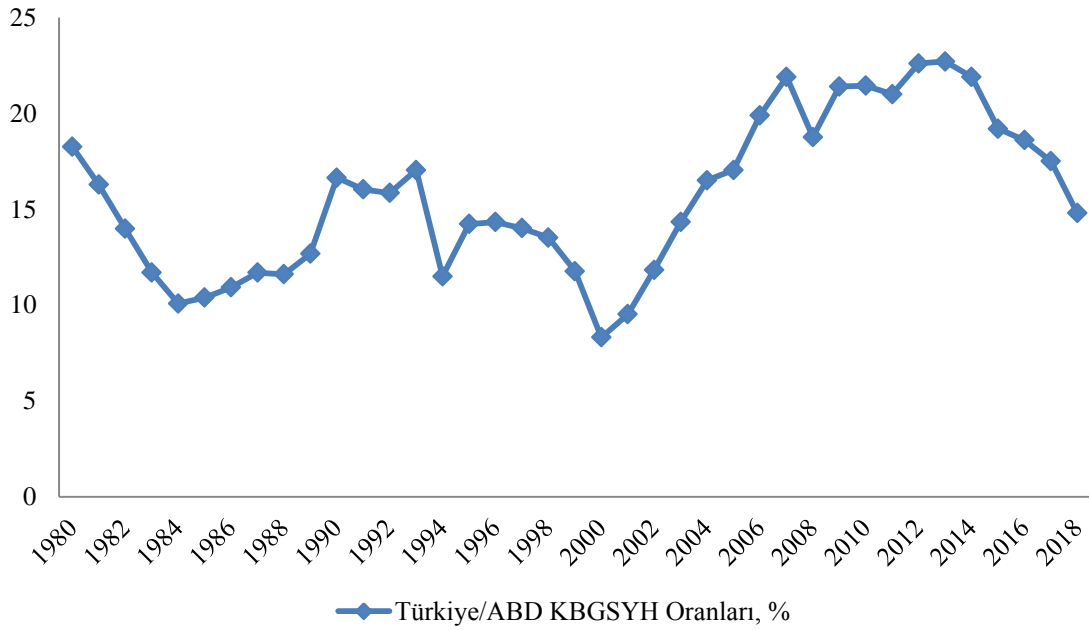
http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

2.1.1.9. Orta Gelir Tuzağının Etkileri

Orta gelir tuzağı, ülkelerin belirli bir gelir düzeyine ulaştıktan sonra o gelir düzeyinde sıkışması sonucunda oluşan durumu ifade etmektedir. Başka bir deyişle ülkede KBGSYH' nin yıllar boyunca aynı düzeyde kalması ve ya ulaşılan düzeyden sonra durgunluk içerisine girmesidir. Orta gelir tuzağı olarak kabul edilen düzey ise ABD'de kişi başına düşen gelirin %20' si olarak hesaplanmıştır. Orta gelir tuzağına girmiş olan ülkelerde tasarruflar ve dolayısıyla da yatırımlar düşük düzeyde kalacaktır. Aynı şekilde imalat sanayisinde de yavaş gelişim yaşanacaktır. Sanayide ise çeşitlenme ortaya çıkmayacak, emek piyasasında da koşullar zayıf kalacaktır. (Eğilmez, 2012)

Türkiye ve ABD'nin KBGSYH verileri üzerinden düzenlenmiş olan Grafik.28 incelendiğinde, Türkiye'nin 1980 yılından 2005 yılına kadar orta gelir tuzağı için belirtilen değeri olan %20'nin altında değerler gösterdiği görülmektedir. 2006 ve 2014 yılları arasında ise ortalamada %20 değerini aldığı gözlenmektedir. Fakat 2015 yılından günümüze kadar giderek azalan bir seyir izlemektedir.

Grafik 28. Türkiye ve ABD'nin KBGSYH Verileri Oranları

Kaynak: EK3'de oluşturulan veriler kullanılmıştır.

Bir ülkenin orta gelir tuzağına düşmemesi veya orta gelir tuzağından çıkması için alınması gereken en temel önlem tasarrufların yükseltilmesidir. Bu nedenle Türkiye'nin orta gelir tuzağına düşmesinin nedenleri arasında büyüme hızının yavaşlaması, ulusal tasarrufların yetersiz olması, imalat sanayindeki yavaşlama ve gelişmiş ülkelere göre Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisindeki payının düşük olmasıdır. Bu bağlamda Türkiye, orta gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine erişebilmesi için çeşitli yapısal reformlara ihtiyaç duymaktadır. (Alkan, 2018: 110)

2.1.2. Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Artırıcı Uygulamalar

Türkiye ekonomisinde, ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlar, askeri yönetim geçmişi, doğal felaketler vb. olumsuzluklara ek olarak, bu olumsuzlukları gidermek adına yapılan politikaların yarattığı tüketim arttırıcı etkiler ve devamında sosyal ve demografik olarak değişen yaşam standartları ile tasarruflar bugün yaşanan düşük oranlarına ulaşmıştır.

Son on yıl içerisinde bu yönde çok fazla çalışma ve plan yapılmış, uygulamalar yürürlüğe konmuştur. Bu politikalardan temel politika hedefi tasarruf olanı, 2013 ve 2014 Orta Vadeli Programları (Kalkınma Bakanlığı, 2014) ve Onuncu Kalkınma Planı'dır. Onuncu Kalkınma Planı, sermaye birikimi ve sanayileşme sürecinin hızlandırılması, ulusal tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi, üretim faktörlerinin verimlilik düzeylerinin arttırılması, cari açığın kalıcı bir şekilde azaltılması ekonominin yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüştürülmesini amaçlamıştır.

Özel tasarruflar ile ilgili olarak alınan önlemlerden bazıları, kredi büyümesini ve Türk lirasının aşırı değerlenmesini kontrol altında tutan para ve kur politikaları uygulamak aracılığıyla ulusal tasarrufları desteklemektir. Bu yönde, uygulanan makro ihtiyati politikalara ek olarak gerekli görüldüğünde, yeni tedbirlerde eklenebilecek, vergi politikalarının belirlenmesinde de tasarrufların artırılması amacı gözetilecektir. Mali piyasa araçları ile tasarruflar özendirilecek, finansal ürün çeşitliliği arttırılacak, küçük ölçekli yatırımcıların tasarruf imkanları geliştirilecek ve Sermaye Piyasası araçlarının erişim imkanı kolaylaşacaktır. (Karagöl ve Özcan, 2014: 21) Yine özel tasarrufların arttırılmasına yönelik olarak, Onuncu Kalkınma Planı kapsamında, tasarrufların vadelerinin uzatılması özendirilecektir. Bu amaç için tamamlayıcı sigortacılığı geliştirecek politikalar sürdürülecek ve israfın fazla olduğu alanlarda etkin mücadele edilmesi gerekecektir.

Kamu tasarrufları açısından ise, Orta Vadeli Program hedeflerine göre kamu tasarruflarını azaltıcı önlemler dahilinde, 2014 ve 2016 yılları arasında bütçe açığının 2014 yılında %1.9, 2015'te %1.6 ve 2016'da %1.1 olması hedeflenmiştir. Bunun için

faiz ödemelerinin bütçe içerisindeki payının azaltılması ve faiz dışı fazla hedefi amaçlanmıştır. Bu sayede artan kamu tasarruflarının, verimli yatırım alanlarına ve reel sektöre etkin bir şekilde kanalize edilmesi ile sürdürülebilir büyüme hedeflenmektedir. (Karagöl ve Özcan, 2014: 21-22)

Orta Vadeli Program ve Kalkınma Planı ile ulusal tasarruflar artırılarak üretken yatırımlara yönlendirilmesi amacıyla, BDDK tarafından bireysel kredilere dair yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu sayede de hane halkı borçluluk düzeyinin daha sağlıklı gelişimi ve Türkiye ekonomisinin yüksek ve istikrarlı büyüme dinamiğini yakalaması amaçlanmıştır. Yine Orta Vadeli Program dahilinde, 2014-2016 yılını kapsayan tasarruf hedefleriyle 2016 sonunda ulusal tasarrufların %16'ya çıkması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ise bireysel emeklilik ve hayat sigortası daha cazip hale getirilmiş ve doğal afet sigortalarının yaygınlaşması sağlanacak yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de Yurtiçi tasarrufların artırılması konusunda en büyük adım 2003 yılında hayata geçirilen 'Bireysel Emeklilik Sistemi' (BES)'dir. Sisteme göre, bireyler kendi belirledikleri düzeylerde tasarruflarını emeklilik poliçelerinde birikim yapmaktadır. Bu birikimleri, aynı zamanda emeklilik fonlarında, emekli olacakları güne kadar getiri sağlamaktadır. Sistemde emeklilik hakkı elde edebilmek için en az on yıl aralıksız tasarrufta bulunmak ve 56 yaşını doldurmak şartı bulunmaktadır. Fakat bireyler isterlerse 56 yaşını beklemeden 10 yıl dolduğunda da tasarruflarını çekme hakkına sahip olmaktadır. Bu sistem ile bireylerin tasarruf alışkanlıkları artırılarak hem gelecek için güvence sağlanmış olacak hem de emeklilik süresine kadar biriken fonlar bankada veya emeklilik şirketinin fon havuzlarında yıllık olarak değer kazanacaktır. Bu sayede ülke içerisinde ihtiyaç duyulan tasarruf açığı kapanmış olacaktır.

2012 yılında devlet tarafından, sistemi özendirmek ve tasarrufları arttırmak amacıyla yatırımlara, bireylerin tasarruf tutarları üzerinden %25 değerinde 'devlet katkısı' ödeneği başlatılmıştır. Bu katkı ile birlikte, hem sistemin katılımcı sayısı artmış, hem de bu biriken devlet katkılarına sahip olmaları için konulan emeklilik şartı ile tasarrufların vadesi uzatılmıştır. Çünkü vade öncesinde çıkmak isteyen tasarruf sahipleri, verilen devlet katkısının tamamına sahip olmaları için ancak 10 yıl sistemde

durmak ve 56 yaşını doldurmak zorunda olacaktır. Daha önce sistemden çıkmak isteyenler ise biriken devlet katkılarının sadece belli bir miktarına sahip olacaktır.

“Sertifikanın sistemde bulunduğu sürenin; üçüncü yılı ile altıncı yılı arasında, çalışanın devlet katkısı hesabındaki tutarın yüzde seksen beşi taahhüt olarak kayıt altına alınır, yüzde on beşi nakit hesabına ödenir, altıncı yılı ile onuncu yılı arasında, çalışanın devlet katkısı hesabındaki tutarın yüzde altmış beşi taahhüt olarak kayıt altına alınır, yüzde otuz beşi nakit hesabına ödenir, onuncu yılından itibaren, çalışanın devlet katkısı hesabındaki tutarın yüzde kırkı taahhüt olarak kayıt altına alınır, yüzde altmış nakit hesabına ödenir. Sertifikanın emeklilik hakkının kullanılarak ya da vefat veya maluliyet nedeniyle sonlandırılması halinde ise çalışanın devlet katkısı hesabındaki tutarın tamamı nakit hesabına ödenir. Hesaplamalar, her bir sertifika için ayrı ayrı yapılır”.(BES Yönetmeliği, 2016)

Türkiye’de yakın zamanda hayata geçirilen bu sistem önemli bir büyüme potansiyeline sahiptir. Hane halkının emekliliğini planlama farkındalığını artırmanın yanı sıra bireysel emeklilik sisteminin daha cazip hale getirilmesi de, daha fazla ve daha uzun vadeli tasarrufların oluşmasına katkı sağlanmıştır. Haziran 2012’de resmi gazetede yayımlanan 6327 nolu kanun ile mevcut sistemin, daha çok tasarruf çekmek ve tasarrufların vadesini uzatabilmek amacıyla, değiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede vergi teşvik sisteminin doğrudan devlet katkısı ile değiştirilmesi getirilen en önemli yeniliklerden biridir. 1 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe giren kanunun uygulama süresince yakından takip edilerek, olabilecek aksaklıkların giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, bireysel emeklilik sistemine katılımın ve tasarrufların artmasıyla eş zamanlı olarak, bireysel emeklilik sektöründe operasyonel verimliliğin sağlanarak maliyetlerin düşürülmesi, sistemin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, sigortacılık sektörü de, örneğin hayat sigortaları, büyüme potansiyeline sahiptir. (Kalkınma Bakanlığı, 2014)

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)’ne ek olarak devlet tarafında, şirketlerin çalışanlarına zorunlu olarak sunacağı Otomatik Katılım Sistemi (OKS) düzenlemesi getirilmiştir. Buna göre, 02.08.2019 tarihi itibarı ile 6.793.488 kişi Gönüllü BES katılımcısının toplam fon tutarı 103,3 milyar TL, Otomatik Katılım kapsamında

5.120.161 kişi çalışanın toplam fon tutarı 6,7 milyar TL'dir. (Emeklilik Gözetim Merkezi, 02.08.2019 Verileri)

Hükümet finansal okuryazarlığı artırma ihtiyacına yönelik olarak, TCMB ve SPK sponsorluğu ile Mart 2011 tarihinde, konuya ilişkin üst düzey bir konferans düzenlenmiştir. Etkili uygulanması halinde ulusal finansal okuryazarlık stratejisinin vatandaşların tasarruf kararları üzerinde önemli etki yaratması sağlanacaktır. Bu sayede, kısa vadede bireysel emeklilik sistemindekilerin finansal okuryazarlıklarının geliştirilmesi sisteme ilave fonları çekebilecektir. “İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı” çerçevesinde yatırımcıların sermaye piyasaları, sermaye piyasası kurumları ve araçları, yatırımcıyı koruma sistemleri, riskler ve ilgili konularda da bilgilendirme amaçlanmıştır. Arz tarafında mali piyasaların aracılık rolü, merkezi önem taşımaktadır. Aracılığı geliştirmek için kullanılacak üç politika seçeneği mevcuttur: (i) mevcut ürünlerin daha iyi kullanılması (ör: bireysel emeklilik ve şirket tahvilleri), (ii) ürün inovasyonuna ve düzenlemelerin iyileştirilmesine daha fazla yatırım yapılması ve de (iii) özellikli tasarruf sistemlerinin tasarımı. Bu politikaların değerlendirilmesinin yanı sıra, bireylerin finansal sisteme olan güvenlerinin artması için tedbirler alınması da çok büyük önem taşımaktadır. (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 68)

Finansal piyasaların derinleşmesi ve çeşitlendirilmesi tasarrufların özendirilmesi ve gelişmesi için çok önemli bir etmendir. Bu nedenle, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi önemli bir tasarruf cazibesidir. Bu bağlamda İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji ve Eylem Planı'nda tasarruf sahipleri ile yatırımcılar farklı ve artan finansal enstrüman seçenekleri sayesinde bir araya getirerek ulusal tasarruf hacminin artmasına yol açarken Diğer taraftan yabancı yatırımcılar için, çeşitli avantajlar içeren cazip bir yatırım ortamı sunarak, yabancı tasarrufları ülkeye çekecektir. Böylece toplam tasarruf hacminin artmasına da katkı sağlayacaktır. (Karagöl ve Özcan, 2014: 25)

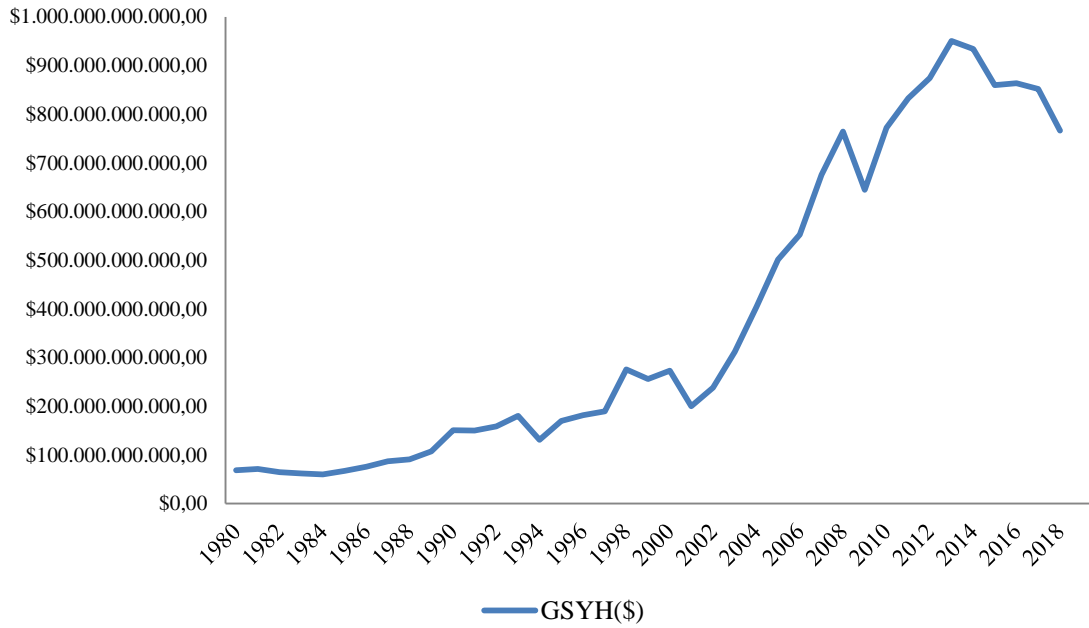
2.2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İKTİSADİ BÜYÜME

Türkiye’de, değişimin başlangıcı olan 24 Ocak 1980 kararları ile ithal ikameci büyüme anlayışı yerine dışa açık (ihracata dayalı) büyüme anlayışı benimsenmiş ve bu uygulama ile ekonomik büyümede önemli bir değişim yaratmıştır. Bu değişim ile

öncelikle verimlilik artışı sağlanarak ekonomik büyüme ve rekabet gücünün artırılması amaçlanmıştır.

1980 sonrası uygulanan bu ihracata dayalı büyüme stratejisi döneminde, sermaye birikiminin piyasa ekonomisi kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi benimsenmiştir. Ekonominin dış rekabete açılmasıyla, dış talebin özel kesim yatırımlarını uyarması ve artan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının da katkısıyla sermaye birikiminin hızlandırılması amaçlanmıştır. Bu dönemde, kamu kesimi doğrudan üretim faaliyetlerinden çekilerek kaynaklarını altyapı yatırımlarına yönlendirmesi amaçlanmıştır. Ek olarak, ekonomideki mevcut kaynakların, artan iç ve dış rekabet baskısı nedeniyle, etkin kullanımını sağlaması sonucu ekonomik büyümenin hızlanması hedeflenmiştir. (Saygılı, Cihan ve Yurtoğlu, 2002: 34).

Grafik 29. Türkiye'nin GSYH Verileri

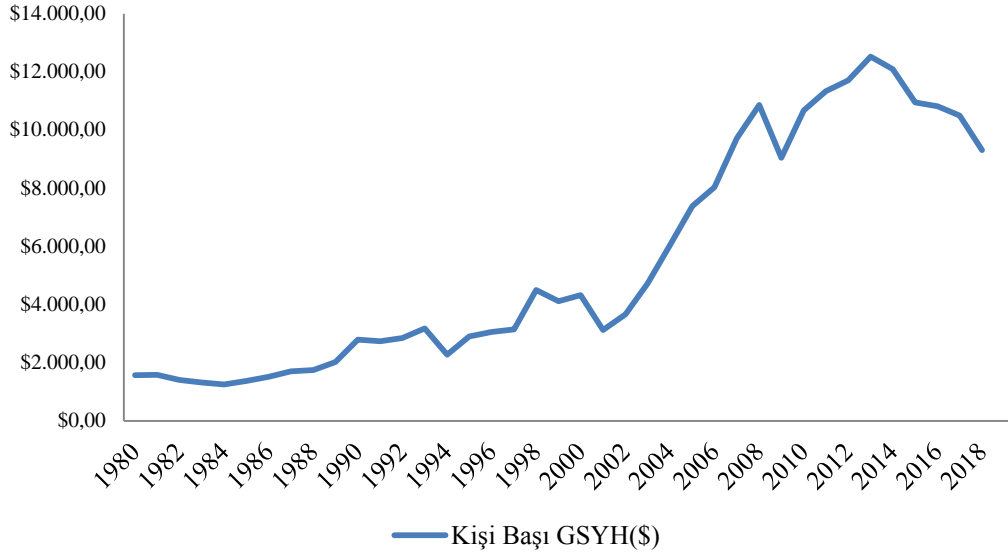

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR>

Grafik.29 de görüldüğü gibi, 1980 sonrası Türkiye ekonomisi büyürken GSYH da yükselme eğilimine girmiştir. 1980 yılında 68 Milyar \$ olarak açıklanan GSYH verisi, 1982-1985 yıllarında 1980 yılına göre düşük seyretmiş olsa da 1986 yılında 75 Milyar \$ olarak açıklanmıştır. (World Bank, 2019)

Bununla birlikte, Grafik.30 da görüldüğü gibi, kişi başına gelir rakamının son 10 yıl 10 bin dolar civarında yatay bir seyir izlemesi, Türkiye ekonomisi için orta gelir tuzağı sorununu gündeme getirmektedir. (Alakbarov vd., 2018: 255)

Grafik 30. Türkiye'nin KBGSYH Verileri

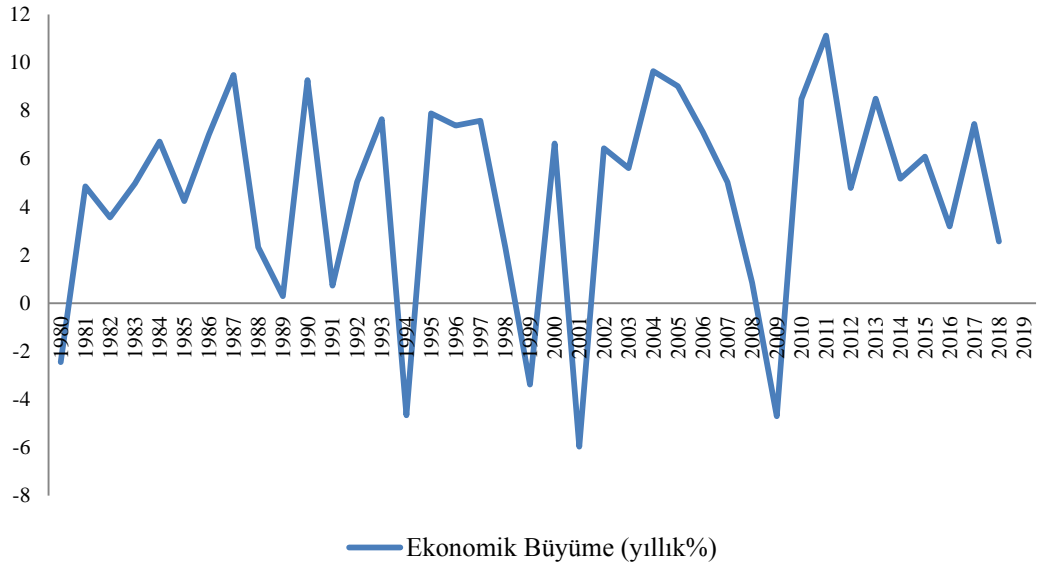

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR>

Grafik.31 incelendiğinde, Türkiye'de ekonomik büyümenin yıllar içerisinde sürdürülebilir bir büyümeyi yakalayamadığı açıkça görülmektedir. Özellikle görülmektedir ki ani çıkış yaşanan yılların devamında ani düşüş seyri Türkiye için kaçınılmaz bir sonuç oluşturmuştur. Öyle ki daralma pek çok kez krizlere bağlı daralma yılları da bu ani çıkışların peşinden yaşanmıştır. Bu iniş çıkışların temelinde ise şüphesiz tasarruf açığı yer almaktadır. Tasarruf açığına bağlı olarak, başta üretim olmak üzere pek çok ana ekonomik unsurla beraber, yatırım finansmanı ihtiyacına yönelik borçlanma güdüsü sonucunda da, yıllar içerisinde artarak devam etmiştir.

Bu nedenle de sürdürülebilir büyümenin tasarrufların yükseltilmesiyle sağlanacağına ilişkin yapılan çalışmaları incelemek gerekmektedir. Aşağıdaki bölümde Türkiye ekonomisinin verileri kullanılarak yapılan modeller ve sonuçları açıklanmıştır.

Grafik 31. Türkiye'nin Ekonomik Büyüme Hızı Verileri

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=TR>

3. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TASARRUF-BÜYÜME İLİŞKİSİ

Türkiye’de ekonomik büyüme ve tasarruf arasındaki ilişkiye yönelik yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Kaya ve Efe tarafından 2015 yılında, GSYH değerleri bakımından, dünyanın en büyük 20 ülkesinin, 1980-2012 verileri kullanılarak, yurtiçi tasarruf ve büyüme ilişkisini incelemek için panel veri analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, en düşük yurtiçi tasarruf oranına sahip ülkeler; Türkiye, Brezilya ve Meksika’nın, diğer gelişmekte olan ülkelere oranla daha yavaş ve daha istikrarsız büyüdüğü görülmüştür. Analizin sonucuna göre, yurtiçi tasarruf oranında meydana gelen değişimler, ekonomik büyümeyi de aynı yönde değiştirmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de yurtiçi tasarruflar artırılmadığı sürece, ekonomik büyüme istikrarsız, yavaş ve yurtdışına bağımlı olarak gelişeceği kaçınılmazdır. (Kaya ve Efe, 2015)

Taban ise 2011 yılında, 1998-2010 verilerini kullanarak yapmış olduğu Eşbütümleşme, Granger nedensellik testinde, Türkiye’de kısa dönemde, tasarruflardan büyümeye doğru, uzun dönemde ise, çift yönlü ilişki saptanmıştır. (Taban, 2011) Aynı şekilde, Gülmez ve Yardımcıoğlu, 2013 yılında, 1994-2011 verileri ile yapmış olduğu

FMOLS, Panel VECM analizine göre de, Türkiye’de tasarruflar ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir ilişki saptanmıştır. (Gülmez ve Yardımcıoğlu, 2013) Bir başka çalışma örneği ise Sancak ve Demirci’nin 2012 yılında, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlayabilmek için yurtiçi tasarrufların önemi araştırılmış ve sonucunda, Türkiye’de yurtiçi tasarrufların ekonomik büyüme üzerinde olumlu ve yüksek bir etki oluşturduğu saptanmıştır. Bu nedenle Türkiye’de sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için yurtiçi tasarrufların azlığı olumsuz bir etken olacaktır. (Sancak ve Demirci, 2012)

Çetinkaya ve Türk’ün çalışmasında ise, 1975-2012 verileri kullanılmış, tasarruf ve yatırımın, ekonomik büyümeye etkileri araştırılmış, sonuç olarak ise, Türkiye ekonomisinde yurtiçi tasarruflar ve sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru uzun vadeli bir ilişki tespit edilmiştir. (Çetinkaya ve Türk, 2014)

Ekinci ve Gül tarafından 2007 yılında, Türkiye’nin 1960-2004 yılları arasındaki yurtiçi tasarrufların büyüme oranı ve reel GSYH değerleri ile nedensellik analizi yapılmış ve sonucunda, ekonomik büyümeden, tasarruflara doğru bir nedensellik tespit edilmiştir. (Ekinci ve Gül, 2007) Bu yönde yapılan ve büyümeden tasarruflara doğru bir yön olduğunu savunan çalışmalardan bazıları, Çağlayan(2006), Abdioğlu ve Berber(2007), Değirmen ve Şengönül(2011), Uygur(2011) olarak sıralanabilir.

Yapılan çalışmaların hepsi incelendiğinde, kısa dönemde tasarrufların büyümeye etkisi görülmemektedir, bunun yerine kısa dönemde büyümeden tasarruflara doğru bir yön tespit edilmiştir. Bunun nedeni Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olmasıdır. Uzun dönemde ise, tasarrufların sürekli ve istikrarlı artışı ile yatırımların finansmanına destek sağlanacak ve devamında iktisadi büyüme hız kazanarak, sürdürülebilir bir büyümeye doğru ilerleme başlayacaktır. Bu nedenle de, kısa dönem veya uzun dönem sonuçları büyüme - tasarruf ilişkisinin olumlu etkilerini kanıtladığından, Türkiye’de sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması için, yurtiçi tasarrufların acilen yükseltilerek, ekonomik gelecek için sağlan bir güvence oluşturulması gerekmektedir. Türkiye’de yurtiçi tasarrufların artırılması için uygulanan politikalar ve uygulamaları incelemeye önce, dönemlerle gelişimini incelediğimin yurtiçi tasarrufların, bugüne kadar neden düşük seyrettiğini ayrıntılı olarak incelemek gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE – ÇİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

1. YURTIÇİ TASARRUFLAR ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

1980 yılından itibaren, tüm dünyada izlenen ekonomik politikalar dönüşmeye başlamıştır. Çin ve Hindistan ihracata yönelik sanayileşme stratejilerini devlet müdahaleciliği ile birleştiren ülkeler arasına katılmıştır. Yüksek tasarruf ve yatırım oranları sayesinde önce Çin, daha sonra da Hindistan yüksek büyüme rakamlarını yakalamışlardır. Böylece dünya ekonomisinin ağırlığı giderek Atlantik Okyanusu'nun iki kıyısından Doğu Asya'ya doğru kaymaya başlamıştır. (Pamuk, 2014: 265)

Aynı yıllarda birçok gelişmekte olan ülkede, büyüme oranlarını artırmak, enflasyonla mücadele etmek ve finansal piyasaları derinleştirmek amacıyla, yurtdışından doğrudan borçlanmak yerine, ülkeye yatırım yapan yabancı kaynakları arttırmak için finansal serbestleşme yoluna gidilmiştir. (Atamtürk, 2007:79)

Dünya genelinde bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye'de de, önceki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklamış olduğumuz köklü değişimler, bir dizi önlemlerle başlatılmıştır. İlk adım olarak ödemeler dengesinin sorunlarını çözmek adına, devalüasyonla Türk lirasının dolar karşısındaki değeri 47 liradan 70 liraya düşürülmüştür. 1981 yılının Mayıs ayından itibaren döviz kurları günlük olarak belirlenmeye başlamıştır. Ek olarak ihracatı teşvik etmek adına çeşitli kur, vergi ve diğer destekler sağlanmaya başlamıştır. İç piyasada ise fiyat kontrolleri kaldırılmış, kamu finansmanının iyileştirilmesi için kamu iktisadi kuruluşlarının ürünlerine yüksek oranlarda zam yapılmıştır. Ekonominin çeşitli alanlarında da kamu sübvansiyonları ya da destekleri kaldırılmıştır. Faizlerde ise daha serbest bir rejime geçilerek yabancı sermaye girişini özendirici önlemler alınmıştır. (Pamuk, 2014: 266)

Türkiye bu yeni programı takip ederken IMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen önlemlerin büyük çoğunluğunu ve hatta daha fazlasını benimsemiştir. 1980 sonrasında Özal ile uluslararası kuruluşlar arasında sağlanan yakın ilişkilerle Türkiye'ye yönelen fonlar artmıştır.

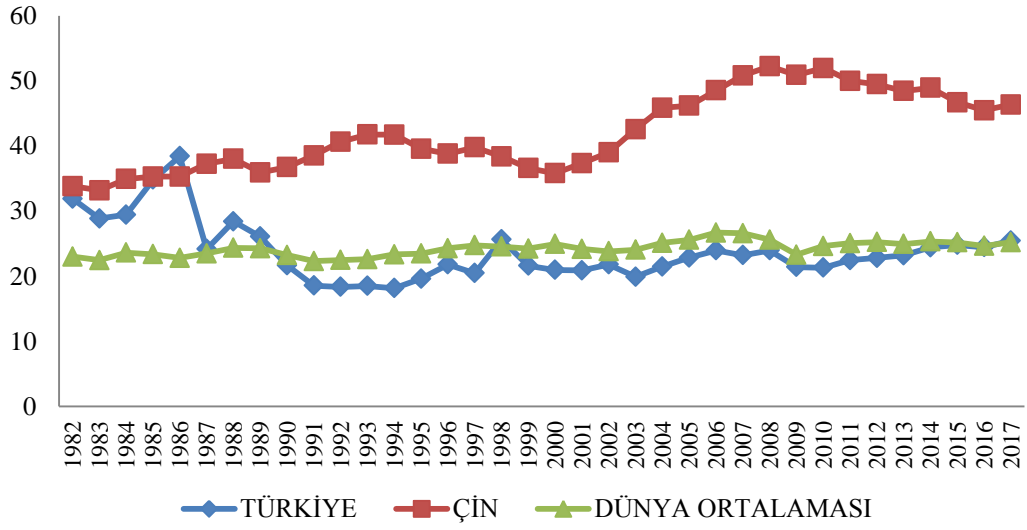
1972 yarısına kadar uluslararası finans kuruluşları tarafından orta vadeli yapısal uyumlama programları için kullanılacak yöntemler henüz saptanmamıştı. Türkiye böylece kendini deney örneği (case-study) olarak IMF ve Dünya Bankası'nca yapılan uyumlama stratejilerinin uygulaması için ortaya atmıştır. Yeni seçilen hükümetle birlikte, Türkiye'nin Ocak 1980'de orta vadeli stabilizasyon programına* boyun eğmesi ile uygulama projesi yeni bir vaziyet almıştır. Yıllarca sürdürülen başlıca İktisat politikalarından vazgeçilerek 45 yıllık dönem için sıkı bir politika uygulanması gerekmektedir. (Wolff,1988; Akt. Ekzen, 2009: 94-95)

Çin'de ise aynı yıllarda hızlı reform süreci sayesinde, Türkiye'de olduğu gibi köklü değişimlere gidilmiştir. İkinci bölümde ayrıntılı olarak açıkladığımız bu reformlar ile büyüme artışları hız kazanmış, tasarruflar ise ülkenin tüketimini etkileyecek şekilde artmaya devam etmiştir.

Grafik.32 de Türkiye ve Çin'in toplam tasarruf oranları ve dünya tasarruf ortalaması değerleri verilmiştir. Çin ve Türkiye'nin tasarruf değerleri karşılaştırıldığında, 1988 yılına kadar yakın seyreden oranlar, 1988 yılından sonra Türkiye'de görülen ani düşüş ile farklılaşmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda da tasarruf oranlarındaki bu büyük fark devam etmiş ve Çin'in tasarruf oranları dünya ortalamasının her zaman iki katından az olmayacak değerler kaydetmiştir. Türkiye'de ise 1988'deki ani düşüş ile birlikte, sonraki yıllarda dünya ortalamasının altında seyrederken, 2013'den itibaren dünya ortalamasını yakalayan bir seyir izlemiştir.

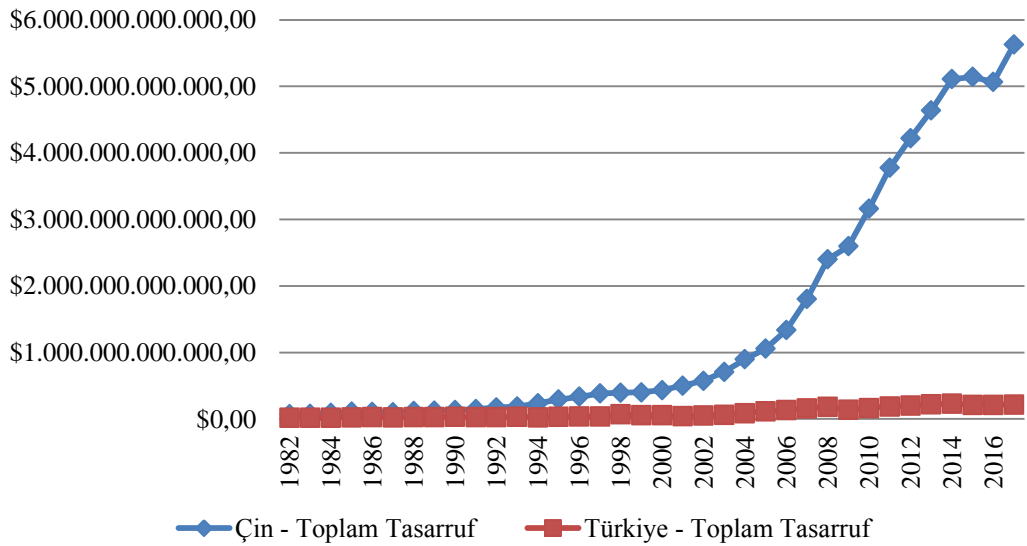
* Orta vadeli stabilizasyon programı olarak bahsedilen, Türkiye'nin 24 Ocak 1980 Kararları olarak adlandırdığımız ve 13 Ocak tarihinde IMF'ye beyan edilerek son halini alan düzenlemelerdir.

Grafik 32. Çin, Türkiye ve Dünya Toplam Tasarruf Oranı Ortalamasının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>

Grafik 33. Çin ve Türkiye'nin Toplam Tasarruflarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.CD>

Grafik.33 de Çin ve Türkiye’de toplam tasarrufların dolar cinsinden gelişimi incelenmiştir. Buna göre, Çin’de tasarruflar, 2000 yılında sonra artmaya başlamış ve her yıl artarak devam eden bir seyir izlemiştir. Türkiye’de ise Çin’e kıyasla, fark yaratacak bir değişim görülmemiştir. Tablo.10 da günümüz verileri ile karşılaştırılan değerlere bakıldığında, Çin’de Türkiye’ye oranla, GSYH üzerinden hesaplanan tasarruf oranlarına göre, 1,8 kat (Çin’de %46,3, Türkiye’de ise %25,4) fazla tasarruf yapıldığı görülmektedir. Dolar cinsinden toplam tasarruf oranlarına bakıldığında, Çin’in toplam tasarrufları, Türkiye’nin toplam tasarruflarınının 25 katı olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Tasarruf Oranları

<i>Tasarruflar</i>	<i>Çin</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Tasarruf Oranı (2017 Yıl Sonu , % GSYH)</i>	%46,3	%25,4
<i>Toplam Tasarruf (2017 Yıl Sonu, \$)</i>	\$5.629.810.900.665,12	\$216.961.050.298,69

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.CD>

Hem Çin, hem de Türkiye ekonomisinde, gerek siyasi, gerekse de ekonomik olarak benzer zorluklar yaşanmış fakat süreçte izlenen politikalar farklılık gösterdiğinden, sonuçları da bugün yaşadığımız farklılıklara ulaşmıştır. Özellikle Çin’in tüm dünya için araştırma konusu olan yüksek tasarruf oranlarının, hangi kararlar neticesinde bugünkü seviyelere ulaştığını açıklayarak, Türkiye ile farklarından yola çıkarak, yurtiçi tasarrufları arttırmanın yollarını bulmaya çalışacağız. Bunun için iki ülkenin ekonomilerini küresel kırılma dönemleri ve verdikleri tepkiler açısından incelemek gerekmektedir.

1.1. ÖZEL TASARRUFLAR VE ETKİLİ FAKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Tasarruf oranlarını arttırmada, istikrarlı bir ekonomi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda ilk olarak inceleyeceğimiz özel tasarrufların arttırılması için, onları etkileyen temel faktörlerin istikrarlı, yeterli ve karlı olması gerekmektedir. Buna göre, özel tasarruf oranını etkileyen faktörler olan, faiz oranı, gelir düzeyi, nüfus ve enflasyon

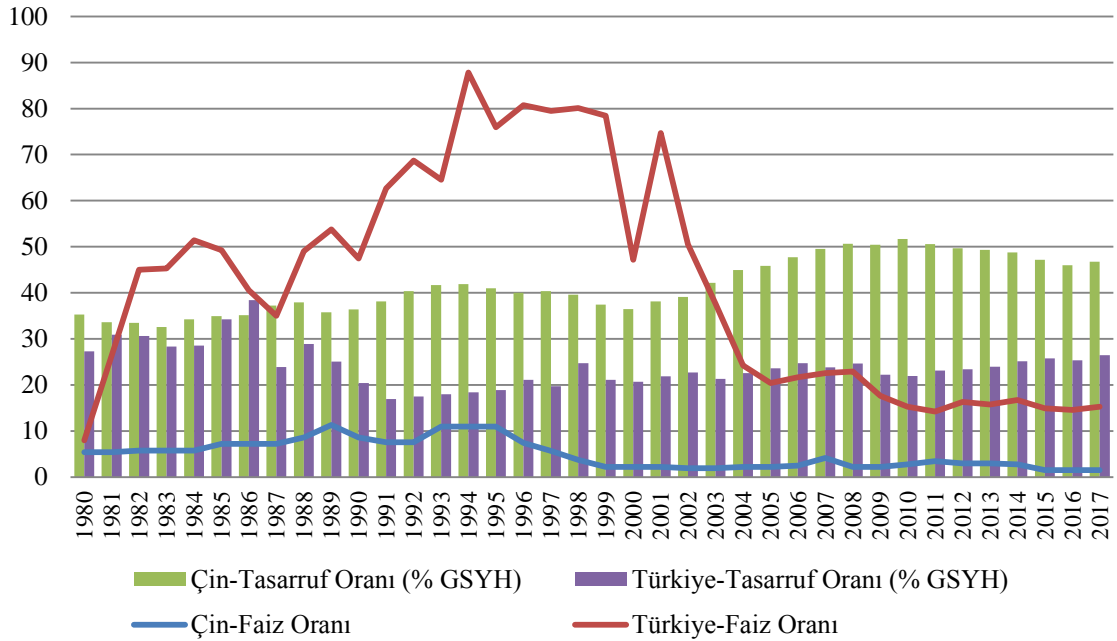
en önemli makroekonomik göstergelerdir. (Kalkınma Bakanlığı, 2014) Sırasıyla bu faktörleri hem Çin hem de Türkiye verileri ele alınarak karşılaştırma yapılacaktır.

1.1.1. Birinci Adım: Bankacılık, Finansal Genişleme ve Faiz Oranları

Faiz oranlarındaki değişimlerin, tasarruflar üzerindeki etkisi, daha önce de belirttiğimiz gibi, bireylere ve firmalara, tasarrufu mu yoksa tüketimi mi tercih etmeleri gerektiği konusunda bilgi verdiği için, en önemli etmenlerden birisidir.

Grafik.34 de Çin ve Türkiye'nin mevduat faiz oranları ve tasarruf oranlarının karşılaştırması verilmiştir. Buna göre, faiz oranlarındaki tüketim tercihlerini etkileme işlevinin Türkiye'de sonuç verdiği görülmektedir. Faiz oranındaki düşüş, özel tasarruflarda azalma olarak etkisini göstermiştir.

Grafik 34. Çin ve Türkiye'nin Mevduat Faiz Oranları ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS>,
<https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.DPST>

Türkiye’de tasarruf sorunu ile mücadele amacıyla yüksek faiz politikası kullanılmıştır. Fakat Grafik.34 incelendiğinde mevduat faiz oranlarının yükseldiği yıllarda, tasarruf oranlarında artırıcı bir etki yaşanmamıştır. Faizlerin çok yüksek getiri sağladığı 1988-2002 yılları arasında yüksek faiz oranlarında dahi tasarrufları istenilen yüksekliğe ulaştıramadığı görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri, faizlerin tasarruf arttırıcı etkisinin işe yaraması için, piyasadaki diğer sistemlerin de istikrarlı olması şartıdır. Daha öncede belirttiğimiz gibi o dönemde yaşanan gerek siyasi, gerekse de ekonomik olumsuzluklar, istikrarsız bir ekonomiye neden olmuştur. Bu istikrarsızlıklar sonucunda ekonomik güven ortamı sağlanamamıştır. Bu nedenle tasarruf yapılmış olsa da, bu tasarruflar ‘yastık altı’ olarak tabir ettiğimiz, ekonomiye dahil olmayan tasarruflar olarak kalmıştır. Kamu tasarrufları ise bu istikrarsız ekonomi nedeniyle eksi değerlere düşerek, toplam tasarrufların düşük seyretmesine neden olmuştur.

Çin’de ise Türkiye’nin tam tersi olarak yaşanan en büyük sorun, tüketimlerin az olmasıdır. Bu nedenle, Grafik.34 de görülebileceği gibi, Çin’in faiz oranları 1995 yılından günümüze kadar %10’un üzerine çıkmamıştır. Bunun nedeni faizleri düşük tutarak, düşük tüketimlerini arttırma hedefidir.

Aynı şekilde, Çin’de finansal baskı, faiz oranlarının serbestleşmesiyle önemini kaybetmiştir. Geçmişte, merkez bankası ticari bankaların mevduat oranlarına sınır koyarken, 2015 yılından itibaren bankaların kendi mevduat oranlarını belirlemesine izin verilmiştir. Bir yandan da, diğer finansal ürünler, özellikle de varlık yönetimi ürünleri (wealth management products, WMP) ve özel borç verme sistemleri, Çin’de önemli bir artış yaşamıştır. Bu ürünler yüksek getiri sunmaktadır. Böylece, hane halkı tasarruflarının artan payı, mevduat dışı yatırım ürünlerine aktarılmıştır. 2016 yılında, WMP stoku GSYH’nın %120’sine kadar yükselmiştir. (Zhang, 2018: 16)

Çin’de yaygınlaşan bu WMP kuruluşları finansal değerlerin yatırıma yönlendirilmesi veya tasarrufların mevduatlara kıyasla daha çok getiri elde etmelerini sağlayan önemli kuruluşlardır. Bu kuruluşların verdikleri hizmetler arasında, tasarruf ve yatırım hizmetleri, emeklilik planları, vergi ve emlak planlamaları, mortgage önerileri, kişisel ve iş koruması gibi hem yatırım hem tasarruf hem de sigorta kapsamı sağlayan, bağımsız ve ücrete bağlı çok amaçlı finans kuruluşlarıdır. Bu ve benzeri

kuruluşlar ‘Gölge Bankacılık’ olarak nitelendirilmektedir. (Grafik.35’de ayrıca incelenecektir.)

Gölge bankacılık kurumları, tasarruf sahipleri ve borç alan bireyler arasında köprü kuran ve bankalar dışında kalan aracı kurumlardır. Bu kurumların ortak özellikleri ve bankalardan farkı, mevduat toplayamamalarıdır. Buna karşılık farklı yollarla kaynak toplayarak, bu kaynakları bankalar gibi kullanmaktadırlar. Kurumlar yatırım kredileriyle uğraşmaktadırlar. ABD’deki gölge bankacılık örneği emeklilik fonlarıdır. Bu fonları, yani katılımcılarının primlerinden elde ettikleri kaynakları borç vererek değerlendirirler. (Eğilmez, 2013)

Günümüzde Çin’de oldukça yaygın olan bu model, normal bankaların servet yönetimi amacıyla topladıkları fonların, bankacılık kurallarına tabi olmaksızın kredi olarak vermeleri biçiminde ortaya çıkmaktadır. Fakat bu büyük riskler taşımaktadır. (Elliot ve Yan, 2013)

Türkiye’de bu kuruluşlara benzer olarak yeni yeni yaygınlaşan pek çok kuruluş örneği mevcuttur. Bunların başında bireysel emeklilik ve hayat sigortası şirketleri, birikim ve gelecek konusunda tasarruflara katkı sağlamaktadır. Ek olarak kurulan yatırım ve finans kuruluşları ile bireylerin kendilerine atanan danışmanlar ile güvenli ortamlarda yatırım yaparak, getiri elde etmek amacı ile çok sayıda işlem yapabilmektedirler. Bu sistemde katılımcılar, faize dayalı ürünler olan; tahvil, bono, repo ve eurobond gibi ürünleri tercih edebilirken, döviz işlemleri ve türev piyasalar aracılığı ile getiri elde etme şansı yakalayabilmektedirler.

Tablo.11 de, Türkiye’de bireysel emeklilik üzerine faaliyet gösteren 18 emeklilik ve hayat sigortası şirketinin katılımcı ve fon tutarları bulunmaktadır. Bu şirketler içerisinde İş Bankası, Garanti ve Akbank gibi banka temelli olanların fon tutarları ve katılımcı sayılarının yüksekliği dikkat çekmektedir. 2019 yılı Temmuz ayı sonunda BES’e dahil olan katılımcı sayısı 6,7 Milyon kişiye, sisteme ödenen toplam katkı payı ise 62 Milyar Türk Lirası’na ulaşmıştır.

Tablo 11. Bireysel Emeklilik Sistemi Değerleri Tablosu (Rapor Tarihi: 31.07.2019)

Emeklilik Şirketi	Katılımcı Sayısı	Katılımcıların Fon Tutarı (TL)	Devlet Katkısı Fon Tutarı (TL)	Katkı Payı Tutarı TL)	Emekli Olan Katılımcı Sayısı
Aegon Emeklilik ve Hayat	37.671	132.128.516	15.559.754	82.440.953	750
Allianz Hayat ve Emeklilik	94.630	2.801.049.763	385.315.268	1.866.089.008	4.157
Allianz Yaşam ve Emeklilik	728.934	12.158.903.088	1.435.419.831	8.128.374.067	12.706
Anadolu Hayat Emeklilik	1.091.010	16.312.824.287	2.768.140.863	11.444.491.475	26.444
Avivasa Emeklilik ve Hayat	787.046	16.801.925.214	2.467.365.796	11.691.712.895	20.650
Axa Hayat ve Emeklilik	33.794	426.214.299	86.715.369	310.708.020	73
Bereket Emeklilik ve Hayat	93.913	360.296.123	70.720.767	240.230.751	39
BNP Paribas Cardif Emeklilik	181.937	2.260.767.911	349.915.170	1.570.196.604	2.686
Cigna Finans Emeklilik ve Hayat	83.601	707.565.760	139.122.983	508.935.718	248
Fiba Emeklilik ve Hayat	91.108	1.614.645.975	210.616.191	1.114.959.066	1.676
Garanti Emeklilik ve Hayat	1.111.079	12.694.233.683	2.107.530.325	8.910.578.022	15.488
Groupama Hayat	0	0	0	0	2.974
Halk Hayat ve Emeklilik	561.547	4.066.235.326	799.280.729	3.134.307.003	378
Katılım Emeklilik ve Hayat	253.288	1.466.479.144	304.045.759	1.174.682.490	113
Metlife Emeklilik ve Hayat	184.525	1.619.012.245	296.92.759	1.225.901.384	532
NN Hayat ve Emeklilik	255.144	3.165.530.598	515.010.957	2.242.415.097	5.657
Vakıf Emeklilik ve Hayat	547.507	7.224.409.572	1.096.800.286	4.925.597.609	9.480
Ziraat Hayat ve Emeklilik	657.702	4.544.494.775	917.912.486	3.464.848.699	1.399
Genel Toplam	6.794.436	88.356.716.280	13.965.565.290	62.036.468.863	105.450

Tablo 12. Otomatik Katılım Sistemi Değerleri Tablosu (Rapor Tarihi: 28.12.2018)

ŞİRKET	Çalışan Sayısı	Çalışanların Fon Tutarı (TL)	Katkı Payı Tutarı (TL)	Sertifika Sayısı
Aegon Emeklilik ve Hayat	0	0	0	0
Allianz Hayat ve Emeklilik	0	0	0	0
Allianz Yaşam ve Emeklilik	351.434	255.693.183	231.881.333	354.609
Anadolu Hayat Emeklilik	587.408	484.871.034	440.657.754	610.165
Avivasa Emeklilik ve Hayat	592.706	431.996.753	398.205.687	605.076
Axa Hayat ve Emeklilik	59.608	41.790.912	38.206.062	61.528
Bereket Emeklilik ve Hayat	12.989	22.265.121	19.887.162	13.504
BNP Paribas Cardif Emeklilik	163.064	82.886.310	76.454.428	166.105
Cigna Finans Emeklilik ve Hayat	94.776	37.189.204	35.389.521	96.567
Fiba Emeklilik ve Hayat	51.082	32.851.086	29.434.943	51.680
Garanti Emeklilik ve Hayat	553.228	343.246.140	313.138.375	560.672
Groupama Emeklilik	0	0	0	0
Halk Hayat ve Emeklilik	596.274	781.460.280	700.056.775	620.976
Katılım Emeklilik ve Hayat	196.719	118.411.852	105.810.413	203.397
Metlife Emeklilik ve Hayat	97.889	64.242.778	58.734.203	99.323
NN Hayat ve Emeklilik	165.338	97.787.637	88.297.431	169.593
Vakıf Emeklilik ve Hayat	556.074	643.675.304	575.484.189	573.787
Ziraat Hayat ve Emeklilik	912.197	1.160.143.899	1.034.969.648	1.003.564
Genel Toplam	4.990.786	4.598.511.493	4.146.607.921	5.190.546

Kaynak: Tablo.11 ve Tablo.12, Emeklilik Gözetim Merkezi (2019), <https://www.egm.org.tr/>

Tablo.12 de ise OKS adı verilen Otomatik Katılım Sistemi'nin verileri yer almaktadır. OKS'ye katılan toplam çalışan sayısı, 2018 yılının sonunda, 4,9 Milyon kişiye ulaşmıştır.

Fakat ülkemizde geçmişte yaşanan krizler ve güvensizlikler nedeniyle bu tür finansal şirketlere olan ön yargı ile tasarrufların piyasada değerlendirilmesi geri planda kalmıştır. Özellikle de 'Banker Krizi' bu önyargıların temel sebebidir.

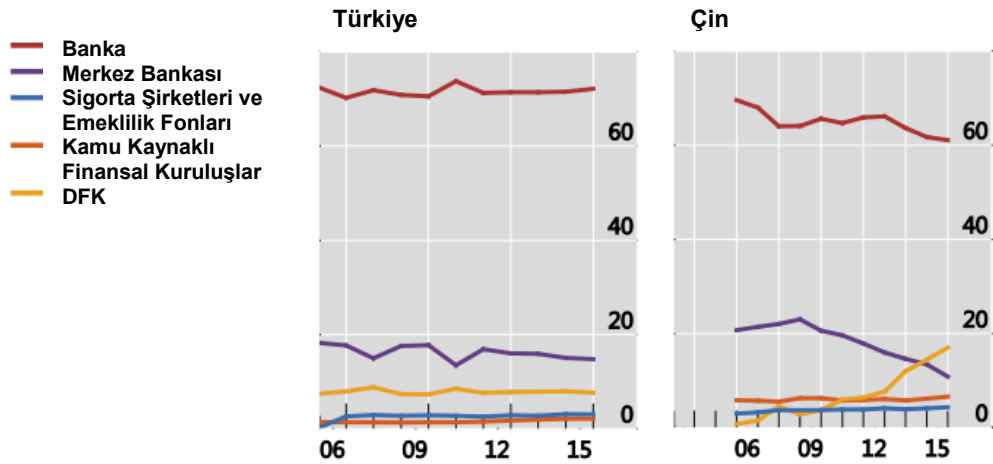
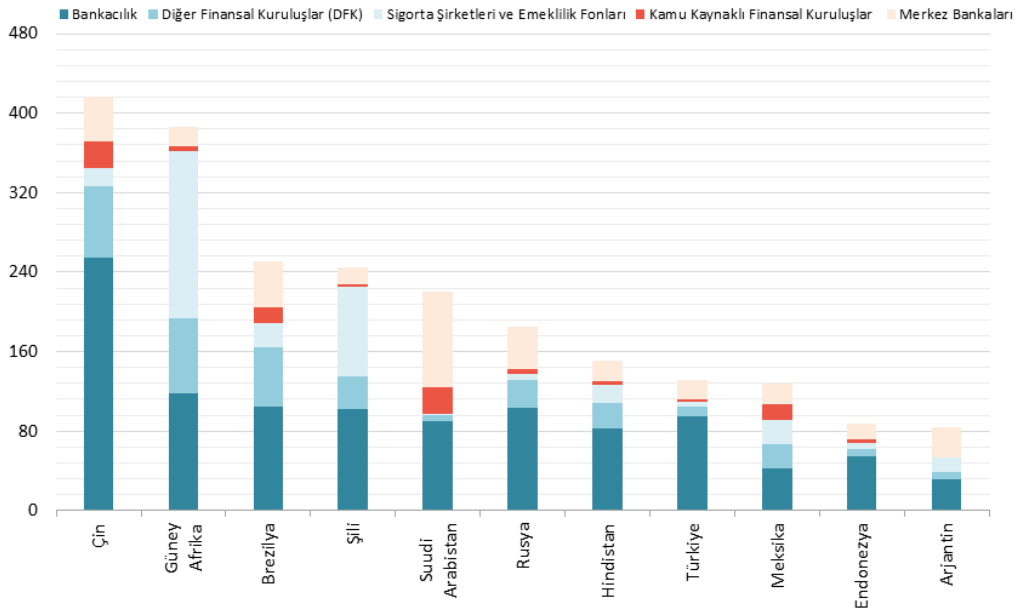
1 Temmuz 1980 yılında kredi ve mevduat faizleri serbest bırakılmış, bankerler ve bankaların arasında bir faiz yarışı başlamış, mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmiştir. Bankalar mevduat faizlerini enflasyonu altında ve düşük seyretmesi nedeniyle, hane halkları "banker" adı verilen kişilere yatırmaya başlamıştır.

Bankerler bankalardan iskontolu olarak aldıkları mevduat sertifikalarını kendi sertifikaları ile birlikte halka pazarlamışlar ve denetimsiz bir şekilde para toplayarak, mevduat olarak toplanan paraların faizi ancak daha yüksek oranlarla borçlanılan yeni mevduatla ödeyerek ve toplanan paralar savurgan bir biçimde özel işlerde kullanılmıştır. Bir anda artan bu talep ve denetimsizlik ile kamu idareleri hane halklarını uyarılar yayınlamış ve sonucunda paralarını bankerlerden çekmeye başlamışlardır. Bu olaylardan sonra banker iflasları başlamıştır. Bu sistemin en büyük isimlerinden Banker Kastelli'nin 18 Haziran 1982'de batmasıyla kriz patlak vermiştir. (Kale ve Eken, 2017: 15)

Çok sayıda banka da bu krizden zarar görmüştür. Yaşanan kriz sonucunda bazı bankalar faaliyet durdurmuşken, beş küçük özel banka da kapatılmıştır. Kapatılan bu bankaların varlıkları ve yükümlülüklerinin bir kısmı kamu bankalarına devredilmiştir. Bankerler nedeniyle birikimlerini kaybedenlere, bu birikimlerinin belli bir kısmı devlet tarafından ödenmiştir. 1983'den sonra beş ve 1985'den sonra iki olmak üzere toplam yedi banka daha kapatılmıştır, beş banka ise yeniden yapılandırılmıştır. Krizin maliyeti ise GSMH'nin %2,5'una ulaşmıştır. Bu olumsuz sürecin sonunda, 1981'de Sermaye Piyasası Kanunu, 1983 yılında da Merkez Bankası nezdinde tasarruf mevduatı sigortası (TMSF) yürürlüğe girmiştir. 2001 krizi sonrasındaki yasal düzenlemelerle birlikte sağlam bir alt yapıya sahip olan Türk bankacılık sektöründe gölge bankacılık

faaliyetleri anlamında emanetler ve rehinli kıymetler, türev finansal araçlar, garanti ve kefaletler, taahhütler kullanılmıştır. 2006 yılı ile 2012 yılı arasında araştırılan bilanço dışı işlemler olan emanetler ve rehinli kıymetler, türev finansal araçlar, garanti ve kefaletler, taahhütler ile öz kaynak karlılığı arasındaki ilişkinin varlığı sonucunda, Türkiye’de gölge bankacılığın emareleri tespit edilmiştir. (Doruk, 2014: 172-173)

Grafik 35. Finansal Sektör Kompozisyonu (2015 Yıl Sonu, GSYH’ya Oranla %)

Kaynak: FSB, 2016 Yılı Küresel Gölge Bankacılık İzleme Raporu

Grafik.35 de görüldüğü gibi gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin kompozisyonunda, genel olarak bankacılık sektörü öne çıkarken DFK'ların GSYH içindeki payı ülkeler arasında büyük oranda farklılaşmıştır. Çin, küresel gölge bankacılık faaliyetleri açısından önemli bir büyüklüğe sahiptir. Küresel finansal sektörün toplam büyüklüğü 321 trilyon ABD doları tutarına ulaşırken, bunun 133,4 trilyon ABD doları tutarındaki kısmını bankalar, 92,4 trilyon ABD doları tutarındaki kısmını DFK (Diğer Finansal Kuruluşlar)'lar ve 57 trilyon ABD doları tutarını ise sigorta şirketleri ve emeklilik fonları oluşturuyor. Küresel DFK dağılımına bakıldığında, 2015 yılsonu itibarıyla gelişmiş ülkelerde ve Çin'de DFK'ların daha yüksek paya sahip olduğu görülüyor. (Önal, 2017)

Tablo 13. Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Bankacılık, Finansal Genişleme ve Faiz Oranları

Özel Tasarrufları Etkileyen Faktörler: 1. ADIM	Çin	Türkiye
<i>Mevduat Faiz Oranı* (2017 Yıl Sonu %)</i>	% 1,5	% 15,2
<i>Bankacılık** (2016 Yıl Sonu, GSYH'ya Oranla %)</i>	% 62	% 72
<i>Diğer Finansal Kuruluşlar** (2016 Yıl Sonu, GSYH'ya Oranla %)</i>	% 19	% 5
<i>Sigorta ve Emeklilik Şirketleri** (2016 Yıl Sonu, GSYH'ya Oranla %)</i>	% 4	% 3
<i>Kamu Kaynaklı Finans Kuruluşları** (2016 Yıl Sonu, GSYH'ya Oranla %)</i>	% 5	% 2
<i>Merkez Bankası** (2016 Yıl Sonu, GSYH'ya Oranla %)</i>	% 10	% 18
<i>Benzer Yönler</i>	<ul style="list-style-type: none"> Bankacılık sektörü her iki ülkede de en etkili finansal kurum. 	
<i>Farklılıklar</i>	<ul style="list-style-type: none"> DFK'lar, bankadan sonra en çok kullanım gören finansal kurum. Mevduat faizleri çok düşük seviyede. 	<ul style="list-style-type: none"> Merkez Bankası bankadan sonra en çok kullanım gören finansal kurum. Mevduat faizleri, Çin'e göre 10 kat yüksek seviyede.

Kaynak: * Dünya Bankası (2019), ** FSB, 2016 Yılı Küresel Gölge Bankacılık İzleme Raporu

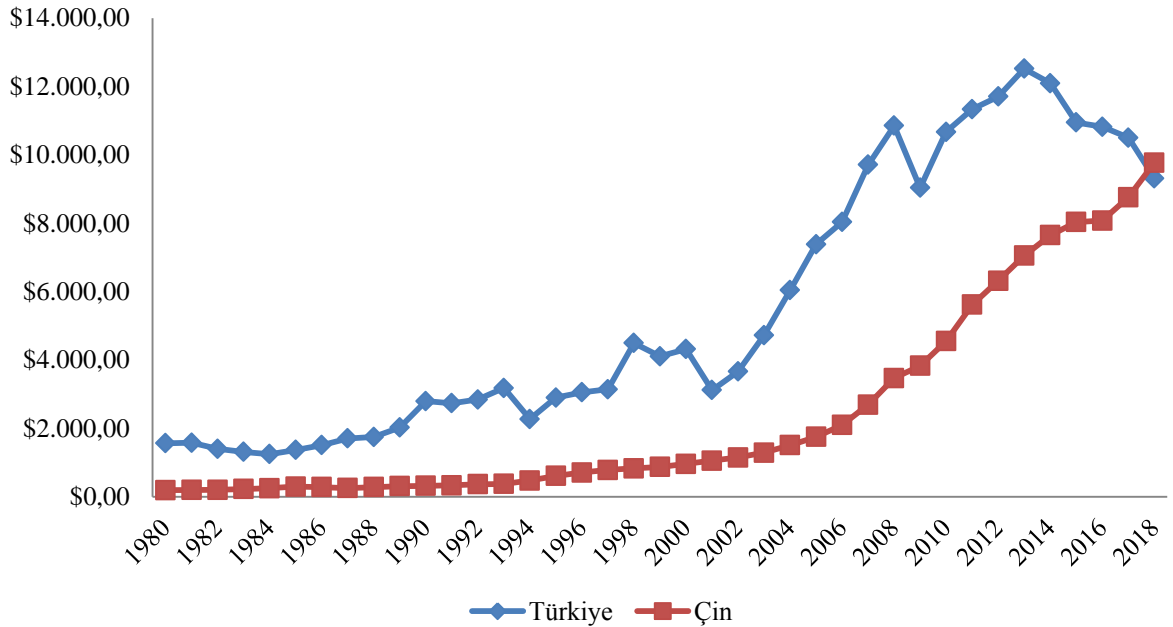
1.1.2. İkinci Adım: Gelir Düzeyi ve Gelir Dağılımı

Özel tasarrufları etkileyen temel faktörlerden bir diğeri ise bireylerin gelir düzeyleridir. Gelir düzeylerinin tasarruflara etkisini, tüketim teorileri konusunda ayrıntılı olarak açıklamıştık. Temel olarak, bireylerin gelirlerindeki artışın tasarrufa

etkisi, bu artışın sürekli veya geçici olmasıyla ya da kişinin gelecek beklentileri ile ilgili olarak, tüketime veya tasarrufa yönlendirme konusunda tercih yapması ile ilgilidir.

Grafik.36 da Türkiye ve Çin’de KBGSYH verileri incelenmiştir. Buna göre, Çin’de bu verilerin yıllık seyri sürekli bir artış içerisindedir. Türkiye’de ise sürekli olarak değişen bir yapı sergilenmiş olsa da, 2002 yılından sonra yükseliş gözlemlenmiştir. Çin’de yaşayan bireyler için bu artış bir istikrar göstergesidir. Bu istikrar bireylerde daha önce de açıkladığımız gibi güvensizlik ortamını yok eden en önemli göstergedir. Türkiye’de ise bu oranların değişen yapıda olması bireylerin gelirlerinde istikrarsızlığa neden olmaktadır. Bu istikrarsızlık ise gelecek açısından güvensizlik teşkil etmektedir. Güvensiz bir ortamda bireyler tasarruflara daha çok yöneleceklerdir. Türkiye’de güvensizlik ortamında tasarruflar artmış olsa da, bu birikimler geçmişte yaşanan olumsuz tecrübeler ve geleceğe olan güvensizlik nedeniyle yine ‘yastık altı’ tasarruflara neden olacaktır.

Grafik 36. Çin ve Türkiye’nin Kişi Başı GSYH Değerleri

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

Türkiye’de gelirdeki artış özel tasarrufu, bilhassa 2005’ten sonra, artırmıştır. Bu artışta daha önce de belirttiğimiz bankacılık sektöründeki düzenlemelerin etkisi

görülmektedir. Gelir düzeyi 1998 yılındaki oranlarında kalmış olsaydı 2006'dan itibaren tasarruf oranı şu anda gözlemlenen rakamın 2 ila 3 puan altında gerçekleşecekti. (Kalkınma Bakanlığı, 2014)

Çin'de ise, nüfus oranı ile paralel olarak bir fark yaratan bu seyir, sürekli bir artış ile istikrarı sağlamıştır. 1980 sonrasında Çin'de yaşanan dışa açılım sayesinde artan büyüme hızı ve kapasitesi gelirlere de aynı oranda yansımıştır. Son yıllarda Türkiye ile aynı değerlere yaklaşan Çin kişi başına GSYH değeri aslında Türkiye'nin büyüme açısından kötü bir seyirde olduğunun göstergesidir.*

Kişi başına GSYH toplumdaki her bireyin alım düzeyini ne yazık ki birebir yansıtmamaktadır. Bu nedenle gelir dağılımını GINI** katsayısına bakarak ölçmek daha doğru veriyi sağlamaktadır. GINI endeksi, bir ekonomideki bireyler veya hane halkları arasındaki gelir veya tüketim harcamalarının dağılımının tamamen eşit bir dağılımdan sapma derecesini ölçmektedir. GINI endeksinin, 0 değerini alması mükemmel eşitliği temsil ederken, 100 değeri de mükemmel eşitsizliği ifade eder. (Knoema; 2019) Çin ve Türkiye'nin GINI değerlerini (EK.2) 2015 yılında Çin'de GINI değeri, 38,60 ile azalış eğilimi içerisindedir. Türkiye'de de 2016 yılındaki GINI değeri 41,9 ile azalış eğilimindedir. Hem Türkiye için hem de Çin için hesaplanan bu değerler oldukça yüksek eşitsizlik anlamına gelmektedir. (EK.2'de iki ülkenin de GINI değerleri ve ayrıntıları verilmiştir.)

* Türkiye ve Çin'in KBGSYH verileri incelendiğinde, iki ülke arasındaki nüfus farkı neticesinde, Türkiye'de GSYH değerinin Çin'e göre daha düşük olmasına rağmen, KBGSYH değerleri yüksek değerde görünmektedir.(Grafik.36) Ek olarak son yıllarda iki ülkenin KBGSYH verilerinin eşitlenmesi ve Çin'in KBGSYH değerlerinin artış göstermesi, Türkiye'de GSYH değerinin azalışını simgelemektedir.

** GINI Katsayısı, Kişisel gelir dağılımını ölçmede en çok kullanılan yöntemlerden birisidir ve gelir eşitsizliğinin bir katsayı ile gösterimidir. (DOĞAN, 2007: 98-99)

1.1.2.1. Çin’de Gelir Eşitsizliğiyle Mücadele

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca Çin’de de, yoksulluğun azaldığı, fakat eşitsizliğin artmış olduğu gözlemlenmiştir. Çin’de gelir eşitsizliği 1980’lerin başından itibaren keskin bir şekilde artmıştır. 2013 yılında ise dünyanın en eşitsiz ülkeleri arasında yer almıştır. Bu artışın yönü 2008’den bu yana gelir eşitsizliğinde ılımlı bir düşüşe doğru ilerleyerek, tersine dönmeye başlamıştır. Çin bu gelir eşitsizliği ile mücadele etmek için şu politikalardan yararlanmıştır; (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.1. Kişisel gelir vergisi reformu

Çin’de resmi olarak ikamet eden kişiler, Çin dışında elde ettikleri gelirleri de dahil olmak üzere, Bireysel Gelir Vergisi(IIT)’ne tabidirler. Bu verginin oranları %3’den %45’e kadar sınıflandırılmıştır. Artan eşitsizlik konusundaki oluşan endişeler üzerine, hükümet kişisel gelir vergisi için belirlediği asgari eşiği, 2005’ten önce ayda 800 yuan’dan, 1 Eylül 2011 tarihinde aylık 3.500 yuan'a kadar arttırılmıştır. (Kadılar, 2016: 81)

Bu asgari tutar, şuanda da kişi başı GSYH'nin %78'ine eşittir. Ancak, yapılan çalışmalarda, kişisel gelir vergisinin yeniden dağıtma etkisinin çok sınırlı olduğu üzerine tahminler bulunmaktadır. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.2. İşgücü piyasası politikaları

Özel tasarrufların karşılaştırılması hususunda adım adım incelediğimiz faktörlerin üçüncü adımı olan nüfus ve istihdam bölümünde ayrıntılı olarak işlenecek olan işgücü politikalarından gelir dağılımını etkileyen kısmı olan asgari ücretler, 2009 yılında verilen aradan sonra, yıllık artışları 2010 yılında yeniden başlamıştır.

2015 yılına kadar asgari ücretin ortalama ücrete oranı, özel olmayan sektörde %31,2'ye, özel sektörde %51,2'ye yükselmiştir. Fakat bu değişimlerinde ücret eşitsizliğini azaltmadaki rolünün, sınırlı olduğuna inanılırken, son zamanlardaki artışlar bu görüşlerde değişikliğe yol açmıştır. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.3. Dibao sistemi

Dibao Sistemi temelde bir sosyal yardım planıdır. Fakat önceki sosyal yardım planlarıyla karşılaştırıldığında, Dibao farklı özelliklere sahiptir; (Zhuang vd., 2018: 10-11)

- Bir araç testi programıdır; Dibao'ya başvuran tüm aileler, yerel yönetimler tarafından yapılan bir aile ekonomik koşul anketini kabul etmek zorundadır. Kişi başına geliri yerel yoksulluk sınırından düşük olan herhangi bir hane halkı hükümetten bu hakkı almaya sahiptir.
- Ulusal bir sosyal yardım programıdır, ancak yerel yönetimler tarafından işleme geçirilen, yerel düzeyde sosyal yardım sağlamakla sorumludur. Yerel yönetim, Dibao yoksulluk sınırlarını, yaşam standardına, hane için gerekli maliyetlere (giyim, yemek, ulaşım ve konut) ve yerel mali duruma göre belirler. 2017'de 500'den fazla yoksulluk sınırı bulunmaktaydı.
- Bütün halkların yardım alma hakkı vardır. Dibao kurulduktan sonra, bütün halkların sosyal yardım hakları sunulmuştur ve tarihsel olarak Çin'de ilk defa hane halklarına sosyal yardım alma hakkı verilmiştir. Devlet bu sosyal yardımın hükmünü üstlenmiştir. 1999'dan bu yana fakir hane halkları, emeklilik güvencesi olmayan yaşlılar, muhtaç çocuklar ve engelli bireyler için çalışmalar ve Dibao yararlanıcılarının sayısı hızla artıyordu. Orantılı olarak, Dibao'ya yapılan harcamalar da hızla artıyordu. Bu büyüyen ihtiyaç ve harcamalar ile Çin'deki fakirler için en önemli sistem haline gelmiştir. (Lixiong, 2018: 4) 2016 yılına, programa şehir nüfusunun yaklaşık %1,9'u olan 14,9 milyon şehir sakini katılmıştır. Ampirik çalışmalar, Dibao programının gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir etkisi olmamasına rağmen, yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.4. Çiftçi yanlısı politikalar

Çin’de yapılan tarım reformları, daha önce de incelediğimiz gibi kırsal alanlarda yaşayan nüfusun istihdam ve gelirini artırmaya yöneliktir. Yapılan reformlar ile ulaşılan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz; (ÇKM, 2010)

- Kırsal alan ekonomileri giderek sanayileşmiştir,
- Eksik olan malzeme ve teçhizat temini giderilmiştir,
- Tarımsal ekonomide, yapısal değişimler başlamıştır,
- Tarımsal üretimde, maddi ve teknik koşullar iyi yönde dönüşüme uğramıştır.

Çin’de yeni kırsal kooperatif sağlık programları dolayısıyla, tıbbi bakım kapsamında hızlı bir genişleme gerçekleştirerek kırsal kesimde yaşayanlar için önemli bir katkı sağlanmıştır. Ayrıca, 2016 yılı sonuna kadar işçilere yönelik kentsel emeklilik programına toplam 378 milyon kişi katılmıştır. Kentsel ve kırsal kesim sakinleri için temel emeklilik sigortası programına da 508 milyon kişi daha katılmıştır. Ancak, farklı gruplar arasında kapsam ve kapsam seviyesindeki farklılıklar nedeniyle, sosyal güvenlik sistemindeki ilerlemelerin ülke çapında eşitsizliği ne kadar daralttığı açık değildir. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.5. Bölgesel Kalkınma Stratejisi ve Mali Transfer Politikaları

Planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş yönünde Çin hükümeti, 1980 yılında, Guangdong ve Fujian eyaletlerinde dört özel ekonomik bölge kurmuştur. Bu bölgelerin asıl amacı daha önce de belirttiğimiz gibi, diğer bölgelere göre daha esnek işgücüne sahip ve çeşitli teşvikler içeren bölgeler oluşturmaktır. Bu sayede yabancı yatırımcılar için yatırım, cazip hale getirilmiştir. (Ota, 2003; Akt. Alpaslan, 2013: 4)

Erken reform döneminin çoğunda, kıyı bölgelerinde ekonomik büyüme batı bölgesinden daha yüksekti ve bu da bölgesel eşitsizliğin artmasına neden oluyordu. Bunun için hükümet, altyapının iyileştirilmesi, dış yatırım için tercih edilen politikalar

ve batı bölgelerine mali transferlerde önemli artışlar içeren ‘Batı Kalkınma Stratejisini’ kabul etmiştir.

Genel amaçlı hibelerin transfer sistemindeki payı 2000’li yılların başından bu yana artmış ve bölgedeki mali eşitsizliklerin ve diğer kalkınma göstergelerinin azaldığına dair kanıtlar bulunmuştur. Sonuç olarak, kıyı bölgeleri ile batı bölgeleri arasındaki gelir açığı 2000’lerin ortasından bu yana azalmıştır. 2014 yılında ise, eşitsizliği azaltma politikası olarak da görülen kentleşme planı açıklanmıştır. Yaklaşık 100 milyon kırsal kesim sakini, 2020 yılına kadar kentsel alanlara taşınmayı ve böylece kentsel-kırsal gelir açığını azaltmayı hedeflemektedir. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.6. Yoksulluğun azaltılması politikaları

Çin, piyasa reformlarının başladığı dönemlerde, dünyanın en eşit gelir dağılımına sahip ülkelerinden biriyken, günümüzde en adaletsiz ülkeler arasında yer almaktadır. (Oktay, 2017: 387) Bu adaletsiz dağılım ise yoksulluğu beraberinde getirmektedir.

Hem yoksulluğun azaltılması politikaları hem de yüksek ekonomik büyüme nedeniyle, Çin’in kırsal yoksulluk oranı önemli ölçüde düşmüştür. 13. Beş Yıllık Eğitimin Gelişimi Planı (2016-2020) ile de, Çin’in hem orta ve batı bölgelerine, hem de kırsal veya yoksulluk alanlarına özel destek veren, üç yıllık okul öncesi ve lise eğitimini, evrensel hale getirme çağrısında bulunulmuştur. Planda, göçmen işçilerin çocukları için yerel okullarda zorunlu eğitimde eşit kullanım hakkı sağlanması ve geride kalan çocuklar için eğitim sisteminin iyileştirilmesi de öngörülmüştür. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

1.1.2.1.7. Finansal katılım

20. yüzyılın başlarında dünyanın 3’üncü borsası olan Shangai Borsası, 31 yıllık aradan sonra 1990 yılında yeniden kurulmuştur. Kısa bir süre sonra güneyde bulunan Shenzhen şehrinde de bir borsa kurulmuştur. Henüz olgunlaşmayan Çin hisse senedi

piyasası, aşırı yükselmelere ve daralmalara dayanıksız ve değişen hükümet politikalarından etkilenmektedir. Yabancıların yerli şirketlerin hisselerine yatırım yapmaları ve yerli yatırımcıların yurtdışında yatırım yapmaları devlet tarafından sınırlandırılmıştır ve mevcut finansal araçlar sınırlı kabul edilmektedir. (DEİK, 2014: 15)

Yabancı yatırımcılar için sınırlı olarak tanımlanan finansal araçlar, Çin halkı için ise son 15 yılda, Çin hükümeti tarafından, finansal katılımı desteklemek amacıyla geniş bir politika yelpazesini aktif olarak uygulanmıştır. Bunlar arasında, uzak ve kırsal alanlardaki ödeme sistemlerinin genişletilmesi, yeni kırsal tip finansal servis sağlayıcıları ve alt branşlar için düzenlemeler ve diğerlerinin yanı sıra nakit para çekebilmek için acente bazlı hizmet noktalarının teşvik edilmesiyle ilgili kurallar yer almaktadır.

2014 yılında Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu, üç ila beş yıl içinde, tüm köylerde temel finansal hizmetlere ulaşma hedefi belirlemiştir. Bu kapsamlı çabalar, ATM'ler ve satış noktaları ile Çin'deki neredeyse tüm kırsal kasabaları kapsayan nakit çekim alanları oluşturmuş, 2011'den 2016'ya bu noktaların sayısı iki katına ulaşmıştır. (Zhuang vd., 2018: 10-11)

Kısacası Çin'de, yükseköğretimden, finansal hizmetlere erişime, işsizlik sigortasından, sosyal yardım düzenlemelerine pek çok alanda fırsat eşitliği yaratmaya çabalanmıştır.

1.1.2.2. Türkiye'de Gelir Eşitsizliğiyle Mücadele

Günümüzde Türkiye dahil hemen hemen her ülke gelir dağılımında eşitsizlik sorunu yaşamaktadır. Küreselleşme ile birlikte Amerika'da başlayan mortgage krizi, başta AB ülkeleri olmak üzere tüm dünyayı etkilemiştir. Bu nedenle de birçok ülkede gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik ve yoksulluk oranları arttırmıştır. Bu eşitsizlikle mücadele için izlenmesi gereken politikalar ise şu şekilde sıralanabilir; (Acar, 2015: 57-58)

- Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması ve kayıt dışı çalışmayı engellemek için çalışanlar üzerinden alınan yüksek vergi oranlarının düşürülmesi,
- Aktif istihdam politikalarını yürüten kurumlarda var olan yapısal sorunlar çözülerek işsizlik azaltılması,
- Vergilerin büyük bir kısmı dolaylı vergilerden alınmakta ve bu oran %70 seviyesindedir. Bu nedenle vergilerin çoğu düşük gelirli bireylerden alınmakta olduğundan, bu durumun tersine çevrilmesi,
- İktisadi açıdan güçlü sermaye sahiplerinin, gelir dağılımını düzenlemeye yönelik faaliyetlerde bulunması,
- Asgari ücretle çalışanlardan alınan vergilerin düşürülmesi,
- Kamu kurumları başta olmak üzere her alanda tasarrufların arttırılması,
- Yoksullukla mücadele eden kesimlerin, iyi bir eğitim alamaması sorununa ilişkin olarak, eğitime yapılan yatırımların GSYH üzerindeki payının arttırılması,
- Ekonomik büyümenin, alt gelir grubuna yansıtılması ve bu gruba yönelik teşvikler sunulması.

Türkiye’de, gelir dağılımındaki eşitsizlik ile mücadele konusunda, yukarıda sayılan politikalardan en aktif kullanılan sosyal yardım politikasıdır. Buna göre, ‘*Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*’nın yürütmekte olduğu pek çok sosyal yardım programı bulunmaktadır. Bu yardımlar gelir eşitsizliği ile mücadele için önemli yardımlar olup, aile, eğitim ve sağlık, yaşlı/engelli ve özel yardımlar olarak gruplanmaktadır. Bunların yanı sıra özel amaçlı yardımlarda bulunmaktadır. EK.4’te ayrıntılı olarak açıklanan bu yardımlar şu şekilde sıralamaktadır;

Aile Yardımları,

- Gıda yardımları
- Barınma yardımları
- Sosyal konut projesi
- Yakacak yardımları
- Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım

- Muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar
- Öksüz ve yetim yardımı
- Muhtaç asker çocuğu yardımı
- Doğum yardımı
- Elektrik tüketim desteği

Eğitim Yardımları,

- Eğitim materyali yardımı
- Şartlı eğitim yardımı
- Öğle yemeği yardımı
- Ücretsiz ders kitabı
- Öğrenci taşıma barınma ve iaşe yardımı
- Engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması
- Engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması
- Yurt yapımı

Sağlık Yardımları,

- Şartlı sağlık yardımı (sağlık ve gebelik)
- Engelli ihtiyaç yardımı
- Genel sağlık sigortası (GSS) prim ödemeleri
- Genel sağlık sigortası katılım payı ödemesi
- Kronik hastalara yönelik yardım programı
- Çoklu doğum yardımı
- Kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastalara elektrik fatura bedeli ve kesintisiz güç kaynağı desteği
- Sağlık yardımları

Özel Amaçlı Yardımlar,

- Aşevleri
- Afet/Acil durum yardımları
- Terör zararı yardımları
- Yabancılara yönelik sosyal uyum yardımı (SUY) programı
- Yabancılara yönelik şartlı eğitim yardımı (ŞEY) programı

Yaşlı ve Engelli Yardımları,

- Yaşlılık aylığı
- Engelli aylığı
- Engelli yakını aylığı (18 yaşından küçük engelliler)
- Silikozis hastalarına yapılan yardımlar
- Evde bakım yardımı

Tablo 14. Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Gelir Düzeyi ve Gelir Dağılımı

Özel Tasarrufları Etkileyen Faktörler: 2. ADIM	Çin	Türkiye
GSYH (2018 Yıl Sonu)	\$13.608.151.864.637,90	\$766.509.088.837,58
KBGSYH (2018 Yıl Sonu)	9.770,85 \$	9.311,37 \$
GINI Katsayısı(2015 Yıl Sonu)*	38,6	42,9
Benzer Yönler	İki ülkenin de KBGSYH değerleri birbirine yakındır. Aynı zamanda her iki ülkede de gelir dağılımı adaletsizliği yaşanmaktadır ve bu konuda mücadele başlatılmıştır.	
Farklılıklar	<ul style="list-style-type: none">• Kişisel Gelir Vergisi Reformu• İşgücü piyasası politikaları• Dibao sistemi• Çiftçi yanlısı politikalar• Bölgesel kalkınma stratejisi ve mali transfer politikaları• Yoksulluğun azaltılması politikaları• Finansal katılım	<ul style="list-style-type: none">• Sosyal Yardım Programları

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

1.1.3. Üçüncü Adım: Bağımlı Nüfus Oranı ve İstihdam

Özel tasarrufları etkileyen temel faktörlerden bir diğeri ise nüfus oranı ve işgücü piyasasıdır. Buna bağlı olarak işsizlik, ülkeler için en büyük problemlerden biridir. Bu nedenle işsizlik oranlarının azaltılması, mezunların iş bulma sürelerinin düşürülmesi, işten çıkarılanların yeniden iş gücüne katılması ve yeni iş imkanlarının artırılması gibi konulara ilişkin politikalar bireylerin gelirlerini, gelirler ise tasarruflarını etkilemektedir.

* GINI katsayısı verileri EK2 de verilmiştir. Tezin genelinde, veri yıllarında farklılıklar görülmesinin nedeni, Türkiye ve Çin karşılaştırmalarında kullanılabilecek en uygun veri setini seçme önceliğidir. Genel olarak 1980 sonrasında, 2018 yılına kadar olan verilerden karşılaştırmaya tabi olarak veriler seçilmiştir.

Çin’de özel tasarrufların yüksek olmasının nedenlerinden biri de demografik etmenlerdir. Çin’in yüksek nüfus oranları, tek çocuk politikası ile genel dengelerini değiştirdiğini önceki bölümlerde açıklamıştık. Bu politika ve değişimlerin tasarruflara etkileri de bir o kadar çarpıcı olmuştur.

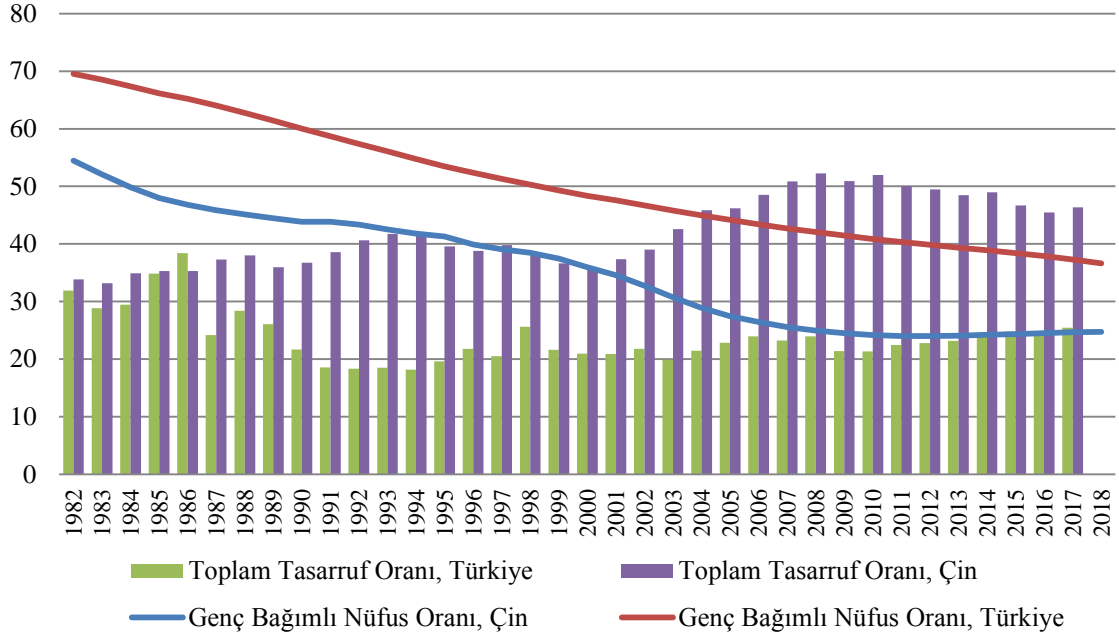
Çin’de nüfus kontrol politikalarının uygulanmaya başlaması sonrasında doğurganlık oranının düşmesiyle, nüfus içinde çalışma çağındakilerin oranı artmaya başlamıştır. Bu durum, kişi başına gelir ve tasarruf oranlarında artış gibi, ‘‘demografik getiri’’ olarak adlandırılan olumlu sonuçlar yaratmıştır. Olayı aile düzeyine indirirsek, eskiden 2 kişi çalışıp 6 çocuğa bakarken, artık tek çocuğa bakılıyor olması, aile içi kişi başına gelirden, yaşam standartlarını ve tasarruf oranlarında bir artışa yol açıyordu. (Oktay, 2017: 275)

Tek çocuk politikası gibi nüfusa direk etkisi olan politikalar, doğurganlık oranının düşmesine neden olmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi doğurganlık oranının düşmesi, genç nüfusun ve 15 yaşın altındaki çocuk sayısını düşürmektedir. Grafik.37 de Çin ve Türkiye’nin genç bağımlı nüfus oranları ve toplam tasarruf oranları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Çin’de toplam nüfusa oranla genç bağımlılık oranlarını 2003 yılından bu yana %30’un altında seyretmektedir.

Çin’de tek çocuk politikasının yan etkileri son 10 yılda kendini göstermeye başlamıştır. Çünkü tek çocuk büyüdüğünde, yaşlanan anne-babasına ve kendi çocuğuna bakmak durumunda kalacaktır. Anne-babasına bakabilecek başka bir kardeşi de olmadığından hanede kişi başına gelir azalmaya başlayacaktır.

Aile düzeyinde açıkladığımız bu mekanizma, ülke genelinde de aynı şekilde işlemektedir. Bu sebepten, çalışma çağındaki nüfusun, toplam nüfus içindeki payı azalmaya başlamaktadır. Ek olarak, nüfusun daha büyük bir kısmı, gelir elde etmeden tükettiği için, o büyük ulusal tasarruf oranı da aşağıya çekilmektedir. İşte bu sonuçlarda, doğurganlık oranının aşağı çekildiğinde ortaya çıkar demografik getiri uzun vadede ‘‘demografik götürüye’’ dönüşmektedir. (Oktay, 2017: 275)

Grafik 37. Çin ve Türkiye'nin Genç Bağımlılık Oranları ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması

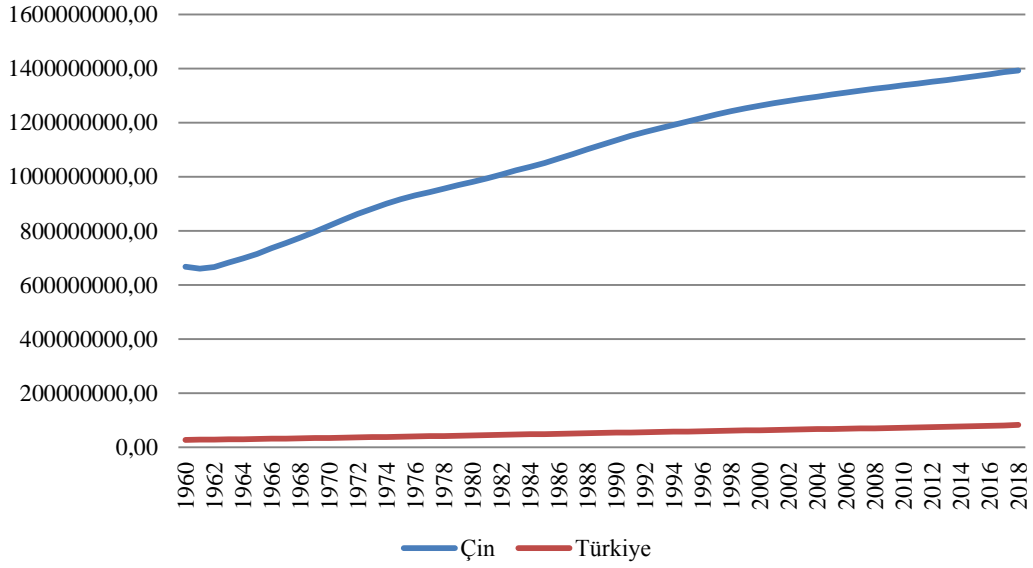

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.YG>
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>

Türkiye’de de bu oran yıllar içerisinde azalan bir seyir izlemektedir. Genç bağımlılık oranındaki düşüş özel tasarruf oranındaki düşüşün bir kısmını absorbe etmiştir. Genç bağımlılık oranı 1998 yılındaki değerlerinde kalmış olsaydı 2005 ve 2008 yılları arasında özel tasarruf oranı %15 oranına yükselebilecekti. (Kalkınma Bakanlığı, 2014) Grafik.37 incelendiğinde genç bağımlı nüfusun azalışının Çin’deki tasarruf oranlarının yükselişini etkilediği görülmektedir. Türkiye’de genç bağımlılık oranı, 2012 yılından sonra %40’ın altına inmiştir.

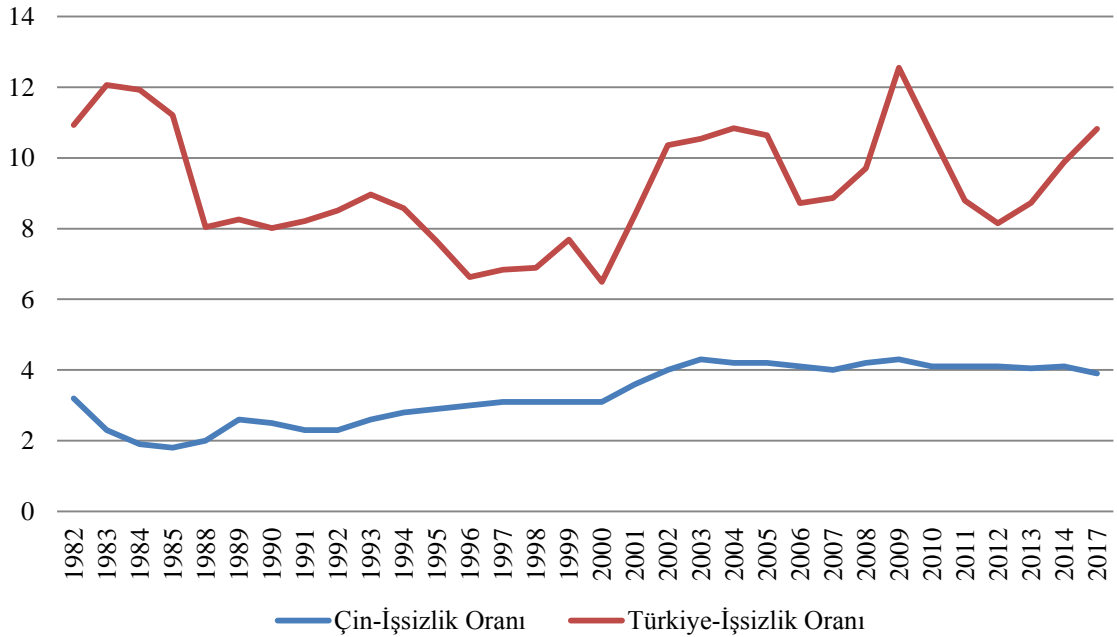
Grafik.38 de iki ülkenin toplam nüfus oranları karşılaştırılmıştır. Burada ortaya çıkan devasa fark hem avantaj hem de dezavantajlar içermektedir. Artış eğiliminde olan iki ülkenin nüfus seyrine bakıldığında, tasarruflara ve büyümeye olumlu etki edebilmesi için, oluşan genç nüfusun istihdam edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ortaya çıkan bir diğer kavram da işsizlik sorunudur.

Grafik 38. Çin ve Türkiye'nin Nüfus Verileri Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Grafik 39. Çin ve Türkiye'nin İşsizlik Oranlarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS>

Grafik.39 üzerinden Çin ve Türkiye'nin işsizlik oranları karşılaştırıldığında, Çin'de %1,7-%4,3 aralığında olan işsizlik oranı Türkiye'de yıllar boyunca hep inişli çıkışlı seyir izlemiş olsa da %6,4'ün altına düşmemiştir. Burada oran olarak Çin'de

işsizlik oranının düşük olması yanıltıcı bir bilgidir. Grafik.38 de incelediğimiz üzere, Çin'deki nüfusun Türkiye'ninkine oranla 16 kat fazla olduğu hesaba katılırsa, büyük bir işsizlik sorunu yaşadığı görülmektedir.

Türkiye'de ise nüfus artışıyla birlikte çalışma çağındaki nüfusun istihdam miktarından daha hızlı artmasıyla yeni istihdam imkânlarının yaratılamaması büyük bir sorun yaratmaktadır. Özellikle son birkaç yıldır tarım sektöründeki azalmalar ve kırdan kente göçlerle beraber, mülteci sayısındaki artış büyük ölçüde işgücü piyasasını etkilemektedir. Ayrıca, kayıt dışı istihdamın ve genç işsizlik oranının yüksek olması, işgücü yaş seviyesinin düşüklüğü ve işsizlikle kapsamlı politikaların oluşturulamaması sorunu derinleştirmektedir. (Bekiroğlu, 2010: 146)

1.1.3.1. Çin'de İstihdam Artırıcı Politikalar

Çin'de istihdamın gelişimi incelendiğinde ilk göze çarpan husus, hükümetin, işçilerin çalışma hakkını korumak için Çin Halk Cumhuriyeti Anayasasında, Çin Halk Cumhuriyeti Çalışma Yasasında ve diğer ilgili yasa ve yönetmelikleri yürürlüğe koymasıyla, "işçilerin kendi işlerini bulma, piyasa düzenlemeleri yoluyla istihdam sağlama ve hükümet tarafından teşvikler ile istihdam sağlama" ilkesini oluşturmuş olmasıdır. Bu ile bağlamında ise aşağıdaki bir dizi proaktif istihdam politikası uygulanmıştır: (DI, 2005: 4 - 9)

1.1.3.1.1. Makroekonomik politikalar

Çin hükümeti, istihdamı her zaman sosyo-ekonomik kalkınma için stratejik bir görev olarak görmektedir. Bunun için, işsizlik oranını kontrol altına almayı, iş fırsatlarını artırmayı ana hedeflerinden biri olarak, ekonomik ve sosyal kalkınma planına dahil etmektedir. İç talebi artırma ilkesine bağlı kalıp, istikrarlı bir maliye ve para politikası uygulayarak, hızlı bir şekilde ulusal ekonominin gelişimini sürdürüyor ve istihdamı yönlendirmede ekonomik büyümenin itici gücünü artırıyor.

Çin hükümeti, istihdamın artması için üçüncül sanayinin* gelişimini temel bir yönelim olarak görüyordu. Hizmet sektöründe daha fazla iş fırsatı yaratmak amacıyla, üçüncül sanayiye teşvik etmekteydi. Bu amaçla, Çin hükümeti, serbest çalışan işletmeleri, orta / küçük ölçekli işletmeleri, pazarda talep gören ve göreceli avantajları olan emek yoğun çalışan sanayicileri geliştirmeye büyük önem vermiştir. (DI, 2005: 4 - 5)

1.1.3.1.2. Maliye, vergilendirme ve finansal politikalar

Çin'de merkezi ve yerel yönetimler tarafından, hem şehir hem de kırsal kesimdeki işçilerin istihdam edilmesine yönelik eğitimleri almasına destek olmak amacıyla özel fonlar oluşturmuştur. Vergilendirme politikasını kullanarak, işsizleri serbest meslek sahibi olmaları veya kendi işlerini kurmaları için desteklemektedir. Aynı zamanda KOBİ'leri istihdamda bulunmaya teşvik etmektedir. Hükümet, kendi işlerini kurabilmeleri için küçük krediler vermekte ve KOBİ'lere de istihdamda bulunmaları için sübvansiyonlar sağlamaktadır.

Bu bağlamda yapılan hizmetlerden biri, işsizlerin serbest meslek sahibi olmalarını ya da kendi işlerini kurmalarını teşvik etmenin yanında, vergi ve idari harçların azaltılması veya muaf tutulması yoluna gidilmiştir. Bir diğeri ise, işletmeleri istihdam sağlaması için teşvik ederek, özellikle ticaretle uğraşan küçük işletmeler için, belirli bir yeterlilik ve süre içerisinde ilgili vergi indirimleri ve muafiyetlerden, sosyal sigorta sübvansiyonlarına kadar farklı destekler sunmaktadır. (DI, 2005: 5 - 6)

* Sanayi birincil, ikincil ve üçüncül sanayi olarak üçe ayrılmaktadır. Birincil sanayi, tarım, madencilik ve hayvancılık gibi doğadan doğrudan kaynak sağlanarak oluşturulan sanayi faaliyetleridir. İkincil sanayi ise, doğada bulunan hammaddelerin işlenerek yeni bir ürün veya yeni bir hammadde oluşturulması ile yapılan sanayi faaliyetleridir. Üçüncül sanayi ise, hizmet sektörünü temsil etmektedir. Turizm, haberleşme, eğitim vb. sektörler üçüncül sanayi olarak adlandırılmaktadır.

1.1.3.1.3. İşsizlik izleme politikası

Çin hükümeti, yasal, ekonomik ve idari önlemleri kapsamlı bir şekilde kullanarak, işsizliğin kökten kontrol altına alınmasında çaba harcamaktadır. İşsizliğin hızlı bir şekilde artması, işsizlerin bazı alanlarda yoğunlaşması ve işsizliğin uzun sürmesi gibi sorunları önlemeyi hedeflemektedir.

KİT'lerin reformu sırasında işten çıkarılmaların, işsizlik oranını artırmaması ve yeniden istihdam edilebilmesi için, ana işletmeyi yan işletmeden ayırma ve yan işletmelerin sahipliğini değiştirme gibi önlemler alınmıştır. Yeniden yapılanma gerektiren kapanma ya da iflas gibi durumlarda, işten çıkarılan işçi sayısının yüksek olması nedeniyle, hem işletmelere, hem de sendikalara rehberlik edilmiştir.

Çin hükümeti, işten çıkarılma faaliyetlerini düzenlemek, işletmelerin sahipleri ve yönetimi arasındaki sosyal sorumluluk bilincini artırmak için daha fazla çaba sarf etmiştir. Bu amaçla, işletme ve emek sahipleri arasındaki fayda dengesini koordine etmek ve istihdamın istikrarını arttırmak için, 'hükümet, sendika ve işletme' olarak, üçlü düzenleme mekanizması sağlanmıştır. Bu sayede, hem sendika, hem de yönetim tarafından istişareler yapılıyorken, hükümet de yasalarla düzenlenmeler yapıyordu. Bu politikalar uygulamada da olumlu sonuçlar elde etmiştir. Ancak Çin hükümeti, yüksek nüfusunun yaratmış olduğu dezavantajlardan dolayı istihdam sorunlarının çözülmesinin uzun zaman alacağını bilincindedir. (DI, 2005: 6)

1.1.3.1.4. Sosyal güvenlik politikası

Çin'de işsiz bireylere yardım sağlamak adına işsizlik sigortası sistemi kurulmuştur. Part-time iş, geçici iş ve esnek çalışma saatli iş gibi esnek bir biçimde yeniden işe alınan işsizler için iş özelliklerine uygun bir ön sosyal sigorta sistemi kurulmuştur. 1998 yılında ise, Çin hükümeti, devlete ait işletmelerde yaşanan işten çıkarmalar için temel geçim ödeneği garantisi, işsizlik sigortası garantisi ve şehir sakinleri için asgari geçim ödeneği garantisi olarak üç güvence sistemi daha kurulmuştur. (DI, 2005: 6 - 7)

Çin hükümetinin,1980'lerde büyük ölçüde kaybolan sosyal güvenlik işlevi, 2000'lerin başlarında yeniden geri gelmeye başlamıştır. 2003 yılında bir sağlık sigortası sistemi, 2009 yılında da Kırsal Emeklilik Sistemi oluşturulmuştur. (Oktay: 2017: 261-263)

1.1.3.1.5. Kamu istihdam hizmet politikası iyileştirme, teşvik etme ve işgücü piyasasını geliştirme

1990'ların sonlarından bu yana, Çin hükümeti bilimsel, standartlaştırılmış ve modernize edilmiş işgücü piyasasının inşası için büyük çaba sarf etmiş ve bir kamu istihdam hizmeti sistemi kurmuştur.

Her seviyedeki kamu istihdam hizmeti kuruluşları, kentsel işsiz ve kırsal göçmen işçilere ücretsiz işe yerleştirme ve istihdam rehberliği sağlamaktadır. İşten çıkarmalar ve işsizler için, işten çıkarılan ve işsiz kişilerin kayıt altına alınmasından, iş arayanlara, istihdam danışmanlığı, işe yerleştirme, sosyal sigorta kapsamı ve mesleki beceri eğitimi sunmaya kadar bir "tek elden" hizmet vermektedir. (DI, 2005: 7)

1.1.3.1.6. Ulusal mesleki eğitim sisteminin kurulması ve geliştirilmesi

Çin hükümeti, 1999 yılında, tüm sosyal sektörleri, istihdam kapasitelerini arttırmak amacıyla hem mezun oldukları okul diplomalarına hem de mesleki yeterlilik sertifikalarına dikkat etme sistemini benimsemeye çağırmıştır. Bu sayede 2000 yılında, 'İş İzni Sistemi'nin çerçevesi kurulmuştur. Böylece, temel olarak orta ve ileri seviyedeki vasıflı işçilerden, teknisyen ve kıdemli teknisyenlere kadar, ulusal mesleki yeterlilik standartlarına uygun olan ve ülkenin önemli bir bölümünü oluşturan beş seviyeli bir mesleki yeterlilik eğitim sistemi kurmuştur. Bu sistem işçiler için yaşam boyu öğrenme sistemidir.

Devlet bu sistemle, yeni kentsel işgücünün, işten çıkarılmış işçilerin, kırsal göçmen işçilerin ve aktif olarak çalışan işçilerin eğitimini güçlendirmeyi amaçlamıştır.

2002'den bu yana devlet, "İstihdamın Niteliklerini Geliştirmek İçin Mesleki Eğitimi Güçlendirme Planı" ve "Yüksek Nitelikli Personeli, Ulusal Eğitimin Projesi"ni uygulayarak yaygın bir beceri geliştirme eylemini başlatmıştır. Aynı zamanda da, üç yıl içinde 500.000 yeni teknisyenin eğitimi için bir program başlatılmıştır. İşten çıkarılan işçilerin yeni iş bulmalarına yardımcı olmak adına da, 1998'den 2000'e kadar devlet tarafından, "Yeniden İşe Alma, 10 Milyon İşten Çıkarılan İşçisinin Eğitimi İçin Üç Yıllık Eğitim Planı" gerçekleştirmiştir. (DI, 2005: 7 - 8)

1.1.3.2. Türkiye’de İstihdam Artırıcı Programlar

Türkiye’de istihdam artırıcı pek çok aktif istihdam politikası uygulanmaktadır. İstihdam politikaları aktif ve pasif olarak ikiye ayrılmaktadır. Pasif istihdam politikaları, işsizlik ödeneği veya sigortası gibi işçinin işsiz kaldığı anda geçici olarak yararlanmasını ve ihtiyaçlarını iş bulana kadar karşılamasını öngören politikalardır. Aktif istihdam politikaları ise, iş arayan bireyler için istihdam fırsatlarını artırmaya ve işsizlerle iş becerilerini artırarak geleceklerine yatırım yapma fırsatı vermektedir. Bu sayede hem istihdam ve büyüme artacak hem de kamunun işsizlik maliyetleri azaltılmış olacaktır. (Kasapoğlu, 2018: 486)

Türkiye’de bu politikalar özellikle İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) tarafından uygulanan bir dizi program ile gerçekleştirilmektedir. Bu programlar girişimciliğin artması, işçi verimliliğinin yükselmesi ve işsizlik süresinin azalması için yapılan pek çok farklı destek ve eğitimden oluşmaktadır.

2002-2007 yılları arasında İŞKUR Genel Kurul Dönemi’nde, yüksek büyüme oranlarına rağmen azaltılamayan ve krizle büyüyen işsizlik sorununa çözüm olarak 32 maddelik öneri sunulmuştur. Bu önerilerin bazıları şu şekildedir; (İŞKUR, 2008)

“1- Sürdürülebilir büyüme stratejisi yaklaşımıyla bağlantılı, sosyal diyalog temelinde bir “Ulusal İstihdam Stratejisi” bir an önce tamamlanarak yürürlüğe konulmalıdır. İstihdam Stratejisi oluşturulurken, düşük büyüme hızının geçerli olacağı toparlanma döneminde daha az kaynakla daha çok istihdam yaratmanın, yani “istihdam yaratma verimliliği”nin yollarını belirlemek ön plana çıkartılmalıdır. Bu

stratejiye uygun “Ulusal İstihdam Politikası” bir an önce sosyal tarafların ve diğer kesimlerin işbirliği ile tamamlanarak yürürlüğe girmeli; buna bağlı “Yıllık Eylem Planları” hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

...

8- İzlenecek büyüme stratejisi sanayileşmeye, ileri ve öncü teknolojilere, rekabet gücünü ve yatırım yapma kapasitesini artırmaya ve istihdamı geliştirmeye dayalı olmalıdır.

18- İşgücü piyasasının düzenlenmesinde, aktif işgücü programlarının uygulanmasında önemli bir role sahip Türkiye İş Kurumu'nun, bu temel görevlerini etkinlikle yapabilmesi için kurumsal kapasitesi özellikle uzman personel desteği ile güçlendirilmeli ve kurumsal tanınırlığı artırılmalıdır.

19- Ülkemizin en önemli sermayesi olan insan gücümüzün etkin ve verimli kullanılabilmesi için İŞKUR'ca verilen iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

20- İşgücü piyasasına ilişkin kapsamlı, nitelikli ve güncel verilere ulaşmayı sağlamak üzere ulusal düzeyde ve il düzeyinde İşgücü Piyasası Bilgi Sistemi'nin İŞKUR bünyesinde kurulmasıyla ilgili hazırlıklar biran önce sonuçlandırılmalıdır.

21- İŞKUR'un uyguladığı Aktif İşgücü Programları kapsamında dezavantajlı gruplara göre düzenlemiş sosyal güçlendirme eğitimleri verilmeli; Aktif İşgücü Programlarının etki analizleri yapılmalı, izleme ve değerlendirmeye ilişkin çalışmalar etkinleştirilmelidir.

...

24- Kadınların istihdamda yer almalarının önündeki önemli engellerden biri olan iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması kapsamında kadınların üzerindeki çocuk, yaşlı ve hasta bakımı sorumlulukları gönüllülük temelinde verilen hizmetlerin yanında kamu kaynakları ile sağlanacak hizmetler yolu ile azaltılmalı, bunun için tüm taraflarla işbirliği yapılmalıdır.

25- Eğitim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna yer verilmeli, toplumun tüm kesimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılık oluşturulmalıdır.

...

31- Genel lise, meslek lisesi ve üniversite gençlerine işgücü piyasası ile ilgili bilgiler aktarmak ve işgücü piyasasını tanıtmak, onları çalışma hayatına hazırlamak, mezun olacak durumda olanlara çalışabilecekleri işyerleri konusunda bilgi sağlamak ve rehberlik etmek, staj ve mezuniyet sonrası istihdam olanakları hakkında bilgilendirmek amacıyla programlar geliştirilmelidir. Genç işsizlikle mücadele üzere staj programları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.’’

Bu önerilerden hareketle İŞKUR tarafından pek çok aktif istihdam politikası uygulanmaya başlamış. İŞKUR tarafından programlar halinde uygulanan bu politikalar aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür; (Kasapoğlu, 2018: 492-500)

1.1.3.2.1. İstihdam hizmetleri

İŞKUR bünyesinde işgücü taleplerinin toplanması, işe yönlendirme ve işe yerleştirme hizmetleri sağlanmaktadır. Bu sayede, 2018 yılında 25.699’u kamu, 2.368.287’si özel sektör olmak üzere toplam 2.393.986 açık iş talebi alınmış, bu taleplere 2.308.906’sı kadın olmak üzere toplam 6.221.254 kişi yönlendirilmiş ve 2018 yılında toplamda 1.247.188 kişi işe yerleştirilmiştir. (İŞKUR, 2019: 36)

İŞKUR’un istihdam hizmetleri arasında engelli bireylerin ve eski hükümlü bireylerin işgücüne katılmasına ilişkin hizmetlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda yurtdışı istihdam hizmeti ile de yurt dışında işyerleri bulunan ya da iş alan yerli ve yabancı firmaların da işgücü taleplerine karşılık vermektedir.

1.1.3.2.2. Aktif işgücü programları

İŞKUR tarafından yürütülen aktif işgücü hizmetleri kapsamında, çalışanlara ve iş arayanlara yönelik mesleki eğitim kursları ve rehabilitasyon faaliyetleri verilmektedir. Aynı zamanda kendi işlerini kurmak isteyen bireylere girişimcilik eğitim programları sağlanmaktadır. İş tecrübesi olmayan öğrencilere ve işsizlere işbaşında eğitim programları da verilmektedir.

Engelli bireylerin işgücüne katılması hususunda, işe yerleştirmenin yanında, kendi işini kurmak isteyenlere yönelik hibe destekleri, işe ve işyerine uyum projeleri ile birlikte istihdam odaklı mesleki eğitim kursları da düzenlenmektedir. 2018 yılında 104.772 kurs/program açılmış, bu kurslara toplam 498.934 kişi katılmıştır. Aktif işgücü hizmetlerinde kullanılmak üzere 4 milyar TL kaynak tahsis edilmiş olup, bu kaynağın 1 milyar 340 milyon 757 bin TL'si kullanılmıştır. İŞKUR' un yürütmekte olduğu diğer aktif işgücü programları ise şu şekildedir; (İŞKUR, 2019: 41)

- İstihdam Garantili ve Garantisiz Mesleki Eğitim Kursları
- Çalışanların Mesleki Eğitimi
- Engellilere Yönelik Mesleki Eğitim ve Rehabilitasyon Faaliyetleri
- Hükümlü/Eski Hükümlülerin Mesleki Eğitimine Yönelik Faaliyetler
- Özel Politika ve Uygulama Gerektiren Kişi ve Gruplara Yönelik Mesleki Eğitim Kursları
- Mesleki Eğitim ve Beceri Geliştirme İşbirliği Protokolü (MEGİP)
- İşbaşı Eğitim Programı
- İşe İlk Adım Projesi
- Kadınlara Yönelik Çocuk Bakım Desteği Uygulaması
- İşte Anne Projesi
- Girişimcilik Eğitim Programları
- Engelli ve Eski Hükümlülere Yönelik Kendi İşini Kurma Hibe Desteği

1.1.3.2.3. İş ve meslek danışmanlığı

İŞKUR' un bir diğer istihdam sağlamaya yönelik hizmeti ise, iş ve meslek danışmanlıklarıdır. Bu danışmanlık hizmeti iş arayan bireylere veya işçi ihtiyacı olan firmalara yönelik programların yanı sıra, İK(İnsan Kaynakları) hizmetleri ve iş yetenek testleri ile en verimli yerleştirmeyi yapmak adına adılmış önemli bir adımdır. İŞKUR, öğrencilere yönelik olarak, öğrencilerin mezun olduklarında kısa sürede iş gücüne dahil olabilmeleri ve verimli olabilecekleri alanlara yönlendirilmeleri için farklı uygulamalar yapmaktadır. Bunlar, meslek seçimine destek dergisi, meslek tanıtım günleri ve e-mezun veri tabanı* hizmeti gibi çeşitli uygulamalardır. Ayrıca üniversitelerde İŞKUR irtibat noktaları da bulunmaktadır.

1.1.3.2.4. İstihdam sağlayıcı projeler

İŞKUR'un her yıl yayınlamakta olduğu faaliyet raporu çerçevesinde, 2018 yılı faaliyet raporunda, istihdam artırıcı politikalara destek amaçlı düzenlenen projelerden bazıları şu şekildedir; (İŞKUR, 2019: 63-69)

Kadınlar İçin Daha Çok ve İyi İşler: Türkiye'de İnsana Yakışır İş İçin Kadınların Güçlendirilmesi Projesi: ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve İŞKUR işbirliği ile yürütülen projenin amacı; hedef grubu olan İŞKUR'a kayıtlı işsiz kadınların, aktif işgücü piyasası programları ile toplumsal cinsiyet eşitliği ve çalışma standartları alanında farkındalık oluşturmaktır.

Sosyo-Duygusal Becerilerin Geliştirilmesi Projesi: İŞKUR ve Dünya Bankası işbirliğiyle yürütülmüş olan ‘‘Sosyo-Duygusal Becerilerin Geliştirilmesi Projesi’’ nin amacı; iş arayanların motivasyon, hedef belirleme ve planlama gibi sosyo-duygusal becerilerinin geliştirilmesidir.

* E-Mezun Veri Tabanı, Avrupa Rehberlik Merkezi (Euroguidance) 2018 yılı çalışma planı kapsamında yapılan ve bireylerin işgücü piyasasına girişte kullanabileceği, her bir yükseköğretim bölümünün özelliklerine, mezuniyet sonrası iş imkânlarına ve alternatiflerine ilişkin analizlerin ve analiz sonuçlarının, hem iş ve meslek danışmanlarınca kullanılması, hem de kurum internet sayfasından dijital kullanımına imkân sağlayacak veri ve analizlerin bir araya getirileceği portaldır.

Göç Politikaları ve Projeler: İŞKUR' un, GKKS(Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler)'ler ve diğer bütün sığınmacıların, Türkiye iş piyasasında yaratabileceği olumsuzlukları analiz etmek, önlemek ve gelecek için tedbirler almak konusunda yapılan bir projedir.

Sosyal Uyum İçin Eğitim ve İstihdam Desteği Projesi: Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu – İŞKUR – ATO ve Bahçeşehir Üniversitesi işbirliğinde uygulanmış olan bu projenin amacı, ev sahibi topluluk olarak Türk vatandaşlarının ve Suriyeli sığınmacıların ücret karşılığı işlerle desteklenerek işgücü piyasası uyum kabiliyetlerinin geliştirilmesidir.

Türk Vatandaşlarına ve Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilere Yönelik İstihdam Desteği Projesi: Avrupa Birliği Sığınmacılar İçin Mali İmkân Programı kapsamında Avrupa Birliği tarafından fonlanan projenin amacı, GKKS ve Türk vatandaşlarımızın işgücü piyasalarına uyumunu sağlamak için İŞKUR tarafından sunulan aktif işgücü piyasası programlarının sunulması ve İŞKUR kurumsal kapasitesinin geliştirilmesidir.

Tablo.15 Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Bağımlı Nüfus Oranı ve İstihdam

<i>Özel Tasarrufları Etkileyen Faktörler: 3. ADIM</i>	<i>Çin</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Nüfus (2018 Yıl Sonu)</i>	1.392.730.000	82.319.724
<i>Genç Bağımlı Nüfus Oranı (2018 Yıl Sonu)</i>	%24,75	%36,63
<i>İşsizlik Oranı (2017 Yıl Sonu)</i>	%3,9	%10,8
<i>Toplam İstihdam (2018 Yıl Sonu)</i>	788.440.326	32.613.639
<i>Benzer Yönler</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ulusal Mesleki Eğitim Sisteminin Kurulması • Sosyal Güvenlik Politikası 	<ul style="list-style-type: none"> • İşçi Yetiştirme Kursları • Sosyal Güvenlik Politikası
<i>Farklılıklar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Makroekonomik Politikalar • Maliye, Vergilendirme ve Finansal Politikalar • İşsizlik İzleme Politikası • Kamu İstihdam Hizmet Sistemini iyileştir, Teşvik Etme ve İşgücü Piyasasını Geliştirme 	<ul style="list-style-type: none"> • İstihdam Hizmetleri • Aktif İşgücü Programları • İş ve Meslek Danışmanlığı • İstihdam Sağlayıcı Diğer Projeler

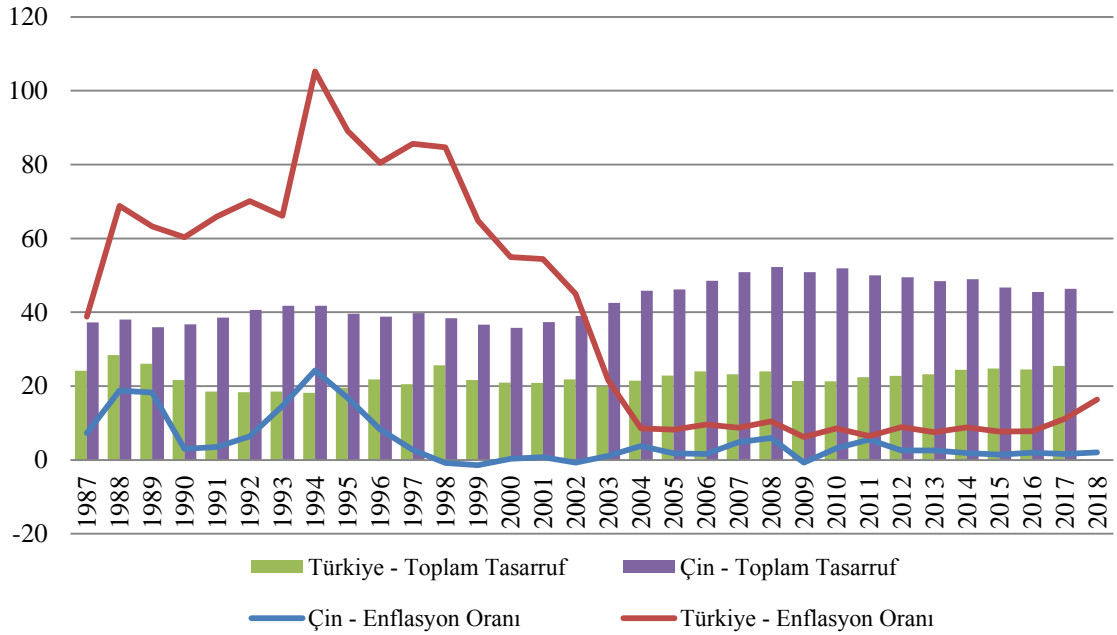
Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS>

1.1.4. Dördüncü Adım: Enflasyon Oranı

Özel tasarrufları etkileyen diğer bir etmen ise enflasyon oranıdır. Enflasyonun yüksek olması bireylerin alım gücüne aşağı yönlü bir etki edeceğinden, tasarrufları olumsuz yönde etkilemektedir. Fakat literatürde enflasyonun tasarruf oranları üzerindeki etkisi konusunda iki farklı yaklaşım söz konusudur.

İlk düşünce, yüksek enflasyonun belirsizliği arttırmasından dolayı bireylerin daha çok tasarruf etmeye ihtiyaç duyacağı yönündedir. İkinci yaklaşımda ise enflasyonun yarattığı zaman maliyeti, finansal piyasaların gelişmemiş olması ve yatırımlar üzerindeki olumsuz etkileri gibi nedenlerle enflasyonun tasarrufları olumsuz etkilediği üzerinde durulmaktadır. (Ceylan, 2018: 56-66)

Grafik 40. Çin ve Türkiye'nin Enflasyon Oranı ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>

Grafik.40 da Türkiye ve Çin'in enflasyon oranları ve tasarruf oranları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Buna göre, Çin'de enflasyon oranı, 1987–1997 yılları

arasında değişken ve yüksek bir seyir izlemekle beraber 1997 yılından sonrasında %20 üzerine çıkmamıştır. Çin’de aynı zamanda deflasyonun da yaşandığı görülmektedir. En son 2009 yılında %-0,7 değerinde enflasyon oranı kaydedilmiştir. Türkiye’de ise enflasyon, 1987- 2003 yılları boyunca %40 seviyesinin altına inmemiştir. Fakat 2004 yılından günümüze kadar %20’nin üzerine çıkmamakla beraber, 2011 yılında %6,4 seviyesine düşürülmüştür. Fakat Grafik.40 da görüldüğü gibi 2016 yılından itibaren artış yaşanmaya başlamıştır.

Tablo 16: Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Enflasyon Oranı

<i>Özel Tasarrufları Etkileyen Faktörler: 4. ADIM</i>	<i>Çin</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Enflasyon Oranı (2018 Yıl Sonu)</i>	2,901442156	16,15430192
<i>Farklılıklar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Çin’de enflasyon sorunu yok denecek kadar az kabul edilebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye’de ise, 2003 yılına kadar çok büyük rakamlara ulaşmış, son 20 yılda %20’nin üzerine çıkmamış olsa da, 2018 yılında tekrar artış göstermeye başlaması ile gelecek yıllarda enflasyonu azaltıcı önlemler alınması gerekmektedir.

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>

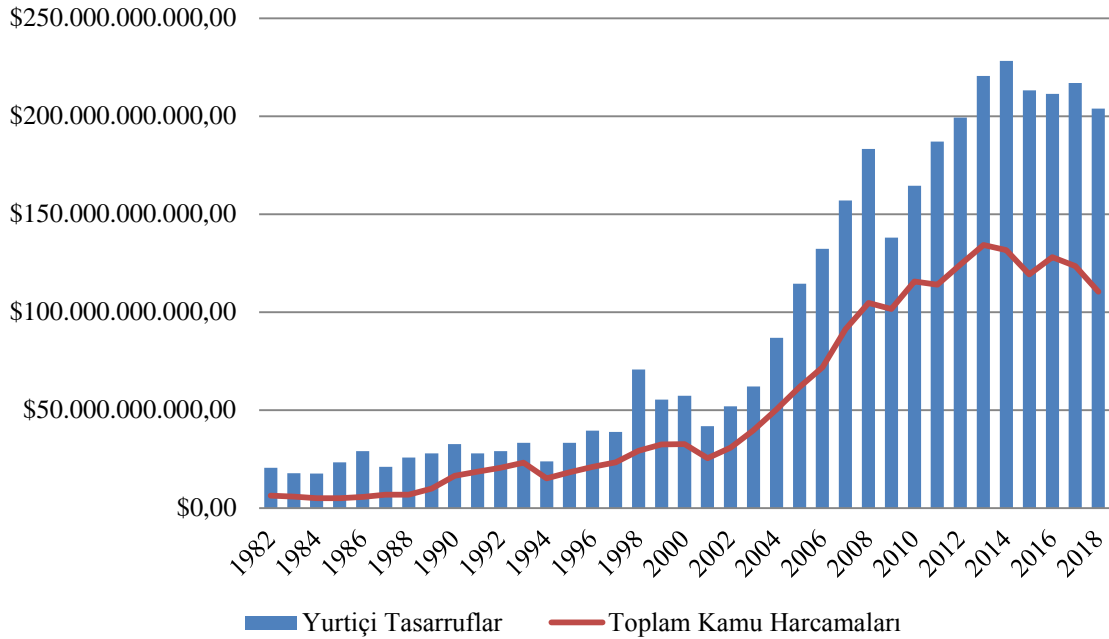
1.2. KAMU TASARRUFLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Ulusal tasarrufların diğer bir kaynağı ise kamu tasarruflarıdır. Kamu tasarrufları temelinde kamunun elde ettiği gelirleri üzerinden yapmış olduğu toplam kamu harcamalarının düşölmesiyle, kalan tutarla oluşmaktadır.

Türkiye’de 1975-1989 yılları arasındaki dönemde kamu tasarrufu GSYH’nin %3’ü ila %6’sı aralığındayken, sonraki yıllarda düzenli olarak düşmeye başlamıştır. 1980’lerde piyasa ekonomisine geçiş nedeniyle, kamu sektörünün ekonomideki rolü azalmış ve önemli yapısal dönüşümler gerçekleşmiştir. Artan cari harcamalar ve faiz maliyetlerinin gelir artışları tarafından dengelenememesi sonucuyla 1980’lerin sonunda tasarruf oranları düşmeye başlamıştır. 1990’larda ise kamu maliyesinde bozulmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu bozulmaların temel sebepleri, artan faiz ödemeleri, tarımsal destekler ve sosyal güvenlik harcamalarıyla yükselen konsolide bütçe transferleri

olmuştur. Faiz ödemeleri aniden artmış, ve GSYH'nin %3'ünden %10'una yükselerek, kamu harcamalarının artmasına ve negatif kamu tasarruflarına sebep olmuştur. 2001 sonrası dönemde ise, kamu tasarrufunda meydana gelen iyileşmelerin sebebi de yapılan mali ayarlamalardır. 2000 ve 2008 yılları arasında faiz dışı fazlanın GSYH'ye oranı ortalama %3,8 olmuştur ve 2001 krizinde tavan yapan kamu borç stoku giderek azalmıştır. 2001 sonunda %78,9 olan gayri safi kamu borçlarının GSYH'ye oranı, 2008 sonunda %42,9'a gerilemiştir. Sıkı maliye politikaları sayesinde risk algıları değişmiş, kamu borçlanma maliyetleri önemli oranda azalmıştır. 2005 yılına gelindiğinde kamu tasarrufları, 1997'den sonra ilk defa, pozitif değerler kaydetmiştir. Özelleştirme gelirleri ile bir defaya mahsus vergi gelirleri sayesinde de 2006'da tekrar yükselmiştir. (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 21-22)

Grafik 41. Türkiye'nin Toplam Tasarruf ve Kamu Harcamalarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD?locations=TR>
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOVT.CD?locations=TR>

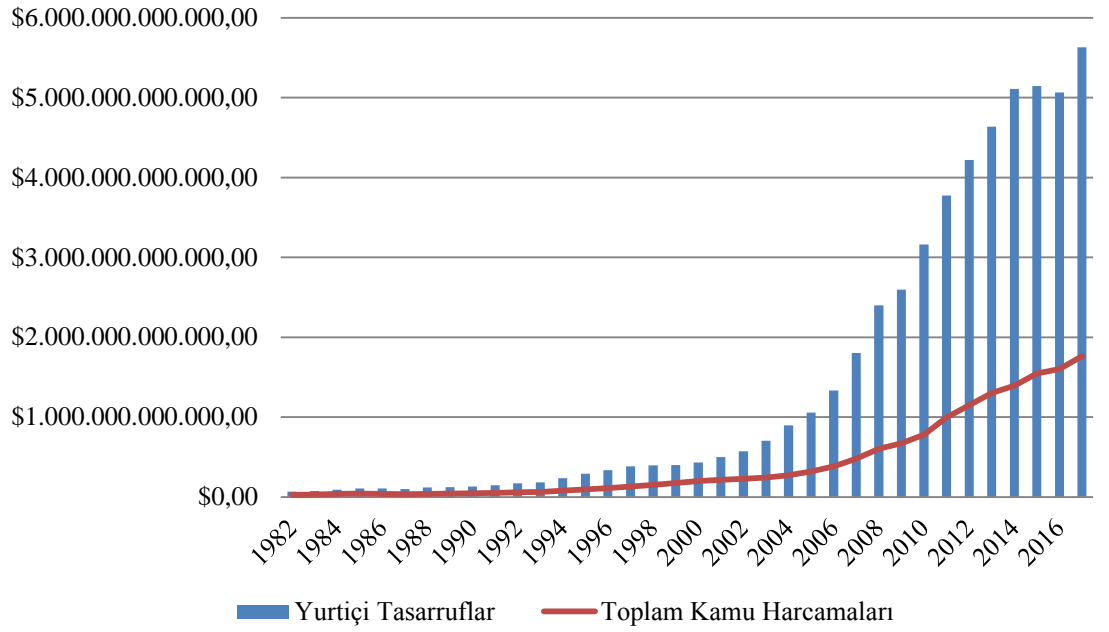
Grafik.41 de Türkiye'de toplam tasarrufların ve kamu harcamalarının toplam değerleri verilmiştir. Buna göre, Türkiye'de kamu harcamalarında, 2002 yılından sonra artış başlamıştır. Bu artış yıllar içerisinde artarak 2014 yılında en yüksek değer

kaydedilmiştir. Bununla doğru orantılı olarak, Grafikte.18'e tekrar bakmak gerekirse, 1988 yılından sonra, kamu tasarrufları %5'in üzerine çıkamamaktadır. Türkiye'de kamu ve özel tasarruflar birbirlerine tam zıt olarak ilerlemektedir. Özel tasarrufların yüksek olduğu dönemlerde kamu tasarrufları düşük oranlarda olması nedeniyle, toplam tasarruflar istenilen yüksekliğe kavuşamamaktadır. Bu nedenle de Türkiye'de tasarruf oranlarının büyümeye olumlu etki edebilecek düzeylere yükseltilebilmesi için, öncelikle kamu tasarruflarının yükseltilmesi gerekmektedir.

Kamu tasarruflarının yükseltilebilmesi için, kamu harcamalarının azaltılması gerekmektedir. Bunun için de verimsiz harcamaları azaltarak ekstra tasarruf yaratılması sayesinde kamu sektörü tasarruflarının artırılması gerekmektedir. Türkiye'de tam Ricardocu Denkliğin görülmemesi, kamu sektörünün yurtiçi tasarrufları artırma potansiyelinin olduğunu ortaya koymaktadır. Kamu harcamalarının kalitesi ve KİT sektörünün reformu da bu bağlamda önem taşımaktadır. (Kalkınma Bakanlığı, 2014)

Çin'deki kamu harcamaları ve toplam tasarruf değerleri Grafik.42 de incelenmiştir. Buna göre, Türkiye'de izlenen değer seyirlerinin tam tersi olarak, toplam tasarruflarda artış yıllar içerisinde devam ederken, Çin'de sosyal güvenlik hizmetleri ve devlet destekleri ile ilgili olarak daha önce de açıkladığımız gibi pek çok reform sürecinden geçtiğinden, 1994 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Özel tasarrufları etkileyen faktörler içerisinde incelediğimiz pek çok politika nedeniyle ve son yıllarda artan işsizlik ve tüketim sorunları sebebiyle devlet harcama politikalarında değişimler yaşanmaya başlamıştır.

Grafik 42. Çin'in Toplam Tasarruf ve Kamu Harcamalarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOVT.CD?locations=CN>
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.CD?locations=CN>

Tablo 17. Türkiye ve Çin Karşılaştırmaları: Kamu Tasarrufları

Kamu Tasarrufları Etkileyen Faktörler	Çin	Türkiye
<i>Kamu Harcamaları (2017 Yıl Sonu)</i>	\$1.763.449.132.982,19	\$123.487.960.361,99
<i>Farklılıklar</i>	<ul style="list-style-type: none">Düşük sosyal güvenlik hizmetleri nedeniyle kamu harcamalarının toplam tasarruflar içindeki payı, Türkiye'ye oranla daha düşüktür.	<ul style="list-style-type: none">Türkiye'de kamu harcamalarının yüksek olma nedenlerinin başında sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetlerinin Çin'e göre daha yüksek olmasıdır.

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOVT.CD?locations=CN>
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.CD?locations=CN>

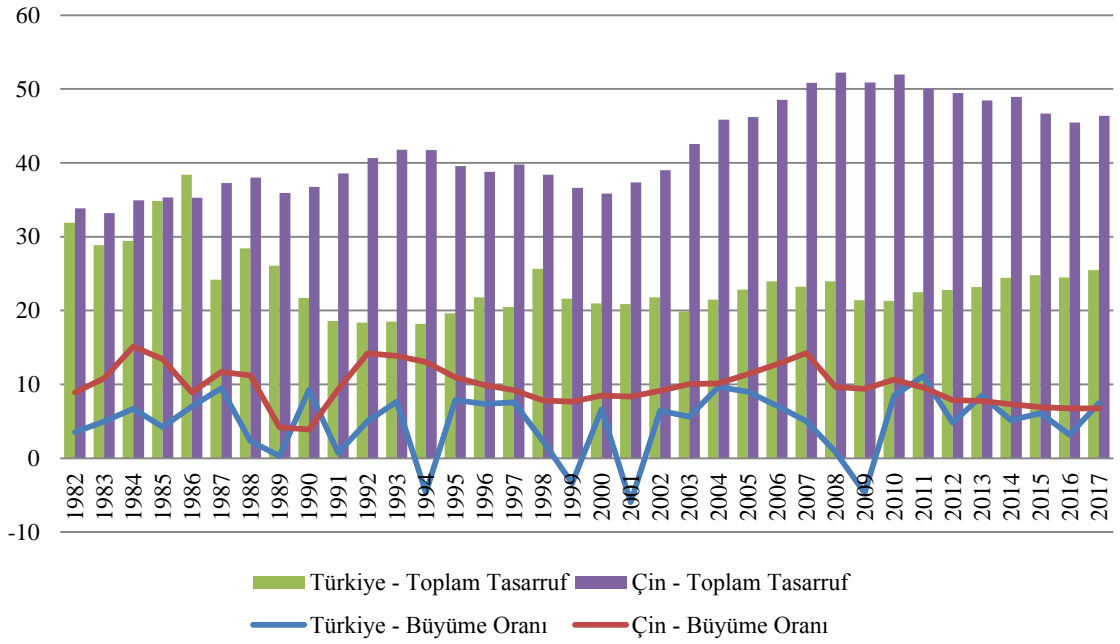
2. ÇİN TASARRUF-BÜYÜME İLİŞKİSİ IŞIĞINDA, TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN ÖNERİLER

Çin ve Türkiye ekonomileri tasarruf anlayışları açısından karşılaştırıldığında, Çin daha net ve istikrarlı bir tasarruf yapısına sahipken, Türkiye’de tasarrufların seyri yetersiz ve istikrarsız olarak nitelendirilebilir. Fakat sürdürülebilir büyüme için gerekli olan tasarruflar, Türkiye için oldukça önemli ve eksik olan bir kaynaktır. Bu nedenle, çalışmamızın asıl amacı olan, dünya tasarruf devi Çin’in birebir tasarruflara yönelik veya tasarrufları arttırıcı etkenlere uygulamış olduğu politikaları inceleyerek, Türkiye için önerilerde bulunulacaktır.

Türkiye ekonomisinde tasarruf açığı sorununa ilişkin yapılan pek çok çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalardan bazılarında tasarrufun tek başına arttırmayacağı sonucuna varılmıştır. 2014 yılında yapılan bir çalışmaya göre, Türkiye ekonomisinde var olan tasarruf açıklarını azaltmak için, yurtdışı tasarrufların arttırılmasının yanında, cari açığın önlenmesi için ihracat oranları arttırılmalı ve bütçe açıkları da azaltılmalıdır. Bunlara ek olarak, uzun yıllar orta gelirli ülkeler grubunda yer alan Türkiye’nin, kişi başına düşen gelirini arttırarak orta gelir tuzağından çıkması gerekmektedir. Ek olarak uluslar arası piyasadan Türkiye’ye yönelik yabancı sermaye girişlerinin portföy yatırımı ve faiz ödeme şeklinde değil, üretime dayalı ve katma değer yaratacak alanlara yönelik doğrudan yatırımların yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla dış tasarrufların kullanılması ithalata bağımlılığa arttırdığı için, sürdürülebilir bir politika olmayıp, dışarıya kaynak transferini sürekli kılmaktadır. (Karanfil, 2014: 393)

Türkiye’de tasarrufların milli gelire oranı, daha önce açıkladığımız ve Grafik.43 de görüldüğü gibi, son 30 yılda azalma eğilimi içerisinde. 2010 yılı itibarıyla tasarruf oranı %12,6 düzeyinde kaydedilmiştir. Türkiye’nin sahip olduğu ekonomik koşullara benzer koşullarla yaşayan ülkelerle kıyaslandığında, dış kaynaklara daha fazla bağımlı bir ülke profili sergilemektedir. İşte bu düşük tasarruflar ve dışa bağımlılık, Türkiye’de sürdürülebilir bir büyümeye engel olduğu gibi, ülkeyi dış şoklara karşı oldukça kırılgan hale getirmektedir. (Gül ve Erkiletlioğlu, 2011: 33)

Grafik 43. Çin ve Türkiye'nin Büyüme ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası (2019), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

Grafik.43 de Çin ve Türkiye'nin tasarruf oranları ve büyüme oranları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Buna göre, Türkiye 1982-2017 yılları arasında istikrarsız bir büyüme sergilemişken, Çin, kırıma dönemleri dışında Türkiye'ye oranla daha istikrarlı bir büyüme sergilemiştir. Tasarruflar açısından bakıldığında da büyümede olduğu gibi iki ülke arasındaki farklar net olarak görülmektedir. Tasarrufların eksikliğinin ekonomiler için yarattığı olumsuzlukların yanında, çok yüksek tasarruf oranları da ülkeler için pek çok olumsuzluk taşımaktadır. Buna göre, Çin'in dış ve iç dengesizliklerinin temelinde bu yüksek tasarruflar yer almaktadır.

Düşük ulusal tasarruflar ekonomik kalkınmada finansman eksikğine sebep olurken, yüksek tasarruflar yurtiçinde tutulduğunda, finansal sisteme aracılık eder ve kredilerde yükselmeye neden olabilir. İşte bu nedenlerden dolayı, Çin'in dış dengesizliği, Küresel Kriz'den bu yana çok azalmıştır, ancak bunun yerine artan iç dengesizlik problemleri yaşanmıştır. (Zhang, 2018: 5)

Tüm bu açıklamalar ışığında, Türkiye’de yurtiçi tasarrufların düşük olmasına neden olan faktörlerin çeşitli politika ve uygulamalarla mücadele başlatılarak, iç piyasada yatırımlara yönlendirmeye yeterli düzeylerde tasarruf rakamlarına ulaşılması sağlanmalıdır. Bu bağlamda, Türkiye’de müdahale edilmesi gereken faktörler ve çözüm önerileri, beş temel ilke üzerinden açıklanması gerekmektedir. Bu ilkeler sırasıyla; bilinç, çeşitlendirme, yatırım, adalet ve gelecektir.

2.1. BİLİNÇ

Türkiye’nin tasarruf sorunu ile ilgili olarak, Çin ile yapmış olduğumuz karşılaştırmalardan sonra ulaşılan önerilerden en önemlisi ile açıklanacak olan ilk ilke **‘bilinç’** yaratmaktır. Buna göre, hane halkının tüketiminin azaltılması ve tasarrufların özendirilmesi konusunda bir bilinç politikası oluşturulmalıdır.

Türkiye’de yıllar boyunca azalış gösteren tasarruf oranlarının en büyük etkeni, bu yüksek tüketim bilincidir. Bireyler gerek kredi kartı kullanımının artması gerekse de azalan faiz oranları ile kredi kullanım oranlarının artmasıyla, yıllar boyunca artış gösteren bir ivmeyle tüketim yapmaya devam etmişlerdir.

Türkiye’de görülen bu yüksek tüketimler, düşük özel tasarruflara, düşük tasarruflar ise ekonominin dengeli büyüme potansiyelini sınırlamaktadır. Bu bakımdan, yapılması gereken ilk hareket bu tüketimleri azaltma yönünde bir bilinç oluşturmaktır. Türkiye’de tüketimi azaltıcı ve en hızlı etki gösteren politika vergi politikalarıdır. Fakat vergi politikaları da gelir adaletsizliğine yol açacağından, dikkatli ve öngörülü olarak uygulanmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’de tüketimi azaltarak, tasarrufu yükseltmenin tek yolu tasarrufu özendirici uygulamalar başlatmaktır. BES’de uygulanan devlet katkısı aslında buna en güzel örnektir, fakat sistemde uzun yıllar durma şartı, yurtiçi tasarrufların sürdürülebilirliği için olumlu olsa da, tasarrufu yapan bireyler için olumsuz bir özelliktir. Bu nedenle, gönüllü emeklilik sisteminin reformu doğru yönde atılmış bir adımdır, ancak uluslararası uygulamalarla daha fazla uyumlu olmadıkça etkisi sınırlı olacaktır.

Çin’de emeklilik sistemleri üzerine pek çok model denemesi yapılmıştır. Bölgesel Emeklilik Havuzları, Kırsal ve Kentsel Emeklilik Planları, Zorunlu ve Gönüllü olmak üzere pek çok model denenmiştir. Fakat Çin’de hala toplam çalışan nüfusun %40’ı kadarının bir özel veya kamu tasarruf birikimi bulunmaktadır. Buna karşılık en yaygın olan kentte yaşayan nüfusun zorunlu emeklilik sistemine katılma şartıdır. Kırsal alanlarda ise bu gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Türkiye’de de benzer bir uygulama olan OKS ile katılım oranı artmış olsa da, bu oranın aslında genel olarak banka kaynaklı emeklilik şirketleri olduğu göze çarpmaktadır. Buna bağlı olarak bankalar çalışmış oldukları şirketlere bir satış politikası ve prim elde etme bakış açısıyla OKS’ye dahil olmaya davet etmeleri sistemin tasarruf etme özelliğini geri planda bırakmaktadır. Pek çok çalışan, işe alım sürecinde OKS’yi kabul etseler bile, iptal süresi dolmadan sistemden ayrılmaktadır.

İşte bu nedenlerden dolayı, bir gönüllü tasarruf sistemi olan BES’in yaygınlaşması adına, tasarrufu özendirici olması açısından, devlet katkısı ve vergi indirimleri dışında, sisteme dahil olan bireylere, kısa vadede elde edebilecekleri, ufak ek hizmet ve ödüller sunulmalıdır. Örneğin, bayram ve yılbaşı gibi özel günlerde veya sistemde belli yıla ulaşanlara sunulacak kademeli ve puan sistemi ile çalışan tatil hediyeleri vb. sosyal ve özendirici hizmetler sunulabilir.

2.2. ÇEŞİTLENDİRME

Türkiye’nin tasarruf sorunu ile ilgili olarak açıklanacak diğer bir ilke ise ‘*çeşitlendirme*’ sağlamaktır. Çeşitlendirmeden kasıt, finansal piyasaların ve bu piyasalarda kullanılan araçların çeşitlendirilmesi ile bu çeşitlendirilen araçların kullanımının artması için finansal araçlara güvenilirliğin sağlanması gerekmektedir.

Türkiye’de tasarrufların düşük değerler almasının diğer bir nedeni ise ‘yastık altı’ olarak tabir ettiğimiz tasarrufların başında gelen altın stokudur. Günümüzde pek çok banka, faize hassas kesimler için altın fonu hesapları açmakta, haftanın belli günlerini bu işlemler için tayin etmektedir. Fakat bu sistem de tasarrufları artırıcı etkiye

sahip değildir. Nedeni ise yeni yetişen neslin, kendinden önceki nesille kıyaslandığında altın vb. değerli madenleri tasarruf etme alışkanlıkları giderek azalmaktadır. Bu bağlamda değişen nüfus dinamiklerine uygun tasarruf seçenekleri sunulması gerekmektedir. Örneğin yeni mezun bireylerin, ilk işe başlama tarihlerinde, oluşturulacak ve diğer faiz oranlarından farklı faizlerle yüksek getiri elde etmeleri sağlanarak, bireylere tasarruflar özendirilebilir.

Türkiye’de bireylerin geçmişten gelen bankacılık sistemine ilişkin güvensizlikleri, yeni nesil ile kırılmaya başlamıştır. Bunu ülkede tasarrufların artması yönünde bir avantaj olarak kullanarak, banka dışında, bireylere tasarruflarından yüksek gelir etmelerini sağlayacak veya tasarruflarını yatırımlara dönüştürmelerini sağlayacak finansal sistemler oluşturulmalıdır. Bu sistemler Çin’de de oldukça yaygın olarak kullanılan ve bireylerin yatırım, döviz alım satımı, emeklilik gibi işlemlerinde yardımcı olacak finansal danışmalardan destek almaları oldukça yaygındır.

Türkiye’de de benzer finans kuruluşlarının tanıtımları yapılmalı, ürün çeşitlilikleri ve yıllar içerisinde elde edebilecekleri gelirler ile ilgili düzenli seminerler ve sunumlar yapılmalıdır. Halkın ve özellikle genç nüfusun, tasarruf anlayışlarını değiştirmeye ve özendirmeye yönelik etkinlikler düzenlenmelidir.

2.3. YATIRIM

Türkiye’nin tasarruf sorunu ile ilgili oluşturulan ilkelerden bir diğeri ve en ivedi olanı ise **‘yatırım’** ilkesidir. Özellikle kamu kesiminde, kamu harcamalarının azaltılması ve vergi gelirlerinden sağlanan finansman ile kamu yatırımlarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de tasarruf oranlarının yıllar içerisindeki seyri incelendiğinde, toplam tasarrufların düşük olmasındaki en büyük etkenin, uzun yıllar süren ve eksi değerler alan kamu tasarruf açığının bir sonucudur. Özel tasarrufların, yüksek seyrettiği dönemlerde dahi, düşük olan kamu tasarrufları, toplam tasarruflar içerisinde özel tasarrufların erimesine neden olmuştur. Bunun temel sebebi ise çok yüksek olan kamu harcamalarıdır. Çin’de ise bunun tam tersi olarak kamu harcamaları çok düşük

seyretmektedir. Bunu üç temel sebebi vardır, ilki daha düşük sosyal harcamalardır. İkincisi ise düşük yaşlı bağımlı nüfus oranı ile sosyal güvenlik sisteminin düşük maliyetleridir. Sonuncu ve önemlisi ise, kamu harcamaları yerine kamu yatırımlarına daha fazla odaklanılmış olmasıdır.

Bu bağlamda Türkiye’de de, kamu harcaması kalemleri kapsamlı olarak gözden geçirilmeli, israf sayılabilecek kalemlerin azaltılmasına yönelik planlar çıkarılmalı, bu oluşan planlar dahilinde, vergiden elde edilen gelirleri istihdam yaratacak kamu yatırımlarına yönlendirmeleri gerekmektedir. Çünkü daha öncede belirttiğimiz gibi, Türkiye’nin tasarrufları etkileyen faktörler üzerine yapılan çalışmalara göre kısa vadede tasarrufların artırılması ekonomik büyüme ile sağlanmaktadır. Ekonomik büyüme ise yatırımlarla sürdürülebilir hale getirilebilmektedir. İşte bu nedenle Türkiye’de kısa vadede tasarruf sorunun çözülebilmesi açısından yatırım en önemli kaynaktır.

2.4. ADALET

Türkiye’nin tasarruf sorunun çözülmesi adına ulaşılan diğer bir ilke ise ‘*adalet*’ sağlamaktır. Bunun için ise, gelir dağılımında eşitliğin sağlanmasına destek olmak adına kayıt dışı ekonominin azaltılması ve vergide düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Gelir dağılımında adaletsizlik, tasarrufları etkileyen diğer bir önemli faktördür. Türkiye’de GINI oranlarına bakıldığında (EK.2) %40 civarında seyrettiğini ve bu oranın yüksek bir oran olası nedeniyle, büyük bir sorun oluşturmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de, vergilerin GSYH’ya oranı açısından, OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında alt sıralarda yer alıyor olsa da, nüfus oranına oranla, çok fazla vergi toplanması nedeniyle, vergi kaçakçılığı yaşanmasına ve sonucunda da kayıt dışı ekonominin artmasına neden olmaktadır.

Bu iki temel sorun, tasarrufların yükseltilmesi açısından etkili politikalarla çözümlenmesi gereken önemli problemlerdir. Çin’de gelir adaletsizliği ile mücadele etmek adına pek çok politika uygulanmıştır. Bunlardan en önemlileri; kişisel gelir vergisi reformu, işgücü piyasası politikası, Dibaos sistemi, çiftçi yanlısı politikalar, sosyal güvenlik politikaları ve bölgesel kalkınma stratejileridir. Çin bu kapsamlı

politikaları sayesinde, gelir dağılımında yaşanan dengesizlikleri, GINI endeksinde de görüldüğü gibi azaltma eğilimini yakalamayı başarmıştır.

Buna göre Türkiye’de de benzer politikalar uygulanabilir. Örneğin Çin’de uygulanan kişisel gelir reformuna göre, belli bir asgari eşik altında gelire sahip bireylerin, gelir vergisinden muaf tutulmaktadır. Çin’de bu oran kişi başı GSYH’nın %78’ine denk gelmektedir. Türkiye’de de bu konuda düzenlemeler yapılmalı ve örneğin asgari ücret ile geçinen bireylerden gelir vergisi alınmaması gibi bir uygulama başlatılabilir. Fakat bu uygulama, sıkı denetimler ile uygulanmadığı takdirde, ciddi yolsuzluklara sebep olabilir. Burada önemli olan aslında ihtiyaç sahibi kişiyi doğru belirlemektir. Aksi takdirde Türkiye’de vergi gelirlerinde ciddi kayıplar yaşanabilir.

Çin’de uygulanan bir diğer sistem ise, bu yoksul bireyleri doğru belirlemeye yöneliktir. Dibao Sistemi olarak adlandırılan bu sistem, bir sosyal yardım planıdır. Temelde ise yoksul bireylerin tespitini sağlayarak, doğru yardımın verilmesini öngörmektedir. Sisteme dahil olan bireyler kapsamlı bir inceleme ve ankete tabi tutulmaktadır. Bu sayede doğru yardımla, doğru gelir dağılımına katkı sağlanmaktadır.

Türkiye’de bu tür yardım ve destekler çoğunlukla belediyeler tarafından yürütülmekte ve çoğunlukla denetim dışı yapılması nedeniyle adaletsiz sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de de Dibao gibi bir sistem ile ihtiyaç sahipleri tespit edilerek, hem yerel hem de merkezi yönetimlerce bu bireylerin, eğitim, emeklilik, sağlık vb. alanlarda tam koruma sağlanması hedeflenmelidir.

2.5. GELECEK

Türkiye’nin tasarruf sorunu ile ilgili Çin ile karşılaştırmasından sonra oluşturulan ilkelerden sonuncusu ise **‘gelecek’** yaratmaktır. Bu gelecek ise, işsizlik ortamının giderilmesi ile oluşabilecektir.

Türkiye’de başa çıkılması gereken diğer bir sorun işte bu nedenle, işsizlik ve istihdam yaratmayı sağlayacak yatırımların azlığıdır. İşsizlik giderme konusunda en

önemli çözüm ise istihdam yaratacak yatırımların yapılmasıdır. Ancak o zaman sürdürülebilir bir büyümeyi sağlayacak gelecek yaratılmış olacaktır.

Çin’de bu amaç doğrultusunda uygulanan politikalara bakılacak olursa, en etkili yöntemin ‘İşçi İzleme Politikası’ olduğu çok açıktır. Buna göre, hükümet, sendika ve işletmeler ortak olarak, üçlü düzenleme mekanizması ile işsiz kalan bireylerin yeniden iş dünyasına kazandırılması sağlanıyor. Bu bağlamda işletmelere istihdamda bulunmaları için teşvikler sunuyor, işsiz kalan bireyleri farklı eğitim imkanları ile kaliteli iş gücü olmalarına katkı sağlayarak yeniden iş dünyasına kazandırıyor.

Türkiye’de de İŞKUR başta olmak üzere, pek çok iş-egitim-sertifika programları ile kalifiye işçi yetiştirme ve eğitim süresince istihdam etme, işletmelere çalışanları istihdam etme durumunda masraflarının belli bir kısmını karşılama ve işletmelerini geliştirmek isteyen yöneticilere de kredi ve hibelerde bulunma gibi, istihdama yönelik politikalar uygulanmıştır. Fakat bu çözümlerin hiç biri istihdam yaratacak yeni yatırımlar kadar etkili olmayacaktır. Bunun için ise yeterli yurtiçi kaynak sağlanması gerekmektedir. Bu sarmal döngü Türkiye’nin sürdürülebilir bir büyüme yakalamasının önündeki en önemli faktördür.

SONUÇ

Türkiye’de yıllardır süregelen yurtiçi tasarruf sorunu, günümüzde kritik etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu etkilerin başında, eksik olan tasarrufları karşılamak adına, dış kaynaklardan sağlanan finansmanlar nedeniyle oluşan borç stoku ve ülkeyi krize yaklaştıran makroekonomik dengesizliklere sürüklenmesi gelmektedir. Bu dengesizliklere ek olarak, yıllar önce de benzerleri yaşanmış ve ileride de yaşanması muhtemel olan sosyal ve siyasi karmaşa ortamı eklendiğinde, sorunların çözümlerden uzaklaşmış olması kaçınılmazdır.

İktisat literatürü incelendiğinde, tasarruf ve ekonomik büyümeye arasındaki ilişki net bir şekilde görülmektedir. Klasik teoride, ‘zenginlik için yatırım, yatırım için tasarruf’ ilkesi savunulurken, başta Solow ve Harrod-Domar büyüme modelleri olmak üzere pek çok büyüme modelinde de, tasarrufların artışı, yatırımları; yatırımların artışı ise ekonomik büyümeyi arttırdığı görüşü kabul edilmektedir. Literatürün Türkiye için olan analizleri incelendiğinde, tasarruf ve ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin varlığı kanıtlanmıştır. 2015 yılında Kaya ve Efe’nin, 2014 yılında Çetinkaya ve Türk’ün, 2011 yılında ise Taban’ın yaptıkları çalışmalarda, Türkiye’de tasarruflardan ekonomik büyümeye doğru bir ilişkinin varlığı kanıtlanmıştır.

Tüm bu literatüre dayanarak, Türkiye’de sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlanabilmesi için, katma değer yaratacak yatırımların dış borçlarla değil, arttırılacak olan iç tasarruflarla yapılması gerekmektedir. İşte bu nedenle de Türkiye’de tasarruf sorununun ivedi olarak çözülmesi gerekmektedir.

Türkiye’nin bu artan tasarruf sorunuyla mücadele için, 2003 yılında ‘Bireysel Emeklilik Sistemi’, 2012 yılında BES’e %25 tutarında ‘Devlet Katkı Payı’ uygulaması başlatılmıştır. Ayrıca 2011 yılında, bireylerin finansal okuryazarlığını arttırmak amacıyla SPK ve TCMB sponsorluğunda konferanslar düzenlenmiştir. 2013-2014 Orta Vadeli Programlarında, 10. ve 11. Kalkınma Planlarında iç tasarrufları yükseltme hedefi izlenmiştir. Son olarak da, 2017 yılında, zorunlu emeklilik esasına dayalı bir sistem olan ‘Otomatik Katılım Sistemi’ etkinleştirilmiştir.

Fakat tüm bu uygulamalar, Türkiye’de tasarrufları arttırıcı etkiyi yaratamamıştır. Bunun pek çok nedeni olsa da en önemli nedenlerin başında halkın tasarruf bilincinin, tüketim bilincine yenik düşmesi ve geçmişte yaşanan olumsuz tecrübeler nedeniyle yaşanan güvensizliklerdir.

İşte bu nedenle tasarruf sorunuyla mücadelede, tasarruflar konusunda öncü olan başka bir ekonomiden örnek politika oluşturarak yola devam etmek gerekmektedir. Bu konuda Dünya’da öncü olan ülke ise Çin’dir. Çin zorlu geçen Mao dönemi boyunca, ‘İleriye Doğru Büyük Adım’ politikası ile ağır çelik sanayisinde üretimini arttırarak, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi hızlandırmış, 1980 sonrası dönemde ise Deng’in tarım, KİT ve KKI’ler üzerinden gerçekleştirdiği reformlar ile bugün ABD ile yarışacak ekonomik altyapıya sahip olmuştur.

Çin’de yaşanan bu yoğun reform süreçleri, bireylerin sosyal ve ekonomik hayatlarında da köklü değişimlere yol açmış ve gelirleri artan fakat sosyal güvenlik hakları daraltılan hane halklarını tasarrufa yöneltmiştir. Çin’de tasarruf oranları ve ekonomik büyüme oranlarının, yıllar içerisindeki seyri incelendiğinde, tasarrufların artan seyri ve buna bağlı olduğu pek çok çalışmada da kanıtlanan istikrarlı ekonomik büyüme oranları görülmektedir.

Türkiye ile Çin ekonomileri karşılaştırıldığında, ekonomik büyüme ve tasarruf verileri bakımından iki ülkenin birbirine zıt oldukları görülmektedir. Tasarrufları etkileyen başlıca faktörler ve bu faktörleri düzenleyici politikalar incelendiğinde her iki ülkede de çoğu politikanın benzer bir biçimde uygulandığı tespit edilmiştir. Uygulanan politikaların farklı sonuçlar vermesi kaçınılmaz olsa da, Türkiye’de eksik olarak tabir edebileceğimiz bazı düzenlemelerin ivedi olarak yapılması ile gelişen bir ekonomi olmanın verdiği avantajlarla, sürdürülebilir bir büyüme yakalanması sağlanabilecektir.

Bu bağlamda Türkiye’de ve Çin’de yıllar içerisinde yaşanan iç ve dış kırılmalar seyrinde, tasarruf ve ekonomik büyüme verileri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın sonucunda, Çin örneği ışığında Türkiye’de yurtiçi tasarrufları arttırmak ve

sağlam bir sürdürülebilir büyüme elde etmek adına izlemesi gereken, beş temel ilke saptanmıştır. Bu ilkeler sırasıyla, bilinç, çeşitlilik, yatırım, adalet ve gelecek'tir.

İlk ilkemiz, 'bilinç'tir. Bilinç ilkesinde açıklanmak istenen, '**tüketim yerine tasarruf**' bilincidir. Türkiye'de hane halkı tüketiminin azaltılması ve tasarrufların özendirilmesi adına, farklı hizmetlerle tasarruf bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Tasarruf bilinci, gönüllü tasarruf esasına dayandığından, Türkiye'de en önemli gönüllü tasarruf sistemi olan BES'in bireylere doğru ve tam olarak öğretilmesi, Çin'de olduğu gibi birey gruplarına göre çeşitlendirilmeli ve özendiriciliği arttırmak adına kademeli veya puan sistemine dayalı ek hizmetler sunma yoluna gidilmelidir.

İkinci ilkemiz ise '**çeşitlendirme**'dir. Finansal piyasaların çeşitlendirilmesi ve güvenilirliğinin sağlanması adına, finansal okuryazarlığın artması ve tasarrufun kazanımları hakkında bilgilendirmeler yapılarak, genç nüfusun tasarruf anlayışına yön verilmesiyle, '**güvensizlik yerine çeşitlilik**' ilkesi sağlanmalıdır. Çin'de bireylerin faydalanabileceği farklı finansal sistemler sunulmaktadır. Türkiye'de de benzer sistemler kurularak, geçmişten gelen güvensizliklerin genç nüfus ile azalmasının avantajlarını kullanarak, çeşitlilik sağlanmalıdır.

Üçüncü ilke ise '**yatırım**'dır. Literatürde de incelediğimiz gibi, arttırılacak olan tasarrufları katma değer yaratacak yatırımlara dönüştürmek gerektiğinden, en önemli diğer ilke yatırımdır. Fakat özellikle kamu yatırımları Türkiye için oldukça önemlidir. Çünkü Türkiye'de yıllarca negatif değerler veren kamu tasarrufları ve yüksek kamu harcamalarının finansmanın özel tasarruflarla sağlanmasının yarattığı etkiyle toplam tasarruflar düşük seyretmiştir. Çin örneğinde de görüldüğü gibi, kamu kaynaklı yatırımlar bireyler ve ekonomik büyüme için en hızlı ve en etkili yöntemdir. Bu nedenle Türkiye'de, Çin'de olduğu gibi, kamu harcamalarının azaltılması ve bunun yerine kamu yatırımlarına ağırlık verilmesi adına, kamu harcaması kalemlerinin kapsamlı olarak gözden geçirilmesi ve israf sayılabilecek kalemlerin azaltılmasıyla oluşacak kaynaklarla, istihdam yaratacak kamu yatırımları yapılarak, '**tüketim yerine yatırım**' ilkesi sağlanmalıdır.

Dördüncü ilkemiz ise, '*adalet*'tir. Adalet ile anlatılmak istenen '*eşitlik yerine adalet*' ilkesidir. Gelir dağılımında ve vergi sistemlerinde eşitlik yerine adaletin sağlanması adına, Çin'de olduğu gibi, belli gelir gruplarından vergi alınmaması veya toplumun yoksul kesimlerini belirleyerek adil bir hayat sunmak adına Dibao Sistemi'ne benzer kapsamlı bilgi sistemleri oluşturmaktır. Türkiye'de gelir dağılımında adaletin sağlanmasına destek olmak adına kayıt dışı ekonominin azaltılması, vergilerin asgari ücretli çalışanlar adına tekrar düzenlenmesi ve sosyal yardımların doğru ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamak adına kapsamlı bilgi sistemleri oluşturulması gerekmektedir. Tüm bunların doğru bir şekilde işleyerek sonuç vermesi adına da hem vergi hem de yardımlar konusunda denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir.

Son ilkemiz ise '*gelecek*'tir. Türkiye'nin tasarruftan sonra en büyük sorunlarından biri olan işsizliğin giderilmesi, hem tasarrufları hem de ekonomik büyümeyi arttırıcı bir yöntemdir. Çin'de de yüksek nüfus oranları nedeniyle işsizlik problemi yaşanmaktadır. Çin'in işsizlikle başa çıkma politikaları, Türkiye ile benzer olarak işçi eğitimleri ve yeniden işe alım programlarıdır. Fakat Çin'de Türkiye'den farklı olarak sendika-devlet-işveren üçlü koordine olarak politikaları yönetmekte ve 'İşçi İzleme Politikası' ile doğru işçiyi doğru işe kısa sürede ulaştırma hedefi gütmektedir. Türkiye'de de İŞKUR tarafında belli destekler sunuluyor olsa da, Türkiye'de işsizliğin temel nedeni istihdam yaratacak yatırımların az olmasıdır. Bu nedenle Türkiye'de işsizlik ortamının giderilmesi için istihdam yaratacak yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu yatırımlara finansman olarak, ilk dört ilke uyarınca yapılacak olan uygulamalarla artmaya başlayacak yurtiçi tasarruflar kullanılmalıdır. Bu sayede '*işsizlik yerine gelecek*' oluşturmak adına sürdürülebilir bir ekonomi yaratılabilecektir. Sonuç olarak Türkiye'de yukarıda sayılan bu beş ilke ile 'tasarruf-yatırım-ekonomik büyüme' döngüsü sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- ABDİOĞLU, Zehra, BERBER Metin, (2007). “Türkiye’de Yurtiçi Tasarruf ve Belirleyicileri”, *Bildiriler, Özetler ve Pratik Bilgiler Kitabı*, Giresun, 28-29 Haziran, ss. 228-242.
- ACAR, İlhan, (2015). “Türkiye’de Gelir Dağılımı”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8, 2015/1, ISSN: 2147-3668, ss. 57-58.
- ACAR, S. , (2011). “Maliye ve Para Politikalarının Etkinliği Açısından Keynesci ve Monetarist Yaklaşımların Mukayesesi”, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <http://debis.deu.edu.tr/userweb/sadik.acar/dosyalar/Binder1.pdf>
- ALAKBAROV Naib, GÜNDÜZ Murat, ERKAN Birol, (2018). “Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Belirleyicisi Olarak Toplam Faktör Verimliliği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 57. Sayı / Temmuz 2018, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/525647>,
- ALKAN, H. Işıl, ÜMİT, A. Öznur, (2018). “Orta Gelir Tuzağının Türkiye Açısından İncelenmesi ve Tuzaktan Çıkış Stratejileri”, MANAS Sosyal Araştırma Dergisi, Cilt:7, Sayı:4, Erişim Tarihi: 26.08.2019. http://journals.manas.edu.kg/mjsr/archives/Y2018_V07_I04/9c35d15ae0e0a7514e486133777799db.pdf
- ALPASLAN, İdil BİLGİÇ, (2013). “Bir Bölgesel Kalkınma Hikayesi: Batı Çin”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Ocak: 2013, Erişim Tarihi: 26.08.2019. [https://www.tepav.org.tr/upload/files/1358438573-4.Bir Bolgesel Kalkinma Hikayesi Bati Cin.pdf](https://www.tepav.org.tr/upload/files/1358438573-4.Bir%20Bölgesel%20Kalkınma%20Hikayesi%20Batı%20Çin.pdf),
- ALTUĞ, Sumru, ÖZ, Sumru, (2012). “Finansal Serbestleşme ve Yurtiçi Tasarruflar”, Ekonomik Araştırma Forumu, Politika Notu 12-09, ss. 1-5, Kasım: 2012 Erişim Tarihi: 26.08.2019. http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/eaf_pn1209.pdf.
- ALVAREZ-CUADRADO, Francisco, EL-ATTAR, V. Mayssun., (2012). “Income Inequality and Saving”, Bonn:IZA, No: 7083, Germany, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.303.5271&rep=rep1&type=pdf>
- ARMANOĞLU, Fakir, (1984). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Kitabevi. 13. Baskı, ss. 574.
- ATAMTÜRK, Burak, (2007). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Ve Türkiye’de Finansal Serbestleşmenin İç Tasarruflar Üzerine Etkisi”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 2, 23(22), ss. 79.
- BARIŞ, Serap, (2014). *Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Teori ve Türkiye Örneği*, (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 10-16.

- BAYOUMI, T. , TONG, H. and S. WEI, (2010). “The Chinese Corporate Savings Puzzle: A Firm Level Cross-Country Perspective,” NBER Working Paper 16342.
- BAUMOL William J. , BLINDER, Alan S. , (1988). *Economics Principles and Policy*, 4. Baskı, New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- BEKİROĞLU, Cem, (2010). *Türkiye’de İşsizlik Sorunun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analiz*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 146.
- BLANCHARD, O., F. GIAVAZZI, (2005). “Rebalancing Growth in China: A Three-Handed Approach,” CEPR Discussion Paper, 2005.
- BONHAM, C., WIEMER, C., (2012). “Chinese Saving Dynamics: The Impact Of GDP Growth And The Dependent Share”,Oxford Economic Papers Oxford Economic Papers, 65 (a), ss. 173-196.
- BORATAV, Korkut, (2011). *Türkiye İktisat Tarihi, 1908-2009*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 15. Baskı.
- BOZDAĞ, E. G. , (2011). “Mali Derinlik ve Gelir Eşitsizliği”. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*”, 48(558), ss. 95-101.
- BRAMALL, Chris, (2008). *Chinese Economic Development*, Routledge.
- BUDHA, (1985). *The Teaching Of Budha*, Buddhist Promoting Foundation, Tokyo: Japonya, ss. 424-426.
- BULUT, Esra, KARAKAYA, Aykut, (2018). “Tasarruflar Ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki Uzun Dönemli İlişki: Oecd Ülkeleri Örneği”, UİİİD-IJEAS, Prof. Dr. Harun Terzi Özel Sayısı:207-226 ISSN 1307-9832.
- CARROLL, C., WEIL,D.N, (1994). “ Saving And Growth :A Reinter Pretation“,Carnegie-Rochester Corfence Series On Public Policy, Erişim Tarihi: 18.09.2019. <http://www.econ2.jhu.edu/people/ccarroll/carrollweilsavingandgrowth.pdf>
- CARROLL, C. , OVERLAND, J. , WEIL, D. , N. , (2000). “Saving And Growth With Habit Formation“,American Economic Review, ss. 341-355.
- CHAMON, M. D., PRASAD, E., (2010). “Why Are Saving Rates Of Urban Households İn China Rising?” *American Economic Journal: Macroeconomics*, Vol. 2(1), ss. 93-130.
- CHEN, B.Yang, X. and N. Zhong, (2016). “Urban Housing Privatization and Household Saving in China,” Working Paper.
- CHEN, P., KARABARBOUNİS, L. and B. NEIMAN, (2017). “The Global Rise of Corporate Saving,” , Working Paper: 736, Revised March: 2017 , Erişim Tarihi: 18.09.2019. <https://www.minneapolisfed.org/research/wp/wp736.pdf>,
- CHOUKHMANE, T., Coeurdacier, N. and K. Jin, (2014). “The One-Child Policy and Household Savings,” Working Paper.

- CHOW, G. C. , (1993). ‘‘Capital formation and Economic growth in China’’, The Quarterly Journal Of Economics, Volume 108, no:3.
- CURTIS, C. C., Lugauer, S. and N. C. Mark, (2015). ‘‘Demographic Patterns and Household Saving in China ’’, American Economic Journal: Macroeconomics, vol. 7(2), ss. 58-94.
- ÇAĞLAYAN, Ebru, (2006). ‘‘Enflasyon, Faiz Oranı ve Büyümenin Yurtiçi Tasarruflar Üzerindeki Etkileri’’, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 21(1), ss. 423-438.
- ÇALIK, Ümit, (2011). ‘‘Liberal Düşünce’’, Yıl 16, Sayı: 54, Güz: 2011, ss. 95-206.
- ÇETİNKAYA, Ahmet Turan - Emrah TÜRK, (2014). ‘‘Tasarruf ve Yatırımların Ekonomik Büyümeye Etkisi Türkiye Örneği (1975-2012)’’, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, C.24, S.2, ss. 45-60.
- ÇEVİK, S. , (1988). ‘‘Tasarrufların Yönlendirilmesinde Devletin Rolü’’, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Sayı. 5.
- ÇKM, Çin Kültür Merkezi, (2010). Erişim Tarihi: 09.11.2019. http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Tarimi/
- ÇOLAK, Ö. F. ve H. ÖZTÜRKLER, (2012). ‘‘Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hane Halkı Tasarruf Eğiliminin Analizi’’, Erişim Tarihi: 18.09.2019. www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/colak.pdf
- DALI, L., Yang , (1996). ‘‘Calamity And Reform İn China: State, Rural Society, And Institutional Change Since The Great Leap Famine’’, Stanford: Stanford University Press, ss. 35.
- DAM, Kenneth W. , (2006). "China As a Test Case: Is the Rule of Law Essential for Economic Growth?" , John M. Olin Program in Law and Economics Working Paper No. 275, ss. 35-36, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://pdfs.semanticscholar.org/5aeb/fdfef9dc9d1bf78351f9fc993aad898ba15b.pdf>
- DEĞİRMEN, Süleyman, Ahmet ŞENGÖNÜL, (2011). *Türkiye’de Net Özel Tasarruf-Yatırım Açığının Belirleyicileri* Ankara: İmaj Yayınevi, ss. 109-135.
- DEİK, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2014). ‘‘Türk-Çin İş Konseyi, Çin Ülke Bülteni’’, Ocak: 2014, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://www.deik.org.tr/uploads/cin-ulke-bulteni-2014.pdf>,
- DI, Yan, (2005). ‘‘China’s Employment Policies And Strategies’’, OECD, ss. 4-9, Erişim Tarihi: 26.08.1019. [Http://Www.Oecd.Org/Employment/Emp/37865430.Pdf](http://Www.Oecd.Org/Employment/Emp/37865430.Pdf)
- DOMAR, E. D. ,(1946). ‘‘Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment’’, Econometrica, 14(2) ss. 137-147.
- DORUK, Ö. T. , Yavuz, H. B. , (2018). ‘‘1980’den Sonra Türkiye’de Uygulanan İstikrar Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi’’, Opus, Uluslar Arası Toplum Araştırmaları Dergisi, Yıl:8, Cilt:8, Sayı: 15, Ağustos:2018.

DUESENBERRY, J. , (1946). “Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior”, *Harvard University Press*, Cambridge, ss. 3-52-85-112.

DÜNYA BANKASI, (2011). Kalkınma Bakanlığı, “Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği: Yurtiçi Tasarrufların Rolü”, Rapor no.66301.

, (2018). Çin Halk Bankası, “Toward Universal Financial Inclusion In China : Models, Challenges, And Global Lessons,” World Bank, Washington, Dc.

, (2019). Ekonomik Veriler; Erişim Tarihi: 26.08.2019,

<https://data.worldbank.org/country/china>

<https://data.worldbank.org/country/turkey>

<https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.DPST>

<https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.DPST>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.CD>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>

<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.YG>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOV.T.CD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOV.T.CD?locations=CN>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.CD?locations=CN>

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.TOTL.ZS?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PRVT.ZS?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/TM.QTY.MRCH.XD.WD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/TX.QTY.MRCH.XD.WD?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.TOTL.KD.ZG?locations=TR>

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.FE.NE.ZS?locations=TR>

DÜZGÜN, Recep, (2009). “Türkiye’de Özel Tasarrufun Belirleyicileri”, Kayseri: Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (32), ss. 173-189.

DYNAN, K. E.- Skinner, J. , Zeldes, S.P. , (2000). “Do the rich save more?”, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://www.dartmouth.edu/~jskinner/documents/DynanKEDotheRich.pdf>

- EGM, (2018). Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Verileri, İstanbul.
- EĞİLMEZ, Mağfi, (2009). *Küresel Finans Krizi Piyasa Sisteminin Eleştirisi*, 4.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009, ss.48.
- , (2012). “Türkiye Ekonomisi Karşılaştırmalar”, Erişim Tarihi: 26.08.2019, <http://www.mahfiegilmez.com/2012/06/turkiye-ekonomisi-karslastrmalar.html> , <http://www.mahfiegilmez.com/2012/12/orta-gelir-tuzag-ve-turkiye.html>
- EKİNCİ, A., GÜL, E., (2007). ‘‘Türkiye’de Yurtiçi Tasarruflar Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Uygulamalı Analiz (1960-2004)’’, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 19, Aralık: 2007.
- EKINS, Paul ve Manfred MAX-NEFF, (1992). ‘‘Real-Life Economics: Understanding Wealth Creation’’, London: Routledge, ss. 148.
- EKZEN, Nazif, (2009). *Türkiye Kısa İktisat Tarihi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, ss. 94-95.
- ELLIOTT, Douglas, Kai YAN, (2013). “The Chinese Financial System: An Introduction and Overview.” John L. Thornton China Center at the Brookings Institution Monograph Series, No. 6 , July: 2013.
- ERGİN, F., (1964). *İktisat*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Dördüncü Baskı, ss. 266-273.
- ERKİLETLİOĞLU, H., GÜL, E., ŞAT, A.G. ve ÇEVİK, B., (2011). “Türkiye’de Tasarruf Eğilimi”, Türkiye İş İktisadi Araştırmalar Bölümü, ss. 33.
- ERSOY, Arif, (2008). *İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi*, Nobel Yayıncılık, 3. Basım, Ocak: 2008, ss. 24.
- FELDERER, Bernhard, Homburg, Stefan, (2010). *Makro İktisat ve Yeni Makro İktisat*, 1. Baskı, Çev. Osman Aydoğmuş, N.Oğuzhan Altay, Ankara: Efil Yayınevi, ss. 63-135.
- FEWSMITH, J., (1994). ‘‘Dilemmas Of Reform İn China: Political Conflict And Economic Debate’’, Armork, N. Y. , M. E. Sharpe.
- FISHER, I, (1930). ‘‘The Theory of Interest’’, MacMillan, New York.
- FOLEY, K. Duncay, Thomas R. MİCHL, (2015). *Büyüme ve Bölüşüm,1999*, Çev. Benan Eres, Ankara: Phonix Yayınevi, ss. 25-254.
- FSB, Financial Stability Board, (2017). ‘‘ 2016 Yılı Küresel Gölge Bankacılık İzleme Raporu’’, Mayıs: 2017, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/global-shadow-banking-monitoring-report-2016.pdf> ,
- FRIEDMAN, M., (1957). ‘‘A Theory of the Consumption Function’’, Princeton University Press, Princeton.
- GREENHALGH, S. , (2005). "Missile Science,Population Science: The Origins of China's One-Child Policy",China Quarterly, ss. 182, 253-276.

- GROENEWEGEN, Peter D., (1983). “Turgot’s Place in the History of Economic Thought: Bicentenary Estimate”, *History of Political Economy*, 15, ss. 585-616.
- GÜLMEZ, Ahmet, Fatih YARDIMCIOĞLU, (2013). “BRICS Ülkeleri ile Türkiye’nin Ekonomik Büyümesinde Ulusal ve Yabancı Tasarrufların Etkisi: Panel Veri Analizi”, *Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(1), ss. 47-68
- GÜRLESEL, Alkin, (2010). “Türkiye İçin Bir Büyüme Modeli, Türkiye Ekonomisi Araştırmaları”, Yayın No: 2010-21, İTO, Nesil Matbaacılık, ss. 57.
- HARBAUGH, Rick, (2004). “China’s High Savings Rates. Conference on The Rise of China Revisited: Perception and Reality”, National Chengchi University, Chinese in conference volume.
- HE, H., Ning, N., D. Zhu, (2017). “The Impact Of Rapid Ageing And Pension Reform On Savings And The Labor Supply: The Case Of China,” Working Paper.
- HE, H, Huang, F., Liu, Z., D. Zhu, (2018). “Breaking The ‘Iron Rice Bowl:’ Evidence Of Precautionary Savings From The Chinese State-Owned Enterprises Reform,” *Journal Of Monetary Economics*, Vol. 94, ss. 94-113.
- HARROD, R. F., (1936). “An Essay in Dynamic Theory”. *The Economic Journal*, 49(193), ss. 14-33.
- IMF, (2017). Article Iv Consultation—Press Release; Staff Report; And Statement By The Executive Director For Turkey, International Monetary Fund Washington, D.C. February.
- İNAN, Mahmut, (2007). *Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Tasarruf Politikaları ve Tasarrufların Yatırımlara Dönüştürülmesinde Vergi Sisteminin Etkisi*, (Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss. 7-14.
- INVEST, (2019). Invest In Turkey, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <http://v1.invest.gov.tr/tr-tr/sectors/Pages/FinancialServices.aspx>
- İŞKUR, (2008). İstihdam Politikası Önerileri, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://media.iskur.gov.tr/13583/5-genel-kurul-kararlari.pdf>
- , (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://media.iskur.gov.tr/25441/2018-yili-faaliyet-raporu.pdf>,
- KALE, Süleyman, Mehmet Hasan EKEN, (2017). “Türk Bankacılığında Krizler Ve Çıkarılan Dersler”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (ISSN: 2146-3417 / E-ISSN:2587-2052), Cilt: 6, Sayı: 5. ss. 15, Erişim Tarihi: 26.08.2019. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/369652>
- KALKINMA BAKANLIĞI, (2014). “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018): Yurtiçi Tasarruflar”, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, ss. 1-72. Erişim Tarihi: 26. 08. 2019, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

- ,(2015). ‘‘Orta Vadeli Program (2015-2017)’’, Ankara.
- ,(2016). ‘‘Otomatik Katılıma Dayanan Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Kanun Tasarısı Kurum İçi Bilgi Notu’’, Ağustos: 2016.
- ,(2019). Ekonomik Veriler, Erişim Tarihi: 26. 08. 2019
<http://www.sbb.gov.tr/ekonomik-ve-sosyal-gostergeler/#1540021349032-1be70108-294c>
- KADILAR, Rıza, (2016). *Çin*, İstanbul: Destek Yayınevi.
- KANAMORI, T., Zhao, Zhijun, (2004). ‘‘Private Sector Development İn People’s Republic Of China’’, Laeba Annual Conference, Beijing, Asian Development Bank İnstitute, ss. 10.
- KARAÇOR, Z., ALPTEKİN, V., (2006). ‘‘1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi’’, Konya: Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt:6 Yıl:6 Sayı:11, ss. 311.
- KARAGÖL, E.T.,ÖZCAN,B., (2014). ‘‘Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf’’, Sayı 92, Seta, Mayıs: 2014, ss. 8-25.
- KARANFİL, M., (2014). *Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık Sorunu ve Zaman Serisi Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, ss. 393.
- KASAPOĞLU, M. Muhammed, MURAT, Sedat, (2018). ‘‘Aktif İstihdam Politikaları ve Türkiye’de İşKUR Tarafından Uygulanan Aktif İstihdam Politikalarına Güncel Bir Bakış’’, Mehmet Akif Ersoy Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt No:10, Sayı:25.
- KAYA, Vedat, Gürkan EFE, (2015). ‘‘Yurt İçi Tasarruflar Ve Ekonomik Büyüme: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerine Teorik Bir Değerlendirme Ve Panel Veri Analizi’’ Erzurum: Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 2.
- KAYA, Neslinur, (2007). *Klasik İktisatçıların Mikro Ekonomiye Katkıları*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, ss. 38, 93-94.
- KAZGAN, S. , (2004). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. 11. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KUZNETS, S., (1946). ‘‘National Product Since 1869’’, Erişim Tarihi: 26.08.2016.
www.nber.org/books/kuzn46-1
- KİBRİTÇİOĞLU, Aykut (2001). ‘‘Türkiye’de Ekonomik Krizler Ve Hükümetler, 1969-2001’’, Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt 1, Yıl 7, Sayı 41 (Eylül-Ekim), ss.177
- KEYNES, John Maynard, (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London: Mcmillan, 1973(1936), ss. 64-109.

- KNOEMA, (2019). Erişim Tarihi: 26.08.2019.
<https://Knoema.Com/Atlas/Turkey/Gini-Index>,
<https://Knoema.Com/Atlas/China/Gini-Index>
- KOÇ, Kemalettin, (1982). ‘Faiz Oranlar, Enflasyon Ve Tasarruflar’, Maliye Dergisi, Sayı 58, Temmuz-Ağustos: 1982, ss. 3.
- LEAN H H., and SONG Y., (2009). "The domestic savings and economic growth relationship in China", Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies, Vol. 2 (1), ss. 5 – 17.
- LIU, J. Q., GUO, Z. F., (2002). ‘Positive Analysis of Causal Relationship between Saving Rate and Economic Growth in China's Economy’, China Soft Science, 2, 005.
- LIXIONG, Yang, (2018). ‘The Social Assistance Refor in China: Towards a Fair and Inclusive Social Safety Net’, New York: United Nations Headquarters, 25 – 27 June: 2018, ss. 4, Erişim Tarihi: 26.08.2019.
<https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2018/06/The-Social-Assistance-Reform-in-China.pdf>
- LOAYZA, N., Schmidt-Hebbel, K. Ve Servén, L., (2000). ‘What Drives Private Savings Across The World’ Review Of Economics And Statistics, 82(2), ss. 165-181.
- MASON, A , Kinugasa, T., (2008). ‘East Asian Economic Development: Two Demographic Dividends’, Journal Of Asian Economics, 19(5-6), ss. 389-399
- MCNEILL, William H., (1985). *Dünya Tarihi*, Çev. Alaaddin ŞENEL, Sistem Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Ankara: 1985, ss. 95-102.
- MODIGLIANI, Franco, Ando, A., (1963). ‘The Life Cycle Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests’. in. The Collected Papers of Franco Modigliani, Vol. 6.
- MODIGLIANI, Franco, CAO, S. L., (2004). ‘The Chinese Saving Puzzle And The Life - Cycle Hypothesis’, Journal Economic Literature.
- MODIGLIANI, Franco, (1986). ‘Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations’, *American Economic Review* , 76(3), ss. 155.
- NAUGHTON, Barry, (2007). ‘The Chinese Economy Transitions And Growth’, Cambridge, Massachusetts; The MIT Press, ss. 66-69.
- NBSC, Çin Ulusal İstatistik Bürosu, (2000), (2014), (2013). Verileri, <http://Www.Stats.Gov.Cn/English/Statisticaldata/Annualdata/>
- OKTAY, Fatih, (2017). *Çin: Ekonomi ve Politika*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ss. 106

- OTA, Tatsuyuki, (2003). "The Role of Special Economic Zones in China's Economic Development as Compared with AsianExport, Processing Zones: 1979-1995", Asia in Extensio, Mart: 2003.
- ÖNAL, M. İslami, Mehmet BÜYÜKKARA, (2017). "Gölge Bankacılık ve Türkiye", Erişim Tarihi: 26.08.2019.
<http://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/golge+bankacilik+ve+turkiye>
- ÖZATAY, Fatih, (2009). *Finansal Krizler ve Türkiye*, İstanbul: Doğan Kitap, ss. 80-100.
- ÖZLALE Ümit, Alper KARAKURT, (2013). "Türkiye'de Tasarruf Açığının Nedenleri Ve Kapatılması İçin Politika Önerileri", Bankacılar Dergisi, Sayı: 23(83), Aralık: 2013.
- PEN, H., (1995). "Seperating The Party From The Government", Decision Making İn Deng's China: Perspectives From Insiders, New York, Sharpe.
- PETERSON W. C., (1962). *Income, Employment and Economic Growth*, Çev. Talat Güllap, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, ss. 516.
- PRABAGAR, Shanmuganathan, (2016). "Does Domestic Saving Matter for Economic Growth: in case of Chinese Economy", Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF) e-ISSN: 2321-5933, p-ISSN: 2321-5925, Volume 7, Issue 6 Ver. II (Nov. - Dec. 2016), ss. 35-42.
- REBELO, S., (1991). "Long-run Policy Analysis and Long-run Growth". Journal of Political Economy, 99 (3), ss. 500-521.
- RIST, Charles, (1921). "Tasarruf Teorisi", Çev. Bedri Gürsoy, ss. 174.
- ROMER, P., (1986). "Increasing Returns and Long-Run Growth". Journal of Political Economy, 94(5).
- ROMM, T., (2003). "The Relationship between Savings and Growth in South Africa: An Empirical Study". The Challenge of Growth and Poverty: The South African Economy Since Democracy.
- SAMUELSON, Paul A. Ve William D. Nordhaus, (1989). *Economics*, 13. Baskı, New York: McGraw-Hill, ss. 184.
- SANCAK, E., N. DEMİRCİ, (2012). "Ulusal Tasarruflar ve Türkiye'de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Vol.8, No.2, ss. 159-198.
- SAYGILI, Ş., Cihan, C., & Yurtoğlu, H., (2002). "Türkiye ekonomisinde sermaye birikimi, büyüme ve verimlilik: 1972-2000", DPT, Erişim Tarihi: 04.05.2019. www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/3141/turkiye.pdf.
- SIMITHIES, Arthur, (1957). "Economic Fluctuations and Growth" Vol. 25, No. 1, Erişim Tarihi: 25.08.2019.
https://www.jstor.org/stable/pdf/1907741.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents

- SKOUSEN, M., (2003). *Modern İktisadın İnşası*, Çev. Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak, 1. Basım, Ankara: Liberte Yayınları.
- SOLOW, R. M., (1956). "A Contribution to the Theory of Economic Growth". *Quarterly Journal of Economics*, ss. 70, 65-94.
- STEVEN, Lugauer, NELSON C. Mark, (2011), "The Role of Household Saving in the Economic Rise of China", University of Notre Dame and NBER, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <https://pdfs.semanticscholar.org/1b1e/cf354b10b11a3050845e99d11249c8beb553.pdf>
- ŞAHİN, Hüseyin, (2006). *Türkiye Ekonomisi : Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu*, 8. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- TCMB, (2002). "Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine eri", Ankara, Mayıs: 2002, ss. 11.
- TÜİK, (2019). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr> , <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- TÜSİAD, (1995). 1995 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi.
- UYGUR, E., (2001). "Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri", Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, No.2001/1, Nisan: 2001.
- UYGUR, E., (2011). "Domestic Saving in Turkey: Policy, Institutional and Legislative Framework", Background Paper prepared for Country Economic Memorandum (CEM)- Sustaining High Growth: The Role of Domestic Savings, Ankara: 2011.
- UZAY, Nısfet, (1991). "Tasarruf Düzeyi: Teoriler ve Belirlenmesi". Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi.
- , (2011). *Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Kayseri'deki Girişimcilerin Tasarruf Davranışını Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama*, Ankara: İmaj Yayınevi, ss. 89.
- ÜNSAL, E. M., (2007). *İktisadi Büyüme*, Ankara: İmaj Yayınevi, 1. Baskı, ss. 3-11, 83-100.
- ÜZÜMCÜ, A., (2012). *İktisadi Büyüme*, İstanbul: Beta Yayınevi, Yayın No:2766, ss. 8-103.
- WANG, X., Y. WEN, (2011). "Can Rising Housing Prices Explain China's High Household Saving Rate?", *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, March/April: 2011, 93(2).
- WHO, (2000). "The World Health Report 2000 Health Systems: Improving Performance", Cenevre, World Health Organization.
- WIEMER, C., (2009). "The big savers:households and government" , *China Economic Quarterly*.

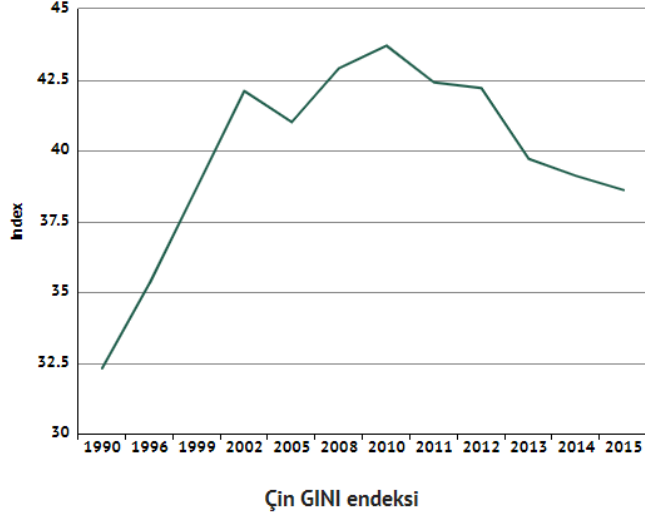
- WOLFF, P., (1988), ‘‘Dış Destekli Uyulmama Sürecinde IMF ve Dünya Bankası’nın Rolü’’, İTO Dergisi, Eylül: 1988.
- YENTÜRK, Nurhan, (2006), ‘‘Birikimin Kaynakları’’, *İçinde İktisat Üzerine Yazılar II: İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 477-479.
- YENTÜRK, Nurhan, ÇİMENÖĞLU, Ahmet, (2003), *Türkiye’de Tasarruf-Yatırım-Büyüme İlişkisinin Yönü, Körlerin Yürüyüşü, Türkiye Ekonomisi ve 1980 Sonrası Krizler*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Aralık: 2003, ss. 147-158.
- ZHANG, L., Ray BROOKS, Ding DİNG, Haiyan DİNG, Hui HE, Jing LU, And Rui C. MANO , James DANİEL, (2018), ‘‘China’s High Savings: Drivers, Prospects, And Policies’’, Imf Working Paper, Asia Pacific Department, Washington: International Monetary Fund, December: 2018, WP/18/277.
- ZHUANG, Juzhong, Sonali JAİN-CHANDRA, Niny KHOR, Rui MANO, Johanna SCHAUER, Philippe, (2018), ‘‘Inequality in China – Trends, Drivers and Policy Remedies’’, Wingender IMF Working Paper, Asia and Pacific Department, June: 2018, WP/18/127.

EKLER

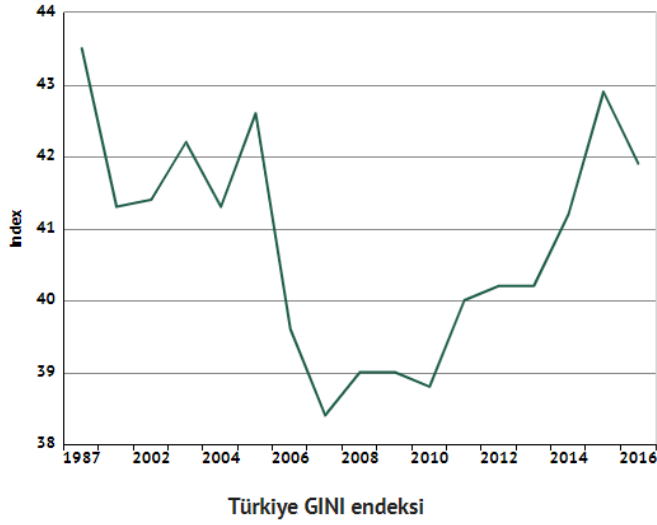
**EK 1: Çin'in Makroekonomik Göstergeleri (1980-2018), Kaynak: Dünya Bankası,
<https://data.worldbank.org/country/china>**

	GDP (current US\$) CHINA	GDP growth (annual %)CHINA	Export volume index (2000 = 100) CHINA	Import volume index (2000 = 100) CHINA	GDP per capita (current US\$) CHINA
1980	\$191.149.211.575,00	7,80669145	7,190964398	10,30127775	\$194,80
1981	\$195.866.382.432,54	5,172413793	8,743517899	11,64328384	\$197,07
1982	\$205.089.699.858,78	8,93442623	9,428373444	10,57719974	\$203,33
1983	\$230.686.747.153,26	10,83521445	10,25153246	10,92263983	\$225,43
1984	\$259.946.510.957,14	15,13917176	12,34004595	13,83765328	\$250,71
1985	\$309.488.028.132,65	13,44339623	12,61492904	19,96896238	\$294,46
1986	\$300.758.100.107,25	8,93970894	15,52047929	20,27710787	\$281,93
1987	\$272.972.974.764,57	11,6889313	18,40145453	21,09790127	\$251,81
1988	\$312.353.631.207,82	11,23451516	21,66725703	25,31267808	\$283,54
1989	\$347.768.051.311,74	4,185867896	22,42809652	28,55811736	\$310,88
1990	\$360.857.912.565,97	3,907113896	25,6864244	24,94630314	\$317,88
1991	\$383.373.318.083,62	9,294075913	29,44489072	29,21620191	\$333,14
1992	\$426.915.712.711,15	14,21616358	34,0846619	36,90783388	\$366,46
1993	\$444.731.282.436,76	13,86757602	37,95357331	48,10906777	\$377,39
1994	\$564.324.670.005,92	13,05215872	48,55720035	52,41075701	\$473,49
1995	\$734.547.898.220,51	10,94922737	56,85936289	56,9703738	\$609,66
1996	\$863.746.717.503,79	9,928372463	56,64713312	61,06711678	\$709,41
1997	\$961.603.952.951,82	9,230769231	67,91726097	64,53993008	\$781,74
1998	\$1.029.043.097.554,08	7,837613919	70,88444114	66,2782206	\$828,58
1999	\$1.093.997.267.271,06	7,667486171	77,44729803	75,88994435	\$873,29
2000	\$1.211.346.869.605,24	8,491508492	100	100	\$959,37
2001	\$1.339.395.718.865,30	8,33991055	109,694188	108,3425754	\$1.053,11
2002	\$1.470.550.015.081,55	9,130645945	138,6582488	128,2265419	\$1.148,51
2003	\$1.660.287.965.662,68	10,03560303	182,785201	177,1833081	\$1.288,64
2004	\$1.955.347.004.963,27	10,11122346	226,8347239	215,6811215	\$1.508,67
2005	\$2.285.965.892.360,54	11,39577594	283,6441931	240,6270383	\$1.753,42
2006	\$2.752.131.773.355,16	12,71947902	346,1719795	280,1713437	\$2.099,23
2007	\$3.550.342.425.238,25	14,23138804	414,7010255	318,6986785	\$2.693,97
2008	\$4.594.306.848.763,08	9,654289373	450,0777675	330,1128848	\$3.468,30
2009	\$5.101.702.432.883,45	9,399813171	402,6520651	341,896465	\$3.832,24
2010	\$6.087.164.527.421,24	10,63614046	517,227856	416,4463023	\$4.550,45
2011	\$7.551.500.425.597,77	9,55091409	562,3714871	450,8564995	\$5.618,13
2012	\$8.532.230.724.141,76	7,859627493	597,2138151	468,3073823	\$6.316,92
2013	\$9.570.405.758.739,79	7,768615284	647,7118964	510,4353099	\$7.050,65
2014	\$10.438.529.153.237,60	7,299518921	684,4722854	525,9374802	\$7.651,37
2015	\$11.015.542.352.468,90	6,90531667	680,5921485	515,2490534	\$8.033,39
2016	\$11.137.945.669.350,60	6,736675253	690,2482661	534,2749543	\$8.078,79
2017	\$12.143.491.448.186,10	6,757007611	738,9341003	581,9333613	\$8.759,04
2018	\$13.608.151.864.637,90	6,6			\$9.770,85

EK 2: Çin'in GINI Endeksi ve Yıllık Değişimi (1990-2015) Türkiye'nin GINI Endeksi ve Yıllık Değişimi (2005-2016), Kaynak: Knoema, <https://knoema.com/atlas/Turkey/GINI-index>, <https://knoema.com/atlas/China/topics/Poverty/Income-Inequality/GINI-index>

TARİH	DEĞER	DEĞİŞİKLİK, %
2015	38.60	% -1.28
2014	39.10	% -1.51
2013	39.70	% -5.92
2012	42.20	% -0.47
2011	42.40	% -2.97
2010	43.70	% 1.86
2008	42,90	% 4.63
2005	41.00	% -2.61
2002	42.10	% 8.79
1999	38.70	% 9.63
1996	35.30	% 9.29
1990	32.30	

TARİH	DEĞER	DEĞİŞİKLİK, %
2016	41.90	% -2.33
2015	42,90	% 4.13
2014	41.20	% 2.49
2013	40.20	% 0,00
2012	40.20	% 0,50
2011	40.00	% 3,09
2010	38.80	% -0,51
2009	39.00	% 0,00
2008	39.00	% 1,56
2007	38.40	% -3.03
2006	39.60	% -7.04
2005	42.60	

EK 3: ABD ve Türkiye'nin KBGSYH verileri ile düzenlenen Orta Gelir Tuzağı Analizi Kaynak: Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

Yıllar	Türkiye KBGSYH	ABD KBGSYH	(TR/ABD)x100%
1980	1564,247201	12574,79151	18,25
1981	1579,073673	13976,10975	16,28
1982	1402,406435	14433,78773	13,98
1983	1310,255596	15543,89372	11,7
1984	1246,824546	17121,22548	10,08
1985	1368,401402	18236,82773	10,39
1986	1510,676522	19071,22719	10,92
1987	1705,894585	20038,9411	11,69
1988	1745,364893	21417,01193	11,61
1989	2021,859224	22857,15443	12,68
1990	2794,35039	23888,60001	16,64
1991	2735,707864	24342,2589	16,03
1992	2842,369876	25418,99078	15,85
1993	3180,187801	26387,29373	17,04
1994	2270,337523	27694,85342	11,5
1995	2897,866491	28690,8757	14,23
1996	3053,947025	29967,71272	14,33
1997	3144,385859	31459,139	14,01
1998	4496,496821	32853,67698	13,52
1999	4108,123199	34513,5615	11,77
2000	4316,548908	36334,90878	8,32
2001	3119,56579	37133,24281	9,52
2002	3659,939869	38023,16111	11,83
2003	4718,199807	39496,48588	14,33
2004	6040,607698	41712,80107	16,51
2005	7384,251628	44114,74778	17,04
2006	8035,377338	46298,73144	19,9
2007	9711,873594	47975,96768	21,9
2008	10854,17225	48382,55845	18,76
2009	9038,52015	47099,98047	21,4
2010	10672,38925	48466,82338	21,44
2011	11335,51051	49883,11398	21
2012	11707,25971	51603,49726	22,6
2013	12519,39143	53106,90977	22,7
2014	12095,85457	55032,958	21,9
2015	10948,72461	56803,47243	19,2
2016	10820,63384	57904,20196	18,6
2017	10499,74557	59927,92983	17,5
2018	9311,366117	62641,01457	14,8

EK 4: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yürütülen sosyal yardımlar.
 Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>
 (Erişim Tarihi: 27.11.2019)

Yardımların Türü	Yardım Programı	Kapsamı	Başvuran	Faydalanan	Tutar	Ödeme Dönemi
AİLE YARDIMLARI	Gıda Yardımları	İhtiyaç sahibi ailelerin gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla başta Ramazan ayı ve Kurban Bayramı olmak üzere ihtiyaç halinde yapılır.	18 yaş üstü aile bireyi	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan haneler	Mütevelli Heyeti tarafından belirlenir.	Başta dini bayramlar olmak üzere ihtiyaç halinde verilir.
	Barınma Yardımları	Oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım-onarımı, betonarme ev yapım yardımı, prefabrik ev yapım yardımı ve ev eşyası alımı için aynı veya nakdi olarak yapılan yardımlardır.	18 yaş üstü aile bireyi	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan haneler	İhtiyaca göre 15, 20 ve 25.000 TL'ye kadar destek verilir.	Mütevelli Heyeti tarafından belirlenir.
	Sosyal Konut Projesi (1+1, 2+1)	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi aracılığıyla ev yapımını kapsamaktadır.	18 yaş üstü aile bireyi	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan haneler	Geri ödemeli olarak konut verilir.	Geri ödemeler 1+1 konutlar için ayda 100 TL; 2+1 konutlar için 130 TL olmak üzere 270 ayda tamamlanır (Sosyal Konut Projesi kapsamında yeni başvuru alınmamaktadır).
	Yakacak Yardımları	İhtiyaç sahibi ailelere bedelsiz kömür yardımını içeren yakacak yardımlarıdır.	18 yaş üstü aile bireyi	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan haneler	Asgari 500 kg olmak üzere mütevelli heyetinin takdiri ile belirlenir.	Yılda bir kez kış dönemi öncesi
	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan resmi nikahlı eşini kaybetmiş kadınlara yapılan nakdi yardımlardır.	Eşi vefat etmiş kadınlar	Eşi vefat etmiş kadınlar	275 TL	İki ayda bir PTT aracılığıyla ödenir.
	Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar	Yakını askerde olan, sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlarımızı	Asker yakını	Evli ise eşi, değil ise ailesi	275 TL	İki ayda bir PTT aracılığıyla ödenir (Askerlik süresi esnasında).

		n desteklenmesi amacıyla yürütülür.				
	Öksüz ve Yetim Yardımı	Annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük muhtaç durumda olan çocuklar için yapılan nakdi yardımdır.	Anne vefat etmiş ise baba, baba vefat etmiş ise anne ya da her ikisi de vefat etmiş ise çocuğa bakan kişi	Annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük çocuklar	100 TL	2 ayda bir ödeme yapılır.
	Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	Babası askerde olan 18 yaşından küçük muhtaç durumda olan çocuklar için yapılan nakdi yardımdır.	Muhtaç asker ailelerine yönelik düzenli nakdi yardım programından asker eşi olarak faydalanan kişi	Babası askerde olan 18 yaşından küçük çocuklar	100 TL	2 ayda bir ödeme yapılır.
	Doğum Yardımı	15.05.2015 tarihinde ve sonrasında gerçekleşen canlı doğumları kapsamaktadır.	Anne veya anne adına baba ya da kanuni temsilci	Yurt içinde ve yurt dışında 15.05.2015 tarihinde ve sonrasında canlı doğum gerçekleştiren Türk vatandaşları ve Mavi kart sahipleri	Birinci çocuk için 300 TL İkinci çocuk için 400 TL Üçüncü ve sonraki çocuklar için 600 TL	Ödemeler bireysel bazda ve tek seferliktir.
	Elektrik Tüketim Desteği (ETD)	Düzenli sosyal yardımlardan faydalanan ihtiyaç sahibi haneleri kapsamaktadır.	Herhangi bir kuruma başvuru yapılmasına gerek olmayıp, hak sahiplerini gösterir liste her ay Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından Bütünleşik Sosyal Yardımlar Bilgi (BSYB) Sistemi üzerinden hazırlanmaktadır. Hak sahibinin TC Kimlik Kartı ve elektrik faturası ile PTT şubesine gitmesi yeterlidir.	3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında düzenli sosyal yardım almaya ilişkin verilmiş hak sahipliği kararı devam eden haneler faydalanmaktadır.	1-2 kişilik hanelere aylık 75 kWh, 3 kişilik hanelere aylık 100 kWh, 4 kişilik hanelere aylık 125 kWh, 5 ve daha fazla kişilik hanelere aylık 150 kWh karşılığı TL	Aylık PTT aracılığıyla ödenir.
EĞİTİM YARDIMLARI	Eğitim Materyali Yardımı	İhtiyaç sahibi ailelere yapılan eğitim materyali yardımlarıdır.	18 yaş üstü aile bireyi	İlk ve orta öğrenim çağında çocuğu bulunan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan haneler aileler	Mütevelli Heyeti tarafından belirlenir.	Eğitim-öğretim dönemi içinde SYD Vakıfları tarafından belirlenir.
	Şartlı Eğitim Yardımı	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan ailelere çocuklarını okula göndermeleri şartıyla yapılan yardımlardır.	18 yaş üstü aile bireyi	İlk ve orta öğrenim çağında çocuğu bulunan aileler	İlköğretim erkek öğrenci aylık 35 TL, kız öğrenci aylık 40 TL Ortaöğretim erkek öğrenci aylık 50 TL, kız öğrenci aylık 60 TL	9 ay (2 ayda bir toplu)
	Öğle Yemeği Yardımı	MEB ile işbirliği içinde taşımali eğitim uygulaması	18 yaş üstü aile bireyi	Taşımali eğitimden faydalanan öğrenciler	Öğrencilerin öğle yemekleri karşılanır.	Her iki eğitim döneminde her gün karşılanır

		kapsamında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmektedir.				((Program MEB'e kaynak transferi şeklinde yürütülmektedir. Başvuru alınmamaktadır).
	Ücretsiz Ders Kitabı	İlk ve orta öğrenim öğrencilerinin ders kitapları ücretsiz verilmektedir.	18 yaş üstü aile bireyi	Devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencileri	Ders kitabı olarak verilir.	Öğrenim dönemleri öncesinde verilir (Program MEB'e kaynak transferi şeklinde yürütülmektedir. Başvuru alınmamaktadır).
	Öğrenci Taşıma Barınma ve İlaçe Yardımı	Taşınmalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım, barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik destek verilmektedir.	18 yaş üstü aile bireyi	Devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencileri	SYD Vakfı tarafından ihale sonucu belirlenir.	Yıllık ödeme yapılıır (Program MEB'e kaynak transferi şeklinde yürütülmektedir. Başvuru alınmamaktadır).
	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması	Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okullara erişiminin sağlanması amacıyla MEB ile işbirliği içinde destek sağlanmaktadır.	18 yaş üstü aile bireyi	Özel eğitime ihtiyacı olan engelli öğrenciler	İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından belirlenir.	Yıllık ödeme yapılıır (Program MEB'e kaynak transferi şeklinde yürütülmektedir. Başvuru alınmamaktadır).
	Yurt Yapımı	Ortaöğretim öğrencilerine yönelik yurt ihtiyacı bulunan yerlerde 100, 200 ve 300 kapasiteli yurtlar yapılmaktadır.	SYD Vakıfları	Muhtaç öğrenciler	-	Projeye göre hak ediş raporlarına göre aşamalı olarak ödenir.
SAĞLIK YARDIMLARI	Şartlı Sağlık Yardımı (Sağlık ve Gebelik)	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri, anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla yapılan yardımlardır.	18 yaş üstü aile bireyi	0-5 yaş arası çocuklar Hamileler	Doğumun hastanede yapılması halinde tek seferlik 75 TL, Gebelik döneminde anne için aylık 35 TL, çocuk için aylık 35 TL	12 ay (2 ayda bir toplu ödeme)
	Engelli İhtiyaç Yardımı	Yoksul engelli vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç	18 yaş üstü aile bireyi	Engelli Vatandaşlar	Mütevelli Heyeti tarafından belirlenir.	İhtiyaca göre belirlenir.

	gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütülür.					
Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri	Sosyal güvencesi olmayan tüm vatandaşlar	Hane Bireyi	Sosyal güvenceden yoksun aile bireyleri	Kişi başına gelir seviyesi brüt asgari ücretin üçte birinin altında ise GSS primi devlet tarafından ödenir.	Kişi adına primi SGK'ya her ay devlet tarafından ödenir.	
Genel Sağlık Sigortası Katılım Payı Ödemesi	5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun, 60/c-1 ve 60/c-3 kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik katılım payı muhteviyatında ödemiş oldukları tutarın iadesini kapsamaktadır.	5510 sayılı Kanununun 60/c-1 ve 60/c-3 kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler	Katılım payı ödemesi yapanlar	Kapsamdaki kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik muhteviyatında ödedikleri ve SYD Vakıfları tarafından söz konusu kişilere ödenen katılım payı toplam tutarı kadardır	Ocak-Nisan-Temmuz-Ekim	
Kronik Hastalara Yönelik Yardım Programı	Tüberküloz ve SSPE hastalığı nedeniyle psiko-sosyal ve mali kayıp yaşayan hastalar için geliştirilmiş düzenli nakdi yardım programıdır.	Tüberküloz veya SSPE hastası olan kişi veya hastaya bakmakla yükümlü kişi	Mütevvelli Heyeti tarafından onaylanan ve Halk Sağlığı Yönetim Sisteminden hastalık bilgileri alınan kişiler	1.384,59 TL	Aylık ödeme yapılır.	
Çoklu Doğum Yardımı	Çoklu doğum ile dünyaya gelen 0-2 yaş aralığında çocukların bulunduğu muhtaç hanelerin beslenme ve öz bakım ihtiyaçlarının desteklenmesine yöneliktir.	Anne veya anne adına baba ya da kanuni temsilci	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan haneler	150 TL	Aylık ödeme yapılır.	
Kronik Hastalığı Nedeniyle Cihaza Bağımlı Olan Hastalara Elektrik Fatura Bedeli ve Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği	3294 sayılı Kanun kapsamında muhtaç olduğu tespit edilen, 2828 sayılı Evde Bakım Yardımı almayan, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastaların yaşadığı haneler	Hastaların sağlık gereksinimiyle evden çıkamayacak durumda bulunması söz konusu ise hastanın vekili, vasisi veya velisi tarafından hasta adına başvuru yapılabileceği gibi bu kişilerin bulunmaması durumunda hastanın hanesinde Vakıf personeli	Kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı şekilde hayatını sürdürmek durumunda kalan kişiler	Yardım programı üç bileşenden oluşmaktadır: Elektrik Tüketim Desteği: Hak sahiplerinin konutlarına ait elektrik faturalarına destek olmak için kullanılan cihazın elektrik tüketim düzeyine göre aylık 200 TL'ye kadar yardım yapılacaktır.	Elektrik Tüketim Desteği aylık yapılır. Birikmiş Elektrik Borcu Desteği tek seferlik yapılır.	

			tarafından da başvuru alınabilir.		Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği: Hak sahiplerine kesintisiz güç kaynağı sağlanabilecektir. - Birikmiş Elektrik Borcu Desteği: Yardımın başladığı ilk ay tek sefere mahsus olmak üzere hak sahibi hanelerin cihaza bağlanma tarihinden sonraki birikmiş elektrik borçları ödenebilecektir.	
	Sağlık Yardımları	-	Yeni başvuru alınmamaktadır.	-	-	-
ÖZEL AMAÇLI YARDIMLAR	Aşevleri	İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, yaşlı, engelli, kimsesiz ve muhtaç vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmektedir.	18 yaş üstü aile bireyi	Tüm Aile	Sıcak yemek şeklinde verilir.	Günlük
	Afet/Acil Durum Yardımları	Deprem, sel, yangın gibi afetlerden zarar gören vatandaşlarımıza destek verilmektedir.	18 yaş üstü aile bireyi	Deprem, yangın, sel ve heyelan vb. durumlarda afetin ilk bir ayı için, muhtaçlık koşulu aranmaksızın, afetten etkilenen vatandaşların temel gereksinimleri karşılanır.	Afetin/Acil duruma göre oluşan ihtiyaçlar değerlendirilerek mütevellî heyeti tarafından belirlenir.	İhtiyaç halinde ödenir.
	Terör Zararı Yardımları	Terör olaylarından etkilenen fakir ve muhtaç durumda bulunan kişilerin acil gıda, giyim, yol, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçları kapsamında yapılan yardımlardır.	18 yaş üstü aile bireyi	İkamet ettiği yerde terör olaylarından etkilenen vatandaşlar ile terör olaylarından dolayı göç etmek zorunda kalan vatandaşlar.	Mütevellî Heyeti tarafından belirlenir (Usul ve esaslara göre hane başı yapılan yardım tutarı aylık 1.200 TL'yi aşamaz).	İhtiyaç halinde ödenir.
	Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı	SUY, AB tarafından finanse edilen ve BM Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve ASPB arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır.	Başvurular SYDV'ler ve seçili il/ilçelerde kurulmuş olan Kızılay Hizmet Merkezleri aracılığıyla alınmaktadır.	Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden ve muhtaçlık, hanede sosyal güvence olmaması ve demografik kriterlerden en az birine uyması şartlarını sağlayan 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip Suriyeliler ve diğer tüm yabancılar	Hanedeki kişi başına 120 TL	Aylık ödeme yapılır.

YAŞLI VE ENGELLİ YARDIMLARI				faydalanabilmektedir		
	Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı	Yabancılar yönelik ŞEY, AB tarafından finanse edilen ve BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılayı, MEB ve ASPB arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır.	Başvurular SYDV' ler ve seçili il/ilçelerde kurulmuş olan Kızılay Hizmet Merkezleri aracılığıyla alınmaktadır.	Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden, muhtaç, hanede sosyal güvence olmayan ve okulun açık olduğu dönemlerde 1 ayda 4 günden fazla (%80) devamsızlık yapmayan, MEB'de ve geçici eğitim merkezlerinde okuyan Suriyeliler ve diğer tüm yabancı çocuklar faydalanabilmektedir	1. ile 8. Sınıf öğrencileri için; kız öğrencilere 40 TL, erkek öğrencilere 35 TL; 9. ile 12. sınıflar arası öğrenciler için; kız öğrencilere 60 TL, erkek öğrencilere 50 TL ödeme yapılmaktadır.	Sömestr başlarında birer kere olmak üzere, çocuk başı 100'er TL ekstra ödeme yapılması planlanmaktadır . 9 ay (2 ayda bir toplu)
	Yaşlılık Aylığı	Sosyal güvencesi olmayan ve kendisi ile eşinin ortalama geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan kişilere yapılır.	18 yaş üstü aile bireyi	65 yaş üstü vatandaşlar	637,79 TL	Aylık ödeme yapılır.
	Engelli Aylığı	Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan kişilere yapılır.	18 yaş üstü aile bireyi	%40 ve üstü engelli raporu olan vatandaşlar	%40-%69 için 509,13 TL %70 ve üzeri için 763,69 TL	Aylık ödeme yapılır.
	Engelli Yakını Aylığı (18 Yaşından küçük engelliler)	Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (609,67 TL) az olan kişilere yapılır.	%40 ve üzerin engelli raporu olan vatandaşların, 18 yaş üstü aile bireyi	Engelli yakınları	509,13 TL	Aylık ödeme yapılır.
	Silikozis Hastalarına Yapılan Yardımlar	Silikozis hastalarına yapılan ödemelerdir. Mayıs 2011'e kadar 3 aylık sürede başvurular alınmıştır. Yeni başvuru alınmamaktadır.	18 yaş üstü aile bireyi	Silikozis nedeniyle meslekte kazanma gücünü kaybedenler	% 15-%34 iş kaybı: 1.100,11 TL % 35-%54 iş kaybı: 1.257,26 TL %55 ve üzeri iş kaybı: 1.400,95 TL	Aylık ödeme yapılır.
Evde Bakım Yardımı	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 2/3'ünden (1.219,34 TL) az olan ... kişilere yapılır.	Engelli, ailesi veya yasal temsilcisi	Ağır engelli olduğuna dair sağlık kurulu raporu bulunan ve muhtaçlık kriterlerini sağlayanlar	1.384,59 TL	Aylık ödeme yapılır.	